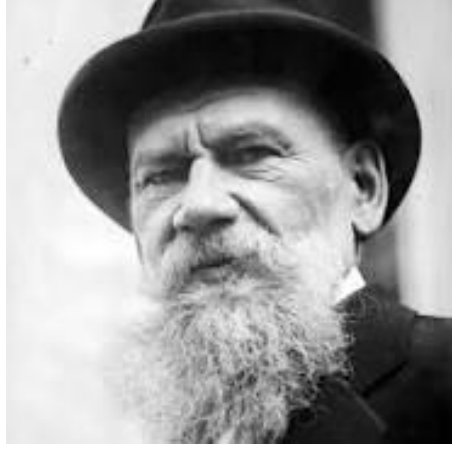

Lev N. Tolstoy

Bir Okuma Kılavuzu

zeki Z kırmızı

2007-2008

©

Sunuş

Zeki Z. Kırmızı

İçindekiler

Sunuş

I. Tolstoy Üzerine Yapıtlar, 3

- Lev Çestov,3
- Romain Roland,9
- Maksim Gorki, 16
- G.V.Plehanov/ Rosa Luxemburg/ V.I.U. Lenin, 18
- Stefan Zweig, 23
- Mihail M. Bahtin, 28
- Tahsin Yücel, 29
- Esin Özen, 30

II. Tolstoy'un Yapıtı, 31

- Baskın,31
- Çocukluk/ Yeniyetmelik/ Gençlik, 34
- Sivastopol: Ağustos 1855, 35
- Aile Mutluluğu, 36
- Efendi ile Uşağı, 42
- Üç Ölüm, 43
- Kazaklar, 45
- Savaş ve Barış,47
- Anna Karenina, 54
- İtirafımlarım, 64
- İnsan Ne ile Yaşar? 70
- Karanlığın Kudreti, 72
- İvan İlyiç'in Ölümü, 73
- Kroyçer Sonat, 77
- Diriliş, 83
- Şeytan, 102
- Hacı Murat, 103
- Sanat Nedir? 105
- Günlükler (Lev Tolstoy), 111
- Günce 1862-1910 (Sophia Tolstoy), 111

Kaynaklar, 226

TOLSTOY OKUMA KILAVUZU

I. TOLSTOY ÜZERİNE YAPITLAR

**Çestov, Lev; Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri (1900, İnceleme),
Çev. Işık Ergüden,
Versus yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul, 150s.**

Çestov Tolstoy'un çağdaşı ve Rus. Nietzsche'nin açık etkilerini taşıyan biri belli, ama düşünceleriyle kurgulayabildiği bir dizgeden söz edilemez diyor önsözdeki tanıtım yazısı. İlginç biri, bir törelci (*ahlakçı*) gibi ve oldukça sert bakıyor konusuna. Nietzsche'yi bilemem ama Tolstoy sıkı bir törelci bakışa, eleştiriye dayanacak sağlamlık ve duraylılıkta değil, yaşamı boyunca da olmadı anladığım kadarıyla. Ama doğru gözlemlerine karşın Çestov da tutarlı ve güvenilir biri gibi gelmedi bana. Bielinsky'yi diline doladığı önsözdeki çatışmacı biçeminden de anlaşılıyor bu. Çestov'a göre, yaşamının son döneminde yayınladığı **Sanat Nedir?** Tolstoy'un uzun bildiriminin (*vaaz*) son sözüdür. Bildirim, çünkü son dönem yapıtlarının tümü bildirim kipi, niteliğinde diye eklemeyi de unutmuyor. Bu bildirimin ortak paydası ise şu: kendisi için oluşturduğu dünya görüşünü herkes için zorunlu kılmak. **Anna Karenina**'da (1877) baştaki *Kutsal Kitap* alıntısı romanın insan yaşamını betimlemekle yetinmeyip yargılayacağını da imlemektedir ayrıca. Üstelik Tolstoy bunu davanın bir yandaşı ve tutkulu biri olarak yapar. (14-15) Ayet, romanda Anna hakkındadır kuşkusuz. Öç onu beklemiştir, Tolstoy bedeli Anna'ya ödecektir. (Huzur arayışı en kusursuzu, en erdemliyi yok etme eyleminin içinde mi? -zzk). Günah işlemiş, cezayı hak etmiştir. (Tolstoy, tanrı adına kılıcı indirecektir. Sonraki dönemlerinde olsa, Anna'yı bağışlamanın ayrıcalığını ve bunun dinsel getirilerini kolayca geri çevirmezdi sanırım-zzk) *"Tüm Rus edebiyatında, hatta belki de evrensel edebiyatta, kahramanını kendini bekleyen korkunç ölüme doğru sürüklemekte böyle bir merhametsizlik ve soğukkanlılık göstermiş bir başka romancı bulunamaz: Acımasızlık ve soğukkanlılık demek az kalır: Tolstoy Anna'yı neşeyle, bir zafer duygusu içinde feda etmiştir."* (15) Tolstoy Anna'yı ölüme götürdükten sonra Levin'e Tanrı inancını geri verir ve bitirir romanı. Bir seçim yapması gerekiyordu: ya Anna ya kendisi (Levin)! Kendi kurtuluşu Anna'nın ölümünden geçiyordu. Anna kuralı bozmuş, çiğnemiştir. (16-17) Yine de **Anna Karenina** bir erken dönem yapıtı olarak çok fazla kural dayatmaz. İyilik ve ona hizmet konusunda keskin kanılar söz konusu değildir. İyilik henüz yaşamla değiş tokuş edilmez **Savaş ve Barış** (1869) ve **Anna Karenina** döneminde. (16) **Savaş ve Barış**'daki Sonya örneğini verir Çestov. Anna'nın başına gelenin aynısı Sonya'nın da yazgısıdır. O da Tolstoy'un hışmına uğramış, ona karşı da acımasız, sert davranmıştır Tolstoy. Sonya kısır bir çiçektir, bir davayı yüklenecek güç ve kişilikten yoksundur, öyleyse yaşam ve mutluluk hakkı da yoktur. Onun

özgeciliği bir kusur gibi durur Nataşa'nın, Mariya'nın ve diğer kadın karakterlerin yanında. Bağışlanacak denli büyük günâhtan yoksundur Sonya. Sıradandır. Tolstoy'un *görmek*ine, *iyilikte büyüklük* duygusuna karşılık veremez. **Savaş ve Barış** döneminde Tolstoy, daha sonra tam tersi bir tutuma yönelse de kendiliğinden erdeme, yazgıcılığa, kendini savunmamaya, teslimiyete suç gözüyle bakmaktadır henüz. Kitty, Nataşa öne çıkacaktır parıltıları, cesaretleri, olanca hak duygusuyla... Demek *mutluluğun* peşinde koşmaktan yorulan Tolstoy, son dönemlerinde *iyiliğin* ardına takılmıştır.

İyilik kavramı nereden geliyordu? “*Niçin kader Levin’i bunca adaletsizce ödüllendirirken, Anna’ya karşı bunca acımasızca zarar vermiştir?*” (21) “*Tolstoy yaşamı betimlemez, sorgular, yanıt ister. Onun yazınsal yaratılarının kaynağında, kafasını hep uğraştırmış sorunları çözme gereksinimi vardır yalnızca.*” (21) Hedefine ulaşmak için önüne çıkan tüm engelleri yok etmekten çekinmeyecektir. Kutsal çıkar söz konusuyken tinsel (*ruhsal*) gerilimine sınır yoktur. Onun istediği yalan söylemek, yapmacıklık, olay uydurmak vb. değildir. Bu elinden de gelmez. Başkası için değil kendisi için yazmaktadır çünkü. Olumlu kişilerini de (*karakter*) allayıp pullamaz. ‘*Levin böyle biridir,*’ der. Kıskaçtır, vb. Ama Levin’i Tolstoy’un gözünde başka kılan bir şey vardır: *iyiliğin gücü*. Buna karşılık Varienka’lar, Sonya’lar, tüm o erdemli görünen insanlar iyiliğe hizmet etmemekte, onun ortaya çıkarılmasında rol almamaktadırlar. İşte bunu Tolstoy bağışlayamaz. Onda bir yürek duyarlılığının izi yoktur. Oysa Batının Nietzsche’sine karşı Rus tını Tolstoy’u masada öne sürmeyi düşünebilirdi, bunu ummuştur. Üstelik Tolstoy’a göre Nietzsche yazındaki yeni eğilimlerden sorumludur da. (24-25) Tolstoy Nietzsche’yi ilk elden okumamıştır diyor Çestov. Aslında ikisi birbirinin karşıtıdır. Birbirlerini de öyle görmüşlerdir. Nietzsche’nin ‘*Tolstoy’un merhametinden*’ söz edişi yadırgatıcıdır. Nietzsche’nin kişisel dramını hiç ayımsamamış Tolstoy açınsansa tartışma konusu bile olamaz Nietzsche’deki merhamet. Ama Çestov sorusunu soruyor: “*Gerçekte bu iki olağanüstü yazar birbirlerine bu denli yabancı mıdır?*” (28)

Anna Karenina’dan kısa bir süre sonra Tolstoy, **Moskova Sayımı Üzerine Düşünceler**’i yazar. Onun düşüncelerinin altüst oluşunda dönüm noktasıdır bu. Ama kökleri daha eskidedir. Levin’le gelen *iyilik* (mutluluk) düşüncesi sarsılmıştır. Yetmez olmuştur. Anna’nın ölümünden duyulan sevinç, ‘*iyiliğe negatif hizmet*’ Tolstoy’un duvara toslamasını önlememiştir. Boşluk giderek büyümüştür. ‘*...herkese yukarıdan bakma hakkını, Tanrının ondan yana olduğunu, düşmanlarına karşı olduğunu düşünme hakkını ona veren bu kesinliğin yok olduğunu*’ (30) içten içe duyumsamaktadır. **Anna Karenina** bir anlamda *ex post facto* (yasanın geriye dönük işlemesi) metnidir. Levin’in karşısındakilerin hakkı verilir. Özellikle verilir ki yıkım dehşetli olsun ve böylelikle Levin bataklığının, sisin içinden yücelsin, yükselebsin. Utku çok sürmez. **Anna Karenina** son girişimdir, Tolstoy elli yaşını geçmiştir. Yoksul ve evsiz barınaklarına Moskova’daki tanıklığı tetiklemiştir yeni bir şeyleri. Bunu talihin, seçilmişliğin bir armağanı olarak görür hemen. Oysa bu sefalet görüntülerinden Buda gibi etkilenecek biri de değildi özünde. **Savaş ve Barış**’ı (1812 savaşını) yazan o değil miydi? Tolstoy’un Moskova’da tanıklığı sırasında gözlerini yaşartan şey neydi? Çestov’a göre tanık olduğu şey (acı) değil, bu korkunç şeyin karşısında duran kendisinin ‘*çok yumuşak ve çok iyi bir insan*’ olduğu duygusuydu gözlerini yaşartan. ‘Buna ‘*seve seve inandığını*’ söyler. Çok sonraları kendisinin böyle biri olmadığını anlamadı (?): o kötü bir insandı. Tolstoy iyi bir insan olduğu düşüncesine bağlı kalsaydı buluncunu (*vicdan*) yatıştırmış olurdu sonuçta. *Lyapın Düşkünler* Ev’indeki dilenciler değil, konu doğrudan kendisiydi. “*Onlara vermeye değil, onlardan almaya çalışmaktadır (...)* Ama bu kez yoksullara ihtiyacı vardı;

*hepsine değil, yalnızca birkaçına.” (32) Gereksinim duymadıklarındansa kolayca vazgeçecektir; Sonya’dan, Varya’dan, Anna’dan... Ölümüne yargılı hastanın doktoru olmamalı, diyen Nietzsche’yi doğrular bir tavır içindeydi Tolstoy: ‘Kim ki sendeliyor, onu daha da itmeli.’ Böylece Tolstoy kendisini hayır işlerine adamaya karar verir. “Tolstoy iyiliği evine **getirtecektir; bunu yapmak için tüm diğer insanları iyilikten yoksun bırakmak gerekse bile bunu yapacaktır.” (34) Tolstoy kötülüğün kimden geldiğini anlamıştır: düşkünlere, yoksullara yardım etmek isteyen uydumcu aydınlardır (entellektüller) kötülüğün kaynağı. Bizler yardımda bulunacak denli erdemli miyiz bakalım, önce kendimizi iyileştirmemiz gerekmez mi? Yoksullara gereken para mıdır? Onlara gereken, çalışmayı, saygı duymayı öğrenmeleri ve sevmeleridir. Bunu öğretebilmek için de önce kendimize çeki düzen vermeliyiz. Böylece Tolstoy köylüler gibi giyinip odasını kendi toplamaya, sobasını yakmaya, ekip biçmeye, çizme yapmaya başladı. Lyapin Düşkünler Evi’ndekiler ne oldu bilinmez ama Tolstoy’un kendisi iyileşmiştir. Tini dingin, buluncu yatışmıştı. Sevinç yalınkat değildi, iyilik de değildi. Açıkça insanlara bildirimde bulunacağı (vaaz verebileceği) günün beklentisiyle doluydu, üstelik bildirisi kurgusal roman değil, doğrudan söz olmalıydı (makaleler). İnsanlığa musallat olmuş tüm kötülükleri sağıltacak gücü elinde tutuyordu. Özgüvenliydi, biliyordu, bu olacaktı, yalınayak dolaşanların yanında ayaklarda çizmelerle geçmekten utanç duyulacağı gün gelecekti, Fransızca bilmemek değil ekmek yapamamaktı asıl utanç verici olan, utanılması gereken... İzleyen yirmi yıl içerisinde Rojnov evlerinden yüzbinlerce insan geçti, acı çektiler, suç işlediler, öldüler. Tam o sırada Tolstoy Yasnaya Polyana’da törel (ahlaki) açıdan kendini geliştirmekle uğraşıyor, yerleşik aydınlara saldırıyordu. (40)***

Çestov’u iki (kişilikli) Tolstoy değil, felsefesinin gelişimini niteleyen birlik ve sonuç ilgilendirmektedir. Bu noktada temel bir çelişki vardır ve bu unutulmamalıdır. Onun felsefesinin geçirdiği tüm dönüşümler ‘iyilik içinde yaşam’ sınırlarını aşmıyordu, dolayısıyla dönüşümler derken amaçlanan şey, iyiliğin neden ibaret olduğu, iyiliğin yanımızda olduğuna inanma hakkına sahip olmak için nasıl davranmak gerektiği idi. Buradan Tolstoy’un hoşgörüsüzlüğü, uzlaşmaz çizgisi (sekteçiliği) belirdiyordu. İyiliğin öz doğasından ötürü... Çünkü iyilikten yana olmayan ona düşmandır. İyiler ve kötülerden oluşur yörenizdekiler... Tolstoy’un kendine ayırdığı pay iyilik hakkıdır. (46) Bu hakka yönelik saldırıya karşı bir savaşçı gibidir. O yalvaçlar (*peygamber*) dizisinin sonuncusudur, kutsal söz iyesidir (*kelam sahibi*). Bu kadar da saftır demeye getiriyor Çestov. Tolstoy için sorun apaçıktır: iyi bir sanat yapıtı herkesin anlayacağı denli yalın olmalı, bir. Asla kendisinden değil, komşusunda, yakınında iyi duygular uyandırabilecek şeylerden söz etmeli, iki. Böylece, kendisinden başlayarak, Dante’yi (1265-1321), Shakespeare’i (1564-1616), Goethe’yi (1749-1832) harcamaya başlar. Ya Dostoyevski (1821-1881)? Nietzsche (1844-1900) ve Tolstoy onu değerli bulur. Bu ilginç bir noktadır.

Suç ve Ceza’ya (1866) bakıldığında (Dostoyevski) sorun şudur. Kim haklı ve en doğru biçimde davranıyor? Kurala uyararak anlamı kaçırın mı, yoksa kuralı kırmaya cesaret eden mi? *Raskolnikov*’un öyküsü bu sorunun yanıtının aranişidir bir açıdan. Çestov Dostoyevski’nin romanı epeyce doğru yürüttüğünü, ama sonunda kahramanını pişman ederek zayıflattığını öne sürüyor. Sorunu doğru koyan Dostoyevski yanıtı yanlış vermektedir. Buna karşılık Shakespeare’in cinayeti (*Macbeth*, 1606) doğru anlatılmıştır. Dostoyevski’den daha renkli ve başarılıdır. ‘Öldürmemelisin!’in önceliğini koruma kaygısı yaratıyı zedelemiştir Dostoyevski’de. Shakespeare, *Macbeth*’in tinini Dostoyevski gibi söylem (*belagat*) gücüyle ezip un ufak etmemiş, *Macbeth*’in, yani insanın yanında yer almıştır, hem de koşulsuz. Buna

karşılık törelci yazarlar kendi canilerini koşullu desteklemiş, sonunda terk etmişlerdir. Macbeth'e gelen baskılar onu yıldırmaz, direnir hayallere karşı. Tinbilimi (psikoloji) bu noktada gerçeği kavramıştır, ama Dostoyevski'nin değil, Shakespeare'in tinbilimi. 'Shakespeare insanı aklamaya çalışırken, Dostoyevski suçlamaya çalışmıştır. İkisinden hangisi gerçek Hristiyan'dır?' (59) Dostoyevski'de öne çıkan şey bildirmedi (vaaz). Kendisi iyiliğe hizmet etmektedir, öyleyse diğerleri kötülüğe, dolayısıyla alçaktırlar. Oysa Shakespeare'e göre kişisel değer sorunu değildir önemli olan, dehşet verici bir gerçeklik olan cinayet bunun önünde yer alır. (59)

Savaş ve Barış'a eklenmiş sonsöz Çestov'a göre nitelikten yoksun ve karmakarışıktır. İçeriksiz, belirsiz sözlerle Tolstoy yerinde saymaktadır. (61) Tüm felsefesinin özü; insan yaşamının dilin içerdiği soyut sözcükler bütününe bize çizdiği sınırların ötesinde ortaya çıktığını göstermek... (61). Ama **Savaş ve Barış**'ın sonsözü (felsefe) değildir bizi aydınlatan şey, doğrudan kendisidir. Orada yaşam anlatılır. 'Tolstoy'un filozof olmadığını söylemek, felsefeyi en büyük temsilcilerinden birinden yoksun bırakmaktır (...) Tolstoy'un tüm yaratıcı eseri onun hayatı anlama arzusunun, yani felsefenin doğmasına yol açmış arzusun sonucuydu.' (63) Gerçek felsefe, tam da Tolstoy'un girmek istediği alanla ilgilidir: insanın dünyadaki yeri ve yönelimi, evren içindeki görevi, hakları... Yani Savaş ve Barış'ta yanıtı aranan şey. Tek tek her insanın doğası sorgulanır roman boyunca. Homerosçu ya da Shakespeareci bir çocukluk (naiflik) hâlâ başattır, insanlara iyilik ya da kötülüklerine uygun karşılık verilmez henüz, sorumluluk dışarıda, başka yerde aranmaktadır. Bir tek Napolyon kişiliğinde (karakter) duruşlu, önyargılıdır Tolstoy. Kibirli, kasıtlı biridir Napolyon. Onun dışında romanda kim, nasıl yaşarsa yaşasın Tolstoy'u öfkelenmez. Helen olağanüstü (muhteşem) bir hayvandır örneğin. Kuşkusuz ilerideki Tolstoy **Savaş ve Barış**'ı yadsımak zorundaydı. Ama sorun söz konusu yadsımanın olanaklı olup olmayışındaydı. Geçmiş bir çırpıda göz ardı (ya da yok) edilebilir miydi? 'Tolstoy kendi geçmişinden asla kurtulamaz.' (65) İki büyük roman bunun kanıtıdır. Sanatın çok pahalıya mal oluşudur Tolstoy'un çıkış noktası. Sanat gerçekten de bunca özveriye değer mi? Halk sanata bir bedel ödüyor ama bundan yararlanamıyor. Tolstoy kendisine değil, öğretilerine yöneltir dikkati. Savı(nı) kendisi için değil, öğrencileri için üretmektedir, böylelikle felsefeden çağrıya, bildirim (vaaz) sorunsuz geçebileceğini düşünür. (71) "**Savaş ve Barış**'ı yazdı; kuşkun ve inançsızlığın cazibesi karşısında bir süre galip çıkmayı bildi. 1812 yılının tüm dehşeti onun gözünde tamamlanmış ve anlam yüklü bir imgeydi. İnsanların Doğu'dan Batı'ya ve Batı'dan Doğu'ya yolculuğu, kitlesel kıyımlarla birlikte, Karatayev ve Anatol'dan Kutuzov'a ve Prens Andrey'e dek çok çeşitli insanların yaşamı, tüm bunlar ona birleşik ve uyumlu bir bütün olarak belirmiştir: O, her şeyde, zayıf ve cahil insanı kollayan bir Tanrı'nın elini görebilirdi. **Savaş ve Barış**, bir insanın erişebileceği dengenin en yüksek idealidir." (72) "Bizi her zaman İncil'e gönderse de, Tolstoy'un doktrininde Hristiyanlığa özgü pek az şey vardır. Bu doktrinle **Kutsal Kitap** arasında yakınlık kurmak istersek, **Eski Ahid**'le, peygamberlerle yakınlık kurabiliriz; vaazının niteliği, buradaki titizliği **Eski Ahid**'i hatırlatmaktadır. İnsanları ikna etmek istemez, onları yere sermeye çalışır: Size söylediklerimi yapmazsanız, ahlaksız, sapkın, çürümüş insanlar olursunuz (...) Besbelli ki Tolstoy öncelikle 'toplumumuz'u yaralamak, ona saldırmak, kendi acısının öcünü birinden almak istemektedir." (73) Ve o (Tolstoy) yine de konuşuyorsa halk için değil, ne acı ki az sayıda aydın (entelektüel) için konuşmaktadır. Duyarlı olan aydınlardır ama Tolstoy'un istediği başka şeydir: 'komşuya gidin ve onu sevin'. Sanat yapıtını ise fırlatıp atmak en iyisidir. Halk onlar yüzünden soyulmaktadır çünkü. (75) Kendi geçmiş sanatını yadsıması imandan, Hristiyanlıktan değildir yani. Aslı aranırsa geldiği iyilik ve kardeş

sevgisi Tanrı tanımazlığı (*ateizm*), inançsızlığı da dışlamaz gerçekte. Derdi, yoksula sadaka fırlatmak değildir. Yetmez. İşte çıkmazı, önerdiği araçlarla ne kadar az yardım edebileceğini biliyor olmasından, daha çoğunu aramasından, bulamayışından ve kendini söylev vermeye (*nutuk çekme*) zorunlu duymasından kaynaklanmaktadır ve bu söylevci zorunlulukla **Anna Karenina**'yı, *Vronski*'yi (**Savaş ve Barış**), tüm aydınlar topluluğunu (*intelligentsia*), sanatı, bilimi yoksar. (76)

'*Tanrı iyiliktir*' (Tolstoy) ve '*Tanrı öldü*' (Nietzsche) aynı şeydir. Nietzsche ömrünün sonuna değin sözcüğün en gerçek anlamında erdemli biri olarak kaldı. (84) Tolstoy'a (gençliğine) göre bir erdem anıtı gibidir adeta. '*Genç bir insan olarak uyuyup yaşlı ve yaralı uyandı; hem de hayatın geçip gitmiş olduğuna ve bir daha asla geri gelmeyeceğine dair korkunç bir bilinçle!*' (85) Nietzsche Tanrıyı gerçekten aradı mı? Çestov, sanılanın tersine, durum tam budur, diyor. Hristiyanlığa Tolstoy gibi düşmanlığını doğru algılamak gerek. '*O Tanrı ona inanması için verilmişse eğer, bu tanrının onun için taşıyabileceği anlamın fazlasıyla farkındadır.*' (91) Nietzsche'nin inanmadığı yerde, Tolstoy da inanmıyordu. Ama Nietzsche bunu asla saklamaz, "*Tolstoy ise müritlerine bu yürek boşluğundan söz etmemenin mümkün olduğu görüşündedir.*" (92) Hangisi haklı, doğrudur? Kuşkularını saklamak, insanlara yeterli olacak öğretilerle (*vaaz*) seslenmek, öğretmenin kafasını kurcalayan soruların inançlı öğrencilerde (*mürit*) belirmeyeceğine bel bağlamak mı, yoksa... İşte bu aralıktan '*ikiyüzlülük*' çıkar. (92) Öyleyse Tolstoy kaçınılmaz biçimde başarısızlığa uğrayacaktır; sanatta, geçerli, uygun (*mubah*) olanla olmayanın sınırlarını çizerken, iyiyi kötüden ayırırken... Çünkü hiçbir *poetika* birikmiş acıları bastıramaz. (93) "*(Tolstoy'un-zzk.) 'İnançsızlar' karşısında gösterdiği öfkenin ya da her derde deva reçete olarak bize önerdiği fiziksel çalışmanın, kendi kuşkularına meydan okumak için bulduğu ustalıklı –hatta belki de ustalıktan yoksun- bir kurnazlıktan başka bir şey olduğunu düşünebilir miyiz?*" (94)

Bu çerçevede **İvan İlyiç'in Ölümü**'nü (Tolstoy) nasıl açıklayacağız? Kendi dinsel duygularının kusursuz uyumunu gizemli bir biçimde parçalayan bu romanı? **İvan İlyiç** kadar Tolstoy'un da tam tersi gibi görünür, eylerken tinini kemirmeyi sürdüren bu kuşkuya ne demeli? Heine'nin, Nietzsche'ninki gibi altüst olmayı sürdürecektir mi Tolstoy'un da tını? Her şeyden çok erdemli bir yaşama ve söyleme (*vaaz*) gereksinim duyan ve onu acılardan kurtaracak bu tin kendini kandıramıyor mu artık? Bakın, başkaları başka düşler görüyorlar. Tolstoy'un düzeni onlara hiçbir şey getiremez. '*Bu durumda hangi hakla kendi ahlakını Tanrı diye adlandırmakta ve gerçek Tanrıyı arayanların yolunu hangi hakla kapatmaktadır?*' (102)

Nietzsche'nin çok büyük umutlar bağladığı bilim ona aradığı şeyi vermemiştii, veremezdi. Çünkü gereksinimi olan şey bilimde değildi. Nietzsche iyilik için, Tolstoy'un iyiliği için de bedel (*kefare*t) ödemek üzere hac yolculuğuna çıktı. Ve olasılıkla acılı tarihinin en acı sayfasıydı bu. (113) '*Komşunu sev*' buyruğuna yürekten katılmak istiyordu. Ama yanıt acımasız ve kaçınılmazdı: "*Kendi kendinizden komşunuza kaçıyorsunuz ve bundan bir erdem yaratmak istiyorsunuz: Ama ben görüyorum, 'kendinizden vazgeçmenizin içyüzünü.'*" (F. Nietzsche, **Komşusunu Sevmek Üzerine**) (113) Nietzsche günâh işlememiştir, *Macbeth*'den farklı olarak, o yalnızca erdemlerinin bedelini ödemektedir. "*Vicdan, insandaki bütün 'iyiliğe' karşı ayaklanmıştır.*" (117) En tehlikeli şey acıdır (*merhamet*) ve en büyük insanlık kendini *jemandem scham ersparen*'de (utancın engellenmesinde) gösterir. (118) Tolstoy'un gündelik çiftlik işlerindeki huzuru nasıl da sahte durur Nietzsche'nin tin soyluluğu karşısında. Ve "*Tolstoy şimdi kalkıp 'iyilik Tanrısıdır', diyor.*" (119)

Bilimi ve sanatı herkesin anlayabileceği, erişebileceği bir duruma getirmek yapılabilecek son şeydir. Olanaksızdır. Nietzsche'nin *Zerdüş*'ü (**Böyle Buyurdu**

Zerdüş, 1881) konuşuyorsa bu başkaları yapamadığındandır, duyumsamaya ve bilmeye gereksinim duymadıklarındandır. “*Ama Tolstoy’un istediği gibi, bu çoğunluğun ihtiyaçlarını insan tininin tüm eserlerinin değerinin ölçüsü yapmak haksızlıktır; öncelikle teselliye felsefede ve şiirde aramak zorunda olanlar için temelden haksızlıktır. Dahası tekrar ediyorum, gereksizdir: Tolstoy’un poetikası Nietzsche’yi kesinlikle susturamayacaktır.*” (127) Tolstoy gerçekte *Lyapin* halkından çok uzaktır. Onun ‘iyiliğinin’ karşılığı Nietzsche’de ‘üstinsan’dır, çünkü üstinsan kavramıyla tıpkı Tolstoy’un iyilik kavramıyla yaptığı gibi dayatmaktadır Nietzsche de. Ezip yok etmektedir. (127) Nietzsche’nin yüreği acımak nedir biliyordu, yanılmayalım. O da onayını alarak (*ikna*) insanı kurtarma ve yenileme niyeti taşıyordu. Bu niyetten koptuysa nedeni aşk ve acımanın hiçbir şey veremeyeceğinden, felsefenin sorununun başka yerde olduğundandır: bu duyguları yenmek, ortaya attıkları soruları yanıtlamaktır gereken. “*Herkes ahlaktan gücünün son raddesine kadar kendini göstermesini beklerken, ahlak güçsüzlüğünü ortaya koydu.*” (133) Şöyle der Nietzsche: *Amor fati*. Artık böyle olsun benim sevgim. Gerçek yaşam cehennemdi, bunu doğrulamak, yazmak zorundaydı. Kötülüğün sınırsız denizi üzerinde iyiliğin ender adacıklarını harcaması gerekiyordu. Tolstoy ise, kendi yakınlarının önemli bir bölümüne töre yoksunuymuş (*ahlaksız*) gibi davranmaktan bir adım bile atamazdı. (141) Kendisi törel olgunlaşmanın en üst basamağına erişmiştir, bu onu yeterince teselli edecektir. (142)

Nietzsche’de *Zerdüş*’le (*üstinsan, übermensch*) birlikte felsefe biter, söylev (*vaaz*) başlar. Dostoyevski ya da Tolstoy gibi Nietzsche de yaşamın ürkünç yanına dayanamamış, yazgısına boyun eğmemiştir. (145) Ve üzerine gelen fırtına karşısında en iyi çözüm olarak söyleve (*vaaz*) sığınmıştır. Daha çoğu umulabilir miydi? Ama Tolstoy’a gelince kimseyi bağışlamak istemez, bağışlamaz. Herkes töredışıdır! Başka türlü İvan İlyiç nasıl unutulabilirdi? Yaşamındaki tüm o fahişeleri, Lyapin kimsesizlerini ve kendi güçsüzlüklerini nasıl unutulabilirdi? Kimseye öfkelenilmez, saldırılmazsa sonuçta yapayalnız kalınırdı: “*İyi-Tanrı’nın hiçbir cevap getiremeyeceği bu lanetli sorularla karşı karşıya kalınır.*” (146) Tolstoy **Savaş ve Barış**’ın yüceliklerinde kalamadı, yalnız cezayı değil suçu da üstlenen bir felsefe arayışı düzeyinde, daha **Anna Karenina**’da kendine sırtını döndü (*ihanet*) ve ilerledikçe Nietzsche’nin *üstinsan*ından biçim olarak oldukça ayrı bir törel aksoyluluğa (*ahlaki aristokratlık*) gömüldü. Onda söz (*vaaz*) kendi kendine yeter. Talihsizleri iyiliğin çıkarına, hatırına çağırır, davet eder: “*En anlamsız ve en küçük belirtilerine varana dek gerçek yaşamın şairi kalmak.*” (148) Onlar (Tolstoy ve Nietzsche) gerçeklikten böyle böyle kaçarlardı. Ama sözlü çağrılarını, yaşamın sorularını görmezlikten gelmeyi nereye değin sağlayabilirdi? Ve Çestov’un *la fine*’i: “*Nietzsche yolu açtı. Merhametin üzerinde, ondan daha yüksek olan şeyi, iyiliğin üzerinde olan şeyi aramamız gerek. Tanrıyı aramak gerek.*” (150)

Bana gelince, ben sonuçta, Tolstoy okumama bağlı derinleşmiş sezgilerimle Çestov’dan önemli bir şeyler süzdüm, bir şeyleri doğrulamış oldum Tolstoy hakkında, ama bu çalışma berrak, duru bir çalışma değil, söylemin (*retorik*) ilerisinde değil, ne yazık ki gerisinde duruyor. Daha çok da bir söylem gibi duruyor.

(2007)

Roland, Romain; Tolstoy Hayatı (La Vie de Tolstoï, 1911, Yaşamöyküsü), Çev. Tahsin Yücel, Varlık yayınları, Birinci basım, 1969, İstanbul, 174 s.

Romain Roland Tolstoy'un yapıtıyla 1886'da tanışıyor. Tolstoy'un önemli yapıtları arka arkaya bu yıllarda Paris'te yayınlanıyor. Onun sesi gibi bir ses daha önce Avrupa'da çınlamamıştı (4) diyor. Ona göre, Tolstoy'un gücü, zayıf sayılabilecek düşüncelerinde değil, bu düşüncelere verdiği anlatımda, kişisel sesinde, damgasında, yaşamının kokusunda... (4)

Romain Roland'ın anlatımıyla annesini babasını pek tanımadı Tolstoy. **Çocukluğum** (1852) ve **Delikanlılık**'taki (1854) özyaşamöyküsel aktarımlar gerçeği tam karşılamaz. Annesi öldüğünde örneğin, iki yaşındaydı. Oysa **Çocukluğum**'da annesinden söz eder. Babasından yalnızca birkaç anısı var. 28 Ağustos 1828'de doğan Tolstoy, beş kardeşten biriydi. Tatyana ve Aleksandra teyzelerince büyütüldü.

Öğrenimi pek de parlak geçmedi (Kazan'da 1842-1847). Günlüklerinde (erken dönem) kendisini çirkin bulduğunu sıkça dile getirir. Durmadan kurallar, yaşam ilkeleri belirler ve sonra bunlara uymaz. Sık sık yanlışlar yapar, bunları dile getirir, yargılar, ertesi günü yineler. 1850'lerde kırsal tasarılar (*Yasnaya Polyana*) konusunda yaşadığı düş kırıklığı onu askerlik serüvenine sürükler. Kafkasya'da, kardeşi Nikolay'ın yanında yitirdiği *Tanrısını* bulur (ya da bulduğunu sanır). İçini kemiren iblisi şöyle tanımlar: 1. Kumar, 2. Haz, 3. Boş gurur (en kötüsü). Artık yazmaktadır. Kızları, kadınları kovalamaktan fırsat buldukça. Cinsel hastalıklardan başını alamamıştır uzun süre (belki evlenene dek). Daha sonraki yapıtlarında pek görünmeyen tatlı, içli bir duyarlılığı **Çocukluğum**'da yakalamıştır, ki bunu o zaman Dickens'e borçluydu Tolstoy. **Bir Beyzadenin Sabahı**'yla (1856) Tolstoy çizgileri belirginleşmeye başlar artık. Doğanın şiirselleştiği bu Kafkas öyküleri, **Kazaklar**'la (1863) taçlanır. Bu büyük bir lirik yapıttır Rolland'a göre. Lirik ve buruk diyeceğim ben, belki birçok Tolstoy sevenini de şaşırtarak. Bir bahar seli, coşkulu bir aşk açılımı: *"Seviyorum, çok seviyorum!.. Mert insanlar! İyi insanlar!" diye yineliyordu, ağlamak istiyordu. Neden? Kimdi mert olan? Kimi seviyordu? Pek bilmiyordu orasını.*" Olenin'in anlığından geçenler bunlardı. Bir gönül esrimesiydi, doğaya karışmak, varlığın kendisi olmaktı. İnsana sevinç veren şey günah olamazdı, güzellik (güzel kadın) bir kurtuluştur belki de. Ama güzelliği niye düşünmeli ki? Yaşamalı yalnızca. Yaşam mutluluk, iyilik, Tanrıdır. Böylesi yakıcı bir *doğacılıktır* genç Tolstoy'u hazla titreten: *"Bu gençlik saatinde, bir güç ve yaşam aşkı sayıklaması içinde yaşar. Doğayı kucaklar, onunla kaynaşır. Kederlerini, sevinçlerini, aşklarını ona boşaltır, onda uyutur, onda yüceltir. Ama bu romantik sarhoşluk, bakışının açık görüşlülüğüne hiçbir zaman gölge düşürmez."* (22) Kafkasya'da varlığının dinsel derinliklerini görmüştür.

7 Kasım 1854'te Sivastopol'dadır. Coşkulu ve yurt sevgisiyle doludur. *"Bütün ömrümü bir düşüncenin gerçekleşmesine adayabilirim."* (Günlük, 5 Mart 1855) Bunu yazdığında 27 yaşındadır ve kendini adadığı şey, İsa dininin (yeniden) kurulmasıdır. **Gençlik** (1854) bir kenarda beklerken, **Sivastopol Öyküleri**'ne (1856) başlar. Anlatıda güzel ve kötü nedir, sorusunun peşine düşen Tolstoy'un bulduğu çözüm, *gerçektir, her zaman güzel olmuş olan, hep güzel olan, hep güzel kalacak olan kahraman: gerçek.* Rus toplumu için gereken de budur, diye onaylar Nekrasov onu.

1855 yılındayız: Petersburg'ta. Savaş ve onun cehennemi gerilerde kalmıştır ama yazarlar arasında yerini alan Tolstoy mutsuzdur. Bir sahteliğe, ikiyüzlülüğe

tanıklık ediyor gibidir. Sanata olan çıkarıcı inancı kınıyor, ama gururunu da okşayan bu durumun sağladığı ünden vazgeçmek istemiyordu. *Bu dinin ileri gelen papazlarından biriydim*, diye eleştirir kendini.

1857: Almanya, Paris. Halk kalabalıkları yeterince düşkünlüğüne uğratmıştır onu, onun için doğrudan seslendiği, *halk çocuğunun bireysel bilincidir*. Tekrar Avrupa.

1860-61. Eğitime odaklanmıştır. Zorunlu eğitim onu sarmamıştır hiç. Seçenek arayışı içindedir. Dönüşünde *Yasnaya*'da, kafasındaki okulu kurmaya çalışır. Ama tüm bu köylü yandaşı girişimleri onu doyurmaz. Kibar çevreye hâlâ bağlıdır bir yandan, avcılığı da sever. Kumar oynar, gönlünce eğlenir. Rolland'a göre bu yaşamın yazıya yansması kötüdür: **İki Süvari** (1856), **Albert** (1858), **Bir Markörün Günlüğü** (1855). Bunların arasında **Üç Ölüm** (1858-59) öne çıkar. Gevşek dokusuna rağmen, tiple(mele)r iyi, imgeler çarpıcıdır.

2 Şubat 1859: Sanat için sanat görüşünü savunur *Moskova Rus Yazınının Sevenler Derneği*'nde.

1860'ta sevgili kardeşi Nikolay'ın ölümüyle sarsılır: İyiye ve her şeye olan inancını yitirir. Sanatı yadsır. "*Sanat yalandır, bense güzel sanatı sevemiyorum artık.*" (36)

Ama **Polikuşka** (1861) altı ay sonra yazılmıştır. Törel (*ahlaki*) kaygılardan oldukça uzak öykü, bir başyapıttır.

Evlilik Mutluluğu (1859). Geçiş döneminin en duru, arı yapıtıdır. *Bers* Ailesinin dostudur bu dönemde (daha sonra karısı olacak *Sofya*'nın ailesi). *Sofya Andreyevna Bers*'i tanıdığına daha çocuktur. Sofya 17, kendisi 30'unu geçmişti: *Yıpranmış, kirli bir yaşamın sahibi, yaşlı bir adam*. **Evlilik Mutluluğu**'nda kendi evliliğini üç yıl önce anlatmıştır. 23 Eylül 1862 tarihinde evlendiler. Olacakları öngörmüş, önceden tatmıştır Tolstoy. Onun tüm yapıtı içinde kadının ağzından anlatılan tek romanıdır **Evlilik Mutluluğu**. Çözümleme çiğlikten uzak, incelikli, içlidir. Açıklamadan çok sezgiye yol verilir.

Ama evlilik Tolstoy için kurtuluş olacaktı. Yorgundu, korkuyordu. Bunalım içindeydi.

Başlangıçta tutkuyla tadını çıkardı evliliğin. Evlilik sonrası anlatılarında kızlar, kadınlar hızla artar. Karısı *Sofya Nataşa*'ya (**Savaş ve Barış**, 1869), *Kitti*'ye (**Anna Karenina**, 1877) modellik yapacaktır. İki büyük yapıtını da evliliğinin ilk yıllarında yazacaktır.

"*Düşüncesinin doğal gidişi onu birey yazgılarının romanından orduların ve halkların, milyonlarca varlığın buyrultusunun birbiriyle kaynaştığı büyük insan sürülerinin romanına doğru götürüyordu.*" (43) *Sivastopol* anıları bu birikimi sağlamıştı ona. Aslında ilk taslakta **Savaş ve Barış**, Rusya'nın şiiirini gösterecek olan bir dizi destansı freskin ana yüzeyi (*pano*) olacaktı.

Savaş ve Barış'ın binlerce ayrıntısının arkasındaki gizli birliği görmek gerekir gücünü anlamak için, "*yukarıya yükselmek, özgür ufkü, koruların, tarlaların oluşturduğu halkayı bakışın kapsamına sığdırmak gerekir.*" / "*Çocuk ve delikanlı ruhları açısından bu denli zengin başka bir yapıtı yoktur Tolstoy'un; her biri bir musikidir, bir kaynak gibi arıdır.*" (47) Kadın karakterler erkeklerden üstündür. En önemli erkek karakterler bile odaktan yoksun tinlerdir, gelişmekten çok yalpalayıp dururlar. Turgenyev Tolstoy'u böyle eleştirir. Kahramanlarının tinselliklerinde gerçekte

bir gelişme yok diye. Sonu gelmez duraksamalar, duygu titreşimlerinden oluşur yapıt. “Gerçekten de, **Savaş ve Barış**’ın başarısı bütün bir tarih çağının, halkların o göçlerinin, ulusların o savaşlarının canlandırılışındadır. Gerçek kahramanları, halklardır; onların ardında da, Homeros’un kahramanlarının ardında olduğu gibi, kendilerini yöneten tanrılar bulunur: görünmez güçler, ‘kitleleri yöneten, sonsuzca küçük güçler’, sonsuzluğun soluğu. Kaderin kör ulusları boğaz boğaza getirdiği bu baş döndürücü savaşların efsanemsi bir büyüklüğü vardır. **İlyada**’yı da aşarak **Hint Masallarını** düşünür insan.” (48)

Anna Karenina daha kusursuz, sanatından daha emin bir düşünceyle yönetilmiş, deney açısından daha varsıl bir yapıttır. Gönül dünyasının hiçbir gizi yoktur yapıt içre. Ama **Savaş ve Barış**’ın geniş kanatlarından, şu gençlik alevinden, çöşkunkluk tazeliğinden de yoksundur. Aynı yaratma sevincini duyamamaktadır. Evliliğin geçici gönül rahatlığı silinmiştir. Aslında daha **Savaş ve Barış**’ta buna ilişkin ipuçları vardı, Andrey’e bakarsak. Kafası oldukça karışık olan Tolstoy Kontesi (eşini) üzmektedir. Çılgın fikirleri vardır. **Anna Karenina**’daki aşk **Savaş ve Barış**’taki o körpe şiirini yitirmiştir, sert, tutkulu ve zorlayıcı bir nitelik kazanmıştır. **Krişna**’nın yerini **Venus** almıştır: “**Anna ile Vronski’nin, hiç farkında olmadan, tutkunun pençesine düştükleri o eşsiz balo sahnesinde, Anna’nın arı güzelliğine ‘hemen hemen cehennemsi bir çekicilik’ veren odur**”. (51) **Anna**’nın yüreğine şehvetli bir güç yerleşecek, ancak onu parçaladıktan sonra ayrılacaktır. **Anna**’ya yaklaşıp da gizli iblisin çekimini ve ürpertisini duymayan çıkmaz. Romanda ilkin **Kitti** fark eder bunu.

[Bense **Anna**’yı, dolayısıyla romanı kavramada yanlışın başlangıcı olarak görüyorum bu yargıyı. Hep sürdü gitti. 40 akıllı uğraşsa da çıkaramadı kuyudan. Tolstoy’un yapıtı, özellikle **Anna Karenina** denli simgesel usa aykırısı bulunmaz herhalde. Kişi olarak buna çok yatkın olsa, mesel diline bayılsa da... Hele izleyen satırları (çeviride 51. sayfa) **Anna**’ya (dolayısıyla **Tolstoy**’a) haksızlık, günah gibi görürüm. Sanki **Anna** kendi başına var olan, geçmiş olan, birikimi olan, donanımlı, özgür bir insan değilmiş de yazarının yalın bir kuklasıymış gibi. Oysa **Tolstoy**’un en belirgin özelliklerinden biridir bu: Yarattığı kişisi, onun kocaman da olsa avuçlarının içine sığmaz, asla dönüp sığmaz bir daha. Bakın şu alıntıya: “kendisini tutsak eden şehvet gücü hareketleriyle, sesiyle, gözleriyle yalan söylemeye zorlar kendisini...sersemleşmek için morfine başvurur”, vb.- ZZK]

Anna Karenina’da yan öyküler katı ve yapmacıktır Rolland’a göre. Romanın sonu (*final*), yalana, kibar çevrelere karşı açılmış bir bayraktır. **Anna**’nın ölümü toplum kuralları üzerine beklenmedik bir ışık düşürür. **Levin** de böyle aydınlanır. Kardeşinin ölümüyle. “Akıl hiçbir şey öğretmedi bana; bütün bildiğimi yürek verdi, yürek gösterdi bana.” (**Anna Karenina**).

Henüz, **Tolstoy** kilise karşısında alçakgönüllüdür, ayaklanmamıştır. (54).

Anna Karenina daha bitmeden sıkılmaya başlamıştı **Tolstoy**. “Aile ve sanat yetemezdi artık bana. Aile demek benim gibi mutsuzlar demektir. Sanat, hayatın bir aynasıdır. Hayatın bir anlamı kalmayınca, ayna oyunu da oyalamaz artık insanı.” Böyle diyor yolunu yine şaşırmış, aramaktan vazgeçmemiş **Tolstoy**. Özkıyımı eşikteydi. Ve *kurtuluş* halktan geldi. Tamamıyla somut (maddesel), garip bir sevgidir bu. Kendisi gibi umutsuzların karşısında bu milyarlarca insan neden umutsuzluğa kapılmıyordu, neden kendilerini öldürmüyorlardı. Çünkü uslarıyla değil, inançlarıyla yaşıyorlardı. Neydi bu inanç? “İnanç hayatın gücüdür. İnançsız yaşayamaz insan. Dinsel fikirler insan düşüncesinin uzak sonsuzluğunda oluşmuştur. İnançlı hayat bilmecesine verdiği karşılıklarda insanlığın en derin bilgeliği yatar.”

Tolstoy kiliselerin karşılıklı ve kindar hoşgörüsüzlüğü ile adam öldürmenin, yani savaşın ve ölüm cezasının sessiz ya da biçimsel olarak onaylamasını kabul edemedi.

İnancının temel taşı dağdaki Vaizdir. Safça, on emiri bin sekiz yüz yıl sonra keşfettiğini söyler. İsa'nın tanrılığına inanmaz. O yalnızca bir bilgedir.

Öte yandan usu (akıl) dışlamaz Tolstoy. Onun usu, bireysel us, hayvansalın dışında kalan yaşamımızdır. Bir tutkudur dolayısıyla, yaşam ateşidir. Ve eylemi de Aşktır. Usun eylemi Aşktır. İnsanın usa uygun biricik eylemidir. “Aşk, insanın akla uygun olan biricik eylemidir, aşk en akılsal, en ışıklı ruh durumudur. Gereksinmesini duyduğu tek şey, hiçbir şeyin akıl güneşini ondan saklamamasıdır, bir o geliştirir aşkı... Aşk gerçek zenginlik, büyük zenginliktir, hayatın bütün çelişkilerini o çözer, ölümün dehşetini silmekle kalmaz, kendini başkalarına feda etmeye de yöneltir insanı: çünkü sevdikleri için hayatını veren aşktan başka aşk yoktur; aşk ancak insanın kendini feda etmesi olduğu zaman hak kazanır bu ada. Bunun için, sahici aşk, insan ancak bireysel mutluluğa eremeyeceğini anladığı zaman gerçekleşebilir. İşte o zaman, hayatının bütün öz suları gelip gerçek aşk aşısını besler; ve bu aş, gelişmek için, bütün gücünü bu yabancı ağacın gövdesinden, hayvansal bireysellikten alır.” (**Hayat Üzerine**, 1887). “Aşkta ilerlemek için, bir tek yol bulunduğuna, bunun da dua olduğuna inanıyorum. İsa'nın kesinlikle yadsıdığı dua, tapınaklarda, herkes içinde dua değil.” (**Kiliseye Yanıt**, 1901).

1882. Toplumsal tanıklık. Hıçkırma hıçkırma ağlıyor, ‘Böyle yaşanamaz!’ diye haykırıyordu. Aylar süren yeni bir umutsuzluk dalgası gelmiştir yine üzerine. **Ne Yapmalıyız?** (1884-1886). Tolstoy acılar içindedir. Ne mi yapmalısın? Ekmeğini alın terinle kazanmalısın. Tutkularından vazgeçeceksin. (Avcılığı bırakır, ki onun için çok önemlidir.) Bu tinsel devriminin yankılarına gelince, Kontes (Sofya) öfkeli, kaygılıdır. Kocasını (Kont Tolstoy) hasta mı acaba? “Belki de inanmayacaksınız; ama ne kadar yalnız olduğumu, gerçek benliğimin çevremdekilerce ne kadar küçümsendiğini tasarlayamazsınız.” (Mektup).

“Tolstoy’un, sanata zarar vermek şöyle dursun, onda nadasa bırakılmış güçleri canlandırdığını, dinsel inancının, sanat dehasını öldürmek şöyle dursun, daha da yenileştirdiğini kanıtlayabilirim.” (74) **Ne Yapmalıyız**’dan: “Sanatı ve yadsıdığımı söyletmeyin bana. Yadsımak şöyle dursun, ben asıl onlar adına kovmak istiyorum satıcıları tapınaktan... Gerçek bilim, görevin, bunun sonucu olarak da bütün insanların gerçek iyiliğinin bilgisinin dile getirilmesidir (...) Bilimin ve sanatın çabası, bunlar ancak hiçbir hak istemedikleri, yalnız görevlerini bildikleri zaman meyve verir... Özveri ve acı çekme, düşünürün ve sanatçının yazgısı budur işte: çünkü ereği insanların iyiliğidir... Diplomalar, aylıklar alanlar düşünür ya da sanatçı olmaz; düşünür ve sanatçı ruhunda bulunanı düşünmemekten, dile getirmemekten mutluluk duyacak olan, ama bunu yapmaktan da geri duramayan kimsedir: çünkü görünmeyen iki güç yöneltir onu buna: iç gereksinmesi, bir de insanlara duyduğu sevgi. Şişman, zevk düşkünü, kendinden hoşnut sanatçı yoktur.” Roland yazıyor: “**Sanat nedir?** adlı yapıtında çıkarsa kastların hoşlandığı (...) yeni sanat inancının, bu boş inancın, bu ‘büyük aldatmaca’nın ipliğini pazara çıkarır.” (79) Saldırısı acımasızdır, mizahla, ama haksızlıkla da doludur. Gözü ne Ibsen ne Beethoven görür. Kızmış, ama yeterince düşünmemiştir, buna zamanı olmamıştır. Hatta Tolstoy doğru dürüst okumamıştır da. Yazınla, resimle, müzikle olması gerektiği düzeyde karşılaşmamıştır (Rolland’a göre tabii). Shakespeare’in ‘bir sanatçı olmadığını’ kanıtlamak için kitap tasarlar.

Dokuz(uncu Senfoni, Beethoven, 1824) insanları böler. Bach birkaç hava dışında çöpe atılmalı, hor görülmeli. Shakespeare dördüncü sınıf bir yazar bile değil.

Ekliyor Roland: “Yalan saplantısı içindedir, her yanda yalanı sezer, tez yayılan düşünce karşısında daha bir diklenir.” (81) Ve apaçık şunu söylüyor (ki haklıdır): yargılamak için, ‘nesnel’ olmaya özellikle çalışmaz Tolstoy. Hiçbir eleştirisi kişisel değildir. Kendi yapıtları karşısında da amansızdır. Dinsel sanat, sözü bunu

açıklamaya yetmez. O sanatın alanını daraltmaz sanılabileceği gibi, tersine sanat her yerdedir, der. “*Bütün hayatımıza işler; sanat dediğimiz her şey: oyunlar, konserler, kitaplar, sergiler pek küçük bir kısmıdır onun. Hayatımız, çocuk oyunlarından din törenlerine varıncaya kadar, türlü sanat gösterileriyle doludur. Sanat ile söz, insan ilerlemesinin üç organıdır. Biri yürekleri kaynaştırır, öbürü düşünceleri. Bunlardan biri bozulmuşsa, toplum hastadır. Bugünün sanatı bozulmuştur.*” Varlıklılar, ayrıcalıklılar sanatın tekeline ellerinde toplamışlardır. Kendi hazlarını güzellik ölçütü olarak dayatmışlardır. Yoksullardan uzaklaşan sanat, yoksullaşmıştır. “*Yaşamak için çalışmayanların duydukları coşkunluklar, çalışanların coşkunluklarından çok daha sınırlıdır. Bugünkü toplumumuzun duyguları üç duyguda toplanmaktadır: gurur, şehvet ve yaşam bıkkınlığı. Zenginlerin sanatının konusu hemen hemen tamamıyla bu üç duygu ile bu üç duygunun dallarından oluşmaktadır.*” Sanat züppelerinin yalanı, varlıklıların zaman öldürme araçlarının karşısında, canlı sanatı, insan sanatını, tüm insanları, tüm sınıfları, ulusları birleştiren sanatı yükseltmek gerek. Örnek mi istiyorsunuz: oluş destanları, İncil meselleri, efsaneler, masallar, halk şarkıları. (84).

“*Sanatta taşralılık denebilecek gerçekçilik, günümüz yapıtlarını bozuyor,*” der demez kendi ökelığının ilkesini ateşe atar. Ama ne çıkar ki bundan? Kendisini, bir Tolstoy’u bu yüce gelecek için harca yıverse? “*Geleceğin sanatı bir kastın sanatı olmayacaktır artık. Sanat bir meslek değildir, gerçek duyguların dile getirilmesidir.*” Hem sanat, bugünün sanatı gibi, karmaşık tekniklere gerek duymayacak, yalınlığa, özlülüğe (Homeros sanatına) yol alacaktır. Bu açık, bu yalın sanatta evrensel duyguları dile getirmek: işte kardeşçe birliğe bizi ulayacak yol. (85) “*Sanat şiddeti ortadan kaldırmalıdır, yalnız o yapabilir bunu. Sanatın görevi, Tanrı, yani Aşk ülkesini gerçekleştirmektir.*” Romain Rolland’a göre çağımızda bu ruhların en evrenseli Tolstoy’unkiydi. “*Biz bütün halkların ve bütün sınıfların insanları, onda sevdik birbirimizi. Bizim gibi bu uçsuz bucaksız aşkın güçlü sevincini tatmış bir kimse, Avrupa’nın küçük topluluklarının sanatının sunduğu parçalarla, büyük insan ruhunun parçalarıyla yetinemezdi artık.*” (86)

Tolstoy’un en başarılı oyunu **Karanlığın Gücü** (1886) ne yapar peki? Yalın halk sevgisi, halkın ülküleştirilmesi Tolstoy’un ‘acı gerçek’e göz yummasını hiç de sağlamamıştır işte. Tolstoy bir yandan büyütecini halkın üzerine tutarken, bir yandan da varlıklı, kentsoylu (*burjuva*) sınıfların daha karanlık gecesine düşürür ışığını: **İvan İlyiç’in Ölümü** (1884-1886), **Kreutzer Sonat** (1890).

İvan İlyiç’in Ölümü, **Kreutzer Sonat** ve **Diriliş**’te (1899) daha sertleşecek çizginin başında durur. Evrensel yalana soğukkanlılıkla, süssüz püssüz, apaçık bakma girişimi, niyetidir söz konusu olan. **Kreutzer Sonat**’la birlikte vardığı yerden, sonuçtan dehşete düşmüştür Tolstoy. (Kalemi kendisini dinlememekte midir acaba?) “*Etkinin güçlülüğü, tutkulu yoğunluk, görüntülerin sert belirginliği, biçimin dolgunluk ve olgunluğu bakımından, Tolstoy’un hiçbir yapıtı Kroyçer Sonat’a erişemez.*” (95)

Musiki bağrında nasıl bir gizilgüç taşır? Yaşı ilerledikçe daha çok korkar müzikten Tolstoy. Müzik Eski Çin’de olduğu gibi devlet denetiminde olmalıydı. Ahlsızlık müziğin neresindedir? Çünkü seslerin bilinmedik gücü tutsak usu istediği yere sürükleyebilir, kendini yok etmeye bile. Tolstoy bir şeyi unutmuştur (Rolland’a göre): müzikle karşılaşan herkes Tolstoy duyarlığı taşır mı? (98)

Diriliş: Tolstoy’un sanatsal kalıtıdır. Tepelerin en yükseği, sisler içinde görünmez doruk. (101) Lirizm azdır, daha uzaktır kişiselikten. **Nehludov**, Tolstoy’un ta kendisidir, bir düşünce taşır. İnsan acımasının (*merhamet*) en güzel, belki de en gerçek şiirlerinden biridir (105): “*Tolstoy’un o derinlere inen, duru, açık gri gözlerini, ‘dosdoğru ruha işleyen’ ve her ruhta Tanrıyı gören bakışını en çok bu kitapta (Diriliş) sezerim ben.*” (105)

Toplumsal krizin eşiğindedir Rusya. Yüzyılın (20.) başındayız. Tolstoy toplumsal savaşta atılğan ve öndedir. Yeni yalanlara bayrak açmıştır, çünkü eski yalanlar günüşiğine çıkmıştır çoktan. Bu yeni yalan zorbalık değil, aldatıcı özgürlük görüntüsü vermektedir. “Yeni putların çömezleri arasında en çok sosyalistlerden mi nefret eder, yoksa liberallerden mi, bilinmez.” (108) Özgürlükçülerin (liberaller) halk, halkın buyrultusu sözlerini kötüye kullanmalarına sinirlenir. Peki, ne bilirler ki onlar halk hakkında? Halk nedir? Özgürlükçülüğü hor görür, toplumculuğa (sosyalizm) ise kinlidir neredeyse. Çünkü ona göre toplumculuk iki yalanı birleştirir: özgürlük yalanıyla bilim yalanı. (110) “Sosyalizmin ereği, insanın en aşağılık gereksinmelerini, maddesel rahatlığını karşılamaktır. Öne sürdüğü yollarla bu ereğe bile ulaşılmaz,” der. İşin tuhafı, o da devrime inanır. Ama onun devrimi, *Kutsal-Ruh*’un egemenliğinin hemen ertesi gün başlamasını bekleyen, gizemci bir Orta çağ dindarının devrimidir. (112) Rusya her türlü savaşa sırt çevirmelidir, çünkü büyük devrimi gerçekleştirmesi gerekmektedir: 1905 Devrimi Rusya’da başlamalıdır. (Müthiş bir öngörü.) (112). “Hiçbir acıya katlanmayan kimse, acıya katlanan kimseye hiçbir şey öğretemez.” Bunu diyerek kaçak askerleri savunabilmiştir. Ve Rolland ekler: “Kinin kana buladığı bir yüzyılda, kardeşlik aşkının cisimleşmesi olan bu büyük ruhun mucizesini görmeyenler kördürler!” Tolstoy şöyle demektedir: “Elbette zulmedilmeye bile değmiyorum ben, bundan utanç duyuyorum,” ve “Elbette zulmedilmeye layık değilim, gerçeğe bedensel acılarla tanıklık edemedim, böyle öleceğim.”

17 Nisan 1901: Rus Patrikliğine bir karşılık verir. Dinleri inceler. Çin kaynaklarına bakar. Çin gerçeği onu düş kırıklığına uğratmıştır. Kederlidir, ama cesareti yine de kırılmamıştır. Tolstoy’cu topluluklar oluşur, *Tolstoyculuk* yayılır. Dünyanın her yanıyla bağlantıları vardır, yazışır. Gerçi karısına, çocuklarına geçirememiştir yeni inancını. “Uzun süredir hayatımla inançlarım arasındaki bağdaşmazlığın acısını çekiyorum, sevgili Sofya. Hayatınızı, alışkanlıklarınızı değiştirmeye zorlayamam sizi. Şimdiye dek sizi bırakamadım da, çünkü uzaklaşmakla, daha genç olan çocuklarımı, üzerlerinde gösterebileceğim küçük bir etkiden yoksun bırakacağımı, hem de hepinizi çok üzeceğimi düşünüyordum... Çoktandır yapmak istediğimi yapmaya; gitmeye karar verdim şimdi... Herkesten önce sen Sofya, gitmemi önleme, beni arama, hiç kızma bana, beni ayıplama... Suçun bende olduğuna inanamıyorum; biliyorum ki, değiştimse, ne kendim, ne çevre için değiştim, başka türlü yapamadığım için değiştim... Allahısmarladık sevgili Sofya. Seni seviyorum.” Hayır, bu mektuptan sonra karısını, ailesini terk etmeyi yine başaramadı. Kendine şöyle sormuştu: “Peki, Lev Tolstoy, öne sürdüğün ilkelere göre mi yaşıyorsun?” Şu karşılığı veriyordu yine kendine: “Utancımdan ölüyorum, suçluyum, küçümsenecek bir insanım... Suçlayın beni, ama izlediğim yolu suçlamayın.” Rolland şöyle yazıyor: “Böylece, pişmanlıklar içinde ezildi, kendisinden daha güçlü, ama daha az insan olan izleyicilerinin sessiz serzenişlerinden kurtulamadı, zayıflığı ile kararsızlığı arasında, aile aşkıyla Tanrı aşkı arasında parçalandı, -en sonunda, bir umutsuzluk dalgası, belki de ölüm iyice yaklaşıncaya yükselen, ateşle tutuşmuş yel, evinin ötelere, yollara attı onu...” (128)

(Yıllar sonra, devrimden sonra ortaya çıkan belgeler, Tolstoy’dan dine dönüş sözü koparabilmek için, hükümetle kilisenin çevirdiği entrika ağının günüşiğine çıkarmıştır. Ama başarılı olamadılar.)

Tolstoy vazgeçişlerinde de yaşamakta gösterdiği kadar ateşlidir. Hep bir aşık gücüyle kucakladığı yaşamdır. Yaşama delisidir. Mutluluğun olduğunca mutsuzluğun da esriğidir. Ölümün ve ölümsüzlüğün de... Öfkesi dingin, dinginliği yakıcıdır. Roman ona yetmez, büyük putlara: dine, devlete, bilime, sanata; özgürlükçülüğün, toplumculuğun, barışseverliğin, halk eğitiminin, yardımseverliğin ikiyüzlülüklerine

saldırır. Ölüme tanıklık etmiş, gerçeği görmüştü. Ama bu yetmemişti ona. *Korkunç gerçeğin* yerini aşk almıştı. Aşkta gücün temeli. Yaşama nedeniydi, güzellikle birlikte, biricik yaşama nedeni. “*Aşk, yaşamının olgunlaştırdığı Tolstoy’un, Savaş ve Barış ve Patrikliğe Mektup (1901) yazarının özüdür.*” (135) Toplum hep bir ikileme yüz yüzedir: ya gerçek ya aşk. Genellikle her ikisini de feda ederek çözümler ikilemi. Tolstoy’sa iki inancından hiçbirine ihanet etmemiştir. (136).

Çözüm neredeydi? Bulamadı. O ayrıcalıklı kişilere seslenmez. O sıradan, iyi niyetli insanlara seslenir. Bilincimizdir. Biz ortalama insanların, düşündüğümüzü okumaktan korktuğumuzu söyler. Tolstoy yücelerin ökesi değil, bizim ‘*kardeşimiz*’dir. (137)

Yaşamöyküsünün 1927 baskısına yaptığı ekle Romain Rolland, Tolstoy’un evrensel etkisine değinir, barış savaşçılığı, Hindistan’ın (Mahatma Gandhi: 1869-1948) barışçı (*pasifist*) direnişiyle Tolstoy ilişkilerini irdeler.

*

Romain Rolland’ın, Tolstoy’dan en çok da bir barış savaşçısı (*pasifist*) Hristiyan çıkardığı bu, Tolstoy hakkında ilk olsa gerek, bütünlüklü, derli toplu çalışması önemli olmasına önemli. Tolstoy hakkında yerleşik birçok (ön)yargının da kaynağı oldu sanırım uzun bir süre. Genellikle Tolstoy’un yapıtına duygusal yaklaşımı çok da yanlışlar içermiyor. Ama beni rahatsız eden yanı Romain Rolland yorumunda, Tolstoy’un duygusal yaşamının, inancının büyük yapıtında gereğinden çok öne çıkarılması. Oysa bana göre Tolstoy’un en güvenilir ve yapıtına aykırı duran yanı, kişiliği (Bkz. Günceleri, mektupları, notları, vb.) Bu konuda Amerikan Yeni Eleştirisi’nin yorumunu görmek isterdim. İşin ilginç yanı biz okurlar Tolstoy’u diğer büyük yazarların onunla ilgili yazılarından anlamaya çalışmamız. Bir başka yanlış da bu. İletişim yayınları, sözde Tolstoy Bütün Yapıtları (Ed. Orhan Pamuk, bana öyle tuhaf geliyor ki bu editörlük) dizisinde yayınladığı kitaplara ön ya da sonsöz koyuyor ve bunlar dünya eleştirisinin Tolstoy metinleri değil bence, ama ne? (Troyat, Nabokov, kendi ellerini kollarını gereksiz bağlamış, hadi eleştirmen diyeyim, Bahtin, öte yandan Lessing, vb.) Bir yazar diğer yazara nasıl bakabilir? Olsa olsa kendi *poetika*sı bağlamında hesaplaşır en çok. Bu doğrudur zaten. Nabokov’un hakkını elbette yemiyorum. Tolstoy’da zaman duygusunu sezgisel de olsa bilimsel bir dille ifade etmeye çalışmış çünkü.

Neyse. Rolland’ın yapıtı bir Rolland anlatısı gibi (okunuyor). Hoşluğu ve hafifliği biraz buradan kaynaklanıyor. Tolstoy’un yapıtından çok kişiliğine inanması (*coşumculuk*) yaşamöyküsünün zayıf yanını oluşturuyor. Benim Rolland’ın Tolstoy yorumuna temel eleştirim bu.

Ondan benim çıkarabildiğim yargı ise Tolstoy’un inancının değil, inanç yolunun elini kolunu bağladığı yönünde. Tolstoy, üçüncü kişileri de gözetken, bir izlenceye bağlı biçimde, neye inandığıyla değil, nasıl inanması gerektiğiyle ilgili olarak bir tartışmayı hep sürdürme koymuştur yaşamı boyu ve çoğu kez de yeterli inandırıcılıktan yoksundur. Ama belki de böyle bir konuda yapaylık kaçınılmazdı. Çünkü seçim hep görevlendirilmişlik (*misyon*) gerektirmiştir. Bunları yazarken *İtiraf*’ı (1878-1884), kendisinin ve karısının günlüklerini göz önünde tutuyorum. Bu arada *Çocukluğum*, *İlk gençliğim*, *Gençliğim* üçlemesiyle *Kreutzer Sonatı*’ı, hatta asla gözden kaçırılmaması gereken (*Anna*’yı hazırlamak, *Kreutzer*’e varmak açısından) *Evlilik Mutluluğu*’nu unutmuyorum. Kendisine sorduğu sorunun, kendisinden bir şey yapmak kaygısının taslaklarıdır Tolstoy’un yapıtı. (2007)

Gorki, Maksim; Tolstoy'dan Anılar (1911), Çev. Akşit Göktürk, Bilgi yayınları, Birinci basım, Ağustos 1967, Ankara, 68 s.

Gorki'nin Tolstoy **anıları** belki de Tolstoy hakkında en doğru görüntüyü veriyor. Bunda Gorki'nin ustalığının ve yazarlığının, yazarlığın ne anlama geldiğini bilmenin büyük rolü var kuşkusuz.

Tolstoy'un önünde ne olursa olsun '**öğrenci duruşu**' bir kere yaklaşıyor, gözümde Tolstoy denli neredeyse, büyük yazar Maksim Gorki'ye. Tolstoy'un sözgüsüne, aşağılamasına bile razı. Öte yandan ikisinin mayası, kökü aynı: Rus köylüsü, halkı. Birbirinin diline tanışlıkları buradan.

Tolstoy ileri yaşlarında ağır bir hastalık geçirirken doktor önerisiyle Kırım'a (Gaspıra dolayları), yazlığa gidiyor. Çehov anılarında da okumuştum, orada üçü bir araya geliyor. Yanılmıyorsam bir Çehov oyunu da (Martı mıydı) sahneleniyor. Atıyor olabilirim. Ama üçü bir arada, o kesin. Tolstoy'un bu iki yazarı yakından izlediğini güncesinden biliyorum. Birkaç olumlu yargı yanı sıra birçok da eleştirisi olmuştur. Ama sevdiği belliydi. "**Çehov'a sevgisi babaca bir sevgi**"(8)

Ama Gorki'nin Tolstoy sevgisi hiçbir ideolojik bakışla gölgelenemeyecek kerte saf ve sevgiyle dolu. Tolstoy'u sarıp sarmalayan o bitmez tükenmez dedikodular, sinir savaşları arasında bir Gorki'nin, bir Çehov'un beklentisiz, saygılı duruşları belki de Tolstoy için bulunmaz, paha biçilmez değerde yaklaşımlardı. Ona güç vermiş olmalı.

Bu anılar, ki Akşit Göktürk'ün güzelim Türkçesiyle, 60'lı yıllarda Bilgi Yayınevinin ilk kitaplarından biri olarak yayınlanmıştı. Kapakta Tolstoy'un yüzünden yakın plan bir fotoğraf var. Bilginin kitaplarına bayılırdım. O zaman okuduğumu anımsıyorum bu Gorki kitapçığını. Kanırta kanırta çizmişim (yazık da etmişim) kırmızı kalemle kimi satırların altını. Yeni baskısını bulsam iyi olacak...

Gorki Tolstoy'u içten içe kemiren düşüncüyü hemen anlamıştı aslında. Notlarının girişinde, yekten yazıyor: **Tanrı düşüncesi** (7). İnsanların Tanrı ile yüzleşmesindeki o yalınkat sığlık Tolstoy'u çıldırtmış olmalı. O başkaldırmadan, inanmayanlardan... "**İsa'yı sevdiğini pek sanmıyorum ben**" (10) Ve ikinci bir keskin gözlem: Tolstoy'un muhteşem elleri... İşte bunu görmek için Gorki olmak gerekiyor.

Ya konuşmasından çok susuşundaki görkem... Güncesinde bir notunu Gorki'ye okutur: '**Tanrı benim isteğimdir**' (15) Kadınlar hakkında çok konuşur, bir Fransız yazarı gibi, ama her zaman bir Rus köylüsü kaballığıyla. "**Bir gün Gorki'ye sorar: "Çok zamparalık yaptın mı gençliğinde?"** (17) Kadınlar hakkında düşüncelerinden ve sözlerinden tiksindiğini belirtiyor bir mektubunda Gorki (55) Diyalogları (günlük) dönek, kaypak ve şakacıdır. Karşı çıkılmaya katlanamaz. (62)

Gorki'ye göre, kadınlara karşı büyük bir düşmanlık besliyor, onları cezalandırmak hoşuna gidiyor. (20) Kadın gövdesiyle erkekten daha içten, ama kafasıyla yalan söyler. Balzac'ı, Dickens gibi yazdıklarından (kötü yazdıklarından bile) sonradan utanmayan bir dahi, Gorki'yi yapay dilli, geveze bulur. (Gorki'nin) Kişilerine kendini yansıtmayı eleştirir. Onu doğal değil, kitabı bulur. Kişilerinde gerçeklik, sahilik bulamaz, bunu da yüzüne söyler. "**Evet, bir uydurmacısın sen, bir romantik, açıkça söylemelisin bunu**". (60) Sosyalistliğini sugötürür bulur Gorki'nin, **romantik** olduğunu söyler.

Notları Gorki'nin bu kadar. Kitabın ikinci yarısında bir dostuna Tolstoy'un ölümünden sonra onun hakkında yazdığı bir mektubu var.

Gorki bu mektubunda Tolstoy'un anarşizmini, geleneksel Slav devlet karşıtlığına bağlıyor (36) "**Ondaki her şey ulusaldır**". (36) Tolstoy'un olağanüstü gelişmiş

bireyselliğini korkunç dayanılmaz bulur. Ölümden dehşetli korkusuna işaret eder.
“Ölümden korktu, nefret etti.”(39) Sürekli hesaplaştı. Özledi, sevdi, nefret etti ondan.

İsa’nın çelişkilerini unutalım diye Tolstoy bize kutsal kitaplar sundu.

Bir gün şöyle dedi Gorki’ye: “İnancı olmayan kişi sevemez ... Böyle adamlar, ruhça kısır bir yaşamı sürdüren serserilerdir.”(67) Ve Gorki şöyle bitirir mektubunu:

“O zaman, Tanrı’ya inanmayan ben, bilmem neden, epey sakınarak, biraz da ürkerek baktım ona, baktım, düşündüm: ‘Tanrı gibi bir adam’.” (68)

(2008)

**Plehanov, G.V.; Kont Tolstoy (1911), Çev. Zekiye Hasaebi
YGS yayınları, Birinci basım, Ağustos 2003, İstanbul, 73s.**

*

**Luxemburg, Rosa; Tolstoy'un Yolu (1913), Çev. Zekiye Hasaebi
YGS yayınları, Birinci basım, Ağustos 2003, İstanbul, 51s.**

*

**Lenin, Vladimir I.U.; Sanat ve Edebiyat (1908-1913), Çev. Bülent
Arıbaş,
Payel yayınları, İkinci basım, Ağustos 1976, İstanbul, 342s.**

Plehanov, Lenin, Luxemborg'un Tolstoy yazılarını birlikte değerdendirmek istiyorum. Yargım genel anlamda değışmiyor. Çağdaşlarının bulundukları konum değışik de olsa, Tolstoy bakışları sorunlu, yetersiz ve '*içerden*'. Bunu da bir ölçüde anlamak olanaklı... Tolstoy'un karşısında 'politize' olmamak olanaksız. Kaçınılmaz bir biçimde bir açuya zorlanıyorsunuz. Aynı şey çağdaşı büyük devrimciler için de söz konusu. Ama bunları (Luxemburg, Plehanov, Lenin, vb.) diğerlerinden ayıran kimi şeyler var. Buna değinmekle yetineceğim. Kuşkusuz, Jdanov, Lunaçarski vb.nin Tolstoy yorumlarını da bulabilirsem gözden geçireceğim. Devrimci girişimin eylem zamanlarında (tarih sıkışmıştır) öncü kadroların, devrimci aydınların eylemi bir ölçüt olarak koymaları, her şeye 'yararcı' (devrime destek/köstek olan) bir çerçeve içinde bakmaları anlaşılır şeydir (Ama bir yere değin, diyor içimdeki şeytanım). Yani 'yüksek bir kibirlilik' içinde, devrimden yana olmayan onun karşısındadır, tutumu bir yere dek anlayış görmelidir. Sonsuz değildir bu anlayış...

Ben şunu mu savlamış oluyorum. *20. Yüzyıl başının kaynaşan Rusya'sında bilenmiş üstün anlamların (zeka) kavrayışı sığdır, yüzeyseldir. Onlar baktıkları her şeyi anlamamış olabilirler.* Yok, hayır, bu denli ileri gidemem. Tarihin neyi, nasıl doğruladığı da ayrı bir konu... Rusya'da bu 'Sosyal Demokrat' devrimcilerin öncülüğünde devrim başarılmıştır da. Demek ki, onların dönemin Rusya'sına ilişkin sınıfsal çözümlemeleri bana bugün çok zorlama ve çizgesel (şematik) gelse de, gerçeğin doğasıyla buluşuyor, örtüşüyordu. Düz bir usamlama çizgisiyle bu sonuç çıkarılabilir.

Yazılar, Tolstoy'u görmezlikten gelmenin olanaksızlaştığı tarih diliminde yoğunlaşıyor. Nedeni, Tolstoy'un toplumsal, siyasal etkilerinin sınırötesine yayılması, yankılanmasıdır. Sosyal Demokrat (RSDIP) çizgiye göre bir kesinlik (netlik) ayarı yapmak kaçınılmaz, yaşamsal önemdedir. Daha sonra Duma'da (kentsoylu demokratik devrim) köylü devrimcilerin, anarşistlerin (Narodnik?) ağırlığı da bunun bir kanıtı gibi durmaktadır. Dolayısıyla stratejik bir önemi olmasa da (belki de var, sınıf bağlaşıklıkları açısından: Lenin tipiktir bu konuda, İşçi Köylü ittifakı üzerine yazıları, kitabı vardır) Tolstoy'la hesaplaşmak kaçınılmazdır.

Bu noktada devrimin bu saygın, büyük öncüleri biraz ikiyüzlüdür. Bunu şunun için söylüyorum. Tolstoy'u bir ikilik olarak görmek, değerdendirmek zorunda kalmaktadırlar çünkü. Bu kaçınılmazdı. Tolstoy'un büyük yapıtı, sanatı tamam da verdiği yaşam örneği ve öğretisi kötü, gerici... Aslında ne büyük, aşılmaz bir bir yargı verdiklerini sonuna değin kavramış olabilirler mi? Bu kuşkusuz bu devrimcilerin yazılarındaki bir dizi tutarsızlığı birlikte getirecektir.

Üçünün ortak yaklaşımı ilginç. Sanki devrimin saati vurdu. Tolstoy gibi biri işi gücü bırakacak, kolları sıvayıp Sosyal Demokrat devrime kendini adayacak. Bunu yaptı mı, yapmadı. Öyleyse bir şeyleri yanlış ya da eksik bıraktı demektir bu. Görevini yerine getirmedi. Bunda insanın içini acıtan bir gülünçlük görüyorum ben. Hiçbirini de suçlamadan, onlara kızmadan ve bir duruş almadan. Onları Tolstoy hakkındaki yargılarına indirgeyemem elbette.

Bu konuda en sert, acımasız, toptancı yargıları üretebileni (bir cesaretle mi demeli) **Plehanov**. İki yazısı var: **Karl Marks ve Lev Tolstoy** (1911), **Bir Kere Daha Tolstoy Üzerine** (1911?). Ne yazık ki Marks'ın anlayış derinliğinden yoksun Plehanov, öz olarak Tolstoy'un 'edilgenlik' öğretisine öfkeli ve bunun Tolstoy'un gerçek yüzünü sergilediğini, gerici güçlerin bir yandaşı olduğunu kanıtladığını öne sürmektedir. Zaman zaman Tolstoy'un romanlarına da başvuran Plehanov, Marks'ı Tolstoy'la 'tamamlama' türünden yaklaşımları (9) hedefliyor. (Devrimci yararcılık-pragmatizmdir esasta sözkonusu olan).

Plehanov'a göre Tolstoy, insanların fiziksel acıları ve sıkıntılarını küçümsemiş, hafife almış, ahlak sorununu öne çıkarmıştır (alay edercesine.) Ünlü Tolstoy duyarlığı 'içki ve sefahat aleminde susan', dürüst ve eğitimli insan duyarlığıdır. Kont Tolstoy yalnızca aristokrasinin çocuğu değil, ideologuydu da (24) Onun tutuculuğu soyluların yaşam biçiminin olumsuz yönüne vurgu yapıyor, sömürülenlerin gerçeği geçiştiriliyordu. Ezenlerin uğradıkları ahlaksal yitimin, yüzlerine yansıyan basıncını izlemekle yetinen Tolstoy, ezilenlere şu iletiyi veriyordu: *sana işkence edenlerin ıslahına katkıdan başka bir hakkın olamaz*. Soyluların yanlışlarını sergilemenin kimseye bir yararı yoktu (Plehanov'a göre).

Hızını alamayan, kimbilir kime de kızmış olan Plehanov, daha sonra bu korkak ve gerici Tolstoy'u sergilemesini sürdürüyor (**Bir Kere Daha...**) Hem de **Savaş ve Barış**'tan, **Anna Karenina**'dan örnekler getirerek... Halk, Tolstoy'un bakışının önünde bir 'duvar' gibidir, öyle kalmıştır. Onda yaşam hipnotize edilmekte, sömürenler de, sömürülenler de duruma teslim edilmektedir. İlginç bir biçimde Tolstoy'un anlatısı (sonradan kendisinin yadsıdığı anlatı) onun yaşamının anlamı üzerine sorgusunu uyuşturmuştur. Burada Plehanov, Tolstoy'a hak verir gibidir. Benim Tolstoy hakkında bir tezimi doğrulayan ve kendisini her şeye rağmen kutlamamı sağlayan bir alıntı: "*Hiristiyanlık Tolstoy'a dünya zevklerinden kaçan bir hayat anlayışı sağladı, bu anlayışın etkisi altında bütünüyle göstermelik bir inaçsızlığa meylettiğinde de inancından vazgeçmedi. Bunun yanında o sağlıklı görünmeyi ve hayatı büyük bir heyecanla seviyordu*"(64) [Stefan Zweig'in de Tolstoy'un inancı konusunda derin kuşkuları olmuştur. Bunu daha sonra ele alacağım-ZK]

Zekiye Hasançebi'nin oldukça kötü çevirisine de dokunmadan geçemem.

Luxemburg daha yumuşak, hak gözetir bir yaklaşım içinde. Ama temelde aynı... Büyük sahneler, yaşam tabloları, ama devrimci sürecin gözden kaçırılması. Kimden bekleniyor bu? Tolstoy'dan. Bunda biraz insafsızlık var mı? Biraz değil, çokca var. Yazılar: **Tolstoy ve Doğa**, **Sosyal Düşünür Olarak Tolstoy** (1908), **Tolstoy'un Yolu** (1910), **Tolstoy'un Mirası** (1913).

Tolstoy'un inanç/inançsızlık ikilemine ilginç bir biçimde işaret eden Luxemburg, '*ruhun ölümsüzlüğüne olan Hiristiyan inancı onu avutacak bir şey olamazdı. O bedeninin ölümsüzlüğüne ihtiyaç duymaktaydı. Böyle bir ölümsüzlüğün asla olamayacağı gerçeği de onun trajedisini oluşturuyordu*', diyor (12)

"Özetle söyleyecek olursak, Tolstoy'un fikir çizgisi, her durum ve koşulda, varolan ilişkileri ile sosyal mücadelesi sonucu 'gerçek hiristiyanlık'a yüz çevirmesi biçiminde öne çıkar. Bu ruhani doğrultu daha ilk bakışta gerici bir hal alır.'"(16) Onun

toplumsal ideali sosyalizmdi, ama 'ütopik' bir sosyalizmdi bu Luxemburg'a göre. Tolstoy'un zayıf noktasını, '*ilkel komünizmi ve sosyalist geleceği tarihsel bir perspektiften görememek*' oluşturmaktadır. Tolstoy'a göre, aradaki tüm sınıflı tarih, bir gerçeklik değil, tarihsel bir yanılgıydı.

"Bu nedenle Tolstoy, zayıf yönleri ve perspektifindeki cesur radikalizmle bir bütün olarak, objektif bilincin gücüne idealistçe inanan büyük sosyalizmin büyük ütöhistleri arasına konulmalıdır. O körleştirdi için, tarihi gelişmeyi anlayamamıştır (39)

Luxemburg, **Tolstoy'un Mirası**'nda şöyle diyor: "*Bu tarz bir yaklaşım, her durumda Tolstoyu hiç anlamamış olmaktan kaynaklanıyor, çünkü kim onun düşünce yaşamını anlamıyorsa, sanatını veya en azından sanatının gerçek kaynağını da anlayamaz. Tolstoy kendi iç dünyası ile sanatının sentezinden kimliğini oluşturmuş olmasıyla belki de dünya literatüründe tektir; edebiyat, onun için sadece düşünme eylemini ve iç hesaplaşmasını mümkün kılan bir araçtır*" (42) [Bu yargı doğru ve yüzdeyüz katıldığım bir yargı. Luxemburg çok iyi ifade etmiş bunu-ZK]

"O uzun yaşamı boyunca, ölüm saatine kadar, ne pahasına olursa olsun, idealinden vazgeçmediği için mevcut olanla katiyen uzlaşmak istemez, fakat aynı zamanda idealinin gerçekleşmesine götürecek tek yol olan devrimci sınıf mücadelesinin dünya görüşünü de kabul etmez. Prekapitalist Rusya'nın gerçek evladı olarak da kabul edemez, böylece hayatının ve ölümünün özel trajedisini kendi eliyle oluşturur. Onun tarihsel toprağından koparılmış toplum ideali, en iyi haliyle bile eski Hristiyan ütopyasının bireysel ahlaki '**Diriliş**'i ile belirsiz bir tarım komünizmi arasında gider gelir. Sorunun çözümü açısından Tolstoy kendi yaşamında ütöhist ve ahlakçı olarak kaldı. Ne var ki sanat ve sanatın etki gücü çözüm değil, sosyal reçete değil, aksine, çözümün gerçekleştirilmesindeki sorun derinlik, dürüstlük ve cesaretle kendini gösterir. Bu noktada Tolstoy düşüncede ve iç hesaplaşmasında zirveye ulaştı, bu da onun sanatta doruklara ulaşmasını mümkün kıldı. Toplumsal yaşamının tümünü ve tüm ilişkilerini kendi ideali önünde eleştirel bir sınava tabi tutmaya onu götüren, işte bu dürüstlük konusundaki tavizsiz özenidir. Yaşamın yeniden inşasına tam bir sanatçı olarak bakmayı başarabilmesi onun epikçi olmasını sağladı." (44)

"Kendi varlığındaki tüm ütöhist-ahlaki tarza rağmen mevcut toplumun can düşmanı olarak, eşitlik, insanlar arasında dayanışma, mülksüzlerin hakları için korkusuz mücadele adamı olarak, devlet, kilise ve evliliğin bugünkü ikiyüzlülüğünün ve yalanının maskesini düşüren adam olarak Tolstoy zaman zaman devrimci proleterayla akraba olmuştur. Onun sanatı işçi seyirciye, fakat her şeyden önce devrimci aydın olanına aittir, kendini tüm önyargı ve otorite inancından kurtaracak durumda olan ve tüm korkak uzlaşmaları içinden atma cesareti bulunan Alman darkafalılığın cürufundan temizlenen işçi seyirciye aittir. Özellikle işçi gençlik için Tolstoy'un eserlerinden daha eğitici edebiyat olamaz." (49)

Bu alıntılar Luxemburg'un Tolstoy'a olumlu bir bakış içerisinde olduğunu, taktik yaklaşımın oldukça gizlenebildiğini yeterince kanıtlamaktadır.

Lenin'in yazılarının ilki 1908 tarihli: **Devrimin Aynası Tolstoy**. Lenin bu yazısında sanatını ve onun büyüklüğünü teslim ederek, Tolstoy'u Rusya'daki devrimci süreci algılayamamakla ilişkilendirir, bunu da sınıfsal bir temellendirmeye açıklamaya çalışır. Ona göre işçi sınıfı karşısında geleneksel köylülüğün yalpalayan davranışına tutulan bir aynadır Tolstoy'un yapıtı. Lenin, devrimin kaçınılmaz sürecini olgulara bir abak (şablon) gibi uygulamaktadır. Ama bir strateji ökesi olarak, ama aynı zamanda birikimli bir aydın olarak, sineğin yağın bile boşa harcamaz. Kaldı ki yapıtıyla Rusya'nın uyuyan dev ruhunun kimıldamasını sağlamış Tolstoy'dur sözkonusu olan. Lenin devrim için Tolstoy'u sağlar. Sütünün son çözümlemede

gerekli, yararlı olduğunu düşünür. Anarşizan köylülüğü mirasını yadsır, gerçeği kavrayışı ve çelişkilere işaret etmesine saygı duyar. Tolstoy'a yaklaşımı olumludur.

Leon Tolstoy (1910) Lenin Tolstoy'un ölümü üzerine bir dizi yazısının ilki. Siyasal önderliğin güncel yanıtı boyutunu aşmaması olağan. Kendine güveni tam (yazının). Arkasında yatan duygu bilgiçlik değil, asla. Bu Lenin'e zaten yakışmaz. Şu. Devrimin ivedi görevleri var, önemli sorunları var, bunlara karşı alınacak kalıcı (stratejik), geçici (taktik) konumlar, duruşlar var. Her konuda devrim(*ci önderliğ*)in söyleyebileceği sözü olmalı. Kitle (seslenilen kitle, hatta amaç kitle) bilgilendirilmeli, bilinçlendirilmeli. Tolstoy konusunda yargısı rastlantıya bırakılamaz. Hiçbir konuda devrimin gizilgücü kitle rastlantıların etkisine açık tutulamaz. Bunun için önderlik önadır. Her konuda bir şey söyler, söyleyecek bir şeyi olur. Bu genel bir yaklaşım haliyle. Kuramın doğruluğuna, çerçevesinin açıklama gücüne olan bir özgüven, bir inanç sorunu. Bir yere değin geçerlidir de.

Sonuçta Lenin, yine de Tolstoy'u iyi bilen birisi. Ama onun derdi, Tolstoy estetik bir çözüm üretmek değil. Kapıyı çalan devrime Tolstoy'un yaşamının ve ölümünün ne yararı olabileceğini kestirmek... Bunu açıklamak... Buraya değin her şey tamamsa, haksızlık etmemeye çalışmalı. Sonuçta işin içinde '*kandırma*'ya (propaganda) dönük bir yaklaşım da sözkonusu. Eldeki gereç ne olursa olsun ondan yararlanmak. Buradan bir ilkesizlik (oportünizm), bu büyük öncüler bağlamında, çıkmaz.

Aslında Lenin, **Devrimin Aynası Tolstoy**'daki yaklaşımını sürdürüyor. Tolstoy'un sınıfsal bağlam içine oturtmaya, böyle kavranılmasını sağlamaya çalışıyor. Köylülüğün çift yönlü yüzü onun yapıtında yankılanmaktadır. Tolstoy'un devrimci sayılabilecek eleştirisi (aksoyluluğa ve kentsoyluluğa) onu devrimci yapmaya yetmemiştir. Hatta Lenin tarih verir. 1905. Bu tarihten sonra Tolstoy devrimci çizgisini yitirmiş, gerici bir çizgiye oturmuştur. Onun büyük mirası, bağrında devrimin gizilgücünü taşıyan köylülüğün egemen sınıflara dönük sert eleştirisidir. Geleceğin işçi sınıfı Tolstoy'un yapıtını bu bakış açısı içinde okuyacaktır.

Lenin yine 1910'da **Leon Tolstoy ve Çağdaş İşçi Hareketi** adlı kısa bir yazı yazıyor. Rusya Duma'sında (3.Meclis) Sosyal Demokrat temsilciler grubu adına, 'Tolstoy'un en yakını ve dostu' Çerkov'a, eşi Sofya Andreyevna'ya değil ilginçtir, bir telgraf çekerek, Tolstoy'un ölümünün Rusya'nın işçileri ve köylüleri için ne demek olduğunu dile getiriyorlar. Lenin yazısında buna değinerek (belli ki telgrafın arkasında o da var) bir kez daha bu büyük sanatçının; 1861'de toprak köleliğini kaldıran reformdan 1905'deki demokratik kenter devrimine değin geçen sürede köylülerin yaşadığı dramatik dönüşümü yansıttığını, bu yansıtmada köylülüğün ikilemini taşıdığını ileri sürüyor. Köylülük eyleme geçmiş, toprak mülkiyetini, çarlık devletini, savaşın yıkımını, işbirlikçi kiliseyi eleştiriyor, egemen sınıf baskısına karşı ayaklanıyor, ama ulaştığı yer işçi sınıfıyla birlikte kendi devrimini yapmak yerine Tolstoy'da dile gelen köylü anarşizmi, sevgi ve direnmeme, şiddet karşıtlığı inancı, etik bir vaaz, bir tür köylü sosyalizmi, vb. Bunun önemi yok. İşçi sınıfı ve partisi Tolstoy'un kalıtını nasıl değerlendirmeli, Tolstoy'u nasıl okuyup geleceğe taşımalı. Güncel ve acil görev budur Lenin için. (Haklıdır. Bir yere değin.) Tolstoy'un başkaldırısını, eleştirisini (kiliseye, devlete, orduya, aileye, vb.) sahiplenip uzlaşmacı, çözümsüz sonuçlarını eleyerek... Kuşkusuz, bu kaba bir yaklaşımdır ve Tolstoy'un insanlık birikimine kattığı şeyi kavrayıp olmaktan uzaktır. Bunu söylemekle yetineyim. Çünkü derdim Lenin'i, bu büyük ökeyi (dahi) eleştirmek olamaz. Ondan bir Karl Marx olmasını da bekleyemem. Çünkü o kendisi...

Sanırım yine 1910'da yazılmış bir küçük not: **Tolstoy ve İşçi Sınıfı Mücadelesi**. Ölümün yankılarını, ölüme ilişkin halk tepkilerini yönlendirmek, rayına oturtmak sıkıntısı Lenin'i bir kez daha harekete geçiriyor. Tolstoy'un ne olduğu değil,

Tolstoy'un nasıl ele alınacağı, özür dilerim, nasıl kullanılacağıdır önemli olan. Köylü devrimciler, Rus ak/kentsoylusu Tolstoy'u belli bir yorumla, gerici bir fotoğrafla sahiplendiklerine göre, yapılacak şey açık...

Lenin Tolstoy üzerine son yazısı olan **Leon Tolstoy ve Dönemi** (adını sanırım yanlış anımsıyorum, sonra düzelteceğim) 1911 tarihli. En uzun yazısı da bu... Tolstoy üzerine kendi yargısı da gelişmiş, doruğa ulaşmıştır. Artık kesin tanımsal bir çerçeve Tolstoy'u rafına yerleştirmekte, işçi sınıfı ve devrimcilere uygun bir 'draje'ye dönüştürülebilmiş bulunmaktadır. Kimseyi, hele Lenin'i eleştirmek gibi bir şeye kalkışıyor değilim. Durum ortada. Bu yazı nokta... Çünkü çok açık... Çözümlemeler sonucu tartışmasız kılacak saydamlıkta. Köylülüğün aynası olan Tolstoy yapıtı Rus köylüsünün eleştirisini taşıyor (olumlu), ama geldiği çözümsüz noktada tıpkı köylülük gibi tıkanıyor kentsoylu devrimi karşısında. Artık devrimci görev, Lenin'i daha sertleştirmiş, vurgularını acımasız kılmış, onu daha açık konuşmaya zorlamıştır. Tolstoy'un gerici yanını (yani dönüm noktası olan 1905 kentsoylu devrimine bakışı, uzak duruşu, vaazıyla başlayan son beş yılındaki belirgin, öne çıkan tutumu) bağışlamak, ona göz yummak görev olamaz. Yapıt, devrim ölçeğine vurulmuş, devrim engelini sıçrayarak aşma konusunda sigaya çekilmiştir. Devrim sürecine omuz vermeyen ütöik, feodal Tolstoy sosyalizmi bir kenara konulmalı, temizlenmelidir (tarihin çöplüğüne, hak ettiği yere gönderilerek).

1880'lerde Tolstoy eleştirisini doğru ve yerinde bulan Lenin, 1900'lerde yanlış ve gerici, ütöist bulmaktadır. Çünkü tarihsel bağlam terslenmiş, değişmiştir.

Lenin bir estetikbilimci ya da sanat eleştirmeni değil. Üstelik sanata ilişkin temel yaklaşımında bir dünyalılık, sağlıklı bir bakış açısı sözkonusu. Tarihin sıkışma noktasında (kendisi devrimi acil görev olarak görüyor ve gösteriyor) Tolstoy'a ayırabileceği yer ve yaklaşım bu kadar olabilirdi. Onun derdi yineliyorum Tolstoy'u anlamak değil (ki orta sınıf aydın bir Rus aile çocuğu olarak Tolstoy'u ve yapıtını, hem de çağdaşı olarak, hiç kuşkusuz bizlerden daha iyi anlamıştır), yaklaşan Rus işçi sınıfı devrimine Tolstoy'un ne katıp ne katmadığını anlamak ve anlatmaktır. Devrimin gözüyle Tolstoy muhasebesi yapmaktır.

Devrimden sonra Sovyet Cumhuriyetin'nde sanatı yönlendiren kişi ve kurumların zaman içinde gelişen bakış açılarını irdelemek bu noktada önemli olabilir. Örneğin, Lunaçarski, ne diyor.

Ya Krupskaya (Lenin'in karısı), ama daha çok Kollontai, Tolstoy hakkında ne düşünmüştür? Gel de merak etme!

Ben buradan hareketle Kroyçer Sonat'ı yazan (Lenin **gerici** içeriğine işaret ediyor) Tolstoy'u kadın hareketinin nasıl yorumladığının olağanüstü bir doktora tezi olacağını düşünüyorum. Bunların da var ve çok olduğu kanısındayım. Juliet Mitchell'e bakmam gerek. Özellikle radikal feministlere... Tolstoy'un feminizm eleştirileri ilk bakışta naif, aptalca gibi görünse de, gerçekte sıkı eleştiriler...

(2008)

Zweig, Stefan; Dünya Fikir Mimarları Cilt III. Kendi Hayatının Şiirini Yazarlar: Casanova/Stendhal/Tolstoy (XXXX), Çev. Ayda Yörükan, Türkiye İş Bankası yayınları, Birinci basım, 1990, İstanbul, 392s. Tolstoy, s. 229-392

Zweig'ı ben uzun bir sıçramayla Erasmus'a bağlıyorum. Yarattığı karakterler galerisinde gerçeğin kopyasını aramak yerine, onun bakışıyla yorumlanmış ve çoğalmış bir dünya geliyor önüme. Onu okumak hiçbir okumayla olmadığı denli zevkli bir edim... Yazdığı ne olursa olsun.

Onu alanında usta bir karikatüriste benzetiyorum. Ele aldığı, çizdiği karakterinin özünü, tipik ve onu ele veren özelliğini bir kalem, fırça darbesinde ortalığa bırakarak senin o karakter ve temsil ettiği her şeyle (bu fiziksel, tinsel her şeyi kapsar) bütünleşmeni, buluşmanı sağlayan... Ben 'usta'lık terimine de tam bu anlamı yüklüyorum. Bu biraz **bakmasını bilme** ile ilgili, birazdan da çok. Ender insanlardan, düşünürlerden biri Zweig, '**bakmasını bilen**'... Bu Kolomb, Marie Antoinette, Fouche, Balzac, Tolstoy olabilir. Evet, Tolstoy. Tolstoy hakkında yaşamöyküsel çalışması, tüm diğer yaşamöyküsü çalışmalarında olduğu gibi çılgın esinler taşıyor.

Böylece okuyan biri, imgelemin peşine takılıp sürüklendiğini nice sonra bilince çıkartabiliyor. Kapılıp gitmiştir çünkü. Bu Zweig'ın Tolstoy'udur. Beni şaşırtan şeyse, özellikle Tolstoy çalışmasıyla ayımsadığım bir şey. Bu imge, Tolstoy hakkında yazılmış bildiğim hiçbir çalışmada gerçeğe bu denli yaklaşmamış, bu denli ikna edici ve kavrayıcı tezleri barındırmamış bir düşgücünden çıkıyordu. İnanmak zor. Bir sanatçı gibi gerçek kişiye yaklaşan ve bu sırada yöntembilimin kurallarına çok da aldırmayan Zweig, canalcı portreler, doyurucu ve inandırıcı tezler ileri sürebiliyordu. Onun imgesi sanılandan daha çok sağlam bir imge olarak durabiliyordu önümüzde. Biraz karışık oldu belki, ama söylemek istediğim Tolstoy hiçbir yazıda onun önüme getirdiğince gerçeklik kazanmadı. Bu, imgelemin, gerçeği bozmadan çoğaltabileceği, gerçekten daha gerçek yapabilme gücüyle ilgili olsa gerek. Bu anlamda bir büyücü, bir halk sanatçısı Zweig. Olağanüstü.

İnsan tarihinde Tolstoy'un üstlendiği, taşıdığı soru nedir? Bunun yanıtıdır aradığı Stefan Zweig'ın.

O, **hiçlik**'le karşılaştı, yani Tolstoy. Nesnelerin arkasındaki hiçliği fark etti. Ve bu andan sonra da kederli ve sıkıntılı biri oldu. Ruhu şimdi parçalanmıştır. Büyülenmiş gibi geçicinin arkasındaki bu ebedi hiçlikten ayıramamaktadır gözlerini. Ve hiçbir irade bu hiçliği ta içinde hissetmiş bir insanı huzura kavuşturamaz. Zweig Tolstoy'a böyle başlıyor. İşte, daha başlangıçta her şeyi görmüş ve biliyor dolayısıyla. Evet, bence de Tolstoy bir **boşluk**'u, bir **hiçlik**'i yaşamı boyu içinde taşıdı.

Portresi'ni çizdiği bölüm usta bir ressamın göz kamaştıran bir yağlı boya çalışmasından ayırt edilemez. Yazı bir insan ruhunu böyle kavrayabilir mi? Zweig'ın usu ve kalemiyle olabiliyor. Atletik beden, Tolstoy'un da pek beğenmediği yüzü ve bu yüzün bakışı: gözler; korkunç, delici, sert, ama biraz sonra ışıyan, parlak, iyilik dolu. "*Böyle bir göze sahip olan bir kimse gerçeği görür; dünya ve bütün bilgiler onun olur. Ama insan bu çeşit gözlerle... mutlu olamaz.*"(243)

Zweig onun en temel ve keskin çelişkiyle izi sürer. Yaşamla dolu olmak ve ölümden korkmak... Nasıl açıklanabilir bu? Aslında burada çelişki yok. Çelişki bir yandan da yaşamdan vazgeçme eğilimi ve ölüm aranişında... '*Son lifine değin özsuyla dolu bu dev meşe*' (247) duygularının derin ve esrarlı dalgalarını çok fazla uyardığı için müzikten ürker, çünkü ondan şiddetli bir biçimde etkilenir. Algısında bir

keskinlik, aşırı duyarlık vardır. Şehvetini dizginleyemez. Bu yüzden cinsel içgüdüsünden nefret eder. Bu sözde Hristiyan için (dikkat!) müzik, kadın ten günahlarına çağrı gibidir. ‘*Ondan bir şeyler istemektedirler*’. Onun uyandırmaktan korktuğu tehlikeli bir şeye dokunuyorlar (249) Kadından, bu ‘baştan çıkarıcı’ varlıktan duyduğu korku, her şeyin ötesinde bir anlam taşımıştır, onu arzuyla kitleme de içinde olmak üzere. Bu zehirini akıtmak için kendini ava vurmuştur zaman zaman. Orada bütün duyularını başıboş bırakabilmiştir. Çünkü tene, bedene ve onun ısısına bağlıdır Tolstoy. İşte yaşamını karartan şey de bunun düşüncesi olmuştur. Zweig bunu zekice ortaya koymaktadır birkaç sayfanın içinde. (Zweig’in genel yaklaşımı içinde Avusturya ruhbiliminin, özellikle Freud’un yeri ve ağırlığını burada konu etmek istemiyorum. Çözümlemesi psikanalizin yöntembilimiyle koşturuyor, ama bu onu tartışmalı kılmıyor, ne de yargılarını anlamsız...) Bu bedeni bastırmak, bu bedeni altıtmak, silmek, sindirmek, ezip ufalamak, görünmez kılmak (yani Nietzsche’nin Zerdüş’tünün yaptığı gibi tam tersini yapmak, oysa bir hedonist, belki de bir diyonizyak Tolstoy.) Whitman’dan bile ileriye gittiğini söylemeden edemiyor Zweig, Tolstoy’un: “*Ben tabiatın ta kendisiyim.*” (255) Gelgelelim, yaşam tutkusu denli, ölüm korkusu da insanüstüdür Tolstoy’un. Yaşamı bu denli güçle duyumsayan biri ölümü de benzeri bir şiddetle yaşantılar. Mantıklı bir sonuçtur bu. Ölüme karşı savaştan yorulup kaldığında bir yaşam dönümünde acaba onunla birlikte yaşayabilir miyim sorusunu sormuştur kendine, artık ondan kurtulmaya çalışmaz bu döneminde. Ölüm, hayatın manevi bir unsurudur şimdi.

“*Tolstoy’u okurken, açılmış olan bir pencereden gerçek dünyaya bakmaktan başka bir şey yapmadığımız izlenimine kapılırız.*” (265) Bu tümceyi Tolstoy hakkında ben ne kadar isterdim yazabilmeyi. Onun yazma deneyimi de Balzac gibi ölümüdür. Yorucu, yıpratıcıdır. Tamamlandığında sanatçı bitkin düşmüştür. Yalnızlığa koşar.

Yazarken duyular dünyasına bağlıdır. Yeryüzünün özüdür yazdığı. Metafizige hiç girmemiş, başvurmamıştır. Düşgücü öylesine yeryüzüne bağlıdır, açık seçikliği de bununla ilgilidir. Sanatı her zaman nesnel, saydam, insanı bir sanattır, günlük yaşamın ışığıyla aydınlanır, gizilgüç durumunda kalmış gerçek olarak kalır (271) Sanatı karşısında, her zaman gözlerimiz her şeyi görececek biçimde apaçıktır. Nesnelere evrensel bir görüş açısından bakmaktadır (antropomorfik), izlenimleri sanatçı Tolstoy’da bir panteist izlenimdir. Dünyanın varlığı karşısında ayırım gözetmez, sevgisinin yeğlediği özel bir şey yoktur. Napoleon’da, bir at ya da köpek de eşdeğerlidir yapıtında. Denizin tekdüze ama yüce ritmini duyumsarsanız bu kavrayışla birlikte (274) Anormal ve patolojik kişilerle işi yoktur. En sıradan varlık bile (bir köylü) belli bir çekiciliğe bürünür. Dokunduğu şeyi güzelleştirmez, hayır, derinleştirir. Onun tekniği görmenin tamlığı, kusursuzluğuna dayanır. Gösterdiği şeyin arkasındaki varlık vaadini duyumsamamak olanaksızdır. Varlık sağanağı gibi... Bundan şiir yazmamış, şairaneliğe uzak durmuştur. Onun için güzellik ve gerçek tek ve aynı şeydir (275) Görünüşte insana sanattan yoksunmuş gibi gelen Tolstoy’da, **qualis artifex**” (nasıl bir sanat)... Beden, her zaman, olanca ağırlığı ve katılığı ile ruhu aşağılara doğru çeker. Ruh rahat bir soluk alamaz onun yapıtında. Yerçekiminin acımasız yasası sürekli işler. Kanatları en açık kahramanları bile bu yüzden Tanrı’ya yükselmezler bir türlü. Dünyadan kurtulamazlar. Ağır yükleriyle, günahlarıyla yükselmeye çalıştıkça [belki de-ZK] batarlar. Ondaki acılı karanlık da işte buradan gelir, beden ruh üzerindeki egemenliğinden. **Media in vita** (hayatın ortasında) hiçlik ve yoklukla kısırıldığımızı, gerçeğin tutsağı olduğumuzu ve kurtulu yolu bulunmadığını anımsatır bize (280) Sanatı ne coşku tanır, ne de avuntu. Duru bir su gibi kutsal bir ciddilik içindedir. Tolstoy düş kuramaz, düşlemi kuru, yeryüzüne, gerçeğe bağlı, köledir. Şair değildir o. Dünyaya bağlı yazgımızın tutsağı olduğumuzu görür, bilir, yaşarız onun

yapıtıyla. Onu okuyan ciddileşir, düşünceli biri olur, ama mutlu olamaz. Bu yaratma sürecinin onu sürükleyeceği yer bellidir baştan: yaşamın şairliğinden adaletin yargıçlığınadır (ahlak doktrinciliği) gidiş. Eğitmelidir, gerçeği aktarmakla yetinmemeli, yeni bir dünya yaratmalıdır. Ya Kitty-Levin evliliği ve mutluluğu. Bunu nasıl açıklamalı? İlk kez yarattığı kahramanların tarafını tutar Tolstoy. Bir etik önerir. Demek daha **Savaş ve Barış**'tadır vaazın tohumu. *"İnsanlığın portresini çizen eşsiz sanatçı, insanlığı düzeltmek isteyen reformcunun ve ahlakçının önünde, bilinçli ve saygılı bir şekilde eğilerek geri çekiliyor."*(284) Bununla gelen şey daha kusurlu, sorunlu, eksikli yapıtlardır kaçınılmaz bir biçimde. Sanatı heyecanını yitirmiş, kendisi de karakterlerinden daha acınası bir duruma düşmüştür.

Kendinden, kişiliğinden hiçbir zaman kurtulamayan Tolstoy, doğaya bırakamaz kendini. Sürekli kendini incelemek, kendine bakmak, hayatının başında nöbet tutmak zorunda kalmış olan Tolstoy için 'yaşamöyküsü' takınaklaşır. Çağımızda hakkında en çok şey bilinen, en çok fotoğrafı olan sanatçıdır. Bir Prusya astsubayı gibi kendi başında nöbet tutan adam, kendine uyguladığı disiplinin kölesi olarak, 'tembelliği ve gevşekliği' kendinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Günlüğünün ne anlama geldiği burada ortaya çıkıyor. O bir kamçı, çilecinin (kietizm)kendi bedenine indirdiği kamçılardan biri. Gençlik yapıtlarında kendi portresini bu denli içtenlik ve başarıyla çizen Tolstoy, ileri yaşlarında ünlenip, nimetlere ve günaha bulandığında kendini çizmekten, anlatmaktan hemen vazgeçer. İçindeki ahlakçının duruşundan kaynaklanır bu. Ve Stefan Zweig bunu ayırmamış, ortaya koymuştur. Bu kitabın erdemlerinden biri de (katkı diyelim) bu. Son yılların Tolstoy'u, kendini anlatmak değil, küçültmek, 'itiraf etmekten utanç duyduğu şeyleri söylemek' istiyordu, böylece sözde alçaklıklarının ve günahlarının kefaretinin ödeyecekti. Ama bir yandan mektupları, günceleri içinde kişiliği ortaya çıkar, portresi netleşir. Reambrandt kadar kendi benliğiyle meşgul Tolstoy, yaşamının tüm evrelerini yapıtında karakterlere yansıtmış, kendini tartışmıştır. *"Goethe'nin şiiri gibi Tolstoy'un nesri de, bütün bir hayat boyunca, imajdan imaja geçerek gelişen ve birbirini tamamlayan bir tek ve büyük itiraftan başka bir şey değildir."*(298) Gölgenin bedeni izlemesi gibi Tolstoy da yarattığı kişilerin peşinden gitmiştir.

Evlendiği tarihten (1862) iki büyük romanını bitirdiği tarihe değin kendiyse barışıktır Tolstoy. Bu dönemde 13 yıl boyunca günlüğü de susmuştur (1865-1878).

"Böylece 1879'da bir kağıt üzerine 'bilinmeyen sorular' olarak şunları yazıyor:

a.Niçin yaşamalı?

b.Hayatımın ve başkalarının hayatının sebebi ne?

c. Hayatımın ve başkalarının hayatının gayesi ne?

d. Kendi içimde hisbettiğim şu iyilik ve kötülük ikiliği ne anlama geliyor ve niçin var?

e. Nasıl yaşamalıyım?

f. Ölüm nedir? Kendimi nasıl kurtarabilirim?"(309)

Bu bunalımı izleyen Zweig yeni bir başlık atar izleyen sayfada: sözde Hristiyan. Bu başlık bile çok şeyi anlatmaya yeter. Bana inanç ver Tanrım, diye umutsuzca haykırıyor Tolstoy (311) İnsan bu inancı, tohumunu nereden bulacak? Nereden öğrenecek onu? Tolstoy'un yaşamı bu arayışın da tarihi... Öyle ki 'hayatın anlamını' arayan Tolstoy, hiçbir açıklayıcı cevap bulamamıştır. Dinsel tedirginliğini giderecek huzura ulaşamamıştır. Ama bir sanatçı olarak Tanrıyı bulamamanın uyumsuzluğunu, acısını insanlığa yayabilir, yansıtabilirdi, onu evrensel bir sorun kılabilirdi. 'Halim ne olacak', diye sora sora 'halimiz ne olacak?' sorusuna gelmiştir. Ortalığa fırlatmış, uzaklaştırmıştır kendisinden. "Dindar bir Hristiyan olamamıştır. Olamayınca dünyayı nihilizmin verdiği acıdan kurtaracağını, kendisinin hiçbir zaman olmadığı biçimde

dünyayı daha inançlı kılabilceğini savlamıştır. Bu onun peygamberlik evresidir. Kendisine aman vermeyen soru uyarıcı bir çılgılık ve doktrin halinde bütün insanların gözleri önüne serilmiştir (322).

İyi de şiddete başvurmadan savaşmamız gereken kötülük nedir o zaman? İnsanın içinde duran, bulunan şiddet... Şiddetin amacı '**sahip olmak**'tır. Tolstoy için her türlü eşitsizlik mülkiyetle başlar. Mülkiyet devleti yaratır, devlet de gücü örgütlemiştir, kendini devlete bağlayan insan ruhunu bu güç ilkesine teslim etmiş demektir (325) "*Değiştirilmesi gereken şey, milletle hükümet arasındaki politik ilişki değil, insanların kendisidir; devletin yaptığı şiddetli baskını yerine, kardeşlikten oluşan ve içten gelen ahlaki bir bağ her topluluğa sağlamlık kazandırmalıdır.*" (326) İnsan devlete uzak durmalı, gereken dinsel bir devrimdir. Onun doktrini devlete karşı en ateşli doktrinlerden biridir. Bütün bağlardan kurtulmayı gerektirir: yasa, ahlak, kural, adet, mülkiyet gibi... Troçki, Lenin bu mirasa sahip çıkarlar işte. Zaman gelecek, doğru bir tarih anlayışı Tolstoy'un eleştirisinin Bolşevizme nasıl anlamlı bir öncülük yaptığını, belki ondan da sert ve etkili olduğunu gösterebilecektir. Ama devrimin sonrasında Bolşevik devletin karşısında Tolstoy'un konumu farklı olmazdı. Aynı eleştiri sürer giderdi. Tıpkı Nietzsche gibi, Tolstoy da, "*teorik ve sistemli bir filozof olarak aynı şekilde içler acısı bir şekilde yanılığa düşmüştür.*"(331) "*Tolstoy'un doktriner incelemelerinin dünya tarihi içindeki en tatsız bağnaz eserler arasında yer aldığını söylemek için yeterince kuvvetli deyimler bulmak imkansızdır; telaşlı, karışık, kendini beğenmiş ve keyfine göre hareket eden ve hatta evet hatta dürüst olmayan bir düşüncenin kötü örnekleridir bunlar.*"(332) Kabul edilemeyecek taktikler de geliştiren Tolstoy, başkalarına serbestçe saldırabilmek için, her zaman, önce kendini küçültmüş, kendine hakaret etmiştir. Buna karşılık Avrupa bu sinir krizlerini anlayışla karşılayabilmiş, Tolstoy'u ayırabilmiştir tüm bunlardan. Dostoyevski gibi Tolstoy da dünyanın manevi ufkunu genişletmişler, ama insanlar onların çözümlerini hemen uygulamayı düşünmemişlerdir. Nihilizmden duydukları korkuyla sarıldıkları dinsel yanıt, bu ilkel endişe, Rus dünyasını gökyüzünü bulutlarla örterek karartmıştır bir yandan (339). Son yıllarında bir mektup alır Tolstoy, şöyle başlayan: "*Hayır Leon Nikolayeviç, ben sizin gibi, insanlar arasındaki ilişkilerin ancak sevgiyle düzeltilebileceğini düşünmemiyorum (...)* Sakin bir ölüm dilerim size." (341) Tolstoy'un davası gözlerinin önünden akmıştır belki de. Kendini gülünç bulmuş, üzülmüş olmalı. Tanıklara göre yüzü asılmıştır bu mektubu okuduktan sonra.

Modern bilim çağında bile insanlar kurtuluş vaatlerine açıklarını sürdürür. Tolstoy'un çağırısı yankılanmıştır. Tansık her zaman umulur, beklenir. Ben gerçeği biliyorum diyen biri, her zaman kendini feda etmeye hazır bir yedek kuvvet bulur karşısında. Lenin de bir yazısında belirtiyor. Ölümünü izleyen günlerde Rusya'nın büyük kentlerinin birçoğunda işçiler, emekçiler Tolstoy için gösteriler düzenliyor. Aslında Tolstoy'un fiilen yaptığı şey sembolik bir şeydi. Alçakgönüllü ve iyi niyetli bir girişim. Hepsi bu. Anlayabileceğimiz gibi yaşamına kararsızlıkları damgasını vurmuştur. Giriştiği korkunç denemede en çok etkilendiğimiz şey, kararsızlıklarıdır. Kaçınılmaz başarısızlığı bizi heyecanlandırır. Doktrini bir yana, bunun için çektiği acı tasarılarının yüceliğine inandırır bizi. Onun büyük kopuşu (devletten, aileden, soyluluktan, mülkiyetten, yasalardan) büyük bir yara açılmadan olanaksızdır, kendini ve yakınlarını yaralamadan gerçekleştiremezdi (350) Buna karşılık, acıyı bir noktadan sonra bilinçle arayan bu insanın, "*Tolstoy'un acı çekme isteği hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.*"(352) *Bu tümcesi ne ne denli önemlidir Zweig'in. Tolstoy'u anlamak isteyenler, bu tümceyi aklınızda tutun. "Tolstoy'un zayıflığının bu sırrı, ilkelerini koyduğu radikalizmi kendi hayatında gerçekleştirmeyi başaramayışı, bence onun en güzel tarafıdır."*(354) Karısına, çocuklarına gerektiği zamanda gerekli tepkiyi

gösterememiş, onları terkedemiştir bu zayıflığı nedeniyle. Maddi dünyaya bağlı bu topluluğun etkilerine açık kalmış, inançlarına ters bir yaşamı sürmenin acısını derinlerinde duyumsamıştır. Kitaplarının satışı, vasiyetname konularında ne kadar ödün verse de dünyanın ondan beklediklerinin de sonu gelmemiş, son nefesine değin onu izlemiştir. *“Kaya gibi sert bir insan olmaktansa, acı çeken kusurlu bir insan olarak kalmakla yetiniyordu.”*(355) *“Kutsal bir kişi değil, ama kutsal bir irade ve istek; tam olarak inanmış biri değil, ama dev gibi bir inanma gücü, sakin, huzurlu ve kusursuzluğu içerisinde düşünceye dalmış tanrısal bir görüntü değil, hiçbir zaman tatmin olmayan, durup dinlenmek nedir bilmeyen, daha saf, daha temiz bir şekle ulaşabilmek için her gün, her saat, sonsuza kadar savaştan bir insanlığın sembolü...”* (359)

İzleyen bölüm Tolstoy'un yaşamının bir gününe bakan, parlak sayfalardan oluşuyor. Bu bölüm Tolstoy'un tüm yaşamının ve davasının da bir özeti... Bu yaşlı beden tüm öyküsünü üzerinde taşıyor.

28 Ekim 1910. *‘Kalk ve doğrul, paltonu ve asanı al!’* Bu çağrıya Tolstoy şimdi yanıt verecek. Büyük kaçış. “Hayır, şan ve ün, mahpusunun kaçıp kurtulmasına fırsat vermiyor. Leon Tolstoy kendisiyle yalnız kalamaz ve kalmamalıdır; insanlar onun kendisine ait olmasına ve kendisini kutsallaştırmasına katlanamıyorlar.”(387)

Gorki onun için *‘bir insanlık örneği’* demişti. Haklıydı. *“Tolstoy’un hayatta yapmak istediği temel iş, ortaya koymak istediği temel eser, bu ebedi insan imajını saf, temiz ve kusursuz bir şekilde gerçekleştirmektir –hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirilemeyecek ve bitirelemeyecek, bu yüzden daha da kahramanca bir nitelik kazanan eser buydu işte!”* (392)

(2008)

Bahtin, Mihail M; Dostoyevski Poetikasının Sorunları (Проблемы творчества Достоевского ,1929, gözden geçirme 1963, İngilizce basım, 1984, İnceleme), **Çev. Cem Soydemir,**
Metis yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul, 393 s.

Ve kaynaktan bir alıntı:

“Tolstoy’un dünyasında (yazarın sesinin yanında) ikinci bir özerk ses belirmez; bu nedenle, seslerin birleştirilmesi ve yazarın bakış açısının özel bir şekilde konumlandırılması gibi bir sorun yaşanmaz. Tolstoy’un söylemi ve naif monolojik bakış açısı her yere, dünyanın ve ruhun her köşesine sızarak her şeyi kendi bütünlüğüne katar.” (108)

Dostoyevski’nin ‘**Bir Yazarın Günlüğü**’nde (1873-1881), **Anna Karenina** (1877) üzerine düşülmüş not:

“Kötülüğün insanlığın derinlerine, sosyalist-ıslahatçıların sandığından daha derinlerine kök saldığı, toplumu nasıl düzenlerseniz düzenleyin kötülükten kaçamayacağınız, insanın hamurunun değişmeyeceği, sapkınlık ve günahın bizatihi bu hamurdan doğduğu ve son olarak, ruhun yasalarının bilim için böylesine bilinmedik, böylesine yabancı, böylesine tanımsız ve böylesine meçhul oluşundan ötürü hiçbir iyileştiricinin, hatta nihai bir yargıcın olmadığı ve olamayacağı, ama ‘intikam vakti geldi, bunu ödeteceğim’ diyen birilerinin olduğu bariz denecek ölçüde açıktır.”

(2007)

**Yücel, Tahsin; Tolstoy Hayatı Sanatı Eserleri (1962, İnceleme),
Varlık yayınları, Birinci basım, Ocak 1962, İstanbul, 93 s.**

Romain Rolland ve Andre Cresson'un Tolstoy üzerine çalışmalarına dayalı güzel bir özet. Tolstoy'u tanımak için bence iyi bir kaynak. Ayrıntılı bir Tolstoy yapıtları kaynakçası içeriyor.

(2007)

Özen, Esin; Tolstoy: Hayatı, Sanatı ve Eserleri (1975, İnceleme)
Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve
Edebiyatı Bölümü,
Lisans Tezi, Teksir, Birinci basım, 1975, Ankara, 65 s. (2007)

II. TOLSTOY YAPITLARI

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Baskın (Haбер, 1852, Öykü), Çev. Nedim Önal, Cem yayınları, Birinci basım, Mart 2000, İstanbul, 186s.

Önce **Baskın** öyküsünden birkaç alıntı:

“Sayısız yıldızlarla örtülmüş gökyüzünün altındaki şu güzelim dünya, yaşamak için insan oğluna dar gelir miydi hiç? Hiç şu büyüleyici doğanın ortasında insanın ruhunda öfke, öç alma, ya da kendi benzerlerince yok edilme korkusu tutunabilir miydi? İnsan yüreğindeki tüm kötülükler, doğaya; güzelliğin ve iyiliğin o en doğru, en katıksız örneğine bir tek dokunuşta yok olup gidiverirdi.” (**Baskın**, 27)

“İki saattir böylece yürüyorduk. Tir tir titriyordum, korkunç da uykum gelmişti. Zifiri karanlıkta zaten belirsiz olan cisimleri şimdi bir düş gibi görüyordum. Biraz uzakta, hareketli lekeler halinde kımıldayan kara duvar; hemen yanımda, kuyruğunu sallayan, ard ayaklarını geniş geniş açan kır bir atın sağrısı; üstünde siyah kılıflı bir tüfeğin sallandığı, işli kılıfının ağzından beyaz başı görünen bir tabancanın asılı olduğu, beyaz çerkezka giymiş bir sırt; kumral bir bıyığı, kunduz kürkünden yakayı ve güderi eldivenli bir eli aydınlatan bir papiros ateşi... Hepsi birer düştüler.” (**Baskın**, 27)

“Bir Fransız, Vaterloo’dan söz ederken ‘La gadre meurt, mais ne serend pas’ diyor. Unutulmaz özdeyişler söylemiş kişilerin, özellikle de Fransız kahramanlarının hepsi de yiğit kişilerdir ve gerçekten unutulmaz özdeyişler söylemişlerdir. Ama onların yiğitliğiyle yüzbaşının yiğitliği arasında belirgin bir ayrıcalık vardı; benim yiğidimin, olacak şey değil ama, içinden büyük dürtüler de gelse, büyük bir söz söylemeyeceğine inancım var. Çünkü, büyük bir söz söylemekle o büyük işi bozmaktan korkar, bir; eğer bir adam kendinden büyük işler yapacak gücü bulduysa, nasıl olsa bir şey söylemeye gerek yoktur, iki. Benim düşünceme göre, Rus yiğitliğinin kendine özgü yüksek bir niteliğidir bu.” (**Baskın**, 38)

“Geniş bir kol halinde sıralanmış birlik şarkı söyleyerek kaleye yaklaştığında, oldukça geç olmuştu.

Güneş karlı dağların ardına gizlenmiş, pembe renkli son ışınlarını oradan, açık ve duru ufukta dinlenen ince, uzun bulutlara saçıyordu. Karlı dağlar leylak renkli sise bürünmeye başlamıştı artık; yalnız üst çizgileri gurubun kıpkırmızı ışığında olağanüstü bir belirginlikle açıkta kalıyordu. Çok önceden doğmuş dupduru bir ay, göğün koyu morluğunda yavaş yavaş ağarıyor, otların, ağaçların yeşilliği koyulaşmaya, çiğle örtülmeye başlıyordu. Işıl ışıl çayırda tekdüze gürültüleriyle kapkara asker kütleleri hareket ediyor, her yandan tef, trampet sesleri, neşeli şarkılar duyuluyordu. Altıncı bölümün postası, sesinin olanca gücüyle bağırp şarkı söylüyor, güç ve duygusuyla yoğrulmuş ezgiler, onun temiz tenor göğsünden fışkırıp akşamın durgun boşluğunda taa uzaklara yayılıyordu.” (**Baskın**, 41)

Dört öykü içeriyor kitap ve bunlar Tolstoy'un değişik dönemlerinin öyküleri. Bu açıdan kitabın (derlemenin) kendi içinde bir mantığı pek yok. (Yoksa var mı?)
Öyküler şöyle:

Baskın (Bir Gönüllünün Öyküsü) (Набег, 1852)
Orman Kesimi (Рубка леса, 1855)
Balodan Sonra (После бала, 1903)
Polikuşka (Поликушка, 1863)

Dört öykü de Tolstoy dendiğinde anımsanacak türden, önemli öyküler. **Baskın**, yukarıdaki *sinematografik* alıntılardan da anlaşılacağı üzere, canlı asker yaşamı betimlemeleri içeren, görüntüleri ve onları dile getirme gücüyle bizleri yazara hayran bırakan bir öykü. Burada dilin iç içe geçmiş katmanlarına değinmekle yetineceğim: Rus dili (*Fr. Langue*) katmanı, Rus asker dili katmanı (*Fr. jargon*), erkekler (*Fr. Masculine*) topluluğu dili katmanı, kişisel-duygusal (*Fr. Emotional*) dil katmanı. Kuşkusuz bunların arasında gizli *anlatıcı* ve *yazar* dil katmanlarına hiç değinmiyorum.

Orman Kesimi, Tolstoy'un toplum ve savaş konusunda geliştirdiği kuramın çekirdeğini taşıyor. Daha ileride, **Savaş ve Barış**'ta (1865) kesinlediği bir yaklaşımı var yazarın. Atomlar rastgele, şaşkın oraya buraya koşturuyorlar ama tümünü kapsayan genel devinim bir amaç, bir kavrayış, bir yön içeriyor. (*Bkz. Kuantum fiziğinde W. Heisenberg'in Belirsizlik Kuramı, 1927*) Bu çelişkinin kesişim noktası ya da kümesinde ışıldayan, beliriveren görüntü büyüleyicidir. Savaşın sanata, kıyıcılığın dostluğa dönüşebildiği tansıksı (*mucizevi*) bir harman. Sanırım Tolstoy bir '*kurmay*' görüşüne erişebilmiş birkaç büyük yazarlardan biri. Onu Gorki'nin, Tanrıyla karıştırmasına şaşmıyorum bu nedenle. (*Bkz. Tolstoy'dan Anılar, Çev. Akşit Göktürk, Bilgi y., 1967, Ankara*) Bunlar, etkileyici, insanın içini ılıtan, durduk yerde kahramanca davranmaya da yönelten şeyler... Ne anlama geldiklerini de ancak onun içinde, karargâh ya da ordugâhta yaşayanlar bilir.

Polikuşka'yı daha önce okumuştum zaten. Rus tini varsa eğer (ki kuşkusuz var), **Savaş ve Barış** denli, bu öyküde de beliriyor kanımca. Köylerden asker toplama öyküsüdür, inanılmaz güzellikte, sarsıcı, olağanüstü... İnsanlar tek tek seçilir karın tipinin arasında. Mutfaktan dağılan ışık kâhyanın içinden çıkılmaz hesaplarının kırıttığı yüzüne düşüverir. Gelinler, amcalar vardır. Askere yolcu edilen genç adam, vb. Bunlar ışığın altında ve karanlığın içinde buluşur, dağılırlar.

Bu öyküler daha iyi çevirmenlerle daha güzel Türkçelerle daha da olağanüstü olabilirler, olmuşlardır da.

Balodan Sonra, Avrupa (Fransız) anlatı geleneğini yansılıyor. Ve yine aynı zamanda asker anlatısıdır, yani belli bir amacın etrafında buluşmuş, ortak amaca sınıksı bağlı bir topluluğun aralarında paylaştıkları türden duygulanımların... İçlerinden biri diğerlerine bir öykü anlatır, bunlar da öykünün içinde olur. Öykü etkileyici Tolstoy öykülerinden biri ve tüm biçimsel (*üslup*) yalınlığına karşın aktörel (*etik*) bir sorun çerçevesinde örgüleniyor. Yazarın ileri yaşlarının ürünü olan öyküde, *güzelliğin maliyeti* üzerine bir hesaplaşma kurgulanır. Sanatın ya da güzelliğin maliyeti... Bu düşünsel sorgulamanın sonucunun nereye gittiğini biliyoruz: **Sanat Nedir?** (1897) Tez çok güçlü, çok inandırıcıdır gerçekten. Hele Tolstoy'ca ileri sürülmüşse... (*Bkz. Lev Çestov, Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri, 1900, Çev. Işık Ergüden,*

Versus yayınları, 2007, İstanbul.) Ama çok dikkati olmalıyız, çünkü Çestov'un da yazdığı gibi parça etkili Tolstoy bombası elimizde patlayabilir.

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Çocukluk İlkgençlik Gençlik (Детство Отрочество Юность, 1857, Roman), Çev. Mazlum Beyhan, İletişim Yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 400 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Yeniyetmelik (Детство, 1852, Roman), Çev. Rana Çakıröz, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Gençlik I (Отрочество, 1854, Roman), Çev. Rana Çakıröz/Cengiz Ekinci, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Gençlik II (Юность, 1857, Roman), Çev. Rana Çakıröz/Cengiz Ekinci, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.

Tolstoy'un bu ilk önemli yapıtının iletişim baskısı dizgi yanlışları yüzünden okunmazlaşmış yazık ki. Oysa Mazlum Beyhan çok iyi bir Rusça çevirmendir. *Kate Hamburger*'in **Çocukluğum, İlkgençliğim, Gençliğim**'i (anı-roman) ele alan incelemesinde geliştirdiği kavram (*açık form* ya da yapı, biçim denebilir) gerçekten anlamlı. Tüm yapıtı açıklamaya yeter mi bilmiyorum. Yaşam, akan bir ırmak ve anlatı değişmecesesi (*metafor*) bunu yeterince özetler mi? Başlayan ve biten bir şey yok, akan bir şey var. Sahneler, dizilişler, söyleyişler...

Belki de Tolstoy'un tanrısal benimsetme, kabul ettirme (*ikna*) yeteneği de bununla ilgilidir.

Tolstoy'la *Balzac* kesişir mi? Geniş (*panoramik*) bakış açıları düşünülürse niye olmasın. Ama kökenler, sınıfsal tavırlar ve kararlar çok değişik...

(2006)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç.; Sivastopol: Ağustos 1855
(*Севастопольские рассказы, 1855*), Çev. Esat Mermi Erendor,
Bordo Siyah Yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 119 s.

Tolstoy'un gereğinden çok hafife aldığım, ama önemli bir romanı. Ne yazık ki yalnızca son üçüncü bölümü bu çeviri. Tolstoy gerçekten bir Tanrı gibi bakıyor dünyaya. Baktığı yer var oluyor, belirip ortaya çıkıyor. Yalnızca görkemli tablolardan söz etmiyorum, köşe başındaki bir buluşma, siperlerden bir ayrıntı, sıradan bir askerin gün ışığında ortaya çıkan yüzü ve tüm bu dünyalık şeyleri saran bir düşünce, bulut gibi, uzay gibi, dokunulabilir bir evren gibi duruyor orada. Bir dal parçası, kuru bir yaprak, çamur, gerçekliğimiz içinde bile, onun dünyasındakinden daha inandırıcı değil.

Has yazar kimdir, yazar kimdir?

(2006)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Aile Mutluluğu. Toplu Eserler 7 (Семейное счастье, 1859, Roman), Çev. Mehmet Özgül, İletişim yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 150 s.
Renato Poggioli; Tolstoy'un Aile Mutluluğu: Pastoral Aşkın Ötesinde, s.127-150

Aile Mutluluğu, bir önbili (kehanet) romanı. Tolstoy 1862'de evlendi, sanırım Eylül'de. 5-14 Ekim arasında, yani bir ay bile dolmadan aralarında ciddi bir tartışma oldu Sofya'yla. Her ikisi de sanırım karşılıklı karar alarak *günce* tutmaya başladılar. Tolstoy **Aile Mutluluğu**'nu üç yıl önce yazıyor ve kendi evlilik örneğini henüz daha yaşamadan, yazıda (anlatıda) sınava çekiyor. Gerçekten bilicilik bu. Acaba, diyorum, Tolstoy yazdığını mı yaşadı isteyerek ya da istemeyerek. Kendi yazgısını (ön)gördü ve buna mı uydu? Yazıyı yaşamdan daha mı güçlü, önde tuttu? Yoksa bir tanıklık mı bu, önce ötekilere, üç yıl sonra kendine? Başka türlü zaten olamaz mıydı? Kadın kahramanının ağzından *ben* anlatımlı. (Tolstoy'da ilk. 30 yıl sonra eril *ben* anlatımlı bir roman daha yazdı: **Kreutzer Sonat**, 1889)

*

Romandan *alıntılarla* başlamak istiyorum:

“Evet, Sergey Mihayloviç'in beni sevdiği açıktı; bir çocuk olarak mı, yoksa bir kadın olarak mı sevdiğine pek aldırıldığım yoktu. Bu sevgiye değer veriyor; beni dünyanın en iyi genç kızı saydığını hissederek, ondaki bu yanılmanın sürüp gitmesini istiyordum. Onu elimde olmadan kandırıyordum açıkçası. Ama bunu yaparken ben de daha iyi bir kişiliğe bürünüyordum açıkçası. Bedenimin değil, ruhumun güzel yanlarını sergilemenin daha uygun olacağını sezinliyordum... Dış görünüşüme, aldatma isteğinden başka bir şey katamadığımı farkındaydım. Onun asıl bilmediği şey iç dünyamdı; çünkü Sergey Mihayloviç'i seviyordum ve ruhum o sıralarda gitgide gelişip serpiliyordu. Bu yüzden onu yanıltmak kolay oluyordu benim için. Nedensiz utanmalarım, bunalımlı davranışlarım yok olup gitmişti. Onun beni ta uzaktan bir bakışta tanıyabileceğine, beni her görüşünde beğeneceğine inanıyordum. Ama tutsa da bana çok güzel olduğumu söylese, buna kesinlikle sevinmezdim doğrusu. Bununla birlikte, söylediğim herhangi bir sözden sonra yüzüme bakarak, şakacı bir ton vermeye çalıştığı dokunaklı sesiyle; ‘Evet, evet, sizde bir şeyler var! Kusursuz bir genç kızsınız, bunu size söylemeliyim,’ dediği zaman büyük bir gurur duyuyor, rahatlıyordum.” (26)

“Serin gölgede sıraya uzanmış, gözü patiska bir mendille örtülü Katya tatlı tatlı horluyordu. Tabaktaki etli kirazlar ıslık ıslık, giysilerimiz yeni ve tertemizdi. Maşrapadaki su güneşle oynuyor, her şey bana çok sevimli görünüyordu. ‘Ne yapayım? Mutlu olmak suç mu? Ama bütün bu mutluluğumu, kendimi kime, nasıl vereyim?’ diye düşünüyordum.

Güneş tam kayın ağaçlı yolun ucunda batmıştı, tarlalara ağır ağır toz çöküyordu. Yan taraftaki yerler daha net, daha aydınlık olarak görünmeye başladı. Orada bulutlar büsbütün dağılmış, ağaçların arasından üç yeni harman yığını ortaya çıkmıştı. Köylüler harmanlardan ayrılıyorlardı, arabalar son gürültülü yolculuklarını yapıyor olmalıydılar. Omuzlarında tırmıklar, bellerinde demet bağlarıyla kadınlar yüksek sesle türkü söyleyerek evlerine gidiyorlardı. Aşağıya indiğini çoktan gördüğüm

Sergey Mihayloviç hâlâ görünürlerde yoktu. Ama birden yolun beklemediğim bir yanından çıkıverdi. (Yarın arkasından dolaşmış olacaktı.) Elinde şapkası, keyiften parlayan bir yüzle, bana doğru koşar adımlarla geliyordu. Katya'nın uyuduğunu görünce dudağını ısırdı, gözlerini yumdu, ayaklarının ucuna basarak yürümeye başladı. O çok sevdiğim, kendine özgü, delice neşesinin yine üzerinde olduğunu anladım. Bu haline 'yabani coşku' derdik, öğrenimini yeni bitirmiş bir okullu gibiydi. Baştan ayağa tüm varlığında bir kıvanç, bir mutluluk, çocukça bir neşe okunuyordu. Yaklaşarak elimi sıktı usulca.

-E, merhaba, menekşe goncası! Nasılsınız? İyisiniz ya?" (33)

"Eve dönerken, 'Babam şimdi sağ olsaydı!' diye düşündüm. Yokluğunu hissettiğim bu insanın en yakın dostunun koluna yaslanarak suskun yürüyordum. Dua sırasında, başımı tapınağın soğuk döşeme taşına koyarken, babamı öyle canlı bir biçimde hayal etmiş; onun ruhunun da beni anladığına, evliliğimi onayladığına öylesine inanmıştım ki! (...)

-Bana niçin 'sen' demiyorsun!

-Ben de zaten 'sen' demek istiyordum. Her şeyinle benim olduğunu ancak şimdi anladım (...)

Her şeyin üzerinde ılık bir güneş parlıyor, sağımızda solumuzda iplik iplik örümcek ağıları ışıldıyordu. Bunlar havada uçuşuyorlar, ayazın kuruttuğu saplara dolanıyorlar, gözlerimize, saçlarımıza, giysilerimize yapışıyorlardı. Sözlerimiz ağıımızdan çıkar çıkmaz, durgun havada asılıp kalıyordu sanki. Koskoca dünyada, şu parıldayıp titreyen güneşin altında yapayalnız gibiydik.

Ona 'sen' diye seslenmeyi ben de istiyor, ama utanıyordum.

Dilim dolaşarak, usulca;

-Niçin bu denli hızlı yürüyorsun? Derken yüzümün kızardığını hissettim." (62)

"Yalnız değişik bir durumun başıma geldiğini hissediyordum, o kadar... Papaz elinde haçla bize döndü, beni kutsadı, vaftizimi de kendisinin yaptığını, Tanrının yardımıyla şimdi de nikahımızı kıydığını söyledi... Bütün bunlar bitince, her şeyin sona ermiş olduğunu gördüm ve içime bir korku düştü. Ama bütün bu gizemli işler, ruhumu allak bullak eden bir etki yaratmamıştı bende. Kocamla öpüştük, bu öpüşme bile duygularıma yabancı geldi. 'Demek, hepsi bu kadarmış!' diye geçirdim içimden... Arabanın penceresinden, ayazın puslandığı ayı görüyordum. Kocam yanıma oturdu, kapıyı arkasından kapadı. Birden yüreğim sızladı: Kapıyı kapayışındaki kendine güvenli hal bana biraz incitici gelmişti... Köşeye büzülmüş, pencereden uzak, aydınlık kırlara, ayın puslu ışığında hızla gerilere giden yola bakıyordum. Kocamın varlığını yanı başımda hissediyor, 'Demek, çok şeyler beklediğim o dakikalar ancak bu kadarını verebilecekmiş!' diye düşünüyordum. Onunla baş başa ve böylesine yakın olmak bana küçük düşürücüymüş gibi geliyordu. Bir şeyler söylemek niyetiyle ona döndüm. Ama tek kelime bile çıkmadı ağıızmdan; içimdeki eski sevginin yerini korku, gücendirilmişlik duygusu aldı." (64)

"Sonraları bana açıkladığına göre, içinde benim bulunmadığım şeyler ona saçma gelirmiş, onlarla nasıl baş edeceğini bilemezmiş. Ben de aynı ruh halini taşıyordum. Kitap okuyor, müzikle, kaynanamla, okul işleriyle ilgilenerek geçiriyordum zamanımı; ama bütün bu çabalarım kocamla bağlantılı olduğu, onun desteğini gördüğü için zevk veriyordu bana. Herhangi bir iş kocamla ilgili hayallerime yakın değilse kollarım iki yanıma düşüyor, kendimi onunla ilgisi olmayan bir çabanın içinde düşünmek bana gülünç geliyordu. Belki de bu yanlış, bencilce bir duyguydu, ama

bana mutluluk veriyor, beni bütün evrenin üstündeymişim gibi yüceltiyordu. Yeryüzünde tek varlık kocamdı benim için; onu dünyanın en güzel, en masum insanı sayıyordum. Bu yüzden ondan başkası için yaşayamaz, onun düşündüğünden başka türlü olamazdım. Beni en mükemmel insanlarda rastlanabilecek bütün erdemlere sahip, eşi bulunmaz bir kadın olarak kabul ettiğine inandığım için dünyanın en iyi, en seçkin insanının gözündeki o kadın olmaya çalışıyordum.” (69)

“Bir gün zayıflığının beni şaşırttığını söylediğim zaman bana şu cevabı verdi: ‘Ah, dostum, benim gibi mutlu bir insanın beğenmeyeceği, hoşuna gitmeyecek bir şey bulunabilir mi yeryüzünde? Artık şuna inandım ki, herhangi bir konuda hakkımdan vazgeçmek, bunu başkasının yapmasını beklemekten, başkasını zora koştırmaktan daha kolaydır; insan bu durumda mutlu olabilir. Bak, şimdi biz ne kadar mutluyuz! Hiçbir şeye kızamıyorum, benim için kötü diye bir şey yok, ancak zavallı ve gülünç şeyler var. Şunu iyi bil; le mieux est l’ennemi du bien-lyinin düşmanı daha iyidir. İnandır mısın, bir çingirak sesi duysam, bir mektup alsam ya da uykudan uyansam içim ürperiyor. Yaşamak için bazı şeylerin olması, yaşarken bir şeylerin değişip güçlükler çıkması ne korkunç! Şimdikinden daha güzel ne olabilir!’

Ona inanıyor, ama anlamıyordum.” (75)

“Böylece iki ay geçmiş; ayazlı, tipili kış günleri gelip çatmıştı. Kocam yanımda olduğu halde kendimi yalnız hissetmeye başladım. Çok geçmeden her gün aynı yaşantının sürüp gittiğini; ne onda, ne de bende herhangi bir şeyin yenilendiğini, tersine, sanki gitgide gerilediğimizi fark ettim. Kocam benimle ilgisi olmayan işlerle eskisinden daha çok uğraşmaya başlamış gibiydi. Beni içine almak istemediği, kendine özgü bir dünya yarattığı duygusu vardı içimde. Her zamanki suskunluğu beni sinirlendiriyordu. Oysa ne onu eskisinden daha az seviyor, ne de onun sevgisiyle eskisinden daha az mutluluk duyuyordum. Bununla birlikte aşkımız kalıplaşmış gibiydi, daha fazla büyümüyordu. Aşktan başka tedirgin edici yeni bir duygu ruhumu kemirmeye başlamıştı. Onu sevmek mutluluğuna eriştikten sonra yalnızca sevmek az geliyordu bana. Onunla birlikteliğimden beklediğim, hayatın durgun akışı değil, hareketti. Coşku, tehlike, duygulanmak için hareket istiyordum. Durgun yaşantımızda harcanmayan enerji fazlalığı vardı içimde. Kötü bir şeymiş gibi ondan saklamaya çalıştığım sıkıntı nöbetlerim, onu korkutan şiddetli sevgi ve neşe coşkunluklarım birbirini kovalıyordu. Kocam durumumdaki değişikliği benden önce sezmiş, şehre taşınmamızı...” (76)

“İki eliyle birden kolumu yakaladı; aralanan dudaklarıyla beni sevdiğini, onun her şeyi olduğumu söylemeye başladı. Bir yandan da dudakları bana yaklaşıyor, elleriyle kolumu acıtıyor, sıcaklığıyla beni yakıyordu. Damarlarımdan yakıcı bir alev geçmiş gibi oldu, gözlerim karardı, titremeye başladım. Onu engellemek için sayılabilecek bütün sözler boğazımda takılıp kalmıştı... Birden yanağımda bir öpücük hissettim, bir titreme aldı beni, ürpererek yüzüne bakakaldım. Ne konuşacak ne kimildanacak gücüm kalmıştı. Korku içinde olacakları bekliyordum. Bütün bunlar bir an kadar sürmüştü. Ürküntü veren bir an kadar, Marki tüm etkileyiciliğiyle karşımdaydı. Hasır şapkasının altından görünen, kocamın alnına benzer basık, dar alnı, kanatları inip inip kalkan düzgün güzel burnu, bol pudralı uzun bıyıkları, sakalı, yeni tıraş olmuş yanakları, güneş yanığı boynu ile neler anlatmıyordu ki bana! Ondandır nefret ediyor, ürküyordum; çünkü bana çok yabancıydı. Ama bu nefret ettiğim, yabancı adamın tutkusu, coşkusu olanca gücüyle doldurmuştu benliğimi. O kaba ve biçimli ağzın öpücüklerine, yüzüklü, ince damarlı ak ellerin okşayışlarına kendimi bırakıvermek için

yenilmez bir istek duyuyordum. Önümde açıliveren, beni dibine çeken yasak zevkler uçurumuna hiçbir şey düşünmeden kendimi bırakıvermeyi öylesine istiyordum ki!..

'Ne kötü bir yazgım varmış! Bırak, mutsuzluklar birbiri üstüne gelsin!' diye düşünüyordum.

Marki bir koluyla bana sarıldı, üzerime eğildi. 'Bırak, bırak, vicdanımda daha çok ayıp, daha çok günah yığılsın!'

Tıpkı kocamın sesini andıran ses tonuyla;

-Je vous aime, dedi." (107)

"Mutluluğun başkası için yaşamak olduğu düşüncesi, eskiden doğru ve kolay anlaşılır gibi gelirdi bana, oysa şimdi bunu anlayamıyorum. İnsan kendisi için zevkle yaşayamadıktan sonra niçin başkaları için yaşasın ki?" (115)

"O günden sonra kocamla olan romansım bitti. Geçmişteki duygularım değerli, bir daha yaşayamayacağım birer hatıraya dönüştü. Çocuklarıma, onların babasına karşı beslediğim sevgi ise yeni bir hayatın ve çok farklı bir mutluluğun başlangıcı oldu. Bu hayat ve bu mutluluk hala sürüyor." (126)

*

Bu noktada Renato Poggioli'nin yorumuna bakabiliriz (1975).

Tolstoy, çiftliğine yakın zengin, yetim kız Valeria Arseneva ile ilişkisinden esinlendi bu romanında diyor Poggioli. Üstelik bu ilişkide günlüklerine bakılırsa rezil olmuş bir Tolstoy var. Umut verip, birden terk ederek çok haksız davranmıştı. Evlenseydi bunun başarısız olacağını kanıtlayacak, bu başarısızlığın da kadından kaynaklanacağını gösterecek bir öç romanında aradı teselliye ve yıl 1858: **Aile Mutluluğu**. Bu öyküyü utanç verici derecede kusurlu bulduğunu belirtmiştir Tolstoy sık sık. Ama herkes aynı kanıda olmadı. Gerçi Romain Rolland gibileri biraz da yanlış okudular romanı (Marya Aleksandrovna'yı Sonya Behrs'le ilişkilendirerek). "Bu hikâyenin küçük bir şaheser olduğu konusunda hiç kuşkumuz yoksa eğer, pek çok başka şaheser gibi muğlak bir eser olduğunun ortada olduğunu da kabul etmeliyiz." (RP) Belirsizlik (muğlaklık), evlilik öncesiyle evlilik sonrası aşkı anlatışındaki ayırmadan kaynaklanır. İlk bölümün makamı *pastoral romans*, ikincinininki ise *gerçekciliği*. Ama öykünün sonunda, Tolstoy, kapanış bölümünün törel ve yalın (*pratik*) gerçekciliğini klasik bir yolla, olgun bir yansızlık ve parlak bir bilgelikle kaleme almıştır. (130)

Tolstoy'un romanı bir tartışma (*polemik*) romanıdır. George Sand (1804-1876, Fransa) üzerinden özgür kadın esintilerinin güçlü olduğu dönemde **Kreutzer Sonat'a** (1889) varacak bir giriş niteliği taşımaktadır gerçekten. Poggioli'ye göre, Tolstoy, erkeklerin haklarını savunmak için bir kadın kahramanın arkasına saklanmış: öykünün ilk kısmında anlatıcı kadın kahraman Maşa'yı (Marya Aleksandrovna) destekleyecek, ikinci kısmındaysa eleştirecek biçimde konuşturur. George Sand'ın coşumsal (*romantik*) aşkı kırsal, doğasal (*pastoral*) düşlerin erotik bir çeşitlemesi değil, daha çağdaş, dramatik, yoğun bir aşk biçimiydi. Tolstoy yaşamı boyunca böyle bir aşk anlayışına karşı çıkmıştır. Yalnız usuyla buluncu (vicdan) değil, cinsel ırası da (*mizaç*) yatkın değildi buna. Gorki'ye 'yatak odasındaki trajedi'den söz eden Tolstoy bundan kurtulmak için çileci, Hristiyanca bir yaşam seçti. Bundan coşumcu aşkı anlayıp anlatamadığı sonucu çıkarılmamalı elbette, çünkü örnekler tersini kanıtıyor. Ama böyle bir aşk anlayışını dile getirmek istediğinde seçtiği kahraman kadın oluyordu genellikle. Çünkü erkek, bilinçli ya da bilinçsiz coşumcu aşkı yadsır.

Tolstoy'un sonraki yapıtlarında bir çift olarak yeniden ortaya çıkmasalar da Maşa ile Sergey Mihayloviç, romancının olgunluk dönemi eserlerinde sık sık karşımıza çıkan iki tipi önceden haber verdiler. Bu açıdan bu iki *prototip* önemlidir. Örneğin Maşa, **Savaş ve Barış**'taki (1869) Nataşa, **Anna Karenina**'daki (1876) Kitty karakterine benzer. Ayrımı, evlilik öncesi duygularından daha emin oluşudur, evlilikten sonra ise özgüvenini yitirir, yani diğerlerindeki tersi. Nataşa ile Kitty'nin evlilik sonrası düş kırıklığına uğramayışları, evlilik öncesinde başka erkeklerle ilişki kurmalarından ötürüdür. Öte yandan Maşa'nın Anna Karenina olamayışının nedeni de açıktır. Çünkü öykünün sonuna değin evlilikle coşumcu (*romantik*) aşkın birlikte olabileceğine ilişkin yanılsamadan hiç kurtulamaz Maşa. En önemli ayırım ise Nataşa ve Kitty'nin varsıl bir tanıdık çevre içinde yer alışlarıdır. Maşa ise yetimdir, yapayalnızdır dünyada. Hiçbir erkek görmemiştir evliliğinden önce.

Yaş ayrımı kendi gerçekliğine bağlı olarak kadın erkek ilişkisinde Tolstoy için yaşamsal önem taşır. Bu hem **Savaş ve Barış** hem **Anna Karenina**'da böyledir. Üstelik yaşlı, olgun erkek (Tolstoy), toprak sahibi, geleneklere karşı, özgürlüğüne ve doğaya düşkün, iç sesine duyarlıdır. Aynı zamanda Tolstoy için insan idealine de örnek oluşturur az çok. (Kaynak *Jean-Jacques Rousseau*'dur, **Le Nouvelle Heloise**, 1761). Burada Poggioli ilginç bir gözlemini dile getirir: Tolstoy'un *ethosunda* üçlü bir ilişkiye yer yoktur pek.

17 yaşında Maşa 36 yaşında Sergey Mihayloviç'e aşıktır. (Pastoral düşlemin tipik yansıması). Güvenlik arayan genç kız, saflık peşindeki yaşlı erkekle bir tür kan bağı cinsellik, *ensest* paylaşır (Tolstoy'da en küçük bir iması bile yoktur.): Baba ve kızı. Sergey bu genç kızı doğallığı simgelediği için sevmektedir, gençlik yalın ve çıplak, güzellik süssüz ve içtendir. İlkyaz ve yazla birlikte *idil* tutkulaşır. Mevsimlerle duygular koşut akar. Ama zaman durmayacaktır. Maşa uysallığı taşıran bir sözce kullanır: '*Vahşice kendimden geçtim*'. Bu nokta yeterince ilginç, önemlidir. Fiziksel ve tinsel duygular bir tür büyümlü mutluluk duygusu içinde birbirlerine karışmış görünür. Ağaçta Maşa'nın kiraz topladığı ve Sergey'in aşağıdan onu izlediği sahne eşsizdir. Bu kırsal, çobanlı (*bükolik*) tinsellik, Maşa'ya, yaşadığı mutluluğu doğallık gibi gösterir. Zamana bağlı olmayan, her zaman ve her yerde olacak sonsuz bir gençlik pınarı, çözümsüz, buruk bir özseverciliği de (*narsizm*) imlemektedir. Sergey bunu daha başında, evlenmeden önce diyeceğim sezmişti. (zzk) Kendine karşı sorumsuzca beğeni (*hayranlık*), kendini kendi olduğu için sevmek, diğerini dışarıda bırakabilirdi.

Evlenmiş Maşa huzursuzdur. Mutluluk zamanın durduğu yerde değil miydi? O zaman bu devinimsiz mutluluk neden sıkıcıydı bu kadar? Şöyle diyor Maşa: "*En çok acı çektiğim şey geleneklerin hayatlarımızı önceden belirlenmiş bir biçime sokmak üzere yonttuğunu hissetmekti...*" Huzursuzluğu onun toyluğuyla ve kendini yetişkin olarak göstermekle yakından ilgilidir. Artık oyun oynamak değil kocası gibi yaşamak istediğini söylerken Maşa yaşama bir oyuncak gibi baktığını da kanıtlamış olur. Ve kente dönüş artık kaçınılmazdır: Petersburg. Maşa'yı utkuya ulaştıran kent, Sergey'in istemini sınamakta, zorlamaktadır (143). Maşa ışıldarken Sergey gözden yiter, görünmezleşir. Yollar ayrılmış, '*cafcıflı hayat*' Maşa'yı tutsak almıştır. Çocuk sahibi olması da onu kurtaramaz. Ve Almanyada Baden'deki kaplıcada Maşa yıkımın eşiğinden kıl payı kurtulur. Örtü düşmüştür. Zamanla bu durumdan kurtulur, ama onu neredeyse yozlaştıran zayıflığından doğan dehşet ve utancı, Maşa'ya kocasının sevgi ve saygısını yeniden kazanma umuduyla birlikte kendine olan saygısını da yitirir. (144) "*Sessiz bir umutsuzluğun kesin yalnızlığına kederle gömülmek üzere eve dönüş...*" (144) İçine girilen tinsellikten kurtulmanın yolu, itiraf ya da açıklama değil, iletişim kurmaktır. Maşa ve Sergey daha azında uzlaşarak, razı olarak bunu

başarırlar. Hiçbir şey artık eskisi gibi olmayacaktır. Maşa, Sergey'i her şeye karşın, ona ilgisiz kalmakla suçlar. Sergey Mihayloviç'in yanıtı Rousseau'nun Wolmar'ı gibidir: Siz kadınlar, yaşamın bütün saçmalığını yaşamalısınız ki aslına geri dönebilesiniz. Şimdi söz konusu olan ise aşkın başka bir türüdür: güvene dayalı bir aşk. Maşa değişik dönemlerin aşklarını karıştırmıştır kocasına göre. Maşa'yı bu yüzden uyarır. Maşa'nın özseverciliği geriye dönmeyecek biçimde biter. Bundan sonra o kocasının eşi olacaktır. *"O günden sonra kocamla olan romansım bitti..."*

Kitabın bir öyküsü, olay örgüsü yoktur. İnsan özelliklerini dış dünyanın betimlemelerinde yankılandığı birinci bölüm eşsiz olup, ikinci bir örnek Rousseau'nunkidir.

Savaş ve Barış ile **Aile Mutluluğu**: bu iki yapıt arasında biri mutluluk pastoralı, diğeri kahramanlık idili arasında bir ilişki kurulabilirdi. **Aile Mutluluğu**'nun sonunda kavuşulan dinginlik bir tin dinginliğidir ve duygusal bir bunalıma kökenlenir. Ama her iki yapıtın sonunda düzensizliğe, tutku ve savaşın karmaşasına (*kaos*) üstün gelen kurum, aile kurumudur (147). **Savaş ve Barış**'ta saldırı (*tehdit*) dışarıdan, **Aile Mutluluğu**'nda ise içerden gelmektedir ve tinsel aşkınlıkla çözülür (gibi olur: zzk) **Savaş ve Barış**'da karakterlerin aşk istekleri ile yaşamın karşılımlarına çıkardığı olanaklar (*fırsat*) arasında bir uyum varken, **Aile Mutluluğu**'nda bu uyum yoktur, hatta karşıtlık vardır. **Savaş ve Barış**'ın tersine bu öykünün törel bir iletisi vardır: yaşamı bir tür düş gibi göreni yaşam düzeltir, iyileştirir. Tolstoy'un kendisini (Sergey'i) değil de Maşa'yı düzeltmeye kalkması, sanatsal yeteneğinin bir göstergesidir. Kadın-çocuk gerçek bir kadına dönüşür, yaşamdan aldığı duygusal bir eğitim değil, aktörel olgunluktur. Aşk, âşık olmakla sevmeyi tek ve aynı şeymiş gibi gösteren bir yanılsama olabilir. Günâhkar çileli yoldan geçmiş, öğrenmiş, olgunlaşmıştır. (149) Maşa için, yaşamını yönlendiren şey artık duyguları değil, duygularını yönlendiren şey yaşamdır. Kırsal coşum (*bükolizm*) izleği bitmiş, tarımsal yaşam belirmiştir üretim gerçekliği içinde. Yalnızca buluşulacak günler değil, yapılacak işler de vardır. Yaşamın yalnızca mutlulukları değil, sorumluluk ve zorluklarını da paylaşarak kocasının gerçek anlamda eşi olacaktır Maşa ve böyle sonsuza kadar mutlu (!) yaşayacaklardır. *"Öykü bu biçimde sona erer ve Aile Mutluluğu'nun çift yanlı, paradoksal iletisi şunu söyler bize: sonsuz tutku, ancak ve ancak erkekle kadın pastoral ve romantik aşkın büyüdü dünyasında kaldıklarında olanaklıdır. Ama iki âşık pastoral düşünlemlerle romantik düşlerin sınırlarını aştıkları zaman, aşkın yalnızca sınırlı olduğunda sürüp güçleneceğini ve daha gerçek olabileceğini keşfederler."* (RP, 150) (2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Efendi ile Uşağı: Hikayeler, TE 8 (Хозяин и работник, 1895; Метель, 1855; Поликушка, 1863, Öykü), Çev. Mehmet Özgül, İletişim Yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 195 s.

Tolstoy'un kaleminden yaşam fışkırıyor, olması gerektiği gibi, çılgın ve delirmiş gibi değil, olması gerektiği gibi. Tolstoy trajikle dramatik olanı hiç kimsenin yapamadığınca doğal bir biçimde buluşturuyor. Okur ikisine de yaslamıyor asla anlatıyı, Tolstoy dünyasının içerisinde buluyor kendisini birden. Konuşmalar (*diyalog*), burada (bizim dünyamızda) olduğu gibi.

(2006)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Üç Ölüm. Toplu Eserler 9 (Три смерти, 1859, Öykü), Çev. Mehmet Özgül, İletişim yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 191 s.
Mihail Bahtin; Tolstoy'un Üç Ölüm'ü, s.185-191

"Alıştığı uğraşları, yakından ilgilendiği şeyler, yepyeni bir aydınlık altında serilmişlerdi gözlerinin önüne. Sevgisi benliğinin bir parçası haline gelen kaprisli annesi, yaşlı ama sevimli dayısı, uşaklar, genç hanımlarını taparcasına seven köylüler, sağlam inekler, danalar, yüreğini büyük bir sevinçle dolduran bütün bu doğal, ona ruh dinginliği veren şeylerin hepsi şimdi ona başka türlü görünüyordu; can sıkıcı, hatta çok gereksiz geliyordu. Sanki birisi ona, "Aptal kız, aptal kız! Yirmi yıldır ıvr zıvr işlerle uğraştın, boş yere birilerine hizmet ettin! Hayat nedir, mutluluk nedir, aramadın!" diyor gibiydi." (*İki Süvari Subayı*, 100)

Derleme beş öykü içeriyor: *İki Süvari Subayı* (1856), *Albert* (1858), *Üç Ölüm* (1859), *Korney Vasilyev* (1906), *Çilekler* (1906).

İki Süvari Subayı, Kont Turbin'i harcıyor sanki. Çok ilginç bu karakter öyküsel açılımını tam yapamıyor. Öykünün (olumsuz anlamda) hafifliği de buradan geliyor olsa gerek. Eğlenceli bu öykü bir başka açıdan Rus kişiliğine (*karakter*) anlamlı göndermelerle de dolu. Sonuçta içinden birkaç öykü çıkabilecek bir izleksel varsılıktaki olan öykü, özenli, duyarlı bitişleriyle okurunu etkiliyor. Hele o, Polozov'un, yakın arkadaşı oğul Kont Turbin'e şunu söyleyişine ne demeli? "*Kont Turbin! Siz alçağın birisiniz!*" (105).

Albert, zavallı kemancı Albert'in coşumsal (*romantik*), çarpıcı öyküsü. Seçkin toplum (*sosyete*), keyif aldıkça Albert'i salonuna almış, sonra da görmezden gelmiştir. Öte yandan Albert'i koruması altına alıp evini paylaşan Delesov (yüzbaşı) ise ondan kurtulmak için akla karayı seçer.

Üç Ölüm, biraz dağınık yapı sorunlarıyla, ölüm karşısında değişik toplumsal kesimlerden insanların tepkilerini, davranışlarını irdeliyor. Tolstoy'un büyük anlatılarındaki yer alacağı gibi, doğal bir olay karşısında kahramanlarına yaptırdığı düşünsel sorgulamaların ipuçları var kuşkusuz bu öyküde. Yazar öyküsüne yalnızca sorusunu biçimlendirme, doğru soruyu sorabilme niyetiyle giriştiği ve buncasıyla yetindiğinden olsa gerek, ilmekler biraz gevşek. Hınzır Bahtin, tekkatmanlı (*monolojik*) söylemin örneği olarak boşuna *Üç Ölüm*'ü ele alıp yerden yere vurmuyor. Çünkü ölüm karşısında üç varlık gerçekten çokkatmanlı (*diyalojik*) bir buluşma içinde değiller: Yaşlı arabacı, varsıl kadın, ağaç. Doku zayıf, doğru. Ama betimleme şiirselliğini sürdürüyor. Ölüm elbette Tolstoy dizgesinde en güzel, en yalın varlıkça (ağaç) yaşanabilir. *Üç Ölüm* öyküsü bana kalırsa bir değerler sorgulamasını (*algoritma*), dolayısıyla değerler dizgesini de imliyor. Bir tür sınıflandırma bu, hatta bir sınav: yaşam sınavı. Yalın, iyi olduğunca doğru(dur). Tolstoy'un yargısı bu.

Korney Vasilyev, birçok bakımdan çok önemli bir öykü. En çok da taşıdığı aktörel (*etik*) içerik yüküyle. Çünkü *Acı*maktır her şeyi, her şeyi sonunda örtecek, anlamsız kılacak tanrısal bağış. Aldatmak, aldatılmak, kazanmak, yitirmek, şiddet, öfke, yalanlar bitiyor ve insan bütün bunlara karşın bağışlayabilir. İnsanın bir değeri varsa tam buradadır. Çocuğunu sakatlayan, kendisini döverek terk eden ve yıllar

sonra özür dilemeye köyüne dönen Korney Vasilyev'e son görevini içinden gelmese de yerine getirmek isteyen kadın (Marfa) ölünün yattığı eve girer: *"Ne bağışlamak ne de af dilemek mümkündü artık. Korney'in sert, güzel, yaşlı yüzündense, onun başkalarını bağışlayıp bağışlamadığı anlaşılmıyordu."* (130)

Çilekler, yalın, güzel bir öykü. Varlıklı ve yoksul köylü yaşamlarını kesiştiren öykü çocukları öyle canlı imgeleştiriyor ki, Elaine Scarry'ye (**Kitapla Hayal Etmek**, Çev. Bülent O. Doğan, Metis y., İstanbul.) baş vurmaları kullandığı teknikler için.

Mihail Bahtin'se son sözde şöyle bir soru atar ortalığa: **Üç Ölüm** öyküsünü Dostoyevski yazsaydı nasıl yazardı? Dostoyevski'de ölüm asla yaşama egemen olamaz, onu açıklayamazdı. Tolstoy'ca ölüm, Dostoyevski'de olanaksızdır. Zaten o ölümleri betimlemez, kişilerinin yaşamlarındaki bunalım ve dönüşümleri anlatırdı- yani eşikteliği. Dostoyevski öyküsünün sonunda kişiler sonlanmamış kalırdı: (*"Çünkü insanın kendi kendisinin bilincinde oluşu, son halini asla içsel olarak alamaz."*) (191)

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Kazaklar (Казакы, 1863, Roman), Çev. Nur Nirven,
Bordosiyah Yayınları, Birinci basım, 2002, İstanbul, 309 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Kazaklar (Казакы, 1863, Roman), Çev. Leyla Soykut,
E Yayınları, Birinci basım, ?, İstanbul, 320 s.

Sivastopol Öyküleri Tolstoy'un yazı evrenine ilişkin ipuçlarını barındırıyordu zaten. Ama **Kazaklar** Tolstoy'a önemli bir giriş sayılmalı.

Bu romanda Rus soylusu Olenin'in, Kazak köylü kızı Maryanka'ya aşkı beni biraz sarstı diyebilirim. Olenin'in hesaplaşmalarındaki içtenlikten çok Maryanka'nın gerçekte doğal (doğru mu tartışılabilir ama başka türlü de davranamazdı kuşkusuz) davranışlarının çağrıştırdıkları benim açımdan yeterince üzüntü vericiydi. Günümüz insan ilişkileri üzerine derinden düşünmeme yol açtı. Bazen doğruyla gerçeğin örtüşmediğini, isteklerimizin ne kadar doğru olsalar da yaşamda bir karşılıklarının söz konusu olamayacağını Tolstoy bilgece anlatıyordu işte. Belki de her şey olduğundan daha yalındı. Bu nasıl görülebilir, ayırımsanabilirdi? Ekinsele insanla doğal insan ayırımında aslında biraz yapaylık da var. İnsanoğlunun dışısının de erilinin de uyumlanma yeteneğinin sanılandan çok olduğunu düşünürüm. Tolstoy'u yazmaya iten şey, uygar dünya (!) ile iç hesaplaşmaları olsa gerek. O Maryanka'yı, onun duruluğunu, kendindeliğini, lekesizliğini arıyordu. Öte yandan, büyüklüğü şurada ki, Maryanka'nın tam kendisi gibi davranmasını öngörebilmişti. Tolstoy'un ökesi (deha) bu olsa gerek.

Bir yorumcu Tolstoy'da 'açık biçim' yapısından söz etmişti. Bir diğeri öykülerindeki kişilerinin boyutluluğuna gönderme yapıyordu. Bir başkası da **Kazaklar**'da Olenin'e ve onun dünyasına sivri oklarını yöneltmekten geri durmadı. Bence Tolstoy'un örgülediği yazgı, tek tek kişilerinin (Olenin'in, Maryanka'nın, Lukaşka'nın, Yeroşka'nın, vb.) yazgılarını aşıyor, öyle gerçekleşiyor ki bu yazgılar, orada bir yerde kendi doğalarına uygun seyrediyorlar, bu içimizi burkup perişan etse de bizi. Maryanka belki eksik gedik, yarım bir kişi (karakter) ama, yazınsal etkisini azaltmıyor bu durum.

Tolstoy'un iç hesaplaşmalar için büyük, oylumlu alanlar (pasaj) açması, bu aralıklara ilişkin *tekil söyleşimi (monolog)* bir yapısal öge olarak *poetikasının* önemli bir parçasını oluşturuyor kanımca. İşte Olenin, ormanın içinde, toprağa uzanarak düşüncelerini varlık ilintisi, buluşması zincirinin akışı içerisinde özgür bırakıyor. Doğru ya da yanlış, ama insanca bir edim bu... Aslında yaşam her şeye karşın süre koyduğu için trajedi olanaksız der gibi, görkemli yazar. Acı larsa (*dram*) hep yaşamla birlikte, el ele...

"Sanki olağanüstü bir güç, onu benim aracılığımla seviyormuş gibi bir duyguya kapılıyorum... Bütün evren, bütün doğa bu sevgiyi benim ruhuma zorla dolduruyormuş, bana, 'Sev onu!' diyormuş gibi bir duygu içindeyim. Onu yalnızca aklımla, hayalimle değil, bütün varlığımla seviyorum. Onu severken de kendimi Tanrı'nın yarattığı mutlu evrenin bir parçası, ayrılmaz bir parçası gibi hissediyorum..." (254)

"Bugün sanki kendiliğimden yaşamıyorum, sanki içimde benden çok daha güçlü bir şey var: Beni sürükleyen, beni yönlendiren o! Şimdi acı çekiyorum, kendimi

üzüyorum ama, eskiden bir ölüden farksız olduğumu anlıyorum. Ancak bugün tam anlamıyla yaşıyorum.” (256)

“Tıpkı Moskova’dan ayrılırken olduğu gibi kapıda yine yüklü bir troyka duruyordu. Yalnız, Olenin bu defa kendi benliğiyle bir hesaplaşmaya girmiyor, oradayken düşündüklerinin, yaptıklarının saçma şeyler olduğunu, gerçek hayatla hiçbir ilgisi olmadığını düşünmüyordu. Artık yeni bir hayata başlayacağını düşünerek de kendini avutmuyordu. Maryanka’yı eskisinden daha çok sevdiğini hissediyordu ama, artık asla onun kendisini sevmeyeceğini biliyordu.” (302)

(2006)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Savaş ve Barış 1 (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1968, İstanbul, 575 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Savaş ve Barış 2 (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1969, İstanbul, 583-1128 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Savaş ve Barış 3 (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1970, İstanbul, 1135-1715 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Savaş ve Barış 4 (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1971, İstanbul, 534 s.

Tolstoy nedir? **Savaş ve Barış**'ın anlamı nedir? Bunu yazık ki birinci ciltin önsözü (K. Lomunov) veremiyor. Onun üzerine yazılan, yapılan çalışmalar sayısız kuşkusuz. Tolstoy kurumları, sağlığından başlayarak oluşmuş... Gorki, **Savaş ve Barış** için 19. yüzyılda tüm dünyada yazılmış en iyi kitap derken yanılmıyordu. Balzac'ın dev çabayla (yaşamı pahasına) **İnsanlık Komedyası**'nda yakalamaya çalıştığı şeyi, Fransa toplumunun tinini, işte Tolstoy bir nehir roman içerisinde, görkemli bir tansıkla (*mucize*), Rus toplumu için gerçekleştiriyor, Rus karakteri olaylar içinde kararıyor ve aydınlanıyor, ama her koşulda deviniyordu.

Savaş ve Barış'ta ayrıntının bütünle ilişkisini kavrayış gücü beni büyüledi diyebilirim. Usun yaşamla, doğayla hesaplama gücü ve cesareti eşsiz sayfaların altındaki giz. Toplamlar, sınıflar, bireyler kendileri gibi davranıyorlar. Halk kendisini gösteriyor Tolstoy'un kavrayıcı bakışı içinde. Onun gibi vazgeçmiş, sınıfını yadsımış biri olmak mı gerekiyor bunu için? O yüzden mi ufku sonsuz açılımlara gebe? Her anlattığı şey ayrı ayrı değer kazanıyor, kendi başına da var olabiliyor. Onun imgelerinin *varlıkbilimi* (*ontoloji*) üzerine kuşkusuz çözümlemeler vardır. Epos'unu (destan) ise ayrı değerlendirmeli. Ama öndeki kişilere (*karakter*) karşın arkada duran topluluk tininin yansıması içinde öykü destansı bir anlatı, boyut, tat kazanıyor. Anlatısının akışkan ve demokratik oluşu onu aynı zamanda anlatı tekniği açısından da bir öncü yapıyor. Kim Tolstoy'un yazısındaki '*demokratik*'liğin ayırımında acaba?

Okur şu ya da bu kişi üzerinden bir yaşama tanıklık ediyor. Bunu derinlemesine duyumsuyor. Aktörel (etik) değerler, iyi ve kötü kendisini sorguluyor. Her şey kendiliğinden, çok doğal bir biçimde çiftyanlılık niteliğini taşıyor. Her şey hem kendisi hem de kendisinden fazla bir şey. Buna atlar, sis, insanlar, üniformalar, sofralar, her şey dahil. Onun (Tolstoy'un) ökeligi (*deha*) ancak *yalın*lığın içinde kavranabilir.

Yanılmıyorsam eğer o her şeyi yadsıdığı için her şeyin, tüm bir yaşamın sahibi olabildi. Bunun için her şeyi yitirmesi, sözün gerçek anlamında mülksüzleşmesi gerekiyordu.

(Tolstoy üzerine okudukça yazılacak).

Tolstoy hakkında yazdığım bu notların bir bölümünü yitirdim. Bu yüzden içimden gelmedi yeniden dönmek. Şu an son cildi (dördüncü) okuyorum. Ama atlayarak, son bölümü, yani Tolstoy'un bana Hegel izleri taşıyan tarih felsefesi üzerine görkemli, etkileyici bölümü okumadan edemedim. Acaba kuramsal tarih çalışmaları, bu el yordamıyla ve anlatılarıyla kaçınılmazcasına böyle bir tarih felsefesine ulaşmış Tolstoy'u ne ölçüde değerlendirdi? Yoksa kurgudan türeyen kurmaca bir tarih görüşü olarak dışarıda mı tutuldu bu deneme? Şöyle düşünüyorum: Tolstoy, **Savaş ve Barış**'ı yazdıysa bu 50-60 sayfadaki billurlaşma (kristalizasyon) için yazmıştır ya da bu felsefe, görkemli yapıtın kaçınılmaz sonuydu. (O kadar, *bütün, tam* bir yapıya yakın duruyor ki **Savaş ve Barış**, felsefe içermeyen olmazdı.)

Orada, **Savaş ve Barış**'ta *sahneler* var. Bir olay, bir söyleşi, bir dizi eylem... Bu sahnelere başka bir yaşantı parçasına tanıklık edencesine tanık oluyoruz ve inanılmaz bir biçimde bu ayrıntının bizde bıraktığı izlenim bu sahnenin sınırlarını aşıyor, onun üzerinden tüm bir topluluk, köylüler, aristokratlar, askerler, savaşlar, çarlar, 1812, bir tarih akıp geliyor, içimizden geçerek gidiyor.

Birikiyor demedim, diyemem çünkü Tolstoy'da bir de bu var. Sana parmağıyla bir şeyi gösterir, seni duygu fırtınaları içerisinde allak bullak etmişken, sen gösterilmeyen yaşantılarla, evrenin bir başka köşesindeki yaşamla, varlıkla buluşur, barışırsın. Başka yerlerdeki, o gösterilmeyen yaşamların kanıtı oluyor gösterdiği Tolstoy'un. Böyle bir şey olabilir mi? Bu yüzden sarsılıyorum, gözlerim ikide bir sulanıyor. Komik, gülünç, sevgi ve neşe dolu bir yemek masası, coşkulu bir salon toplantısı, bir köylü kulübesindeki eğlenti bile buna kolayca neden olabiliyor.

Tolstoy'un beni getirdiği, getirmek isteyebileceği kıvamdayım tam da. Onun imlediği şey bir tansık ve beni bu tansıma bağlıyor, inandırıyor kendisine.

(*Daha uzun yazacağım.*)

*

Önsözdeki Lomunov, Tolstoy'un oluşturduğu Rus karakteri olarak köylü Karatayev'i imliyor, bunun yeterince geliştirilemediğini söylüyordu yanlış anımsamıyorsam. Ama bunda birazdan fazla haksızlık var. Tolstoy'un tüm yapıtı işte tam da bu karakteri ortaya çıkarıyor, Piyer'in, Andrey'in, Nataşa'nın, Nikolay'ın, Kutuzov'un ve yüzlerce kişinin arkasında. Tolstoy bir ulusa ve onun tinine gönderme yapıyor, bir kurucu gibi çalışıyor. Onda kitlenin de büründüğü ayrı, tek tek bireylerin toplamını aşan kişilik, görünür oluyor. Bu noktada Lermontov'un, Puşkin'in, bir ölçüde Gogol'un (ama bir ölçüde) yaptığı şeyi tamamlıyor diyeceğim. Dostoyevski'nin yaptığı Rus tinini ortaya çıkarmak değil, yapmaktı, bu ayrı bir şey.

Bu ikinci okuma (yıllar sonra) kuşkusuz yeterince sarsıcıydı benim için. Çünkü başyapıt nitemi kullandığım pek çok yapıtın, karşılaştırıldığında boyutsuz kalabileceğini de görebildim böylelikle. Nedenini düşündüğümde, bunu Tolstoy'la ilintilendirerek '*sevgi dini*' demek istiyorum. Tolstoy'un Hristiyanlığı hiçbir kalıba, biçimin içine sığmaz. Hatta buna Hristiyanlık demek ne denli doğru olur ki? Onun sevgisinde inanç kalıplarını kendiliğinden kırıp parçalayan bir şey var. Buna insancılık (*hümanizma*) denebilir mi? Daha çok meraklı, anlamak isteyen bir çocuk girişimi, niyeti olarak yorumlayabilirim bunu. O davet ediyor, perdeyi aralıyor, buyurun bakın, diyor, birlikte, yanımız sıra izleyerek. Üstelik izlerken şaşır kalarak, yaşamın görkemli cümbüşüne... Yoo, böyle olmaz. Delidolu akıyor görünse de yaşam, tüm bunları sarıp kucaklayacak, anlamlı kılacak bir açıklama, bir *ilk neden* olmalı. Köylü olan, toprakla haşır neşir şu Rus (Tolstoy), kollarını burada sıvayarak işe koyuluyor. Düşünüyor, düşündüğünü, insanların ve onların anlatılan öykülerini gözlemlerken ayırıyorum birden. Düşünce de eylemin ve eyleyen varlığın arkasında sessiz,

kapsayıcı, sarsıcı, dipten bağlanarak akıyor. Yaşam, düşüncesini de sırtlamış sürüklüyor. Tolstoy'un ağzından dile geliyor. Yaşamın kaynağı, bir düşüncesi, felsefesi var.

Anlıyorum ki (şimdi) *Tarih* Tolstoy'un dediği gibi bireylerin birbirleriyle çelişik de görünse o anda çıkarları, yalnızca kendi çıkarları için yapıp ettiklerinden ibaret ve anlıyorum ki, Tolstoy sayfalar ve sayfalar boyu tarihi felsefesiyle, yaşamı düşüncesiyle buluştururken, asıl yaptığı şey kendi yapıtının, sanatının felsefesini, düşüncesini kuramlaştırmaktı. Neden yazarız, niye yazmalı, kimin için, nedir sanat (roman), vb. soruların yanıtı aranır **Savaş ve Barış** boyunca. Tolstoy *yapıta* (sanata) ve aktöreye (*etik*) bakar. Kaçınılmaz biçimde böyle olur ve Tolstoy'u büyük yazar yapan şey de bu olur: bitmez tükenmezlik. Prenses Mariya ya da Nataşa evlilikleri içinde (bu yeni durumda) yeni çatışmalara gebe sahnelerin eşiğinde orada duruyorlar. Onların çocukları var. Prenses Mariya'nın yeğeni, Andrey'in oğlu 15 yaşında gizemli geleceğin önünde öyle bırakılır. Oradan Dekabristler, nihilistler, anarşistler sökün edecek. Rus yaşamı daha Ruslaşmış olarak **Savaş ve Barış**'ın kaldığı yerden sürecek.

Tolstoy'un okura verdiği bakış açısının özgünlüğü, bence en dikkate değer yanlarından. Genellikle toplumun içinde kalarak en zengin anlatım açı ve tekniklerini, zaman ve uzam içinde yer değiştirmelerine borçlu iyi sanatçılardan daha zengin ve daha fazla olarak Tolstoy toplumsal bağlamı da tikelletirerek, ona bir üst bağlamdan bakıp, kutsal denen, saltıklaştırılan insan toplumunun sürüsellliğini, *organik* yanını görmeyi olanaklı kılıyor. Savaşı bu denli kusursuz anlatabilmesinin arkasında bu bakış açısı ve yöntemi var. Cepheyi, cephedeki insanı, mangayı, tümeni, komutanı, imparatoru ve tümünü kapsayan devinimi, bu *tikelleşmiş tümü* bile kendi, öz, varlıksal ikircimi içinde kararın bir adım önünde ya da arkasında görebiliyor. O zaman her şey yaşamın içinde, olduğu gibi seyrediyormuşçasına algılanabiliyor. Yaşamın özü: şu beliriyor. Rastlantı mı, zorunluluk mu değil, rastlantının içindeki zorunluluk, zorunluluğun içindeki rastlantı.

Bir örnekleme (*modelleme*) girişimi romanın kişileri arasında bir dizi rastlantı üzerinde temellendirildiğini rahatlıkla kanıtlayabilir bize. Öte yandan tüm olay örgüsünde yazgının ağır, kaçınılmaz elinin dayanılmaz ağırlığını da okurlar olarak derinden duyumsarız. Ama romanı ne birine ne ötekine indirgemek ve bununla açıklamak olanaklı... Tolstoy'un yaptığı şey, bu eytişmeyi (*diyalektik*) görünür kılmak, yaşamımızın her saniyesinin rastlantısal temelini yakaladığımızda, onun artık kaçınılmazlığını da teslim etmek.

Yaşamın ve Tolstoy'un romanının zenginliği buradan geliyor. O *an*'ın içine sıkışmış *çiftyanlılığa* borçlu tüm varlık nederini.

Romanın içinde, tıpkı denizde olduğu gibi çırpınan ve sürüklenen dalgalar yaşamları, eylemleri kıyılarına atıyor. Kırılan dalgalar, yaşamlar kendileri üzerine dönüp düşünüyorlar, anlamaya çalışıyorlar ne olup bittiğini. Çıkardıkları sonuçlar onları kurtarmıyor belki, ama bize arkadan gelen ikinci bir dalganın ipuçlarını da veriyor bunlar.

Bu noktada, Nobelli yazarımız (*Orhan Pamuk*) editörlüğünde yayınlanan, İletişim Tolstoy dizisinin **Savaş ve Barış** cildinin başına konan savlı (roman hakkında en ünlü yorum!) metni artık okumayı daha çok erteleyemedim. Henri Troyat'ın Tolstoy üzerine kitabının (Türkçeye çevrilmedi, neden acaba? Gogol, Dostoyevski, sanırım Çehov üzerine yaşamöyküleri çevrildi de-2006) **Savaş ve Barış**'la ilgili bölümü konmuş çevirinin girişine. Beni büyük düş kırıklığına uğratan ve Troyat'yı

gözümünden oldukça düşüren bu çelişkili yazıyı eleştireceğim gerçi. Tolstoy hakkında duygusal yaklaşımı bir yana bilimsel bir yazın eleştirisi örneği de olmayan bu metin miymiş **Savaş ve Barış** üzerine en iyi yorum, yaman meraklandım doğrusu. Troyat'ın yüzeysel ve tepkisel tutumunu bir yana bırakıyorum, İletişim Yayınevi'ni ve Editör Orhan Pamuk'u da kınıyorum. Aşağıda Tolstoy üzerine anlamlı bulduğum birkaç yargısını alıntılatacağım Troyat'ın öncelikle.

“The Dawn’da Strakov, Tolstoy’a gurur veren şu satırları yazdı: ‘Nasıl bir büyüklük ve denge! Başka hiçbir edebiyat bize kıyaslanabilir bir eser sunmuyor. Binlerce karakter, binlerce sahne, hükümetler ve ailelerin dünyaları, tarih; savaş, bebeğin ilk ağlayışından, ölmek üzere olan piskoposun özenle seçilmiş son sözlerine kadar insan yaşamının her anı... Üstelik hiç kimse bir başkasının gölgesinde kalmamış, hiçbir sahne ya da izlenim bir başkası tarafından bozulmamış, bölümlerde olduğu gibi, bütünde de her şey açık, her şey uyumlu”.

“Savaş ve Barış’a ait notların birinde Tolstoy, kitabın bir roman olmadığını, bir şiir ya da bir tarihi günce de sayılamayacağını; bunun yeni bir ifade biçimi olduğunu ve ‘yazarın anlatmak istediklerine uygun olarak tasarlandığını’ söyledi. Böylelikle bütün edebi biçimlerden bağımsızlığını ilan ederek, okurları da eski alışkanlıklarını bırakmaya ve kendilerince eserin genel yapısını keşfetmek için karakterlerin ve kurgunun ötesine geçmeye çağırırdı. Ve gerçekten, ancak gözler resmin içindeki binlerce detaya odaklanmaktan uzaklaştığında, bütünün ihtişamı belirgin hale geliyordu. Sonrasında, bireysel kaderlerin kargaşa ve kalabalığının çok ötesinde, evrene hükmeden ebedi yasalar ortaya çıkıyordu. Doğum, ölüm, aşk, hırs, kıskançlık, acı, hiçlik; insanoğlunun derin ve durgun soluğu bizi yüzümüzden vuruyordu.”

“Tolstoy’un mucizesi de budur: Hepsi birbirinden farklı, hafif ama unutulmayacak darbelerle çizilen yüzlerce karaktere, yaşamı armağan eder: askerler, işçiler, generaller, yüce soylular, genç bakireler ve kadınlar. Kolaylıkla yaşı, cinsiyeti ve sosyal sınıfı değiştirerek birinden diğerine geçer. Her birine ona özgü bir düşünce ve konuşma biçimi, bir fiziksel görünüm, etten kemikten bir ağırlık, bir geçmiş ve hatta bir koku verir. Eğer bunlar (...) istisnai insanlar olsalardı, bu kadar takdire değer bir şey kalmayacaktı. Ama hayır: bu dramın kahramanları, sokakta rastlamış olsak merakımızı uyandırmayacak kadar sıradan insanlar.”

“Kitabın anıtsal boyutlarına rağmen bu ayrıntı düşkünlüğü Tolstoy’u bir an için bile terk etmez.

“Tolstoy’un bu yöntemi kullanarak karakterlerini hareketsizlikle dondurduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Aksine, insanın kişiliğinin karmaşık, dinamik ve değişken olduğuna inanarak, kişilerini ortamlarına göre farklı ışıklarda göstermeyi başarır”.

“Bu türden binlerce gözlemle Tolstoy, karakterlerinin her birinin etrafında kesin bir atmosfer yaratır. Her biri çok zor fark edilir bir sempati ve antipati örgüsünün arasında kalır. En belirsiz jest bile, başka bir sürü bilinçte yankılanır. Prens Andrey, Piyer, Nataşa ve Prenses Mariya, her zaman aynı yandan görünen tek boyutlu resimler değildir; okur onların etrafında dolaşır ve bütün diğer karakterlerle karşılıklı bağılıklarını hisseder. Hepsi görecelik kanununa itaat eder.”

“Tolstoy, ‘Bir eser ancak kişinin ona hâkim olan düşünceyi sevmesi halinde başarılı sayılır, Savaş ve Barış’ta benim sevdiğim düşünce halktı’, der.

“Diyaloglarda, her bir karakterin dili, sosyal konumu, mizacı, etrafındakiler ve yaşı ile örtüşür. Manzara asla bir sahne dekoru gibi karakterlerin arkasına kurulmamıştır, onların ruh hallerini yansıtır ve hareketlerinin bir parçasıdır (...) Tolstoy’un arayışları, sıradan ölümlüler tarafından doğrudan hissedilir olanların ötesine geçmez. Ama o, varlıkların ve şeylerin cazibesine sıradan ölümlülerden daha yoğun karşılık verir. Bizi Öte’ye yaklaştırmak yerine, Burada-ve-şimdi’ye yaklaştıtır. İnsanlar ve bitkiler, taşlar ve hayvanlar onun için aynı düzlemedir.”

Troyat’nın bu yazısında bana gülünç gelen birkaç eleştirisini özetlemek istiyorum:

- Tolstoy, Napeloen’a ve Kutuzov’a karşı önyargılı. Aşırı milliyetçi ve hatta şoven bir tutumu var.
- Çar Alexandr’ı da gereksiz yüceltir. Abartır. Yine şovenisttir.
- Napoleon’u ve içinde Fransız olan her şeyi aşağılar. Napoleon’un nezlesine bağlar savaşın kaderini.
- Halktan bahseden Tolstoy’un 2000 küsur sayfalık romanında ancak 200 sayfasında halkın adı geçer.
- Tolstoy sınıf güdüsüyle, Kont Tolstoy olarak, aristokrat bakış açısı içinde yazmıştır.
- Bazı bölümler gereksiz ve uzundur (Örn. Masonluk).
- Tarih anlayışı yanlıştır. Kahramanlara dayalı tarih tezine yönelttiği eleştiri doğru değildir. Sonuçta, diyor Troyat, savaş kararını kim imzalıyor, Napoleon değil mi?
- Tarihin olay ve kişilerinde küçük çarpıtmalar vardır.
- Düşünce (felsefe) romanın en zayıf yanıdır. Zaten ikinci, üçüncü baskılarda ayıklanmış, sonra Sofya’nın (eşi) kararıyla yeniden eklenmiştir bu bölümler.
- Tolstoy’un nedenselci (*determinist*) tarih felsefesi artık geçersiz, yanlıştır.
- Roman, Troyat için, atılabilir düşünce boyutu, başarılı olay örgüsü olarak iki parçalıdır.
- Kurgu içinde çelişkiler vardır. Nataşa’nın yaşı yanlış ilerler. Aralıkta kumarda yitiren Nikolay Rostov kasımda birliğine hareket eder. Prenses Mariya savaşa giden ağabeyine gümüş ikon verir, ama daha sonra takı altın olur. Adlar roman boyunca değişir, vb.
- Aile ve gelenekler konusunda tutucudur.

*

[Sürdürüyorum.]

Tolstoy’la gelen tansığın ne olduğunu anlamak gerçekten önemli... Tanrı soluğunu üfler ve Adam balçıktan doğar. Tolstoy yüzlerce tin, renk ve kokuyu devindirir ve onların gölgeleri, yansılar, uzam (*mekân*) içinde yankılanır. Bence tansık burada değil, Tolstoy’un nasıl olup da neden bunu yaptığında, yapabildiğinde. **Savaş ve Barış** bir sınıf konumundan yazılamaz, sınıfını, neyin varsa her şeyini, seni yapan her şeyi yadsıman, hatta kendini yadsıman gerekir. Tolstoy bunu yaptı, yapınca mı **Savaş ve Barış** (ve **Anna Karenina**) olanaklı oldu, yoksa bu yapıtlarla mı geldi yadsıma?

O Lermontov'un, en çok da Puşkin'in izini sürdü, belki Petro'nun (Bizde deli sanılan Çar) da. Tolstoy ne kadar deliyse Petro da o kadar deliydi. Bir kişinin, bir kadının, çocuğun, bir köylünün, kölenin, boyarın, prensin, vb. değil tüm bunların arkasındaki tinin, bir Rus tininin varlığından söz edilebilir miydi? Bu tin acıkır, korkar, başkaldırır, kendini tarihin öznesi, kımıldatıcısı olarak gerçekleştirebilir miydi? **Savaş ve Barış** bu tinin aranişının, ama daha çok yapılışının anlatısı, öyküsüydü işte. Bir halkın tini vardır, bir ailenin tini vardır. Bu tin belirir ve yiter. Gündelik yapıp etmelerdir bu tinin kaynağı, unutmayalım.

Tolstoy için çarpıcı, etkileyici sahneler değildir önemli olan. Tersine bu tür sahneleri yankılandığı düşünceler üzerinden, tartışarak ama yatıştırarak anlatır. Örneğin birçok yazar için romanının doruğunu oluşturabilecek düello sahnesini Tolstoy handiyse geçirir. Piyer'in de içinde bulunduğu Rus tutsaklarını Fransızlar kurşuna dizer. Daha romanın başında Prens Andrey'in o unutulmaz ve koca bir romanı sürükleyebilecek eşi Prenses Lisa ölür, hüznünlü bir soru olarak belleklerde anımsanır yalnızca. Ya Petya'nın (Rostov kardeşlerin en genci, daha çocuk olan) ölümü, Rusya'nın tininin bu acımasız savaşa ödediği kanlı diyetin bu örneği?.. Piyer'in güzel eşi Elen'in ölümü. Bu romanın içinde kaç tane roman var diye sorulacak olursa, bu sorunun karşılığı ancak '*yaşam denli*', '*yaşam denli çok ve sınırsız*' olabilir. Evet, söyleyeceğim Tolstoy daha ilk yapıtlarında *şiddete* karşıdır. Bunun bilincine ve düşüncesine sahip görünmektedir. Ruslar yurtlarını, Moskova'larını ele geçiren Fransızlardan gerçekte nefret etmezler. Kutuzov, Fransızlara duygusuz yaklaşmayın demeye getirir askerlerine seslenirken son çarpışmada, arkasından "*ama ...tirsinler gitsinler*" demeden edemez.

Troyat'nın imlediği gibi, Rostov kardeşler romanı bir neşe dalgası olarak boydan boya geçerler. Onlar romanın canlı, renkli halkasını oluştururlar. Duygusal dönüşümleri üzerinde çevrelerinin yansılarını izleriz. Yaşam onlar ve diğerlerinin üzerinde, suyun içinde kırılan ışık gibi yansır. Her su birikintisi suyu başka biçimde kırar. Gölgeleler ışığın açısına göre uzar, kısalır. Nataşa bir basınçölçerdir (*barometre*) aynı zamanda. Romanın nemi, yeğlinliği, yağmur yükü, güneşli bulutlu oluşu, kederler, sevinçler, inanç ve zevk düşkünlüğü göstergede anlatımını bulur. Nataşa ve diğer roman kişileri hem bedenlerinin doldurdukları yer/zaman, hem de bedenlerinin dışındaki yer/zamanca gerçekleşir, çift yanlı ve etkili olumsuzluklar olarak varlık kazanırlar. Varlık kazanırlar sözünü özellikle kullanıyorum, çünkü romanla birlikte bu insanlar yok olmazlar, bizim dışımızdaki başka yaşamların bedenleri, tinleri, sahipleri olarak süre koyarlar. Nataşa'nın gürültüsü roman içinde yankılanarak, her şeyin üzerine izini bırakarak, bırakıp çoğalarak akıp dururken, Sonya'nın sessizliği, Lisa'nın erken ölümüne bağlı yaşamamışlığının hüznü birikir orada bir yerlerde. Andrey'e yukarıdan, İsa'nın bulunduğu yerden sorar durur: neden öldüm ben? *Eli, eli, lama sabaktani...*

Ve romanın nasıl sürebileceğini kestirmek hiç zor değildir. Tolstoy, Lenin'in yaratıcı anlayışının (zekâ) çok iyi yakaladığı, kavradığı gibi, geleceği öngörür. Bu denli tarihsel, yaşamsal ipucundan ökeliliğinin ürettiği, gelecek ve onun varsayımları doğrudur. Çünkü belki çok ileri gitmiş olacağım, devrim Rusya'da gerçekleşmiştir. Ama ondan önce Dekabristler, 1905, vb. yaşandı. Piyer'in yaşamı nasıl sürmüştür? Andrey'in, Nataşa, Prenses Mariya, Nikolay Rostov, ve ötekilerin yaşamları nerelere sürüklenmiştir, bunu sanki kestirebilirmişiz gibi.

Troyat'nın romanda Napoleon ve Alexandr konusuna yaklaşıma yönelttiği eleştiriyi katılmıyorum. Hiçbir tarihsel kişi (*karakter*), bu tarihe yön vermiş Napoleon olsa bile, saltık bir varlık olarak görülmemiştir ve görülemezdi zaten. Pek çok romanın yaptığı bu türden soyutlamalar, **Savaş ve Barış**'ın kalıcılığını zedelerdi. Napoleon

hem kendisi hem kendisi olmayan her şeydir. Aynı zamanda sıradan bir insandır. Tolstoy bunu anımsatır, anımsatmak zorundaydı. Bir Fransız'ı, bir İmparatoru yüceltmek ya da küçültmek gibi bir basitliğe başvuramazdı. O zaman yücelik arkasındaki kofluğu (uyumsuzluk ve ölçek yüzünden) imleyemez, hatta gülünç olan tam da bu çelişkiden doğmaz mı?

Aile kavramı konusunda Tolstoy'u tutucu düşüncelerin sahibi olarak eleştirmek Troyat'ya ne katar anlayamıyorum. Ama *aile* kavramı üzerinde durmak gerektiğini ben de kabul ediyorum. Gerçekten aile kurmak, aile sahibi olmak bir değer taşıyor gibi görünse de Tolstoy bunu saltık bir ulam (*kategori*) olarak mı sunuyor? Bu çok tartışmalı. İşte romanın sonu ve iki evlilik ve bu iki evliliğin denge-dengesizlik sınırında taşıdığı o varsıl olumsuzluk. O zaman haksızlık yapmamalı. Sarhoş eden bir mutluluk, pembe bir düşsellik (*ütopya*) beklenir bir evlilikten. Bunun için aristokrat, burjuva ya da köylü olmak durumu değiştirmez. Tolstoy konuya bu düzeyde yaklaşmamıştır. Ailenin her şeye rağmen taşıdığı özel değeri imlemediğini söylemek istemiyorum. Bu sonul dayanışma tipi, örneği bir tin olarak, her zaman da iyi sonuç vermeyen bir tin olarak, roman içinde sıkça belirir, varlığını duyurur.

Tolstoy'un sınıf duruşuna (*tavır*) gelince, Troyat'nın çelişkisi üzerinde durmayacağım, ama tam da Tolstoy'u Tolstoy (Andrey ve Piyer de) yapan şeyin kendi konumunu, toplumsal konumunu, sınıfını yadsımak olduğunu belirtmem gerek. Sınıfsal kaynaklarını, gizemcil (*mistik*) bir aşkınlık (*transandantalizm*) girişimiyle kendi sınıfını yadsımak için kullanmış, böylelikle bu roman olanaklı olabilmıştır. Çünkü sınıfları ve yaşantılarını görüp, onların arkasında ve onları aşan bir tine, çelişik, kavgalı, kaynaşan ve birlikte olabilen o Rus tinine inebilmesi, bunu görebilmesi gerekiyordu. Daha doğrusu, bunu görebilmesinin koşulu hangi sınıfın üyesi olduğunu kavrayıp, bunun içeriğini algılayarak diğer sınıflara ulanabilmesiydi. Bu konu daha uzun işlenmesi gereken bir konu bana kalırsa. Sonunda halk olmak şu ya da bu sınıfın tekelinde değildi. Halk ve onun ruhu bir aristokrat üzerinden de yakalanabilirdi, bir mujik üzerinden de, bir asker, devlet adamı, fırın işçisi üzerinden de...

Tolstoy'un dinsel arayışlarının arkasındaki gerekçeleri, dayanakları iyi anlaşılmalıydı.

Düşünceye gelince (felsefe) Tolstoy'u böyle bir gerekçeden yoksun etmek ona büyük haksızlık olur. Bir bakıma Tolstoy bu düşünceleri dile getirmek için **Savaş ve Barış**'ı ya da **Anna Karenina**'yı (1877) yazmıştı. Bunlar olmadan romanın daha iyi ve etkili bir roman olabileceğini söylemek sınırları aşmak olur (Troyat'nın yaptığı). Tolstoy'un insanları ve onların yaşadıkları yerler ve zamanları bu düşüncelerin içinde anlam kazanmış, bunlarla var olmuştur bana kalırsa. Onun yaşama ilişkin bir savı vardır. Yaşam onda (**Savaş ve Barış**) bu sav içinde belirebilirdi, belirdi zaten. Virginia Woolf'tan bir alıntıyla kesiyorum: "*İşte bütün romancıların en büyüğü- Savaş ve Barış yazarı için başka ne diyebiliriz ki...*"

(2006)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Anna Karenina, Cilt 1 (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Hasan Ali Ediz, Cem yayınları, Birinci basım, 1971, İstanbul, 413 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Anna Karenina (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Rasin Tınaz, Halk El Sanatları ve Neşriyat AŞ yayınları, Birinci basım, 197?, İstanbul, 635 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Anna Karenina (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Ergin Altay, İnkilap yayınları, Birinci basım, 1996, İstanbul, 800 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Anna Karenina, Cilt 4 (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Hasan Ali Ediz, Cem yayınları, Üçüncü basım, 1996, İstanbul, 301-607 s.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Anna Karenina (TE 1) (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2002, İstanbul, 836 s.
Vladimir Nabokov; Anna Karenin, s.809-836

*

Mektuplarımdan (zzk, 2007):

“Anna Karenina beni çok etkiliyor. Sarsıyor diyebilirim H. Bir yandan derin duygusal çalkalanmalar içerisindeyim bir yandan da böyle bir yapıtla bir kez daha yüzleşmekten gelen inanılmaz mutluluğu yaşıyorum. Kitabı okuduğumu değil, su gibi içtiğimi söyleyebilirim: yudum yudum...”

“Anna ölümünü büyütüyor bir yandan. Korkuyor, bedeninin sahipliği duygusu ona gizli bir gurur yaşıyor, bazen Vronski’nin varlığı bile bu kısa süren bilinç anını açıklamaya yetmiyor, Anna öleceğini neredeyse biliyor. Yaşamın katmanları arasında, ilenci de göze alarak, buna cesaret ederek, kararsız kalarak, tutkuyu sevgiyle buluşturup ayrıştırarak, kurbandan bir fatih de çıkararak (Spartaküs), Anna bir kadın, bir anne de kalabilmeyi umarak, bütün dünyanın günahını yüklenip (‘İlk taşı içinizdeki en günahsız atsin!’) başını dik, daha dik tutmaya çabalayarak (Buralarda gözyaşlarımı tutmam olanaksız.) binlerce parçaya ayrılıp kendini yeniden kurma gücünü yine de bularak (ve kendi yangınının külünden yeniden doğarak), Anna Karenina, öyle, tam da kendisi gibi olarak, başka türlü olamayacağından yalnızca ve yalnızca bunu yaşayarak, kendini yaşayarak, tüm uygarlıklar için ödenmiş bir bedelin kederi gibi, bu inanılmaz kederin inanılmaz güzelliği gibi duruyor.”

*

Anna Karenina (1876) romanını tartışmaya belki de çevirilerinden başlamak gerek. Türkçede birkaç çeviriyi karşılaştırabildim: Rasin Tınaz, Hasan Ali Ediz, Ergin Altay,

Nesrin Altınova. Bunlardan ilk üçü Rusça aslından çeviri. Ve eski. Başka birçok çevirisi de var **Anna Karenina**'nın. (Bkz. https://www.okumaninsonunayolculuk.com/pdf/kaynaklari_okumak/dunya/lev_nikolay_evic_tolstoy.pdf) Çoğu başka dillerden. Bunların içinde bana göre Ediz, Altay çevirileri en iyileri. Yer yer biçimsel anlamda bile olsa Rusça aslıyla çevirileri karşılaştırmaya çalıştım. Ediz'in çevirisi aslına bağlı bir çeviri. Hatta biraz kuru sayılır, ama doğru. Altay'ın çevirisi daha sanatsal olmasına karşın onun sorunu da düzeltme yetersizliği. Bu çevirinin önceki baskısını *İnkılap Kitabevi* yapmış (1996). Sanki çevirmen ve düzeltmen çabası yetersiz. Ergin Altay'ın gözünden kaçmış çeviri yanlışları var, gözünden kaçmış yalnızca... *İnkılap Kitabevi* ciddi bir okuma yapmadan dizgi yanlışları da ekleyerek basmış çeviriyi. Gelelim, *İletişim*'in yaptığına. *İletişim* editörlüğünü Orhan Pamuk'a yaptırdığı ve kişisel reklamından da geri durmadığı *Tolstoy Toplu Eserleri* tasarısında tam anlamıyla çuvallamış görünüyor. **Çocukluğum**'un (1852) dizgi felaketinden sonra, çevirmeni aynı (Ergin Altay) **Anna Karenina** baskısı, *İnkılap*'ı tıpkılamış. Tıp-kı-la-mış. Tek yaptığı dizgi yanlışlarını gidermek. Ama Tolstoy toplu yapıtları yayınına soyunan bir yayınevi (gerçi biraz sıkar, Rusçada neredeyse 80 cilt tutuyor) daha düzeyli, titiz bir eleştirel baskı düşünmeliydi. Bu asla bağışlanamaz. Dizi için özgün, yeni, tek bir çeviri yapma, eski çevirileri kullan ve onları da eleştirisiz tıpkıla... Olmaz böyle şey. *İletişim*'in işte **Anna Karenina**'da yaptığı ayıp bu. Yoksa belki de Türkçemiz açısından **Anna Karenina**'nın, eğer Leyla Soykut, Mehmet Özgül çevirileri yoksa, en iyi çevirisi Ergin Altay'ınki.

Daha kötüsü de var: Romanın girişinde İncil'den yapılan alıntı. Ergin Altay'ın nasıl böyle bir yanlış yapabildiğini anlayamadım, insan İncil'e (*Roma'ya Mektuplar*) bir bakar. Üstelik Tolstoy'u çevirmek söz konusu olan. Tolstoy böyle bir alıntıyı, böyle bir yapıtın başına boşuna koymaz: *"İçim nefretle dolu, öcümü alacağım."* Hayır, böyle değil. Doğruya en yaklaşanı Rasin Tınaz'ınki.

Anna nefretle, kendine kıyarak (*intihar*), Vronski'den öç mü alıyor. Böyle olsa bile Tolstoy'un bu sözü başa yerleştirmesinin tam tersi bir anlamı var. Tanrı, Anna'ya sesleniyor ve yaşam(ın) öcünü sen almayacaksın, onu bana bırak, diyor.

Yani, İncil şunu diyor (Tolstoy'un da katıldığı şey): Öç almaya kalkışma, ceza ve ödüllendirmeyi bana bırak! Bu çok farklı. Demek istediğim, sözü okurken Anna'nın bakış açısı içinde değiliz, Anna'yı da gören Tanrı'nın bakış açısı içindeyiz ve Anna gibilere sesleniyoruz. Günaha girme, benim yapacağımı sen yapma, bana bırak!

İncil, Romalılar 12, Satır 19:

"Sevgili Kardeşler, kimseden öç almayın; bunu Tanrı'nın gazabına bırakın, çünkü şöyle yazılmıştır: 'Rab diyor ki, 'Öç benimdir, ben karşılık vereceğim'".

Anna Karenina Rusça baskı, 1963:

МНЕ ОТМЩЕНИЕ, И АЗ ВОЗДАМ.

Anna Karenina (Türkçe: Ergin Altay, İnkılap 1996, İletişim Yayınevi, 2002):

"İçim nefret dolu, öcümü alacağım."

Anna Karenina (Türkçe: Hasan Ali Ediz, Cem Yayınevi, 1968, 1996):

(Yok)

Anna Karenina (Türkçe: Nesrin Altınova, Engin 1991, 1999):

"Tanrı, 'kendimi öç almaya adadım', dedi."

Anna Karenina (Türkçe: Rasin Tınaz, Halk El Sanatları ve Neşriyatı AŞ.?):
“Öç almak Tanrı’ya özgüdür.”

Yukarıdaki örnekleri vermekle yetineceğim. Zaten her şey yeterince ortada. Ama *İletişim Yayınları*’na bu gevşek *Tolstoy Toplu Yapıtlar* tasarısı ve özensizliği için yüklenmek istiyorum. Editör Orhan Pamuk’la şişineceklerine (O da görevini yapmıyor, adını kullanarak sanırım para kazanıyor.) 90 ciltlik özgün baskının neresinden nasıl tutacakları üzerine kafa yorsunlar. Türk okurunu aldatmak nereye değin bunca kolay olacak?

*

Şimdi ***Anna Karenina*** üzerine yazılmış en iyi incelemelerden biri olarak gösterilen Vladimir Nabokov çalışmasına (*Lectures on Russian Literature*, 1981) geçmek istiyorum, *İletişim* baskısının (2002) sonuna eklenmiş. Bana kalırsa da ***Anna Karenina***’yı doğru bir yerden yakalayan yazı, yapıtın tümünü kavramak, yani bir olanaksızın peşine düşmek yerine, bilimsel, doğru bir yaklaşımı benimseyerek roman üzerinde belli izlekleri saptayıp bunların izini sürmekle yetinmiştir. Zaten Tolstoy’un yapıtı tıpkı yaşamlarımız gibi kapalı bir dizge (*sistem*) sayılamayacağından her okurca ayrı deneylenir (yaşantılanır), yeniden yapılanır.

Tam bu aşamada *Mihail Bahtin*’in ‘*monolojik*’ (tek yönlü söylem) yargısını tartışmayı ise biraz daha erteliyorum. Burada daha derinde, doğalcılıkla (*natüralizm*) boyut kazanan, sanatın işlevinin tıpkılama olduğu konusuna girmek gerekebilir. *Bahtin*’in *diyalojik* (çift yönlü söylem) başvuruları böyle bir doğalcı tıpkılamayı amaçlamasa gerek. Bir sanat yapıtını sanat yapıtı yapan şeyin (Bir öz ya da bir tözden söz edilebilir mi? Hayır!) *yapılmışlık*la bir ilintisi olmalı. Orada öyle duran ve çokluğu içinde akan şeyi (cennet) sanatın içinde görmek olanaksız. Öte yandan yatay eğretilmeye (*mimetik*) dayalı bir eşdeğerlilik ve bunun türevi çok renklilik, çoğulluk duygusunu da nereye kadar yabana atabiliriz. Ben *karnaval*dan (*Bahtin*) vazgeçme yanlısı da değilim işin doğrusu. Bunu tartışmayı dediğim gibi sonraya bırakıyorum. Tolstoy’dan (***Anna Karenina***) söz eden birinin neredeyse kitabı tümüyle alıntılanmaktan başka seçeneği yoktur. Öyle eşsiz sayfalar içeriyor ki ve bu sahneler, konuşmalar (*dialog*) öylesine göndermeler ve derin katmanlar içeriyor ki, sonunda benim söyleyebileceğim şey, Tolstoy’un daha 22 yaşlarından başlayarak bütün bunları hem bilinçle, hem bilinçsiz yaptığı yönünde olabilir.

Nabokov, ABD’li okuru gözeterek önce bir düzeltme yapıyor (bize oldukça ters). Rusça’da evliliklerde kocanın soyadı kadınca dişil takıyla kullanılır. İngilizcede bu yok. Orada Mr., Mrs. denilerek yapılır ayırım. Buradan hareketle Nabokov, *Anna Karenina* yerine *Anna Karenin* diyor. Ona göre Tolstoy, Rusça’nın (Puşkin, Lermontov bir yana) en büyük yazarı. Sıralaması şöyle: Tolstoy, Gogol, Çehov, Turgenyev. Nabokov da benim gibi düşünüyor: Tolstoy’daki vaizi sanatçıdan ayıramayız. Doğru. *Aynı kalın, dingin ses...* Ayırmak olanaksız diyor. İleri gidiyor. Tolstoy kendine karşın gerçeğe ulaşmaya çalışır. Bunlar onun için gerçeğe ulaşmanın değişik yollarıdır o kadar. Sanat gınahtır, derken ve vaaz verirken de peşinde olduğu şey, Gerçekti. Şöyle bir notu var: ‘*İnsanı üzen, onun gerçekle yüz yüze geldiğinde kendi benliğini her zaman tanıyamamış olmasıdır.*’ (810)

Tolstoy *pravda*’nın (правда: gündelik gerçek) değil, *istina*’nın (истинна: özdeki gerçek) peşine düştü, iflah olmaz bir biçimde. Üzerine üzerine gitti. Başka biçimlerde Çehov da bunu yaptı Nabokov’a göre.

Nabokov, Tolstoy’un yaptığı önemli bir buluşu eleştirmenlerin çoğunun ayırımında olmadan ıskaladıklarını söylüyor, yazısının da bence eksenini bu yargısı

oluşturuyor. Tolstoy açısından bunu iyi anlamak gerekiyor: Yaşamı, çok hoş a gidecek biçimde, tastamam, biz insanoğullarının zamanına denk düşecek biçimde canlandırma yöntemi. “*Saatî, sayısız okurlarının saatîyle aynı giden, bildiğim tek yazar odur.*” (811)

Yazısının, büyük diye anılan özelliklerinden çoğu başka yazarlarda da olan özelliklerdir. Tolstoy’u onlardan ayıran şey olarak vurguluyor zamansal eşleşme konusunu: “*Gerçekte ortalama okura çekici gelen, Tolstoy’un yazdığı kurmacaya, bizim zaman duygumuza tıpatıp denk düşen zamansal değerler katabilme yeteneğidir. Bu...dehanın fiziki yanına ilişkin esrarengiz bir beceridir.*” Bu konuda kimi Tolstoy çelişkilerini Troyat’dan farklı olarak önemsiz bulan Nabokov, Tolstoy’un zamanın okura somut olarak kavratılışı konusundaki yeteneğine Proust’un, Joyce’un erişemediğini söylüyor. Çünkü onlardaki zaman bile Proust, Joyce zamanıdır, Tolstoy’daki ‘ölçünlü’ (*standart*) zaman değil. Okur Tolstoy için dev yazar derken işte bunu amaçlıyor: diğer yazarlara göre dev ya da cüce oluşunu değil, tam tamına kendisiyle aynı boyda oluşunu kastediyor.

Şimdi burada *Bahtin*’le Nabokov arasında bir karşıtlık söz konusu. Çünkü Nabokov aynen şöyle diyor: “*Bu bağlamda, sürekli kendi kişiliğini işin içine sokan, roman kişilerinin yaşamına karışan, sürekli okura dönüp konuşan Tolstoy’un...*”. *Bahtin*’in gördüğü, ama Nabokov’un göremediği ne? Tolstoy’un yapıtı *diyalojik* mi, değil mi?

Ama Tolstoy’un kimi başyapıtlarında görünmezleştğini, sanki romanının kendi kendini yazdığını, kendi gereci, kendi konusunca yazıldığını da söyler (övücü bir dille). Ama vaazın (Tolstoy) ipin ucunu kaçırdığı da olur. Levin’in bitmez tükenmez tarım tasarıları örneğin... Şimdi burada, haksızlık yapmamak için, bir yapıtın yazanı için hesaplama anlamına geldiği de söylenmeli. Bir yazar bunun için (de) yazar. Kendini kendi gözünde aklamaktadır. Bu durumda arkada daha büyük imgeyi neden atlamalıyız? Benim sorum da bu? Yapıtının arkasındaki yazar, döneminin toplumsal gerçekliği içinde bir soru imi, bir sorgu gibi durmaz mı? Bu önemsiz bir gösterge olabilir mi? 19. yüzyıl ortalarında Çarlık Rusyasındaki toplumsal değişme dinamiklerinden söz ediyoruz. Tarıma burnunu sokan *kapitalizmden* ve büyük çiftlik sahiplerinin, aksoyluların (*aristokrası*) yeni tarımla nasıl baş edeceklerinden... Toprağa bağlı köleler ne olacak, örneğin? Onların köle konumları (*statü*) bu yeni zorlamayı üretim ve tüketim (hatta paylaşım) bağlamında nerelere taşıyabilir? Tolstoy aynı zamanda bir aksoylu köle sahibidir ve önündeki sorundur bu. Bana kalırsa yazmasının nedeni de budur. Tolstoy kişisel açmazına bir çözüm bulmak, bir halkın kendisini yeniden üretebilmesinin koşullarını da tartışmak için yazdı **Savaş ve Barış**’ı (1869), hele **Anna Karenina**’yı (1877). Ha, bir de şundan yazdı. Böyle bir tez var mı, ileri sürüldü mü bilmiyorum, *Kadın* kavramını, *Kadın* gerçekliğini anlamak için. Onda *Kadın* bir kavram olarak sürekli gelişti, değişti. O *Kadını* alıp bir yer(ler)e taşıdı (*Anna Karenina*’ya).

Konumuza dönersek, bu dersler, vaazlar konusuna taşıdığı işleve bakarak okur açısından da değişik bir yaklaşım sağlanabileceği söylenebilir. İleride bu konuya da değinmek istiyorum.

Nabokov’un bir tümcesinden şu alıntıyı yapmadan geçemem, Nabokov diyorsa özellikle önemlidir: “*Dünya edebiyatının en çekici kişilerinden biri olan Anna...*”

Bir kere Troyat, Rolland ve bu eksen de yaklaşımların, hatta zaman zaman Tolstoy’un bile (bu arada binlerce master, doktora izlencelerindeki Tolstoy tezlerinin) ‘*iffetsiz, günâhkar Anna*’ takınağını artık aşmak gerekiyor. Romandaki Anna, çocuk kitabı yazacak, en seçkin metinleri okuyup anlayacak kerte ve üst düzeyde aktörel (*etik*) değerleri onurla taşıyan biri olarak görünür. Güzelliği bir yana, ortanın çok

üstünde bir anlağın (*zekâ*) ve keskin bir duyarlığın da iyesidir. Üstelik saydığım niteliklere, kitlelerin ortalama ürkekliklerinden farklı olarak, yaratıcı kişilere özgü bir cesareti de eklemek gerek. Nabokov yazısında, Anna-Vronski aşkında kimin nereye kadar cesur olduğunu, cinsiyet ayrıcalığının kimin nereye kadar işine geldiğini, gerçek yitirenin ve yitirmenin ne olduğuna da değinmeden geçmiyor. Sonuçta yitiren, vazgeçmek zorunda kalan Anna'dır, Vronski değil.

Romanın temelinde yatan törel (*ahlaksal*) sorun, Anna'nın kurduğu evlilik dışı ilişkinin bedelini ödemesi değildir elbette. (816) Her şey onun seçimlerine bağlıydı, benzeri birçok kadın gibi seçtiği şeyi sorunsuz ve herkesin gözü önünde yaşayabilirdi. Hiç kimse dönemde bunu sorun etmezdi. Günah olarak yaftalanabilecek şeyi çok kolayca kendi seçkin yaşamı içinde yönetebilir, eşler de içinde herkes buna göz yumar ve Anna zarar görmezdi. Koşutlu akan Levin-Kitty öyküsünde gizlidir bence asıl sorun (ya da ana izlek). Bu ilişkideki özverinin yerini, Anna- Vronski ilişkisinde '*tensel/cinsel aşk*' almaktadır ve Nabokov'a göre de yıkımın nedeni budur. Benzerlerinden farklı bir kadın olarak, dürüst, bahtsız Anna aktörel ilkeye bağlı biri olarak aldatmaca peçesine bürünmez. Tolstoy'un söylemek istediği şey, vermek istediği ders, Nabokov'a göre şudur: aşk yalnızca cinsel olamaz. Çünkü o zaman bencildir ve bencil olduğu için de yaratıcı olamaz, yıkıcıdır. Bu nedenle de günahtır. Bu yüzden Tolstoy'un romanı boyunca karşıt iki aşk ilişkisini koşutlamasının nedeni budur; bir yanda Vronski-Anna çiftinin duyumsal açıdan varsıl ama kötü yazgılı (*bahtsız*), tinsel yanı kısır duygular içerisinde debelenip duran tensel aşkları, öte yanda adını Tolstoy'un koyduğu geleneksel, Hristiyanca sevgi; duyumsallığın coşkusundan hiç de yoksun olmayan ama sorumluluğun, sevecenliğin, gerçeğin ve aile sevinçlerinin katışıksız ortamı içinde Levin-Kiti çiftinin tinselliği öne çıkaran dengeli ve uyumlu aşkları.

İncil alıntısı da bunu gösterir. Toplumun Anna'yı yargılamaya hakkı yoktu; ikincisi, Anna'nın da öç duygulu özkıyımıyla Vronski'yi cezalandırmaya hakkı yoktu (817)

Şimdi bu konuyu biraz tartışmaya açabiliriz. Nabokov'un özetlediğim bu yaklaşımı fazla biçimsel görünüyor, kimi doğruları sezdirse de. Yargısına bir iki noktada katılmadığını belirtmeliyim. Bir kere Tolstoy, romanın hiçbir yerinde iki aşk öyküsünde akan iki ilişki biçimini *değerler dizgesi* bağlamında karşılaştırmıyor. İki öykü birkaç noktada birbirine dokunuyor, duyarlı kesişim noktalarında, sonra birbirlerinden uzaklaşıyor. Toplumsal yaşamın iki ayrıntısı, çizgisi söz konusu. Hem, her iki ilişki biçimi de romanın bittiği yerden sonra bir biçimde sürüyor ve bağırlarında taşıdıkları olumsuz olumlu gizilgüçler (*potansiyel*) açısından birbirlerine üstün de değiller. Araladıkları olanak ya da olasılıklar eşdeğerli. Yani Levin'in Kiti'yle görünür huzurunun altında gizli o büyük huzursuzluğu görmezden gelmek (Aynı şey bir ölçüde 1869'da yayımlanan **Savaş ve Barış**'taki Piyer'le Nataşa için de söylenebilir.) Tolstoy'a büyük haksızlık olur en azından. Sorun Tolstoy'un ta kendisinde zaten, kendi kişiliğinde (buna *sorun* denebilirse). Bunun için **Günce**'sine, **İtirafımlarım**'a (1882) bakmak gerekiyor. Yani eğer Tolstoy, bir karşılaştırma yapmış olsaydı, bir eğilim belirtseydi, **Anna Karenina**'yı (yapıtını) sakatlardı kanımca. Bunu bir büyük (gizli) biçem ustası olarak yapamazdı. Ama yapıtından dışarıya çıkar, oradan evinin (**Anna Karenina**) içinde ya da öteki güncel yaşamlarda olan bitene ilişkin yargılar verebilir, bir ahlakçı (vaaz) gibi konuşabilirdi. Büyük bir sanatçı bile olsa hangi yapıtı karşısında bu nesnelliği yakalayabilir diye sorulursa belki bu doğru soru olabilir, ama bakılacak doğru yer, çok az yazarda olduğunca Tolstoy'un bireysel sorunsalı ile (*paradigma*) yapıtının (*poetika*) sorunsalının örtüşme düzeyidir. Tolstoy kendi ikilemini, tepeden tırnağa kendi bölünmesini sona erdirmek, kendini aklamak, arındırmak için yazdı.

Kendi kopuşunu yalın ve dürüst bir tutumla sergilemeyi göze alacak denli cesurdu da. Çünkü **İtirafılarım**'da söylediği gibi erken, zamanından önce büyümüştü.

Nabokov'un yaklaşımı oldukça biçimsel, çünkü doğasında şöyle bir çelişki de barındırıyor. Daha önce yazısının başında övgüyle belirttiği Tolstoy anlatısındaki görünmezlik, doğallık, biraz da yaşamın çokboyutlu kavranılabilmesiyle ilgili. Tolstoy, yalınkat biçimsel karşılaştırmalar ya da karşıt kurgularla *Sorunu* geçiştiremeyecek denli usta bir yazar bir kere. Böyle bir biçimsel karşıtlığa çok da güvenemezdi. Yani okurunun önüne ak ve kara örneği koyarak, doğruyu vaaz etmeyi gönülden istese de, kendi içindeki ve onu büyük yazar yapan Tolstoy, buna izin veremez, katlanamazdı da. Böylesi bir yazı tutumu sıradan, yüzeysel, sığ olurdu.

Bana kalırsa, eğer bu romanı ben de okuduysam, bir ilenme (lanetleme) ya da tersine kutsamadan söz edemeyeceğimizi söylemek isterim. Olağanüstü Anna denli Kiti de, Vronski denli Levin de ve diğer roman kişilerinin tümü de (diyelim Sonya) hep bu ikili, çelişik bireyselliklerini sürdürürler roman boyunca. Biz okurlardaki etkileri romanın yapısal özelliklerine bağlı olarak imgesel geçerliklerinden gelir, taşıdıkları kişiliğin gücü ya da zayıflıklarından değil. Bir kere şu açık ki, romanın bütününde Anna'dan, Kiti'ye göre daha çok söz edilmiştir. Önemli bir roman kişisi olan Kiti, Anna'nın ışığı karşısında sönüktür ve bunu Kiti de çok iyi anlar, sezinler. O zaman ben diyorum ki, yapıtı karşıt kavram çiftleri içinde kolayından kavranılır kılma çabaları yerine, Anna karakterinin '*başkaldıran*' yanına, biraz *Camus*'den esinlenerek vurgu yapmak gerekir. Çünkü Nabokov'un çelişik yazısında da yakaladığı üzere, ortada bir 'günah' sorunu (*mesele*) ve Tanrısal cezadan çok dönemin kurulu değerlerine dönük bir saldırı (*tehdit*) algısı var ve Anna belki de bu kadarını ummadan, istemeden kendisini bir isyancı olarak buldu ortalık yerde. Tolstoy'u rahatsız eden olsa olsa bu olabilirdi belki. Onun Kadıncılık (*feminizm*) eleştirileri bu konuda yardımcı olabilir. Düşünebileceğimizin tersine gelenekçi bakış içinden yapmaz eleştirisini, sadece, uygulayım (*teknoloji*) vb. konusunda olduğu gibi, daha ileri bir mevziden geri düşmeye karşı çıkar.

Gelelim yazarın özyaşamına... Tolstoy'un (Levin-Kiti örneğinde aktardığı) kendi evliliğinin seyri Nabokov yaklaşımını aslında yerle bir etmeye yeter. Erken dönemlerinde **Evlilik Mutluluğu** (1859) adlı romanı gerekli ipuçlarını taşıyor. Romanı anlatan genç kadın, bir evliliğin nelerden vazgeçerek sürdürülebileceğini sonunda anlar. Tolstoy öyle sanıyorum 35-40 yaşlarından sonra (yaşadığı bunca deneyimi göz önünde tutarak) kadın-erkek ilişkileri konusunda tüm umutlarını yitirmiştir ve sürececek şeyin aldatmalarla, vazgeçerek süreceğini bilir. "O yılları, dehşete düşmeden, iğrenmeden ve yüreğimde derin bir sızı duymadan anımsayamam. Savaşta insanlar öldürdüm, insanları düelloya zorladım, kumarda para yedim, köylülerin çalışmalarını engelledim, onları cezalandırdım, sefih bir hayat sürdürdüm, insanları aldattım. Yalan, hırsızlık, her çeşit şehvet, sefahat, ırza geçme, öldürme... İşlemeyeceğim suç yoktu. Bütün bunlar için alkışlıyordlardı arkadaşlarım beni. Beni vasat ahlaklı bir insan sayıyorlardı ve öyle de sayarlar. On yıl işte böyle yaşadım." (**İtirafılarım**, 1881; Çev. Orhan Yetkin, s.16) Kendisi için, öyle sanıyorum epeyce abartarak, tezlerini bilemek, geliştirmek için bunları, **Savaş ve Barış**'tan 20, **Anna Karenina**'dan 4 yıl sonra söyleyen bir Tolstoy var karşımızda. Evliliğine gelince: "Benim için hayatın henüz araştırmadığım ve bana kurtuluş ümidi veren bir yanı daha vardı: Aile hayatı." (age, s.23) "Oradan geri döndüğümde evlendim. Mutlu bir aile hayatının oluşturduğu yeni şartlar, beni, hayatın anlamını araştırmaktan tamamen alıkoyuyordu. Bu sıralarda bütün hayatımın merkezinde, ailem, eşim, çocuklarım ve onlar için evin imkanlarını genişletmek yer alıyordu. Mükemmelleşme çabalarının yerini –daha önceleri bir ara farkına varmadan onun yerine genel bir mükemmelleşme, ilerleme çabası girmişti-

elden geldiği kadar kendimin ve ailemin rahat etmesi çabasına bırakmıştı.” (age, s. 24) Tolstoy evliliğin aradığı şeye onu götürmediğini de ‘*itiraf*’ ediyor.

Benim anladığım ve çıkardığım sonuç şu: Tolstoy inanmak istedi, ama istediği gibi inanamadı. Bunu hem sözcüklerin kendi içerikleriyle ilgili olarak, hem de kapsadıkları tüm yaşam biçim ve deneyimleri açısından bir tez olarak ileri sürüyorum.

Başlangıçta, evliliğin onu kurtarabileceğine inanmıştı, evliliğinin sevgiyle dolu, huzurlu ilk yıllarında **Savaş ve Barış**’ı (1869), **Anna Karenina**’yı (1876) yazdı. (En önemli, büyük yapıtlarını.) Bir bakıma bu kendini kandırma çabasıydı. Ona gereken tek şey, yalın köy yaşamı, bedensel çalışma ve çocuklarla çevrili huzurlu *aile* yaşamıydı. Ama hayır, yetmedi. Kendini kandıramadı, kendini kendine onaylatamadı. Yani bana göre kendini aldatamadı Tolstoy. Özönem (*ikna*) örneklerinin dünyamızdaki en yetkin ürünleri olan bu iki dev roman tam da işte bunu kanıtlamaktadır. Görünüşte her iki roman da *Huzurla* sonuçlanmalarına karşın.

Özetlersek Tolstoy otuzlu yaşlarının sonunda evliliğin onu kurtaracağına inanmak istedi (inandı demiyorum, istedi diyorum), **Savaş ve Barış**’ı, **Anna Karenina**’yı evlendikten sonra (Sofia ile arasında 10-15 yaş ayrımı vardı.) yazdı. Daha öncesinde **Evlilik Mutluluğu** (1859) var (önemli). Evliliği bir deneyimdi, kendini mutlu görme, kanma/kandırma deneyimi, dinmek bilmez arayışının sarsıcı bir halkasıydı: acaba *Mutluluk* burada (evlilikte) olabilir miydi? İnsan huzurlu, mutlu bir evlilikle doyabilir, yetinebilir miydi? Gereken şey, bedenle çalışma (kırdaki toprakla cebelleşmek, sürmek, ekmek, biçmek) ve seçkin toplumdan (*sosyete*) uzak, dingin bir aile yaşantısı olmalıydı. O zaman Tolstoy, yazarak bir türlü varamadığı, erişemediği mutluluğu bulacaktı belki de. Sonuç kendini kandırmasına izin vermedi: çünkü veremezdi. Yaşamın büyük bir bölümünü süpürmekle, kapatmakla birlikte aile yaşamı kadın olsun, erkek olsun, isterse de çocuk, bir insana yetmezdi. Hangi insana yetmezdi? Arayan insana, anlamaya çalışan insana, tümel kavrayışların izini sürene. Altta yatan sorusu ise şuydu Tolstoy’un: Yaşam kavranabilir mi? Anlaşılabilir mi? Yaşam(an)ın bir anlamı var mı? **Savaş ve Barış** bu sorunun çarpıcı, görkemli seslendirilişidir. **Anna Karenina** daha acı ve keskin olarak tam da bu sorudur? İyi de bu iki roman *huzurla* sonlanmıyor, bitmiyor mu? Baştan şunu kesinkes söyleyebilirim ki bu iki roman da bitmiyor, sürüyor, hatta Tolstoy nasıl sürdüğüne ilişkin birçok ipucunu da veriyor metinlerinin açık gizli bölümlerinde. Huzurda (Piyer+Nataşa, Levin+Kiti) bir iç kıpı, bir tedirgi, diplerden bir kollayış var ötekini. Yaşam, sanki hep bu mutluluk anlarıyla sürmeyecek gibi görünüyor. Sürseydi zaten Tolstoy’un kendi yaşamı sürerdi. Sürmedi.

Tabii burada Nabokov, iki çiftin aşklarından söz ederken, taban tabana *karşıt* iki aşktan söz ederken de epeyce abartıyordu. Çünkü aşkı algılama konusunda Vronski, Levin’den nereden ayrılıyor, Kiti, Anna’dan nereye değin ayrılıyor, tartışılabilir. Anna’nın yerinde bambaşka bir kişiliği olan Kiti olsaydı, acaba nasıl davranırdı? Ben temel seçimlerinde çok değişik davranmayacağı kanısındayım, çünkü yaşamın önümüze getireceği seçenekler sandığımızca çok değil.

Artık uzatmayacağım. Nabokov yazısına dönüyorum. Yazısının bir bölümü **Anna Karenina**’nın yapı özelliklerine özgülenmiş. Romanın yapısını anlamamızı sağlayacak anahtar ne olabilir, diye soruyor Nabokov. Ona göre tek anahtar, romanı *zaman* açısından değerlendirebilmektir: “*Tolstoy’un amacı ve başarısı belli başlı yedi insan yaşamını alıp bunları eşleştirmek olmuştur; Tolstoy’un sihirbazlığının bizde uyandırdığı hazzı akıl düzeyine çıkarmak istiyorsak bu eşleştirmeyi izlememiz gerek.*” (817) Tam burada, Nabokov’dan yine irkiltlen bir tümce: “*Anna, aynı zamanda Vronski’yi ele geçirerek Kiti-Vronski olasılığını şeytanca ortadan kaldırır.*” Bu yargıyı

tartışmak bile istemiyorum. Yanlış bir görü ve gösterim... (Eğer sorun çeviriden kaynaklanmıyorsa. Üstelik bunu yazar sezgileriyle açıklamayı da yanlış bulurum.) Sonra Nabokov şunu da ekliyor aynı bölümcede: “*Kiti ise iki yıl sonra Levin’le evlenir ve bu, tam Tolstoy’un gönlüne göre, kusursuz bir evlilik olur. Ama kitabın karanlık güzeli Anna, önce aile yaşamının yerle bir olduğunu görecektir sonra da ölecektir.*” Bu hafif deyiş huzursuz büyük adama, Tolstoy’a büyük bir haksızlık kuşkusuz. Biçimsel olarak yücelttiği ve kendisini inandırmak istediği aile (kavramı) onu asla doyuramadı, beklediğini vermedi, daha mutsuz etti denebilir gerçekte.

Yazısında zamanın akışı, geriye ve ileriye doğru eşleştirilmesi ve kimi yaşantılar için hızlı akan zamanın kimilerinde yavaş aktığını örneklerle saptayan Nabokov, **Anna Karenina**’da yazın tarihinde benzerine rastlanmayacak sanatsal bir zamanlama duygusundan söz eder.

(Bilgi notu: Roman, 1872 yılının eski takvime göre 11 Şubat’ında, cuma günü sabah saat 8’de başlar.)

Kişileri (*karakter*) için ayrı zaman kurguları kullanan Tolstoy, örneğin Levin’de zamanı geriye doğru taşır. Sonuçta zamanı sanatsal bir araç olarak değişik biçimlerde ve çeşitli amaçlarla kullandığı açıktır. (825) Durum, hiç kuşkusuz zamanı deneyimleyen kişilerin tinsel durumlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir. Nabokov’un yazısı, zaman konusunu gidebileceği sonuçlara taşımış mıdır, yoksa bir şeyleri yalnızca imlemekle mi yetinmiştir, ayrıca tartışılabilir. Çünkü sonuçlar çıkarıp, yargılar üretmekten bir yerde sapan Nabokov, imge çözümlemelerine atlar hemen: *Kırmızı çanta*. Anna’nın ‘*minicik*’ çantası ilkin birinci kitabın 28. bölümünde belirir. Dört buçuk yıl sonra (Mayıs 1876) yaşamına son verirken silkip attığı son eşya da bu çanta olacaktır. İmgenin romanda iki kez görünmesi, Nabokov’u heyecanlandırmış belli ki (Kim olsa heyecanlanır.), ama buradan çıkardığı sonuca bir bakalım.

Vronski’yle Anna’nın ilk bedensel buluşması. Bu bölümde yasak sevişme (ya da hadi *zina* diyelim) neredeyse kanlı bir cinayetle eş tutulur, “*ahlaki bir imge olarak Anna’nın bedeni sevgilisince, günahınca ayaklar altında ezilir, parça parça edilir. Anna ezici bir günahın kurbanıdır.*” (826) Bu Tolstoy’un bakışı için mi böyledir, yoksa Anna’nın bakışı içinde mi? Bence bu sahnenin çarpıcılığı, Anna’nın bakış açısı içinde yazılmış olmasından gelir. Öbür türlü, Tolstoy yaklaşımı, bu sahneyi de romanı da kurutur, bitirirdi. Evet, Anna kendini, yüksek bir (ak)törel bilinç taşıdığı için, düşmüş, kötü, suçlu bulur. Öte yandan tıpkı *Ahab (Moby Dick, Hermann Melville, 1851)* gibi böyle tanımlanan yazgısına da başkaldırır, seçme hakkına sahip olmayı gururla taşımak ister. Aslında birçok insandan değişik olarak bu çelişkiyi biricik varlığı içinde (ten tin karması) bir arada barındırmakta güçlük çeker, bunun gerilimi içinde yaşar, ölür. Vronski’yi de cinayet işleyen bir canı gibi görmesi doğal, ama bence ötesi var. Sevişmek ölümü göze almak, bu cesareti de göstermektir. Anna, doğrudur, böyle düşünür, ‘*Tanrım, beni bağışla*’ der, ama arkasından kendini Vronski’ye, öteki sesine kulak vererek dinleyerek, tüm varlığıyla bırakır. Suçluluk duygusunu hep taşır ve kendini bağışlamaz kontun kollarına atılırken de...

Nabokov’un üzerinde durduğu öteki önemli imge ise *tren kazası*. Romanın girişinde trenin çarptığı bekçi romanın sonunda Anna’nın belleğinde hep taşıdığı bir karabasan olarak döner, gelir Anna’yı bulur. Bir bakıma Anna bu ölümü yazgısı gibi taşımıştır kendini günahkâr bulduğu andan başlayarak...

Üçüncü güçlü imge bir düş içinde belirir. Üstelik aynı düşü Vronski de görür. Bir köylü öne eğilmiş, bir şeyler dövmektedir. Ama dehşete düşüren bir görüntüdür bu. Tanımlanamaz bir şeydir. Korkunçtur. Ölüm, Anna’nın bilincini dipten ele geçirmiştir aslında. Ağzından ölüme ilişkin kendiliğinden kimi sözler de dökülür. Bir noktadan sonra (Karenin’in evindeki telaşlı buluşma) ölüm bilinçaltında ona eşlik etmektedir. Bir

anıştırmadır ilk: “*Hayır bu böyle sürüp gidecekse çok daha erken olacak, çok daha erken.*” Bunu bilince çıkarmış değildir henüz Anna. Hatta Vronski’yi bulmak için istasyona gittiği ve kendi canına kıyacağı gün bile, istasyondayken bile kendini öldürmeyi bilinçle düşünmüş değildir. Anna’nın düşünde de o biçimsiz, ürkütücü imge, köylü, Fransızca bir şeyler mırıldanır: ‘*Il faut le battre le fer, le broyer, le pétrir...*’ (‘Demir dövmeli, ezmeli, yoğurmalı...’) Şimdi burada, Balzac’ın da kullandığı bir tincil (spiritüel) etki arayışı Tolstoy’da var mı, bunu sorabiliriz. Tolstoy pek yatkın olmamakla birlikte bir tek **Anna Karenina**’da bu düşle, ama bu düşü hemen hemen benzer biçimde iki önemli kişisinde, Vronski ve Anna’ya gördürerek, benzer yönleme başvurur. Etkisi olağanüstüdür gerçekten. (Benzer ve işlevsel bir imge *Gustave Flaubert*’ce de 20 yıl önce anıt yapıtında kullanılmıştır: **Madam Bovary**, 1856.) Okur tümüyle kavrayamasa da çok etkilenir. Ama bence daha önemlisi, bir düşün romanın çekirdek imgelerinden biri olarak kullanılmasıdır ve bu Tolstoy için Balzac’dan değişik olarak tincilikten (*spiritüalizm*) önemlidir. Nabokov’a göre, Anna köylü figüründe kendisini görmüştür. Oysa Vronski’nin düşündeki Anna değil... Bu noktada Nabokov, Tolstoy’la ilgili bir yargı daha verir: Anna ve Kiti’de ölümün doğumla birlikte, eşanlı varlığa gelişi (tecelli)... Anna ölüm, Kiti doğum (mu?) Bir tür yeniden doğuş... (Aynı zamanda Tolstoy açısından bir *kurtuluş-çuluk* mu?)

Bu dokundurmadan sonra Nabokov, Anna’nın son gününe atlar. O olağanüstü günü neredeyse tümüyle alıntılarla ve anlatım tekniğine benim de yürekten katılacağım anlamlı göndermeler yaparak özetler. Çünkü bu bölümü yorumlamak, onu yinelemeyi gerektirir. Oysa söylene(bile)cek yeni ya da fazladan bir şey yoktur.

*

Tolstoy’un felsefi sorgulamasında (Descartes etkisinde *Kartezyen sorgulama*) olgunlaşmamış, çocuksu bir şeyler var. Neden böyle? Bilime bakış açısının yetersizliği mi? Aslında düşünsel, felsefi yetersizlik mi? Buna şimdi girmek **Anna Karenina**’dan iyice uzaklaşmayı gerektirecek. Oysa ben şimdilik romandan uzaklaşmak istemiyorum.

Tolstoy’un anlatım gücünün günümüz okurunu giderek artan biçimde etkileme düzeyini görsel temelli (sinematografik devingen görüntü) anlatma tekniği oluşturuyor bana kalırsa. Kavrayışı önemli ölçüde görsel. Bu savı, önemli metinlerinde yüzlerce sayfa oluşturan düşünsel usavurmalarına, felsefi dinsel kurgularına, tartışmalarına karşın öne sürüyorum. Yalnızca tekil, somut nesnelerin değil, en soyut yaşam izleklerinin bile kendilerini görüntü etkileriyle ortaya koymaları, bu etkilerin ayıklanarak yatay-dikey sıralanışında ökelik (*deha*) denebilecek yaratıcılık onu bir öncü yapmaya yeter mi? Yani biraz Eisenstein *poetika*sının (sinema) kaynakları gibi de görüyorum Tolstoy’u. Sözcüklerle oluşturulan görsel imge, nicel ve nitel anlamda, metinler boyunca hep aynı ağırlıkta, işlevsellikte değil kuşkusuz. Kimi kez geniş açılı, kimi kez de dar mı dar açılı. Genellikle Tolstoy anlatısının bir geometrik yeri, noktası var diye düşünebiliriz. Bunu sıkça duyumsayabiliriz de... Ama bu yer ya da nokta sanki yokmuş gibi bir kendindeliği de var metinlerin. Durumu, metinlerle karşılaşan kişinin (burada okur) kendisini söz konusu geometrik yere göre konuşturmanın anlatıcısıyla örtüşmesindeki geçişliliğe ve doğallığa (kaçınılmazlığa) bağlayabiliriz. Ama sorunun yanıtı tam verilmiş olmaz. Hangi yöntemle (anlatı tekniğiyle) okurun anlatıcısıyla sapmasız, boşluksuz, birebir örtüşmesini sağlayabiliyor Tolstoy?

Burada Tolstoy metinlerin duygu katmanına girmek, *içtenlik* konusuna değinmek gerekebilir. Hemen ilk usa gelebilecek şey, saltık bir içtenliğin, saflığın Tolstoy’u büyük yazar yaptığı yargısıdır. Bana kalırsa bu yanıltıcı olabilir. Öteki metinler (günlükler, itiraflar, denemeler, vb.) yeterli ipucunu barındırıyor. Tolstoy’da duygusal

katman, yazar-anlatıcı-roman kişisi arasında duygusal binişmeye, örtüşmeye bağlı bir uzlaşmadan çok, bu bakışların kakışma, çatışmalarından ve arada oluşan değişik ölçeklerde ayırım ve ayrıtlardan oluşuyor. Metinlerin sürükleyici büyüğü bence buradan kaynaklanıyor. Çünkü okur olarak eğilimimiz rahatlamak, yazarın ve dolayısıyla altındaki bakış açılarının gerisine (hani kanatları altına diyeceğim) yerleşip, bir tür uydumculuğun (*konformizm*) keyfini, tadını çıkarmak yönündedir. Dolayısıyla bizi mutlu edecek, germeyecek metinler (anlatıdan söz ediyoruz) bu kapsarlık, kümesellik ($\subset$ *kapsar küme* de diyebilirdik) özelliğini sunan metinlerdir. İşte Tolstoy ilk, ön izlenim olarak üst katman okuruna bunu verirken, biraz derin okumada bu örtüşmeyi, bu hazzı, bu doyumunu esirger. Onda hemen hemen tüm kişiler kendilerinden saparlar ve sapmaların yarattığı gerilimle kışkırtılan merak duygusu, romanlarının (anlatılarının gerçekte) kolay okunurluk yanılsamasına yol açar. Bizler onda sapmalardan, ayrışımardan (*farklılaşma*) birine takılıp iyiden gergin sürüklenirken bir başka yerdeki ayrışmayı, sapmayı kaçıırız. Aslında söz konusu olan sanıldığı gibi tersine yorucu, gergin bir okuma uygulamasıdır (*pratik*). Çünkü okuyanı bağlantıları yakalama, yitirmeme konusunda sürekli ayakta ve uyanıklıkta (*alarm*) tutar Tolstoy kurguları. Buradan yola çıkarak kolayca şu söylenebilir ki, okurun ayırımına varmadan bunca emek harcayarak elde ettiği şey onu gerginleştirmekle birlikte, yoğun çabasının karşılığında eline geçen sezgisel, duygusal okur deneyimleri, edinilmiş, kazanılmış yaşantı (içselleştirilmiş de diyebilirdik rahatlıkla) bilinci ve mutluluğunu da sağlar. Kuşkusuz yine de geçici bir mutluluktur. Tolstoy nasıl kendisiyle barışmamışsa, anlatısı da kendisiyle barışmamıştır. Birçok büyük yazar için söylenebilir aynı şey. Ama Tolstoy da içinde olmak üzere pek azı böyle bir düşünceyi benimser.

Sonuç olarak Tolstoy gibi aksoylu (*aristokrat*) bir güngörmüşde içtenlik ancak bir davranı (jest, gestus, gösterme biçimi) olarak söz konusu olmuştur. Yoksa bu binlerce sayfa duygu selleri altında boğulur kalırdı. Böylesi duygusal akışları onda ketleyen, başıboşluktan kurtaran, doğru yolda akıtan bir karışma edimi (*müdahillik*) var. Daha lise, hadi diyelim üniversite yıllarından, ama 22 yaşlarından başlayarak en çok bir 'söz verme', 'yaşamına bir doğrultu, biçim verme' yönünde kesintisiz bir niyetin içinde olan Tolstoy her kezinde yenilmiş, ama yine yeniden başlamıştır. Öyle sanıyorum bu durum onda bir 'Son' olmadığı, bir yere ulaş(ı)lamayacağı bilgisini (açık ya da gizli) oluşturdu. Hayır, bu mutluluğun, bu ailenin, bu huzurun böyle sürüp gideceği konusunda size söz veremem, vaadim olamaz, der gibidir. Geriye kalanı görüyorsunuz işte. Anna'nın Anna olması beklenebilir miydi ya da Nataşa'yı Piyer'in eşi olma olgunluğu içinde (**Savaş ve Barış**) düşünebilir misiniz? Ve soru kaçınılmaz olarak sorulmalıdır: Tolstoy bir inançlı mıydı, bir inançsız mı? Şöyle söylesek belki birçok şey açıklanmış olacak: İnanmak isteyen biriydi? Daha çok, daha çok inanmak isteyerek daha çok daha çok günaha battığını kendisi de saklamıyor. (Onun seyirlik yanını bir an için göz ardı edebilirsek söylediklerini düz anlamı içinde kavrayabileceğiz. Bunu diyorum, çünkü gösteri (*jest*) ve bunun ardında yatan kibirliliği hep taşıdı içinde. Gençliğinde daha çok kuşkusuz, yani en çok buna gereksinim duyduğu dönemlerinde).

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; İtiraflarım (Моя исповедь, 1881, Anı), Çev. Orhan Yetkin, Kaknüs yayınları, İkinci basım, Şubat 2000, İstanbul, 95 s.

Pek de güvenilemeyecek bir yayınevinden, belki de ikinci dilden sorunlu olabilir çeviri Tolstoy'u kavramak açısından önemsiz sayılamaz. Daha önceki gözlemlerimle çelişen bir şey yok kuşkusuz bu **İtiraflar**'da. (Romain Rolland'ın en önemli kaynaklarından biriydi ayrıca.)

Bir çıkma yapmışım okurken kitabı: "*Tolstoy'un uslamlama çizgisi Kartezyen yöntem bilime dayalı olmakla birlikte daha çocuksu, benimsetme (ikna) yeteneğinden yoksun. Varlığı, varoluşu kavramak isterken, yokluğa ulaşan Berkeley'i andırıyor.*" Ne demek istediğimi belki ileride kendim anlayacağım...

İtiraflar'ın daha ilk bölümünde eleştireldir Tolstoy. Neden katı Ortodoks kimlik (*karakter*) tin yoksun(n/l)u (*ruhsuz*), acımasızdır da; us, doğruluk, dürüstlük, yumuşaklık, törellik en çok inançsızlarda gösterir kendini? (12). İnanç güvenle değil baskıyla ilişkilendirildiğinden olabilir mi, diye işkillenmiştir çoktan Tolstoy. Bu kitabını yazdığında sanırım 50 yaşlarındaydı, değilse de yakındı. (Öğrenilmeli. Öğrenildi: 48-53 yaşları arasında yazıldı **İtiraflar**.)

Geriye, gençliğine dönüp bakan Tolstoy'un tek inancı olarak saptadığı şey '*kusursuzluğa olan inanç*'tir. (14). Gençliğinde sevgili teyzesinin ona önerisini önemsemeli: "*Rien ne forme un jeune homme, comme une liaison avec une femme comme il faut-Dünyada bir genci olgun bir kadınla ilişkiye girmek kadar olgunlaştıran bir şey yoktur.*" (15) O yıllarında iyi insan olma arzusu hep kırılmış, küçümsenmiş, buna karşın olumsuz tutkuları alkışlanmış, onaylanmış. Bunun için çevreyi suçlar Tolstoy. Dehşet yıllarıdır: "*Savaşta insanlar öldürdüm, insanları düelloya zorladım, kumarda para yedim, köylülerin çalışmalarını engelledim, onları cezalandırdım, sefih bir hayat sürdürdüm, insanları aldattım. Yalan, hırsızlık, her çeşit şehvet, sefahat, irza geçme, öldürme... İşlemeyeceğim suç yoktu. Bütün bunlar için alkışlıyorlardı arkadaşlarım beni. Beni orta karar ahlaklı biri sayıyorlardı ve öyle de sayarlar.*" (16) Altını ben çizdim, ileri yaşların törelci (ahlakçı) denebilecek Tolstoy'u abartmış mıdır? Yargımcı (*aforizmik*) bir söylem etkisi peşinde midir yoksa? Keskin dil inançla ilgili yargıları pekiştirir diye mi düşünür?

10 yıl böyle yaşamıştır. Yazarlık çalışmalarına da o dönemde, salt '*kibirden, çıkarcılıktan, gururdan*' başlamıştır (16) Ün ve para için yazıyordu, bunlar için de kötünün yüceltilmesi, iyinin ezilmesi gerekiyordu. "*Yazılarımda vurdumduymazlık, hatta bir alay perdesi altında çoğu kez, hayatımın anlamı olan iyiye ulaşma çabasını gizlemeye çalıştım.*" (16) 26 yaşında savaştan (Sivastopol, Osmanlı-Rus Savaşı) döner. İlk durak Petersburg'dur. (Bu arada atlamayalım, Tolstoy 1828 doğumludur.) Yazına ve yaşamın ilerleyişine inanmaktadır, çünkü bulunduğu çevrelerde *dindir* bu. Tolstoy da bu dinin rahibiydi, üstelik bu getirili (*kâr*) ve hoştu da. (17) Ama dipten yükselen bir sorgu, bir kuşku tohumu onu bir an olsun rahat bırakmaz. *Gerçeği* niye görmek zorundadır Tolstoy? Yaşamı bütün pisliğiyle yaşamak ve ondan tiksirmek, niye? Yalnızca yazmak yetmiyordu kuşkusuz, ün ve para için, bir yandan da eylemlerini kuramlaştırmaları gerekiyordu Tolstoy ve çevresindekilerin. Konuşuyor, gevezelik yapıyor, kendilerini toplum için vazgeçilmez, çok yararlı aydınlar olarak görüyor, değerlendiriyorlardı. Tolstoy bunun bir delilerevi (*tımarhane*) olduğunu şimdi (1880'ler) anlayabildiğini söylüyor, o zamanlarda ise belli belirsiz sezinlediğini. (19)

Evlenmeden önce başıboş, amaçsız döneminde yurtdışı gezilere çıkar Tolstoy. Bir şey arıyordur. Paris'te giyotinle bir başın nasıl gövdeden ayrıldığına tanıklık eder: *"Aklımla değil bütün varlığımla kavradım ki, varlığın ve ilerlemenin hiçbir kuramı, bu cinayeti haklı çıkaramaz."* (22) Sonra çekilir, köyüne yerleşir ve artık öğrendiklerini uygulamanın zamanıdır yurtluğu *Yasnaya Polyana*'da. Ama acıyla görür ki, neyin gerekli olduğunu kendisi bilmeyen Tolstoy köylülere gerekli olan şeyi öğretemeyecekti. Bu umut kırıklıklarının o sırada usuna gelen çözümü evlenmektir: *"Benim için hayatın henüz araştırmadığım ve bana kurtuluş umudu veren bir yanı daha vardı: aile hayatı."* (23)

Evlenir. Mutlu aile yaşamı, yaşamın anlamıyla ilgili sorgulamasını bir süre için baskılamıştır. Şimdi yaşamının odağında ailesi, eşi, çocukları, evi vardır: Kusursuzlaşma çabası yerini saltık aile dinginliğine bırakmıştır. 15 yıl da böyle geçer (Tolstoy'un deyişiyle). Yazarlığı yararsız görmüştür ama kesmemiş, sürdürmüştür. Çünkü yazmanın tadını bir kez almış, üstelik karşılığını da somut varlık olarak görmüştür. Böylece kendini yazıya adar, adanmış ve derin tinsel sor(g)ularını uyuşturabilmiştir böylelikle. Kendi hakikatini yazılarıyla öğrenmektedir. İnsan en mutlu biçimde ailesiyle yaşar. O da öyle yapmaktadır. Ama durun hele, bazen yaşamın dura-donakaldığını neden düşünüyor böyle? Sanki nasıl yaşaması, ne yapması gerektiğini bilmiyor gibidir? Gibisi çok. Denge yitmiş, Tolstoy karaduyguya (*melankoli*) düşmüştür. Evlilik yaşamı oldukça gelgitlidir bu dönemde (sanırım). Ve kuşklar derinleşir, sıklaşır, bunalımlar (kriz) tıklar önce kapıyı, sonra kapıda sert yumruklar, gümler: *"Niçin? Peki sonra ne olacak?"* (24) *"Acı büyür ve hasta düşünmeye zaman bulamaz olur. O zaman fark eder ki, kendisinin uyumsuzluk saydığı şey, dünyada onun için en önemli olan şeydir, yani ölümdür."* (26)

"Hayatım durmuştu... Hakikatı öğrenmeyi bile arzulamıyordum, çünkü onun neden ibaret olduğunu bildiğimi sanıyordum. Hakikat şuydu: 'hayat anlamsız bir şeydir.'" (27) O zaman yapılacak biricik şey ölmektir: özkıyım (*intihar*). (**Anna Karenina**'da Tolstoy-Levin'i anımsamamak olanaksız.) Tolstoy elinde kendini asmak için gerekli ip, dolanıp durmaktadır ortalıkta. (Öyle diyor. Oysa ben Levin'e inanmadığımca, ona da inanmadım.) Üstelik her şey yolunda görünür, mutluluk sarıp sarmalamış, kozalamıştır Tolstoy'u. Karısı (Sofya) onu sevmektedir, çocukları, çevresi ona saygılıdır yeterince. Bedeni hiç olmadığına güçlüdür. Eee, peki? Şeytan, orada çalıkların arasından gizlice alay edip ona gülen şeytan, onunla eğlenen bir şeytan olmalı ve var da. Eninde sonunda yok olacaksa tüm bu çaba niyeydi, diye sorar kendine. İnsanoğlu bu saçmalığı nasıl göremezdi? Bu körlük için iyiden esirmek gerekir. Ya ayılınca? (29). Bir mesele, sözel anlatıya başvurur Tolstoy. İçinde yırtıcı hayvanların, kuyuların, canavarların olduğu... Tamam, bir aile var ve çok şey demektir aile. Ama ailenin tüm bireyleri Tolstoy'un yaşam koşullarını aynen paylaştıklarına göre benzer iki seçenekle er geç yüzleşeceklerdir onlar da: yalan içinde yaşamak ya da korkunç hakikati görmek. Sanat, yazın mı dediniz? Onun çoktan bir aldatmaca olduğunu görmüştür. Anlamıştır ki, *'sanat hayatın süsüdür, yaşamaya cezbetme'*dir. Oysa Tolstoy değil mi yaşamın çekiciliğini (*cazibe*) sonsuza değin yitirmiş olan? Yaşam sanatın içine sığmıyor ve bunu artık anladı o? Kendini kandıramazdı. Sanata, yazına karşın, hatta onlarla *'yaşam anlamsız ve korkunç'*tur. Ve ekliyor: *'Ama ben yolunu yitirmiş biri'ydim.* (31). Bu korkunç şeyden kurtulmanın tek bir yolu vardı, o da kendini öldürmek, özkıyım...

Yoksa... Yoksa bazı şeyleri atladi mı Tolstoy? Belki de bazı şeyleri anla(ya)madı. Bu umarsızlık, umutsuzluk insana özgü olabilir mi? En iyisi bilime, onun aydınlığına sığınmalı. Bütün soruların yanıtı orada değil mi? Değil, ne yazık ki! Tolstoy sorunun yanıtını bilimde bulamamıştır ve vardı ki kanı, kimsenin de

bulamadığıdır. Bilim adamları, üniversiteler, boştur tümü. Onu elli yaşında özkıyımın eşiğine getiren soru, hemen hemen herkesin, bir çocuğun, bir budalanın da ortak sorusuydu, yalın bir soruydu: *“Bugün yaptığım, yarın yapacağım şeyin sonucu ne olacak, bütün hayatımın sonu ne olacak? Niçin yaşıyorum? Niçin arzuluyorum? Niçin çalışıyorum? Hayatımda kaçınılmaz ölümle yok olmayacak bir anlam var mıdır?”* (34) Kuramsal bilimler. Felsefe. Tolstoy bunlarla hep ilgilenmiştir ilk gençliğinden beri. Deneysel bilimin, niçin yaşıyorum, sorusuna verdiği yanıt, sonsuz uzam ve zaman içinde sonsuz küçük parçacıkların değişim yasalarıdır. Sonsuz küçüğü ve onun devinim ilkelerini öğrenmenin çok ötesinde kalan asıl idealler olmamalı mı biliminin amacı, yani sonsuz kavrayışı, bütünü anlamak olmamalı mı? Tolstoy bu tuzağa düşmüştür, **itiraf** ediyor. Kendini büyük ideallere bağlamış, her şeyi açıklamaya kalkmıştır: insanlığın büyük yaşamı. Bütün bu kurmaca yapılar kolayca çökebilir, yeter ki nedenler zincirinin başlangıcı, ilk neden sorulsun. Saçmalık görülecektir.

Tamam, anlaşıldı. Dönüp dolaşıp geldiğimiz yer yine özkıyım. Tolstoy hâlâ ormanda ve yitiktir. (39) Toplumbilimleri, matematik, deneysel bilimler yığını, tüm bu ‘*safsata*’ bir işlevleriyle Tolstoy’un bilincini aydınlatırlar. Gerçekte benzeri, tüm bilim adına açıklama Tolstoy’la yaşamın anlamı arasında, orta yerde durarak hakikatin anlaşılmasını, anlamın bulunmasını önlemektedir. Bilim tam da bunu yapmaktadır. (39) Bilimden her şey öğrenilmiştir, ama Tolstoy’un aradığı şey değil. Demek yanıt bilimde yok. Varılan yer olsa olsa bir tür kısır döngüdür (*fasit daire*). Bu nedenle *hakiki* felsefeye döner Tolstoy. Schopenhauer’e göre sonuç değişmeyecek. Yanıt bir ve aynıdır. Sokrates, ölüme koşarız, demişti. Schopenhauer, saltık istemler (*irade*) olmasaydık hiçlikten (ölümden) bu kadar korkmazdık, der. İstem tümüyle yok edildiğinde geriye kalan hep topu *hiç*ti. Hz. Süleyman’da (**Eski Ahit**), güneşin altında yeni bir şey yok, demiştir. Güneşin doğduğu her yerde boşluk ve acıydı gördüğü. Çok öğrenmek isteyen çok acı çekecekti. Yeryüzünde her şey boş ve zahmetliydi. Yazgı kimseye ayrıcalık sağlamıyor, inançlıya da inançsızda. O zaman? Kafasında burgaçlanıp durdu sorular Hz. Süleyman’ın.

Sakya-muni (Buda) saraydan çıktığında yaşlılığa, ölüme tanıklık edince yaşam dediğin en büyük dert olmalı, demiştir. Avuntu yoktur. En büyük avuntu olsa olsa yaşamdan kurtulmak olmalı.

Sokrates: *‘Maddi hayat derttir, yalandır. Onun yok edilmesi mutluluktur, bunu dilemeliyiz.’*

Schopenhauer: *‘Hayat olması gereken bir derttir, hiçliğe geçiş hayattaki tek mutluluktur.’*

Hz. Süleyman: *‘Dünyadaki her şey, delilik ve bilgelik, zenginlik ve yoksulluk; sevinç ve acı, bunların hepsi boştur, hiçtir. İnsan ölüp gider ve ardında bir şey kalmaz ve bu saçmadır.’*

Buda: *‘Acının, güçten düşmenin, yaşlılığın ve ölümün kaçınılmazlığının bilinciyle yaşanmaz. İnsan kendini hayattan, hayatın her olanağından kurtarmak zorunda.’*

Ve Tolstoy artık anlamak zorundadır: *‘Yanılma yok bunda. Her şey boş. Doğmamış olana ne mutlu. Ölüm, hayattan daha iyi, hayattan kendini kurtarmak gerek.’* (46) Peki, başkaları bu soruyu nasıl yaşıyor? *Yedinci Bölüm*’e bu soruyla girer Tolstoy. Çevresindeki insanlar ona göre 4 tür çözüm bulmuşlardır:

1. Bilgisizlik yolu. Yaşamın bir bela ve saçmalık olduğunu bilmemek ve kavramamak.

2. Umutsuzluğa karşı yaşamın keyfini sürmek (Epikür). Hz. Süleyman'ın dediği gibi: *'O halde git de ekmeğini neşe içinde ye, şarabını keyifle iç...'* Tolstoy'un çevresindeki çoğunluk bu çözümü deneyler.

3. Güç ve enerjinin çıkış yolu. Dert ve saçmalığı yok edeceksin. Bunun için yeterince güçlü olmalısın. (Canına kıyabilecek denli yürekli olmak.)

4. Zayıflık yolu. Yaşam saçmadır, derttir ama ne yapılabilir ki. Böyle yaşamak zorundayız. Tamam ölüm yaşamdan iyidir, ama... Belki...

Tolstoy kendisini dördüncü öbeğe sokar. Eğer daha yüksek bir us yoksa (ki bu kanıtlanamaz) benim usum yaşamın usdışılığını kavrayan bir ustur, öyleyse yaratan odur. Çünkü usdışılığı (bile) kavrayan usla yaşam var olur. Ya da tersi. Ama burada bir çelişki de var. Yaşam bir bela, üstelik anlamsız ama ben yaşıyorum ve herkes de (insanlık) yaşamasını sürdürüyor. Bu nasıl olabilir? Tek bilen, anlayan (yaşamın anlamsızlığını gören) Tolstoy mu, yoksa Schopenhauer mi? Yoksa... bu sanıldığınca uscul değil mi? Herkesi kavrayan ve güden yaşam olumlamasının kaynağı ne ola ki?

"O zaman aklıma bir şey geldi; ya henüz bilmediğim bir şey varsa?" (51) Tolstoy kendi ikiyüzlülüğüne yekten sorar: kendini öldürmüyorsan bir bildiğin olmalı? Öyleyse, biz, kendini öldüremeyenler, kavrayıp da canına kıyamayanlar, kimiz? Milyonlarca insan ise yaşamın anlamından hiç kuşku duymuyor. Bunun bir nedeni, gizi (*hikmet*) olmalı. Öyleyse demek ki *'insan hayatının başladığından bu yana, insanlar, hayatın anlamına sahipti.'* (51) Bu pis, iğrenç, yaşam karşısında kibirli usum, anlayış da (zekâ) onun bir parçasıydı işin tuhafı. İnsanlığın olumlayıcı usuyla bir birey, bir Tolstoy olarak ben, yaşamı olumsuzlama cesaretini gösterebiliyordum. (Haddini bilememek bu olmalı.) Tolstoy artık şunu görebilmektedir: *'Ben ve üç beş yüz kişilik çevrem tüm insanlık değildi ve ben insanlığın hayatını henüz tanımıyordum.'* (53) Bu dar, seçkin (!) çevreyi tüm insanlık sanmakla yanılmıştır. Ve dışarıda kalan milyonlar insan değil hayvandırlar bu durumda. *"Ve ben bir kerecik olsun; 'yeryüzünde var olmuş ve var olan milyarlarca insanın acaba hayata verdikleri anlam neydi?' diye düşünmeksizin hayatın anlamını arıyordum."* (54). Burada Tolstoy'un usamlama çizgisindeki sakatlığı yeri gelmişken imlemem gerekiyor. Onda sorgulama duruma, bağlama göre zemin kaydırarak varlıkbiliminden (*ontoloji*) bilgibilimine (*epistemoloji*) ve aktörebilime (*etik*) kayıyor. Varlığın temellerine ilişkin soru, aktörenin alanı içinde çözdürülüyor, bilginin nesnesi varlıkbiliminin ya da güzellikbiliminin (*estetik*) alanında sorgulanıyor. Tabii tüm bu alanların ortak bir zemini var, bunu bilmiyor değiliz.

Tüm insanlık yaşamın anlamının bilgisini taşıyordu, Tolstoy'a karşı hem de. Uscul bilgi yaşamın anlamını yakalayamıyor, onu dışlıyordu. Hatta usla gelen bilgi yaşamın anlamını yadsıyordu. Milyonlarca insan ise bu anlamı, *'akla dayandırılmamış bilgide'* (55) görebiliyordu. Usa dayandırılmamış bilgi, kuşkuya yer yok, inançtır, yani Tolstoy'un o güne değin yadsıması gerektiğine inandığı şey: İnanç. *Teslise*, altı günde yaratılmış dünyaya, şeytana ve meleğe, usunu yitirmedeği sürece onaylayamayacağı her şeye inanç... (55) Durumu Tolstoy'a bu noktada korkunç görünmektedir. *"Hayatın anlamını kavramak için, kendimi akıldan kurtarmalıyım, hani bu anlam olmadan var olmayan akıldan."* (56) Geldiği yerde önüne iki yol açılır. Ya usa yatkın olan yeterince usa yatkın değildi ya da saçma görünen yeterince saçma... Usa yeniden dönüş yapan Tolstoy, usun onu sürüklediği, yaşamın saçma olduğu görüşüne yeniden ulaşır. Yeni soru artık, yaşamımın zamandışı, nedendışı, uzamdışı anlamı var mı, biçimindedir. Çünkü bunların içinde yaşamın anlamı sorusunun tek yanıtı vardı: *Yok* ya da *Hiç*. İçinden çıkılması gereken döngü de buydu işte: usla anlamaya çalışmak. Usu bir kenara koyabilsek durum ne olur? *"O zamana kadar biricik sayılan akla dayalı bilginin yanında, tüm insanlığın akıldışı bir başka bilgisi*

*daha vardı, yani yaşama olanak veren inanç.” (59) İnanç usdışıdır, bu değişmez. Usun peşine takılarak geldiği hiçlik, özkıyım noktasında Tolstoy diğer insanlara baktığında, yaşamın anlamı ve yaşama olanaklılığını kendisine yalnızca inancın verebildiğini görmüş bulunmaktadır. (59) Hangi inanç olursa olsun, soru nasıl sorulmuş, yanıt nasıl verilmiş olursa olsun, “inancın yanıtı, insanın ölümlü varlığına sonsuzluk anlamı veriyor; yani acılarla, özverilerle, ölümle yok olmayan bir anlam. Bu demektir ki, yaşamın anlamı ve olanağı, yalnızca inançta bulunabilir.” (59) Hem inanç yalnızca vahiy değildir, insanın Tanrı’yla ilişkisi değildir, “inanç toplum hayatının anlamının öğrenilmesidir... hayatın gücüdür. İnsan yaşıyorsa bir şeylere inanıyordur... İnançsız yaşamamaz.” (60) Önemli olan sonluyla sonsuzun kaçınılmaz çelişkesinin, kuşkusuz sonsuzdan yana, inanarak çözülmesiydi. Tolstoy **İtiraf**’ından şu sonuçları çıkarmaktadır:*

1. Schopenhauer’in, Hz. Süleyman’ın, yaşamın bir bela olduğu ve yine de yaşamayı sürdürmek gerektiği yönünde çıkarsamaları aptallıktı.
2. Anlam peşine düşen soru, bağlam (*paradigma*) içinde kendisini yinelemekte, yine kendisine varmaktadır. (Çıkmaz, yani 0=0.)
3. İnançın verdiği yanıtta insanlığın en derin bilgeliği saklıydı ve usa dayanarak onu yadsımaya hakkım da yoktu.

İyi, güzel de Tolstoy yine de huzursuzdur. İnanmaya hazırdır, tamam. Hem de önüne ne getirilirse ona. Yeter ki usu yadsıması istenmesin ondan. Budizmi, İslamı inceler. Yakın çevresindeki inanç deneyimlerine odaklanır: Hristiyan ortodoksi. Ve yine dehşet deneyimi yakasını bırakmaz. Bu görkemli inanç törenlerine (ritüel) yakından baktıkça, yaşamın anlamını inançta bulma umudunu yitirmektedir yine. (64) Bu dindar insanlar da nimetlere boğulmuş, refah ve bolluk içinde yaşıyorlardı. İsteklerini doyurarak ve öteki inançsızlar kadar kötü... Hayır, Tolstoy’un aradığı bu olamazdı. (Çünkü bu kılıflı bir Epikürcülüktü.) Böylesi inanç insanı avutamazdı. (64). Yorgun gözlerini yalın, yoksul, bilisiz (*cahil*) kitlelere, inançlılara çevirir Tolstoy. Değişen bir şey yoktu işte. Aynı düşünce yapısı, aynı yorumlama ve yaşam onaması, olumlaması... Anlam bunalımı geri mi dönüyordu yoksa? Ama bir dakika. Çalışan, emeğiyle yaşamını sürdürmeye çalışan yoksulların inancında sanki başka, değişik bir şey var. Onların boş inançları yaşamlarıyla iç içe duruyor. Yaşamları inançlarıyla çatışmıyor, barışık, bağdaşık görünüyor. İsyan etmiyorlar, yazgılarına öfkelenmiyor, en acı olayda bile çalışmalarını ve yaşamlarını sürdürüyorlardı. Dingindiler. Tolstoy onları sevdiğini düşündü. Kendi çevresindense tiksiniyordu. “Oysa bütün çalışan halkın hayatı, hakiki değeri içinde önümdeydi. Anlamıştım, hayatın kendisi buydu. Bu hayata verilen anlam, hakikattir. Ve onu kabul ettim.” (66) “Ben nedensiz yere, nedensiz ve anlamsız olarak dünyaya gelmiş olamazdım ya, bir varlık olarak burada bulunuşum nedensiz olamazdı ya. Birinin beni severek dünyaya getirdiğini kendimden saklayamam ya. Bu birisi kim? Yine Tanrı.” (72) “O var, dedim kendi kendime ve bir an bunu kabul etmem yetti, hemen hayat içimde kıpırdadı ve ben varlığın olanaklarını ve sevincini hissettim.” (73). Bir ilkyazda ormandadır Tolstoy. Tamam, Tanrı yok, düşencesini geçirmektedir içinden. Hiçbir şey de Tanrıyı kanıtlamaya yetmez. Bir tansıma bile. Çünkü tansık bile benim düşlemimdir, düşlerimin içindedir. İyi de ya benim Tanrı kavramım, aradığım Tanrı kavramım, o nereden geliyor? İşte bu düşünce bir sevinç dalgasıyla Tolstoy’u (Anna Karenina’daki Tolstoy-Levin’i de) titretir. İçinde, ta içinde bu düşlemi, düşlemsel kurguyu (tasavvur) ortaya çıkaran nedir? “Tanrıyı düşünüyüm yetiyordu, canlanıveriyordum. Onu unuttuğum, ona inanmadığım zaman da hayat yok oluyordu.” (74). Öyleyse ne diye

hâlâ arıyordu ki? “*Tanrıyı arayarak yaşarsan hayat Tanrısız olmazdı.*” Tolstoy’un evreni böyle ışıdı, aydınlandı ve bir daha kararmadı dediğine göre. (74)

O, yakın çevresinde kendini kuşatan yaşamın kurgusal öyküsüne dirençle, bindiği kayıkta akıntıya karşıt yönde kürek çekerken şöyle sesleniyordu: “*Kıyı Tanrıydı, yön gelenek, kürekler bana verilen özgürlük; kıyıya ulaşmaya çabalamalıyım, Tanrıyla birleşeyim diye.*” (75)

Böylece Tolstoy yeniden yaşamaya başlamıştır. Çevresinden kopmuştur. İnsanların inandığı şey ancak hakikat olabilir, yalan olamazdı. Beden gibi, us ve yaşam anlayışı da Tanrıdan gelir. Yaşam bana yalan gibi görünüyorsa onu hiç anlamadım demektir. “*Her inancın özelliği, ölümün yok etmediği bir anlam vermektir hayata.*” (78) O zaman artık şu sorunun peşine düşülebilir: inanç nasıl yaşanmalı?

Yanılmayan kilise düşüncesi önemliydi başlangıçta. Arkasında uzun bir geçmiş ve birikim vardı kurumsal kilisenin. Törenler inancın yollarıydı. Usun kibiri orada insanların bağlı olduğu geleneklere boyun eğdi, elbette Tolstoy’unki de. Atalarıyla, tüm bir gelenekle bu yol üzerinden buluşmuştur o. Halkla da. Kötü bir yanı da yoktu tüm bunların. (80) Ama yazar yine huzursuzdur işte. Kilise ve kutsal törenler... Nedir bu? Evet, vaftize (kutsal ekmek-şarap ayini) karşı çıkmıyor. Neden? Yine bir yol ayırımındadır: yalan söylemek ya da yadsımak. Tolstoy’un neyi seçeceği ve başına ne geleceği ise biliniyor: aforoz edilme. Tolstoy çünkü “*şimdi yutacağım şeyin gerçekten et ve kan olduğuna inanıyorum,*” diyemeyecekti. Onu neyin beklediğini (yalan) bilerek oraya gidemezdi.

Köylülerin bilisizliğine imrenmiştir Tolstoy hep. İnançlar, dinler ilkeleriyle bir yandaydılar, onları en iyi temsil edenler bile, öte yanda. Bu temsilciler şunu söylüyorlardı (vaaz): ‘Bütün insanlar yalan içinde yaşıyorlar, şeytanın ayartmasına yatkın, yalnızca biz temsilciler hakikatin bilgisini taşıyoruz.’ Böyle diyorlardı. Ortodokslar diğerlerini inançsız (kâfir) ilan ediyorlar, yanıt elbette aynı biçimle gecikmiyor. Böyle bir şey olabilir miydi? Sen yalan içindesin, bense hakikatin kendisiyim. “*Eğer iki sav birbirini yalanlıyorsa ne biri ne öteki, inanç olması gereken hakikati içerisinde bulundurabilir. Burada doğru olmayan bir şey var.*’ (87)

Fazla söze ne gerek: “*Öldürmenin inancın bütün ilkelerine ters düşen kötü bir şey olduğunu görmemek olanaksızdı. Ve her şeye rağmen kiliselerde, ordularımızın başarıları için dua ediliyordu.*” (89)

16. Bölüm şöyle başlıyor: “*Kuşkuya son verdim ve tam olarak emin oldum ki, bağlanmış olduğum dinin bilgisinde her şey hakikat değil.*” (91) Üstelik: “*Bütün halkta bu beni irkiltten yalan katkısının kilise temsilcilerindekinden daha az olduğunu gördüysem de yine gördüm ki halkın inanç görüşlerinde de yalanlar vardı.*” (91)

Bir kere yaşamın anlamı inanç öğretisine dayalıdır. Bu tartışılamayacak bir gerçek. Tolstoy bunu anlamıştır tüm kafa karışıklığına karşın. Artık *bütün-lük* açıklamasından, *bütün*’ün peşine düşmekten de vazgeçmiştir. Bütün gizlidir ve sonsuza değin de gizli kalmalıdır. Ama o, açıklanamaz olana varana dek kavramak istemektedir. “*Açıklanamaz olan her şey aklın talepleri yanlış olduğu için böyle olmuş olmasın... tersine aklın sınırları bilindiği için olsun.*” (92) Öğretide hakikat var, doğru. Ama aynı öğretide yalan da var. İnsan hakikati yalandan ayırmak zorundadır. Tolstoy da. *İtiraf*’ını yazarken bununla uğraştığını söyler zaten. “*Sanki biri bana sesleniyordu: ‘bak ve aklında tut’. Ve gözlerimi açtım.*” (95)

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; İnsan Ne ile Yaşar? (человек с чем живет? 1881, Deneme), Çev. Günay Kızılırmak, BordoSiyah yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 60 s.

Tolstoy, artık adanmışlığın (inanmışlığın) huzuru içinde görünmektedir. Bana kalırsa yalnızca görünmektedir.

İsa'nın yaptığını yapacak, yanlış da yapsa ona bu yüzden (yanlışından ötürü) inanacaktır. Çünkü bir insan olarak İsa değil, onun iletisidir, sevginin kendisidir Tanrı. Buna yalnızca inanılabilir, anlamak gerekmez, hatta anlamaya çalışmak sakıncalıdır bile.

Tüm mesellerin (vaaz, vahiy, vb.), özellikle dinsel mesellerin çıkmaz sokağında boğulmak zor değil, ancak Tolstoy gibi ve onun kadar inançlı olmak gerek yine de suyun üzerinde kalabilmek için. İnsan yaşamının öncesi ve geleceği yoktur, en azından insan için. Tüm meseller de tam tersinden başlar işe ve insanın öncesinden başlar, geleceğinden seslenirler ona. Bu ayrıcalıktır mesel dilini üstlenenleri ermiş, bilici, şaman, yalvaç, Tanrı ya da Tolstoy yapan şey. Önemli olan insanoğlunun kabul edilemez aptallığı değil, bu araçlar da değil elbet, önemli olan gelecekte bugüne seslenişteki güç, heybet diyeceğim, inanma özlemlerimizde yankılanan söylemin ta kendisi. Bu sese dayanmak, onun arkasından sürüklenmemek olanaksızdır neredeyse. Yarattığı umarsızlığa ise ağılanabilir ancak. Peki arkasında o anıtları bırakmış Tolstoy bunu neden ve nasıl yapıyor? İnsanları olduklarından daha salak gördüğü ve bundan yarar umduğu için mi? Onun kişisel tarihinin büyük gediklerini, boşluklarını, karanlıklarını, onun İsa'ya ihanetini ve dayanamayıp tekrar ihanetini görebilecek miyim tüm bu ipuçlarının izinde?

İnsan Ne ile Yaşar'ın yazınsal bir değeri yok elbette. Etkisi, evet. Kimi, niçin, nasıl etkiler? Bu konu tümünden ayrı...

Tekrar yorum:

Tolstoy'un yerküreye yayılmış inançlıları (*mürit*) vardır. *Yasnaya Polyana* az çok bir kutsal yer, İslam'ın Kâbe'si gibidir, oradan da hacılar gelir geçerler. Tolstoy karısı Sonya'nın tüm kinine, nefretine, öfkesine karşın bu yalvaçlık kimliğini dirençle benimsemiş gibi görünmektedir. Bir bakıma kaçınılmazca doğan bir sonuçtu bu. Tolstoy'un da başka bir seçeneği yoktu. Hep kendini aşan ereklein peşine düşmüş bu avcı, ereğince biçimlenmiş, onun gerektirdiği şeye dönüşmek zorunda kalmıştır. Herkesin bir adım geri çekildiği yerde Tolstoy kendini yeni (*ahir*) zamanlar yalvacı olarak bulmuş, bir davanın parçası olmayı, yazar (sanatçı) olmaya yeğlemiştir. Hiç kimse onun kadar yazısıyla dünyayı biçimlemek istememiştir sanırım. O yazdıysa, ta gençlik yıllarından başlayarak, istediği dünyayı istediği gibi oluşturmak, ona biçim vermek için yazmıştır. Ama daha işin başında dizginler elinden kayıp gitmiş, ancak 50 yaşlarından sonradır ki onları ele geçirebilmiş, o zaman da dünyayı biçimleyecek araçlarını yitirmiş, bu gücü artık bulamamıştır kendinde. Ortaya çıkan büyük umutsuzluğun, boşluğun yerini kaçınılmaz olarak adanmışlık, inançlılık (gündelik ortodoksinin, kilisenin parçası olarak değil asla, hatta ona kafa tutarak) dolduracaktı ve öyle de oldu. Geldiği yer kendisi ve attığı her adımı izleyenlerinin (*şakirt*) dışında kalanları mutsuz etti. Kendisini de kendisinin dile getirdiğince kandırabildiğinden kuşkuluyum gerçekte, bir Tolstoy okuru olarak. Her zaman kendini kandırmaya çalışan bir *inançsız* oldu gözümde o.

İşte bu öykü geleneksel dinsel söylemin mesel dilini, biçimini yankılayarak hem biçim hem içerikte hiç de yeni olmayan bir dinsel metin (*risale*) olmaktan öteye geçmez. Tüm mesellerde olduğu gibi usavurmanın (mantık), hatta doğrudan usun şişip şişip sonunda patladığı bir yeri var. Ters olabilir miydi?

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Karanlığın Kudreti (Власть тьмы, 1886, Oyun), Çev. Rana Çakıröz, MEB yayınları, Birinci basım, 1990, İstanbul, 139 s.

DİKKAT: Tolstoy'da suç ve günah kavramları. (zzk)

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; İvan İlyiç'in Ölümü: Toplu Eserler 4
(Смерть Ивана Ильича, 1886, Roman), Çev. Ergin Altay,
İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 112 s.

Nadine Gordimer; Önsöz, s.7-12

Edward Wasiolek; İvan İlyiç'in Ölümü ve Henry James'in Roman Kuramı, s.97-112

Nadine Gordimer, efendi ile (İvan İlyiç) uşağı Geronima arasındaki ilişkide bir çıkış yolu varsa umut da vardır alttan alta süren, demekte haklı sanırım. Yoksa Kafka'nın başlangıcında duran bu roman bu roman ölümcül bir etki yayıyor. Ve şöyle diyor Gordimer yazısının sonunda: *"Tolstoy'un hikayesi genellikle ölme deneyiminin harikulade bir anlatımı ve ölümün anlamı için yapılan bir arayış olarak görülür. Bunlar da vardır, ama Tolstoy hikayesine daha fazlasını da ekler: hayatın ne olduğu ve ne olması gerektiğinin görkemli bir soruşturmasıdır bu hikâye. İvan İlyiç sonunda neden ölür? İçinde yaşadığı dönemden duyduğu ölümcül bir tiksintiden."* (12)

Birkaç alıntı:

"Ölmekte olduğunun farkındaydı İvan İlyiç. Bu yüzden de sürekli bir umutsuzluk içindeydi.

Ruhunun derinliklerinde ölmekte olduğunu biliyordu, ama buna alışamadığı gibi, bunu anlamıyor, bir türlü anlayamıyordu da.

Ömrü boyunca, Kizevetera'nın mantığından öğrendiği, 'Kay bir insandır, insanlar ölümlüdür, öyleyse Kay da ölümlüdür', kıyaslamasının doğru olduğunu (yalnızca Kay için doğru olduğunu, kendisi için asla) düşünmüştü. Kay bir insan, sıradan bir insandı, ölmesi de bu yüzden olağandı; ama o Kay değildi, sıradan bir insan da. Her zaman öteki insanlardan değişik, bambaşka bir yaratıktı İvan İlyiç. Vanya idi o, annesiyle, babasıyla, Mitya'sıyla, Volodya'sıyla, oyuncaklarıyla, arabacısıyla, dadısıyla, sonra Katya'cıyla, tüm mutluluklarıyla, üzüntüleriyle, çocukluk yıllarının, gençlik yıllarının, olgunluk yıllarının tüm coşkularıyla Vanya idi... Vanya'nın öylesine çok sevdiği kösele topunun kokusu gibi bir kokuyu bilir miydi Kay? Hiç annesinin elini Vanya gibi öpmüş müydü? Annesi giysilerini öyle hışırdatarak hiç gelmiş miydi Kay'ın yanına? Hukuk okulunda börek için kazan kaldırmış mıydı? Onun gibi âşık olmuş muydu Kay? Onun gibi duruşma yönetebilir miydi?

Elbette ölümlüdür Kay, ölecek olması da doğaldır, ama benim için, Vanya için, tüm duygularıyla, düşünceleriyle İvan İlyiç için hiç de öyle değildir. Benim de ölecek olmam doğru olamaz. Korkunç bir şey olurdu bu.

Böyle hissediyordu İvan İlyiç." (61)

"Bu yalandan ya da onun sonuçlarından başka, İvan İlyiç'e daha büyük acı veren bir başka şey de, hiç kimsenin ona acımasını istediği gibi acımamasıydı. Uzun acılar çektikten sonra kimi dakikalar en çok (bunu kendine bile itiraf etmekten utanıyorduydu da) kendisine birinin hasta bir çocuğa acıdığı gibi acımasını arzuluyordu. Çocukları okşadıkları, avutmaya çalıştıkları gibi birilerinin de onu öpüp okşamasını, onun için ağlamasını istiyordu. Kocaman bir mahkeme üyesi olduğunu, artık sakallarının ağardığını, bunun olacak şey olmadığını bilmesine biliyordu; ama gene de arzuluyordu bunu... Gerasim'le ilişkisine gelince, buna yakın bir şeyler vardı bu ilişkide, bu yüzden iyi geliyordu ona Gerasim'le bir arada olmak. Ağlamak

geliyordu İvan İlyiç'in içinden, onu okşamalarını, onun için ağlamalarını arzuluyordu. Ama mahkeme üyesi arkadaşı Şebek geliyor, ağlaşacak, onu okşayacakken bunu yapmıyor, yüzüne ciddi, sert, derin bir anlatım takınıyor, soğuk bir tavırla, temyiz kararlarının öneminden söz ediyor, ısrarla savunuyor düşüncesini. İvan İlyiç'in yaşamının son günlerini en çok zehreden çevresindeki, kendi içindeki bu yalandı." (70)

"Doktor İvan İlyiç'in fiziksel ağrılarının korkunç olduğunu, bunun bir gerçek olduğunu; ama fiziksel ağrılarından daha kötüsü, ruhsal acılar çektiğini, onun için asıl zor olanın da bu olduğunu söyledi.

İvan İlyiç'in ruhsal acısı şuydu: O gece Gerasim'in uykulu, elmacık kemikleri çıkık, iyilik okunan yüzüne baktığında birden şöyle düşünmüştü: 'Gerçekten, benim yaşamım nasıl bir yaşamdır, nedir? Bilinçli yaşam dedikleri bu değil mi yoksa?' Önceleri ona tam anlamıyla olanaksızmış gibi görünen şeyin, yaşamını gerektiği gibi yaşamadığının belki de gerçek olduğu düşüncesi gelmişti aklına birden. En üst düzey insanların iyi saydıkları şeylere karşı savaşılmaya belli belirsiz yeltenişleri... tümü gerçek, geri kalan her şey yanlış olabilir miydi? Görevi de, kurduğu yaşam da, ailesi de, toplumsal görüşleri de, yaptığı her şey yapması gereken şeyler olmayabilir miydi yoksa? Bütün bunları kendisine karşı savunmaya geçmişti. Ama birden, savunmaya çalıştığı şeyin bütün zayıflığını hissetti. Savunacak bir şey kalmamıştı artık." (90)

"'Evet' diye geçirdi içinden, 'her şey yanlıştı'. Ama hiç de önemi yok bunun. 'Gereken' yapılabilir. Nedir o 'gereken'? Kendi kendine böyle sorunca birden durdu.

Üçüncü gün de bitiyordu. Ölmesine iki saat kala, tam o anda lise öğrencisi olan oğul babasının odasına girdi, sessizce yaklaştı yatağına. Ölmek üzere olan İvan İlyiç hâlâ umutsuzca bağılıyor, elini kolunu savuruyordu. Kolu lise öğrencisinin başına geldi. Lise öğrencisi babasının kolunu tuttu, dudaklarına götürdü, ağlamaya başladı. İvan İlyiç kara deliğin derinliklerine doğru yuvarlandı, ışığı yakından gördü, o anda yaşamının gerektiği gibi olmadığını, ama onu hâlâ değiştirebileceğini anladı. Kendine sordu: Nedir bu 'gereken'? Sonra durdu. Kulak kesildi. O anda elini birisinin öpmekte olduğunu hissetti. Gözlerini açtı, oğlunu gördü. Acıdı oğluna. Karısı geldi yanına. Ona baktı. Karısı ağzı açık, yanaklarında, burnunda gözyaşları, umutsuzluk içinde bakıyordu ona. Karısına da acıdı.

'Evet, acı çektiriyorum onlara,' diye geçirdi içinden. 'Acıyorum onlara, ama ben öldükten sonra daha iyi olacaklar'. Bunu onlara söylemek istedi, ama o gücü bulamadı kendinde. 'Hem söylemeye ne gerek var, yapmak gerek' diye düşünmüştü." (94)

*

Çevirinin sonuna Edward Wasiolek'in yazısı eklenmiş. Ona göre, İvan İlyiç'in karakteriyle ölüm karşısında duyduğu acı arasında bir tutarsızlık var. Tolstoy keyfi mi davranmıştır yoksa? Ne yazsam okunur mu demiştir. Tolstoy'un romanlarının zorlama, gerçek yaşamdan uzak olduğu savı bir anlamda doğru yazara göre. Ama bunun sonucunda ortaya kötü bir yazının çıktığı sonucu tartışmalıdır. Bu savın kaynağında hem roman deneyimi hem tekniği anlamında çağcıl (*modern*) roman okuruna ilişkin yerleşik bir kanı yatıyor. Bu kanıya göre, okur romanda '*olması gereken*'e katlanamadığı gibi, deneyimin duraylılaştırılmış, belirli bir anlamla dile getirilmiş bir şey olarak gösterimine de dayanmamaktadır. Çünkü deneyim bu üstün okurlara göre, törel olsun, düşünsel olsun, hiçbir kuralın (*norm*) kalıbına sığamaz, roman kişisi ele avuca gelmez, durma değişir ve böylelikle inandırıcı olur. (98) Bu

görüşün yazınsal kaynağı *Henry James*'dir (1843-1916, ABD). **Roman Sanatı**'nda (*Notes on Novelists*, 1914) deneyim(ler)in bitmediğini söyler, öyle büyük bir duyarlıdır ki çevresinde uçuşan tüm zerrecikleri yakalayan, incecik bir dev örümcek ağı gibidir deneyim. Gerçeklik duygusunun bir formülü yoktur, dolayısıyla insanlığın da ucu bucağı... (*Bahtin*'le *James*'i buluşturan noktaya dikkat etmeliyiz.-zzk) İyi bir kurmaca, gerçekliğin bir sureti, '*hayatın büyük ve mükemmel bir karşılığı*'dır (98) Açıklamak (beyan) yerine betimleyim derken James de bir kural önermektedir gerçekte, Wasiolek'e göre. Yazar ne olursa olsun okuru '*davet etmektedir*'. (99) Tolstoy'da açık ve belirli bir şey olarak karşımıza çıkan '*anlam*', James'de, Faulkner'de güzelduyu ardı (*post-estetik*) bir süreç olarak belirir (ve bir bunlar anlam çekirdeği önermezler okura).

Henry James, kurmaca yapıtta deneyimin hangi biçim altında sunulması gerektiği konusunda düşüncelerini sorgulama gereği duymadı. (Wasiolek buna bir tür inakçılık demekte haklı.) Hiç tartışmadığı şey, anlamlı roman deneyiminin, '*hayata geçirilmiş*' deneyim olması gerektiği. (101) James'in bakış açısı içine girildiğinde, Tolstoy dümdüz, yalınkat (*basit*) görünür. Roman kişileri (*karakter*) keyfi bir biçimde oluşturulmuş gibidir. Ama acaba, deneyimle ilgili kimi varsayımlarımıza uymadığına zaman biz kişileri keyfilikle suçluyor olmayalım. "*Bir eseri yargılarken deneyimle ilgili göz önünde bulunduracağımız varsayımlar, o eserin kendisinde işaret edilenler olmalıdır. Bir yazar, başka birinin deneyimle ilgili görüşlerine uymadığı zaman değil, romanda örtük ya da açık biçimde ortaya koyduğu kendi görüşlerine uymadığı zaman keyfidir. Deneyimle ilgili her varsayım, beraberinde kendine özgü estetik uygunluk yasaları getirir.*" (102)

İvan İlyiç söz konusu olduğunda, Tolstoy'un evreni içinde baş kişinin tepkileriyle çevresindekilerin ona yönelik tutumları ve bunların dile getiriliş biçimleri arasında tam bir iç tutarlılık vardır. (103) Tolstoy'un İvan İlyiç'e bu kadar yüklenmesi neden? Haksızlık yok mu? Onun keskin çözümleme gücünü ve karayergisini (*ironi*) teslim etmekle birlikte, keyfi davrandığını söyleyemez miyiz? İlk bakışta yapının eylemleriyle (İvan İlyiç'te somutlaştığı biçimiyle) yargıları birbirine uymuyor. (104) Ama Wasiolek böyle düşünmüyor. Yargı keyfi değildir. Romandaki ilişkiler rastlantısal değildir. "*Hikâyede olup bitenler, başka türlü olamayacakları için öyle olmuştur.*" (104) Tüm ayrıntılar, ayrıcasız, roman dünyası öyle gerektirdiği için orada bulunurlar. İlişkilerdeki soyutluk, Tolstoy'un genel yargılar çıkarma tutkusuyula ilgili değildir-bu insanlar ve aralarındaki ilişkiler böyledir de ondan. (106) Üstelik Wasiolek'e göre roman tekniği de çizilen dünyanın kurallarına uygundur. "*Tolstoy, söz konusu toplumdaki bütün hareketlere, duygulara, eylemlere, kelimelere, hecelere sinmiş soyutlama sürecini gözler önüne serer.*" (107) İnsanların ölümü karşısındaki tepkisi, başka biri ölseydi İvan İlyiç'in göstereceği tepkinin aynısıdır. Tolstoy'un tekniği, çağcıl anlatı tekniklerine aykırı düşse de "*roman yazmak için yeterli, daha önemlisi Tolstoy'un yazmak istediği romana uygundur. Tekniğe damgasını vuran ayırıcı nitelik, Tolstoy'un, kastettiği anlamı belirsizliğe yol açmayacak ölçüde açık kılması, sürekli denetim altında tutmasıdır.*" (108) "*Tolstoy, İvan İlyiç'in Ölümü'nde insan doğasındaki gerçek bir eğilimin kaçınılmaz sonuçlarını ortaya koymaya çalışmıştır; bu eğilimin gerçeklikte sayısal olarak doğrulanmamış olması bizim açımızdan önemli değil. Tolstoy, tekil deneyimin sürekli değişen koşullarını göz ardı ederek, Rus romanının belki de en başat özelliğini yerine getirmiş, insan doğasının uç olmakla birlikte mantıksal açıdan olanaklı özelliklerinden birini ortaya çıkarmıştır. İvan İlyiç'in Ölümü'nde çizilen karakterler, fenomenoloji çerçevesinde bize sunulan karakter değildir, ama insanlık durumu bakımından kuramsal düzeyde en az onun kadar olanaklıdır.*" (109) (Aslında Bahtin'e karşın Dostoyevski de başka bir şey

yapmamıştır, Wasiolek'in imlediği şey anlamında-Zzk) Henry James yazarın konu seçmede özgür olmasında haklı olabilir ama temel sorunun yorumlanmak yerine betimlenmek olduğu konusunda ısrar ettikçe bir tür inakçılığa (*dogmatizm*) kaymaktadır. (110) Bugün James uygulaması (teknik) yaygın ve belirleyicidir, Tolstoy gibi öyküsüne sürekli karışan bir yazar bulamazsınız. Üstelik eleştiri de bu kanıyı paylaşmaktadır. Ama her çağ kendini evrenselleştirme yanlısına düşebilir. “*Tekniğe, bazı yazarların yöntemini tanımlayan bir unsur olarak bakan modern anlayış, dar görüşlülükle sonuçlanabilir.*” (111)

Kişisel bir gözlem:

Toplu *editorial* basım için Sunuş (Gordimer) ve Sonsöz (Wasiolek) İvan İlyiç'e yetmiyor bunu belirtmeliyim. Ama tekniğe odaklanan Wasiolek yaklaşımı can alıcı bir noktaya Tolstoy bağlamında giriyor, kabul etmeliyim. Bunu ileride tartışmalıyım. Tolstoy ki sıradan okuruna ‘*başka türlü olamaz*’ duygusunu yaşatan biri. Bu izlenim, yalınkatlık, zorbalık, dayatma (despotizm) denebilecek bir yetersizlik üzerine kurulamaz. Batı'da Tolstoy'a haksızlık yapılmaktadır, bu açık. 1920'lerden beri denenen yeni anlatım uygulamaları (*teknik*), diyeceğim, bir kuşkunun, hem de kendinden kuşkunun anlatım yollarıdır ve doğalcılık (*natüralizm*) daha çok bu uygulamalar için söz konusudur bana kalırsa. Neyse?

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Kroyçer Sonat. Toplu Eserler 6
(Крейцера соната, 1890, Roman), **Çev. Ergin Altay,**
İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 174 s.
Doris Lessing; Önsöz, s.9-26

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Kroyçer Sonat (Крейцера соната, 1890, Roman), **Çev. Nihal Yalaza Taluy,**
Varlık yayınları, Dördüncü basım, Ocak 1970, İstanbul, 159 s.

Evlilik (Aile) Mutluluğu'ndan (1859) sonra Tolstoy'un ikinci 'ben' anlatımlı romanı. Ayrımları ise şu. Öncekinde anlatıcı kadındı, **Kroyçer Sonat**'da (1890) ise erkek.

Alıntılar:

"Hiç unutmam, iş bitip henüz odadan çıkmadan, içimi gözlerimi yaşartacak derecede hüznün kapladı. Kaybettiğim bekaretin, kadınlara karşı ebediyen mahvolan duygularımın ardından ağlamak istiyordum. Evet, artık kadınlara karşı sade, tabii bir halde olmama imkân kalmamıştı. Artık tam bir şehvet adamı kesilmiştim. Şehvet adamının morfin, içki veya tütün müptelasından farkı yoktur (...) Zevk için birkaç kadınla görüşen erkek de gayri tabii, ömrünün sonuna kadar düşük kalmaya mahkum bir şehvetperesttir. Şehvet düşkünlüğü de insanın yüzünden okunur. Şehvet adamının nefsiyle mücadele ederek kendini frenlemesi mümkündür, ama artık onun kadınlara temiz, kardeşçe duygularla yaklaşmasına imkân kalmamıştır. Genç kadınlara bakışları bile onu ele verir. Ben de bir şehvet adamı oldum ve hiçbir zaman değişemedim. Bu beni mahvetti." (Varlık y., 31)

"Bütün romanlarda en ince teferruatına kadar kahramanların duyguları, etrafında gezdikleri havuzlar, yeşillikler tasvir edilir. Fakat sıra kahramanın aşkına gelince daha önce mahut evlere yaptığı ziyaretlerin, hizmetçi kızların, aşçı karıların ve el karıların lafı bile edilmez. Bu tipte uygunsuz romanlar varsa bile onları aslında en çok okuması gereken kızların eline vermezler. Her şeyden önce kızlarımızdan; şehirlerle köylerin yarısını doldurmakta olan fuhşun ve ahlaksızlığın mevcudiyeti saklanır. Sonunda bu yalana öyle alışılır ki, İngilizler gibi kendimizi dünyanın en faziletli, ahlakça en temiz muhitinde yaşadığımıza iyice inandırırız. Hele kızlarımızda bu inanç iyice kökleşmiştir. (Varlık y., 35)

"Benim zavallı karım da öyle inanmıştı işte. Anımsıyorum, daha nişanlıyken, geçmişimin bir bölümünü (özellikle son ilişkimi) olsun öğrenebileceği günlüğümü göstermişim ona. Bu son ilişkimi, başkalarından da öğrenebilirdi çünkü bu yüzden onun bunu benden öğrenmesinin daha uygun olacağını düşünmüştüm. Bunu öğrendiğinde içine düştüğü umutsuzluğu, şaşkınlığı hiç unutmam. O gün benden ayrılmak istediğini anlamıştım. Peki ama niçin ayrılmadı..." (İletişim y., 54)

"Anneler farkındalar bunun, özellikle, kocalarınca eğitilmiş anneler çok iyi farkındalar. Erkeklerinin temizliğine inanıyormuş gibi yapıp, gerçekte bambaşka biçimde davranıyorlar. Kendileri için de kızları için de erkekleri nasıl avlayacaklarını biliyorlar.

Bizim anlatımımızla en yüce, en şiir dolu aşkın ahlak üstünlüğüne değil, fiziksel yakınlığa, ayrıca saç tarayışına, renklere, giysilere bağlı olduğunu yalnızca biz erkekler bilmiyoruz –bilmek istemiyoruz çünkü, kadınlar çok iyi biliyorlar...” (İletişim y., 55)

“Kadınlar, özellikle erkekleri öğrenmiş olanları, yüce şeylerden söz etmenin boş olduğunu, erkek için gerekli olanın beden ile, onu aldatıcı, çekici bir dünyaya götüren her şey olduğunu çok iyi bilirler. Böyledir de bu. Evet, ikinci doğamız haline gelen bu çirkin alışkanlığımızı çıkarıp atsak içimizden, yüksek tabakamızdan insanların yaşamına (tüm iğrenç yanlarıyla, olduğu gibi) bakacak olursak, bunun genelevden başka bir şey olmadığını görürüz... Siz öyle düşünmüyor musunuz? (...) Durun kanıtlayayım size bunu... Bizim çevremizdeki kadınların ilgi alanlarının genelevdeki kadınlarınkinden değişik olduğunu söylüyorsunuz, bense hayır diyorum, kanıtlayacağım da bunu size. Yaşam amaçları bakımından da yaşamın içeriği yönünden de insanlar çeşitli olduklarına göre, bu fark ister istemez onların dış görünüşüne de yansiyacaktır, böylece dış görünüşleri de kesinlikle farklı olacaktır. Ama mutsuz, küçümseyen insanlara ve en üst tabakadan soylulara bakın: Hepsinde aynı süs, aynı biçim, aynı kokular, aynı çıplak kollar, çıplak omuzlar, çıplak göğüsler, giysinin sıkı sıkı sardığı aynı dışa taşkın kalçalar, küçük, değerli taşlara, parlak öte beriye aynı düşkünlük, aynı eğlence biçimi, danslar, müzik, şarkılar... İki çevrede de kadınlar karşı cinsi kendine çekmek için her türlü yola başvuruyorlar. Hiçbir fark yok aralarında. Kesin bir tanımlama yapacak olursak, yalnızca şunu söyleyebiliriz: Kısa süreli orospular genelde aşağılanır, uzun süreli ise saygı görür.” (İletişim y., 56)

“‘Pekâla! Öyleyse erkeklerin de bu hakları olmasın. Günümüzde kadınlar erkeklerin sahip oldukları haklardan yoksun. İşte, kadınlar da sahip olmadıkları bu hakkın yerine erkeklerin cinsel tutkularını hedefliyorlar. Cinsel tutkuları yoluyla onları öylesine etkileri altına alıyorlar ki, yalnızca görünüşte seçici oluyor erkekler, gerçekte kadınlar seçiyor. Bu olanağı bir kez ele geçirdikten sonra da kötüye kullanıyorlar, insanlar üzerinde korkunç bir egemenlik kuruyorlar.’

‘Peki, ama nerede bu egemenlik?’ diye sordum.

‘Nerede mi egemenlik? Her yerde, her şeyde. Her büyük kentin mağazalarını şöyle bir dolaşın. Milyonlar yatıyor bu mağazalarda, oralarda harcanan insan emeğinin ise haddi hesabını zor yaparsınız. Bakın oralarda, yüzde doksanında erkeklerin kullanımı için bir şeycik bulabilecek misiniz? Yaşamın tüm lüksü kadınlar için isteniyor, destekleniyor (...) Milyonlarca insan yalnızca kadınların kaprisi için kuşaklar boyu köle olarak çalışmaktadır fabrikalarda. Bu öldürücü kürek mâhkumu işlerinde ömür tüketmektedirler. Kadınlar çarşılar gibi insanlığın yüzde doksanını köle olarak tutmakta, ağır işlerde çalıştırmaktadırlar. Bütün bunların nedeni, onların erkeklerle eşit haklardan yoksun edilerek küçük düşürülmeleridir. İşte onlar da cinsel duygularımıza etki ederek, bizleri ağlarına düşürerek intikam alıyorlar. Evet, her şeyin nedeni budur.

‘Kadınlar erkeğin cinsel duygularını etkilemek için kendilerinden öyle bir silah oluşturmuşlardır ki, erkek serinkanlılıkla yaklaşmamaktadır onlara. Erkek kadına yaklaştığı anda onun ağına düşmüş, sersemlemiş demektir. Eskiden balo giysileri içinde açık saçık giyinmiş bir kadın gördüğümde kendimi kaybederdim, heyecanlanırdım, ama şimdi düpedüz dehşete kapılıyorum, hemen insanlar için tehlikeli, yasal olmayan bir şey görmüş gibi oluyorum. Polis çağırmak, tehlikeye karşı yardım için avazım çıktığıınca bağırarak geliyor içimden. Tehlikeli varlığı alıp götürsünler, benden uzaklaştırsınlar istiyorum (...) İnanıyorum, bir gün gelecek, hem

de belki çok yakında gelecek o gün, anlayacak bunu insanlar; toplumsal huzurun bozulmasına neden olan bu tür olaylara göz yumulan bir toplumun nasıl var olabildiğine şaşacaklar. Toplumumuzda kadınların bedenlerini doğrudan doğruya cinsel tutku uyandırmak amacıyla süslemelerine nasıl izin verildiğine akıl erdiremeyecekler. Doğrusu bunun gezinti yerlerine, yollara tuzak yerleştirmekten farkı yoktur... Belki ondan bile kötüdür! Peki ama söyler misiniz, niçin tehlikeli oyunlar yasaktır toplumumuzda da kadınların erkeklerde cinsel tutku uyandıran giysiler giymeleri yasak değildir? Oysa bu giysiler o tür oyunlardan binlerce kez tehlikelidir!” (İletişim y., 62)

“Bilindiği gibi, kendinden daha aşağılık alçaklar bulamayacak, kendinden daha aşağılıklar da var diye bununla övünmeyecek, mutlu olmayacak alçak yoktur.” (İletişim y., 65)

“Niçin yaşamalıyız? Herhangi bir amaç yoksa ortada, yaşamak yalnızca yaşamak için verilmişse bize, yaşamayı gerektiren bir neden yok demektir. O durumda Schopenhauer’ler, Hartmann’lar, tüm Budistler bile yerden göğe kadar haklılar. Yaşamın bir amacı varsa, amaca ulaşıldığında sona ermesini anlarım (...) Bundan bu sonuç çıkıyor. Şuna dikkatinizi çekmek isterim: İnsanlığın amacı mutluluksa, iyilikse, sevgiyse, ne dersiniz deyin... İnsanlığın amacı, kutsal kitaplarda yazıldığı gibi, insanların sevgide bir araya gelmeleriye, mızraklarını eritip orak yapmalarıysa vs., vs... bu amaca ulaşılmasını engelleyen nedir? Tutkular engelliyor bunu. Tutkuların en güçlüsü, en kötüsü, en dirençlisi de cinsel tutkudur. Bu nedenle tutkular yok olursa, onların en güçlüsü bedensel tutku da yok olur, böylece kutsal kitaplarda yazan gerçekleşir, insanlar bir araya gelirler, insanlık amacına ulaşılmış olur, o zaman insanın yaşamasını gerektirecek bir neden kalmaz ortada. İnsanoğlu yaşadıkça, her zaman önünde bir ideal bulunacaktır, ama kuşkusuz, bu tavşanların ya da domuzların elden geldiğince daha çok üremek idealine de maymunların ya da Parislilerin cinsel hazdan elden geldiğince daha zarif bir biçimde yararlanmak idealine de benzemeyecektir. Onun ideali varılan ölçülülük ve temizlik olacaktır. İnsanlar her zaman bunlara yönelmiştir, şimdi de yönelmektedir. Bakın, sonunda ne olacak. Olacak olan şudur: Cinsel tutku emniyet supabı olacak. İnsanlığın bugünkü kuşağı amaca ulaşmadı henüz. Bunun nedeni, tutkulardan, tutkuların en güçlüsü cinsel tutkulardan kurtulamamış olmasıdır. Cinsel tutku varsa arkasından yeni bir kuşak daha gelecek demektir, bu da bir sonraki kuşakta amaca ulaşma olasılığı var anlamına gelir (...) Amaca ulaşana, yani kutsal kitaplarda yazıldığı gibi, insanlar birlik olana dek kuşaklar peş peşe gelecek. Ya bunun sonu? Tanrının insanları bilinen o son amaca varma için yarattığını düşünecek olursak, o zaman insanları ya cinsel tutkusuz ya da ölümsüz yaratması gerekirdi (...) O ki evrim teorisinden yanasınız? O durumda da aynı sonuca varırız. Canlıların en mükemmeli insandır, öyleyse öteki canlılara direnebilmek için durmadan çoğalacağına, arılar gibi birlik olmak, birbirine sokulmak zorundadır. Arılar gibi, cinsiyeti olmayan bir grup yetiştirmesi, yani gene cinsel tutkudan geri durması, yaşamımızın tüm akışının yönlendiği bu tutkusunu hiçbir şekilde körüklememesi gerekir. İnsan soyu sona erer mi? Dünya görüşü ne olursa olsun, insan soyunun bir gün sona ereceğinden kuşkusu olan var mıdır acaba? Ölüm gibi bu da kaçınılmazdır.” (İletişim y., 69)

“Güzel bir balayımız olması için ne denli çabaladıysam olmadı... Her anımız iğrenç, utanılacak, sıkıcıydı... Ne var ki, çok geçmeden daha da dayanılmaz, ağır olmuştu. Hemen başlamıştı bu. Sanırım balayımızın üçüncü ya da dördüncü günüydü, baktım

karımın canı sıkkın. Ne için sıkıldığını sordum (...) kucakladım onu, ama itti kolumu, ağlamaya başladı. Niçin mi ağlıyordu? Söyleyemiyordu niçin ağladığını. Ama çok üzgün, kötü olduğu belliydi. Bozuk sinirleri sanırım ilişkimizin ne iğrenç olduğunu fısıldamıştı kulağına. Ama söyleyemiyordu bunu. Üzerine düşüp ısrarla sorunca annesini falan özlediğini söyledi. Yalan gibi gelmişti bana bu (...) Balayımızın karıma düpedüz ağır geldiğini, annesinin yalnızca bir bahane olduğunu anlayamıyordum (...) Onu sevmediğimin farkında olduğunu söyledi. Kapris yaptığı için sitem ettim ona. Birden değişti yüzü, üzüntünün yerini sinirlilik aldı. En ağır sözcüklerle bencillikle, acımasızlıkla suçlamaya başladı beni. Yüzüne baktım. Orada bana karşı tam bir soğukluk, düşmanlık, neredeyse nefret vardı. Anımsıyorum, o anda çok kötü olmuştum. Nasıl olur? Niçin? diye düşünüyordum. Ruhları birleştiren aşk ama arkasında neler var! Hayır, olamaz! Hayır, benim karım değildi bu!” (İletişim y., 73)

“Gerçek durumumu nasıl göremediğime şaşıyorum şimdi. Oysa bir süre sonra tartışmaların hangi nedenlerden doğduğunu anımsamanın olanaksızlığından anlaşılabilirdi bu. Akıl, birbirimize sürekli beslediğimiz düşmanlığa yeterli bir neden uyduramıyordu. Ama daha da şaşırtıcı olan barışmamız için nedenlerin azlığıydı (...) Birbirimize söylediğimiz en kaba sözcüklerden sonra ansızın sessiz bakışmalar, gülümsemeler, öpüşmeler, kucaklaşmalar gelmiyor muydu... Tüh! Ne pislik! Bütün bu iğrençlikleri nasıl oluyor da görmüyordum.” (İletişim y., 76)

“Ama bizim mutsuz kadınlarımız için de benim karım içinde durum öyle değildi. Kadıncağız çocuklarının hastalıkları, bu hastalıklardan onları nasıl kurtaracağı, onları nasıl büyüteceği, yetiştireceği üzerine her gün değişik şeyler duyuyor, okuyordu (...) Sanki kadınlar geçen hafta çocuk doğurmaya başlamışlardı... Yok çocuğu iyi besleyemedik, yok banyosunu yanlış yaptırdık, yok zamanında yatırmadık... Çocuk hastalandı, demek suçlu olan biziz, yapmamız gerekeni yapmadık (...) Tam bir şey yapmaya kalkışıyorduk, bir haber geliyordu: Ya Vaysa kusuyordu, ya Maşa dizanteriye yakalanmıştı, ya Andryuşa çiçek döküyordu... Her şey bitiyordu o anda, yaşam duruyordu.” (İletişim y., 91)

“Birbirine zincirle bağlanmış, birbirinden nefret eden, ama bunu görmezden gelen iki pranga mahkumuyduk. Evli çiftlerin yüzde doksan dokuzunun aynı şeyleri yaşadığını, bunun başka türlü olamayacağını o zamanlar henüz bilmiyordum. Başkaları için de benim için de bunun böyle olması gerektiğinden haberim yoktu.” (İletişim y., 97)

“O adam olmasaydı başka biri olacaktı. Kıskançlık olmasaydı başka bir neden olacaktı. Şunu ısrarla söylüyorum, benim yaşadıklarımı yaşayan her koca ya başka kadınlarla ilişki kuracaktır ya ayrılacaktır ya da kendi canına kıyacak, olmazsa benim yaptığım gibi, karısını öldürecektir.” (İletişim y., 106)

“Kıskanç erkeklere (bizim çevremizde her erkek kıskançtır) en çok acı veren, toplumda hoş görülen kadın erkek arasındaki aşırı, tehlikeli yakınlaşmadır. Balolarda karınızın başka erkeklerle yakınlaşmasına, doktorların kadın hastalarla yakınlaşmalarına; sanat, resim, en önemlisi de müzik çalışmalarında yakınlaşmalarına engel olmaya kalkışırsanız herkesin maskarası olursunuz.” (İletişim y., 119)

“Barışmamızdan sonra sabahleyin ona Truhaçevski’yi kışkandığımı söylediğimde hiç şaşırmadı, son derece doğal, gülümsedi: Söylediğine göre, böyle bir adamdan hoşlanabileceğinin düşünülmesi bile çok tuhafına gitmişti.” (İletişim y., 124)

“Gene başlıyordu. Ne düşünürsem düşüneyim, sonunda Truhaçevski çıkıyordu karşıma. Korkunç acılar çekiyordum. Acım daha çok bilinmezlerden, kuşkulardan, ikilemden, karımı sevmem mi sevmemem mi gerektiği konusunda kararsızlığımdan kaynaklanıyordu. Acılarım öylesine güçlüydü ki, anımsıyorum, çok hoşuma giden bir düşünce gelmişti aklıma: Trenden atlayıp rayların üzerine yatmak, her şeyi bitirmek. Hiç değilse artık kuşku duymazdım o zaman. Bu düşüncemi uygulamama engel olan tek şey (...) kendime acımadım. Küçük düşürüldüğüm için, bana karşı zafer kazandığı için tuhaf bir nefret duyuyordum Truhaçevski’ye, ama karıma duyduğum nefret çok daha güçlü çok daha korkunçtu. Şöyle geçiriyordum içimden: O kadını canlı bırakıp kendimi öldürmem çok anlamsız olur; az da olsa acı çekmeli, hiç değilse neler yaşadığımı anlamalı.” (İletişim y., 138)

“Asıl korkunç olan, karımın bedeni üzerinde (o beden benimmiş gibi) tam hakkım olduğunu düşünmem, ama bu bedene hâkim olamadığımı, onun benim olmadığını, karımın o bedeni istediği gibi kullanabileceğini, ayrıca onu hiç de benim istediğim gibi kullanmadığını hissetmemdi. Öyleyken ne karıma bir şey yapabiliyordum ne de adama (...) Aslında ne istediğimi kendim de bilmiyordum. Karımın arzulamak zorunda olduğu şeyi arzulamamasını istiyordum. Tam anlamıyla delilikti bu.” (İletişim y., 140)

“Korsenin kamayı engellediğini, sonra kamanın yumuşak et dalışını anımsadım, sırtımda soğuk bir ürperti dolaştı... Evet, yaptım bunu... Evet, yaptım! Şimdi aynı şeyi kendime de yapmam gerek, diye geçirdim içimden. Böyle düşünüyordum ama kendimi öldüremeyeceğimi biliyordum (...) Soruyordum kendime: Niçin yapacağım bunu? Yanıt veremiyordum.” (İletişim y., 152)

SONSÖZ

“Evet, böyle bir cinsel birleşmeye girmenin en basit anlamıyla bir ahlak suçu olduğunu, bir alçaklık olduğunu, bu nedenle de dürüst olmak isteyen bekar erkeklerin bunu yapmamaları gerektiğini anlamalıyız.” (İletişim y., 160)

“Bundan çıkarılacak sonuç ise, bedensel aşkın yüce bir şey olduğu düşüncesinden vazgeçilmesi gerektiği ile; insana yakışan amacın, (insanlığa, vatana, bilime, sanata hizmet mi, -bu arada Tanrıya hizmetten söz etmiyorum-) hangisi olursa olsun, insana yakışır olduğunu kabul ettiğimiz bir hizmete, (evlilikte ya da evlilik dışı) aşkta birleşme ile asla ulaşamayacağının (her ne kadar şiirlerde, romanlarda bunun aksini kanıtlamaya çalışıyorlarsa da) bunun insana yakışan amaca ulaşmayı kolaylaştırmayacağının, aksine bunu zorlaştıracığının anlaşılması gerektiğidir.” (İletişim y., 164)

“Düşüncelerimin akışının beni buralara getireceğini aklımın ucundan geçirmemiştim. Çıkardığım sonuçlar dehşete düşürmüştü beni. İnanmak istememiştim. Ama inanmamak elimde değildi. Bu sonuçlar yaşamımızın felsefesine ne denli ters düşerse düşsünler, önceki düşüncelerimi ne denli yadsırlarsa yadsısınlar, benimsemek zorundaydım onları.” (İletişim y., 170)

Kartezyen uslamlama Tolstoy'da çok eğreti, aykırı ve biraz karikatür gibi, gülünç durduğunu sıcağı sıcağına imleyip Doris Lessing'in önsözüne kısaca bir göz atalım. Ama önce Tolstoy'un kitabın başına koyduğu İncil (Matta) alıntıları:

"Söylüyorum ben size, her kim ki kadına arzuyla bakar ise yüreğinde onunla zina yapmış sayılır." (M, V,28)

"Öğrencileri O kişiye şöyle dediler: İnsanoğlunun karısına görevi buysa, evlenmeyelim, daha iyi. O zaman O şöyle karşılık verdi: Benim bu sözüm herkes için değildir, her kim için söylediysem onun içindir." (M. XIX,10)

Kroyçer Sonat yasaklanmaktan, pahalı (lüks) baskıyla kurtulabildi. ABD'de Posta İdaresi romanı sürelî yayımlayan (*tefrika*) gazete dağıtımını engelledi. Theodore Roosevelt'e göre, Tolstoy cinsel ve törel bir sapıktı. Kadın hareketleri ise ayrıca öfkeliydi, Lessing'e göre. (10) Romana gelince gerçek bir olaya dayanmaktadır.

Kroyçer Sonat'da, Tolstoy'un büyük anlatılarında geçerli usa uygun yargılar, yerlerini güç ve enerjiye bırakır. En aşırı duruşunu sergiler bu kitabıyla Tolstoy. Ve pişman olmadığını kanıtlamak için sıcağı sıcağına sonsözünü ekler. Takıntılı tinsel durumunun pençesinde olan Tolstoy cinselliğin yaşanmadığı bir yaşam olasılığına inanıyor olamazdı kuşkusuz. (Kendi yaşamı tersini bunca kanıtlarken, Bkz.

Günlükler.) *"Evliliğinden önce Tolstoy yozlaşmış ve mahvolmuş bir karakterdi- ya da kendisi böyle söylüyordu."* (13) Lessing, Hristiyanlığın bedenle ilişkisine ve **Anna Karenina**'daki (1877) Levin karakterinin özkıyımın eşiğine sürüklendiği bunalımlarına göz attıktan sonra şunları ekliyor: *"Tolstoy, böylece her zaman, içinde potansiyellerini barındırdığı şey haline geldi- bir fanatik. İnançlı bir Hristiyan olduktan sonra hararetili ve heyecanlı yüzünün tanıklıkları vardır. Bir fanatiğin de mantığı vardır."* (15)

Gebelik ya da doğumardında (*lohusalık*) cinsel ilişki aktöre dışı diyen Tolstoy'u karısı Sofya da tutarsızlıkları yüzünden eleştiriyordu. Ama Tolstoy kendisiyle çelişmekten korkmuyordu. Kadınların onun düşünceleri hakkında neler dediklerini ve yaptıklarını pek umursamadı. Ama Sofya da kadın karşı çıkışına Tolstoy'un yanıtı yalın mı yalındı: Kadın 'saf' bir varlıktı (güvercinler kadar saf). Usu başındayken gerçeği görüyordu elbette ama çoğu kez gerçeğe karşı(n) konuşması gerekiyordu. (16) Acaba *"Tolstoy'un yatakta iyi olmamasıyla mı ilgiliydi her şey?"* (16) Hem Sofya'nın bildiği şeyi izinden gidenler (*mürit*) bilseydi mutlu olurlar mıydı acaba? Tolstoy'un mutlu aziz havasının karısıyla sevişmelerine olan borcu neydi? (16) Kadınların cinsellikten tiksindiğine ilişkin Tolstoy yaklaşımının önceki büyük anlatılarında izi bile yoktur. İleri dönemlerinde bile Tolstoy çiftinin aşk mektuplarıyla büyülenen Lessing, Tolstoy'un bencilliğini imlemeden geçemiyor haklı olarak. Çocuklarından üçünü küçük yaşlarında yitirmişlerdi. Bu ölümlerin acısını hep yaşattılar içlerinde.

Anna Karenina'da Anna kendisi özgür değilken Vronski'nin özgürlüğünden nefret eder ve bu nefretin cinsellikle bir ilgisi yoktur. Romanın başına koyduğu İncil alıntısına karşın, bu romanda nefret yoktur; roman Tolstoy'un her şeye karşı duyduğu sevgi ve anlayışla ışıldamaktadır. (21) *"Her şey ve herkesi anlıyordu Tolstoy, ama kendini değil."* (Lessing, 21)

Öte yandan on üç çocuklu bir evi göz ardı etmemeliyiz. Büyük romanlarında yaşamın sıkıntılarını zevkleri gibi kabullenen Tolstoy dengeyi ve oranı yakalamıştı, ama bir zaman ve yerde her şey birden katlanılamaz bir şeye dönüşmüştür, yaşamı birilerince ele geçirilmiştir. Tolstoy çıkış yolu aramaktadır. (23)

Böylece, anlatı ustası Doris Lessing (1919-2013, İngiltere) biraz aralar Tolstoy perdesini: Tolstoy Sofya'ya her yaklaşma girişiminde (fiziksel anlamda da düşünmemiz doğru olur.) sayısız engelle karşılaşmaktadır. (2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Diriliş. Toplu Eserler 3 (Воскресение, 1899, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2004, İstanbul, 483 s.
John Bayley; Diriliş ("Resurrection" Tolstoy and the Novel, 1968), s.467-483

Tolstoy okuması sürerken (*Hacı Murat*, 1912; kendisinin ve karısının *Günlükleri*) bu notlarda bir gecikme oldu. Bir şeyler de azıcık koptu kuşkusuz.

Diriliş, onun ünlü ama yekten yazıyorum, en kötü kitaplarından biri. Sonuçta tür olarak romanın ama aynı zamanda kendi yazın çizgisinin de oldukça gerisinde. Bir kere yapıda bir özen yok (ama *kasıtlı* olarak), sonra olay örgüsü ve kişiler Tolstoy'un düşüncelerini kanıtlamak için betimlendiğinden, romanın kendi özerkliği, bağımsızlığı epeyce zedelenmiş... Roman kendi başına var olamıyor, ancak Tolstoy'un romanı olarak (başına nitem alarak) ortaya çıkabiliyor.

Tolstoy'un artık karar verdiği, düşünce olarak huzura kavuştuğu ama oldukça kötü bir seçim yaptığı döneminin ürünü **Diriliş**. Gerçi bu biçimde, görünüşte böyledir. Son soluğunu verene değin, büyük öz aldanişının ayırımında, bilincinde oldu, kendi üzerine oturmadı, Tolstoy kendi üzerinde bile eğreti oturdu. Bunu sonra konuşacağım. Şimdi romana dönmek istiyorum.

Sonsöz'de John Bayley, genel olarak romanın zayıf yanı üzerinde duruyor zaten: Tolstoy'un sesinin gereksiz varlığı (görünür), kişilerin (Örneğin Maslova) okurca özümsememeyişi... Yine Nehludof'un önceki Tolstoy kişilerinin bir gölgesi gibi kalışı... (Pierre'in, Levin'in gülmece duygusundan yoksundur Prens Nehludof.) Gülmece duygusu ve kendinle alay olmadan Tolstoy'da insanları kavramak ve olan biteni anlamak olanaksızdır (469) Nehludof Tolstoy'un öznesi değil, nesnesidir yazık ki. Ayrıntı ve kavrayış gücünün yerinde yeller esmektedir. (470) Öyleyse romanın (Bayley'e göre) gücü duyguların kahramanlarında bedenlenmelerinden kaynaklanmıyor, olsa olsa dokunaklı öğelerin açık, yalın ve duygusallıktan arınık oluşundan doğar. (Ki buna suçsuzluk, *masumiyet* desek yeridir.) "**Diriliş** ise anlayışın yöneldiği kişi olan Nehludof'a ve onun hayat tasarımı ve kararına Tolstoy sorgusuz sualsiz bir sadakat ve bağlılık gösterdiği için 'masum' bir kitaptır. Biri genç ve zeki bir adamın bilinçdışı masumiyetine, diğeri kararlı bir tövbekarın masumiyetine sahiptir." (470) "Olgun Tolstoy'un korkunç ya da itici sahneleri içeriden yaşayarak bilmemesi, bunları yalnızca görmüş olması, ona böyle sahneler konusunda, başka pek az romancıda rastlanan tuhaf ve benzersiz bir dürüstlük kazandırmıştır. Tolstoy bu tür sahneleri ciddiyetle ele alır –onları imgelem yoluyla sanata dönüştürme düşüncesini reddedecek kadar (...) Sanki Tolstoy'a göre öyle şeyler vardır ki, hayal gücüyle işlenip yüceltilmemelidir (...) Kayda geçirilmeli, ama roman içinde dramatize edilmemeli ya da hayal gücüyle işlenerek sanatlaştırılmamalıdır." (472) "Büyük romanlarındaki saydamlık yerini, **Diriliş**'te her şeyi olduğu gibi sunma yönünde yalın bir kararlılık almıştır." (473)

Nehludof'la özdeşleşemeyiz. Nehludof da bir insan olarak kendisi gibi davranmaz. Bir yabancı gibidir. Bir an önce kurtulması gereken bir borç ödeme dürüstlüğü içindedir. Arkadaki büyük, soyut yapı öndeki canlı bireyleri ezer. Toplumsaldır sorun. Dizgedir (*sistem*) hesap sorulacak olan. Kişileri aşan bir dizge... Maslova kurmaca bir kadın kişilik (*karakter*) olarak kalır, doğru dürüst bedenlenemez. "Tolstoy, Maslova'yı anlaması için Nehludof'a yardım etmeyi reddeder." (475) Maslova da kitabın sonunda başındaki denli yabancısıdır Nehludof'a. Nehludof'un

Maslova'yı tanımak gibi bir derdi yoktur gerçekte, derdi 'bağışlanmak'tır. Yani Tolstoy'un derdidir. Herkesin yerine, adına...bağışlanmak. Bencildir. Bir tek sözcük açıklar Nehlödof'u: Bencilik. "*Tolstoy'un cinselliği reddedişi, aslında onu bir çıkmaza sokmuştur. Çünkü hikâyeyi cinselliği hesaba katmadan bağlamak zorundadır, oysa iki en büyük romanı da cinselliğin gücü etrafında sona erer.*" (476) İşin içinden sıyrılma törelliği (ahlak) baskın çıkmış, Nehlödof Maslova'yla mutlu bir yuva kurma düşünden vaz geçmiş, sanat ve müziğin gerçek dünyasıyla özdeşleşmeyi seçmiştir. Maslova ise katı, ilkesel (*doktriner*) bir biçimde ele alınır. Nehlödof'ü düşündüğü için onu bırakıyor görünür. Beden Tolstoy için ölmektedir, çürümektedir, bu inanç romana boylu boyunca yerleşir ve ölen bedene saygı duymaz Tolstoy, koku tüm romana siner. Romanda, erkilleşme (*iktidar sahipliği*) ve başkalarını etkileme hakkı yalnızca cinsel açıdan arık (*temiz*) olanlara tanındığı için, insan-Tolstoy Robespierre'i Danton'a yeğleyecektir hiç kuşkusuz. Yine Bayley'e göre, **Diriliş**'in en güçlü varsayımı, "*bizi bedenden ve bedensel tatminlerden kurtaracak 'düşünce özgürlüğü'ne ulaşabileceğimiz varsayımdır. Bu ifade Anna Karenina'da yer alır ve aynı bağlamda iki kez karşımıza çıkar.*" (484)

Bu bir anlıksal (*zihinsel*) durum değildir. Romanın ölümü demektir, "*çünkü bir fikri genel akıştan yalıtıp ona mutlak bir güvenle bağlı kalmak, romanı gereksiz kılar.*" (482), insan anlığı hakikati kavrayamaz çünkü (*sofizm*). Hakikat insanın içindedir ve bedenden vazgeçildiğinde ulaşılır. "*Yine de Diriliş'in dünyasının gerçekliği ve bizi içine alıp etkileme gücü, Tolstoy'un inancından ve kararlı 'düşünce özgürlüğü'nden bağımsız gibi görünmektedir. Kitabın gerçekliği, yozlaşmış bir toplum düzeninin, hayatı ve bedeni sürüklediği ölümü gözler önüne sermesinde yatar. Bugün de en az kendi döneminde olduğu kadar anlamlı olan bu kâhinsi uyarı, bireyin kendinden hoşnutluğun ataletine, eşyanın olağan düzeninin ölümlü mekanik ataletine direnmesi çağrısıdır – Maslova'nın davası, Peter-ve Pol Kalesi'ndeki sahneler, mahkumların Moskova'daki yürüyüşleri. Bütün bu sahnelerde, bireyin dirilişi olanağından ziyade, toplumda kol gezen ölümle ilgili bir kaygı söz konusudur.*" (482)

*

Evet, **Diriliş** (1899) romanının bir gücü var. Klasik ve savlı bir Tolstoy romanı aylasıyla geliyor önümüze bir kere. Tolstoy mitini kırıp da romanın *anatomi*sine daldığımızda bir şeyi öğrenmiş oluyoruz. Ben bunu Türk yazını okumalarımın yeterince anlamış, çıkarsamıştım zaten. Bir romanın benimsenmesi, yaygınlaşması yalnızca güzelduyu (estetik) ölçü(t)leriyle ilgili değildi. Onlar kadar geçerli başka ölçü(t)ler karışıyordu işin içine ve daha az önemli değildiler. Çünkü temel soru dipte; su ister bulanık, ister duru olsun, tüm gerçekliğiyle bir çakıl taşı gibi duruyor: **niçin sanat?** Ve sorular uzar gider: **önce olan neydi?**

Anna Karenina'da (1877) olduğu gibi İncil'den alıntılarla başlar **Diriliş**. *Matta, Yuhanna* ve *Luka*'da, günah ve bağışlama üzerine tümcelerdir bunlar. Tolstoy en ağır suçu bağışlamaya dünden hazırdır. Hatta bunun için ona günah(kâr) gereklidir, en çamura bulanmış, en ahlaksız, en kötüsünden. O zaman rahat edeceğini adım gibi biliyorum. Günaha bulaşmamış birinin yavanlığı Tolstoy'u iyi bir ermiş, yalvaç yapmaya asla yetmeyecektir çünkü. **Anna Karenina**'yı bağışlama gücünü kendinde bulmuş, kendini Anna'nın günahı üzerinden huzura kavuşturmuştur Tolstoy.

Burada örümcek ağına takılan ise Maslova değil, kuşkusuz Nehlödof'dur. Günah ona aittir, seçilmiş kişi odur. Tolstoy'u kurtarırsa prens Nehlödof(un günahı) kurtaracaktır.

Daha bildirim dilini (*aforizma*) çağrıştıran girişinden bellidir romanın '*selameti*'. Yargıdır bu: "*Bitkiler de, kuşlar da, böcekler de, çocuklar da neşeliydiler. Gelgelelim*

insanlar –büyük, yetişkin insanlar- birbirini kandırmayı, birbirini ezmeyi sürdürüyorlardı. İnsanlar bu ilkbahar sabahının, tüm canlıların mutluluğu için yaratılmış doğanın bu güzelliğini değil, birbirlerine hükmetmek için uydurdukları şeylerin önemli, kutsal olduğu inancındaydılar.” (9)

Tolstoy kendini görevlemiş (militan) bir savaş karşıtı, devlet düşmanı, bir anarşisttir bu döneminde: “Askerlik, bomboş bir yaşayışı gerektirdiği, yani akla uygun, yararlı bir işle uğraşmayı, insanlık görevlerini kaldırıp yerine, yalnızca şartlı bir alay, üniforma, sancak onuru, başkalarına karşı sınırsız bir hakimiyet, üslerine ise ancak kölelerde görülebilecek bir baş eğiş getirdiği için insanları çoğunlukla bozar.” (57)

Bu sözlerini okuyunca kişisel düşüncem, bir Tolstoy okuru olarak, bir türlü onunla buluşamıyor ya ilerisine düşüyor ya gerisine. Kendi yaşamıyla bu düşünceleri arasında çelişkiden söz etmiyorum, bir *naiflik*ten, bir *çocuksuluktan* söz ediyorum. Belki de tansık (*mucize*) böyle bir aralıktan, çelişkiden ortaya çıkıyordur. Kilisede tutukluların dua töreninde, Nehludof Katyuşa'ya (Maslova) bakıyor ve orada bir dişi İsa görüyordu, ama Tolstoy'un anlatımıdır olağanüstü olan: “O anda, elinde bakır kahve cezvesiyle halkın arasından geçen zangoç eteğinin ucuyla Katyuşa'ya çarptı. Zangoç –Nehludof'a saygı göstermek amacıyla olacak- çevresinden dolaşırken, başını çevirip Katyuşa'ya bakmadığı için çarpmıştı ona. Nehludof şaşırmıştı: Bu zangoçun, oradaki, hatta evrendeki her şeyin Katyuşa için var olduğunu, evrende her şeyin önemsenmeyebileceğini, ama Katyuşa'yı önemsememesinin olmayacağını, çünkü onun evrenin merkezi olduğunu anlayamaması, sezinleyememesi garibine gitmişti. Tasvir duvarında altın onun için parlıyordu; büyük avizedeki, şamdanlardaki mumlar onun için yanıyorlardı, ‘Rabbimizin günüdür bugün, sevinin ey insanlar!’ diye söylenen bu neşeli şarkılar onun içindi. Dünyadaki iyi şeylerin hepsi onun için yaratılmışlardı. Bunu Katyuşa'nın kendi de biliyor gibi geliyordu Nehludof'a. Onun beyaz giysi içindeki duruşuna, sevinç okunan yüzüne, bakışlarından ikisinin ruhunda da aynı heyecanın olduğu anlaşılan gözlerine bakınca sezinlemişti bunu Nehludof.” (63)

Katyuşa'yı roman boyunca genellikle başkaları üzerinden, en çok Nehludof üzerinden algılıyoruz. Ve Nehludof (Tolstoy) bu romanı yazmanın da gerekçesi olan iç çatışmalarını şöyle sergiliyor: “Kadınla erkek arasındaki aşkta, her zaman bu sevginin doruğa vardığı, akli mantığı kabul etmediği bir an vardır. Nehludof için de bu an o kutsal yortu pazarıydı. Şimdi Katyuşa'yı anımsadığı zamanlar, kilisenin avlusunda öpüşmeleri, onunla ilgili anılarının tümünün üstüne çıkıyordu. Simsiyah, pırıl pırıl saçları geliyordu gözünün önüne. Sağlıklı bedeniyle küçük göğüslerini tertemiz saran beyaz giysisi, yüzünün o pembe beyazlığı, uykusuzluktan baygın bakışlı, parlak, hafif şehla, simsiyah gözleri; bir de her halindeki en önemli özelliği: Yalnız ona karşı değil –biliyordu bunu Nehludof- dünyadaki iyisiyle kötüsüyle –biraz önce öpüştüğü dilenciye de- her şeye, herkese karşı beslediği yürekten sevginin temizliği...” (65) “Sonra gözleri dolu dolu, yüzü kıpkırmızı, / -Yapmayın Dimitri İvanoviç, diye mırıldandı, yapmayın. / Sonra güçlü eliyle, beline dolanan kolu itti. Nehludof bıraktı onu. Bir an yalnızca utanmadı yaptığından, kendi kendisinden iğrendi bile. Kendine inanması gerekirdi o anda, ama bu utanç duygusunun onun ruhunun en iyi, üste çıkmak isteyen duygusu olduğunu anlayamıyordu. Bunun budalaca bir duygu olduğunu sandı. Herkes gibi davranması gerektiğini düşündü. / Gene koştu Katyuşa'nın peşinden. Bir kez daha doladı kolunu beline. Boynundan öptü. Bu öpüş önceki iki öpüşten –biri çalıların arkasındaki bilinçsiz olanı, öteki de o sabah kilisedeki- çok ayrıydı. Tutkulu bir öpüştü. Katyuşa hissetmişti bunu. / Katyuşa, Nehludof çok değerli bir şeyi kırmış, paramparça etmiş gibi, / -Ne yapıyorsunuz? dedi. / Sonra koşarak uzaklaştı.” (67) Bu güzel sahne Tolstoy'un epeyce bir

karişmasıyla zedeleniyor. Nehlödof... yaşadığı şeyi anlayamıyordu. Az aşağıda da Katyuşa'nın gösterdiği tepkiye göz atalım (aslında Tolstoy'un verdiği tepkiye):

"Katyuşa iki elini tertemiz yastık yüzünün içine sokmuş, yastığı iki ucundan tutarken ayak sesine dönüp baktı. Nehlödof'u görünce gülümsedi. Ama eskisi gibi neşeli, sevinç dolu bir gülümseme değildi bu. Ürkek, acıklıydı. Bu gülümseme Nehlödof'a yaptığıнын kötü olduğunu söylüyordu sanki (...) Nehlödof kararlı adımlarla yaklaştı Katyuşa'ya. Korkunç, azgın bir yaşayan duygu etkisi altına almıştı onu." (68)

Kendi kendine soruyordu: *"Büyük bir mutluluk muydu başından geçen, yoksa mutsuzluk mu?"* Sonra *"Her zamankinden bir ayrılığı yoktu,"* diye yatıştırdı kendini. Yatmaya çıktı odasına. (72)

Anlıyoruz ki Tolstoy düşünceleri için romanı hazırlıyor (ısıtıyor). Zaman zaman sabırsız davranırsa da asıl bombayı sonunda patlatacağını (kutsal adanmanın, kutsal seçimin yapılacağı an) biliyor. Küçük yargılar, dokunuşlarla yaklaşıyor kişilerine. Zaten bu kahramanlar onun düşüncelerini daha saf, duru kılmak için var değiller mi? Roman da bunun için değil mi? Önce biraz kıvranmaları, acı (çile) çekmeleri gerek. Ne yazık ki Tolstoy'un belki de en kötü bu romanında acı çeken ve acısına saygı duyabileceğimiz kişiler romanın kahramanları değil, çünkü bize okutulan bu yapıt (**Diriliş**) bir roman değil, dışarıda tutulmuş ve ancak böyle anlatılabilmiş (**Savaş ve Barış, Anna Karenina** gibi) bir yaşam tanıklığı değil, Tolstoy'un doğrudan kendisiyle ilgili... Tolstoy kendisine bakmaya zorluyor bizi. Bu yüzden düşünsel olarak haklı olsa bile, romanına haksızlık ediyor. Ustalığını, bu konuda yerleşik, neredeyse kurumlaşmış anlatma (yazma) yeteneğini hiç tartışmıyorum elbette. Yaşamını bilenler için Tolstoy portresinden bir ayrıntı: *"Çılgın bencilliğinin etkisiyle yalnızca kendini düşünüyordu Nehlödof Katyuşa'ya yaptığı duyulursa ne denli kınanacağıydı onu ilgilendiren. Yoksa genç kızın başına gelecekler, çekeceği acılar değil."* (73) O zaman sorabiliriz: Nehlödof'un eylemine kaynaklık eden iç çatışmaları neden yeterli inandırıcılıktan yoksun? *"Burada, salonda bulunanlar onun Maslova'ya yaptığını öğrenirlerse düşeceği yüz kızartıcı durumun korkusu ruhunda olup bitenleri bastırıyordu şimdilik. Bu korku ilk anlarda her şeyden güçlüydü."* (84)

Tolstoy böyle anlarda araya girmek, yorumlamak zorunluluğu duyar. Görevini unutmuyacaktır: *"İçinde yavaş yavaş filizlenen pişmanlık duygusuna boyun eğmiyordu henüz. Bir zaman sonra unutulup gidecek, yaşamının akışını etkilemeyecek, bozmayacak bir rastlantı olarak görüyordu bu olayı (...) Nehlödof da yaptığıнын ne iğrenç bir şey olduğunu hissediyordu, ama yaptığıнын anlamından habersizdi henüz. Suçlu olduğunu da kabul etmiyordu. Karşısındaki davanın onun davası olduğuna inanmak istemiyordu bir türlü. Gelgelelim görünmeyen, güçlü bir el yakalamıştı onu. Bu elden kurtuluşunun olmadığını hissediyordu. Hâlâ umutsuzluğa düşmüyor; her zamanki alışkanlığıyla, ayak ayak üstüne atmış, kendine güven dolu bir tavırla..."* (86) Nehlödof'un öteki yüzü, seçkin, aksoylu (aristokrat) dünyası aşağılanmakta, yapaylığı, doğrudan Nehlödof üzerinden okurun gözüne sokulmaktadır: *"Oysa, şaşılabilir durumdu, bu evdeki her şeyden –kapıcıdan geniş merdivene, çiçeklerden garsonlara, masanın hazırlanışına kadar her şeyden-tiksiniyordu şimdi. Missi'yi bile güzel, içten bulmuyordu (...) Nehlödof Missi'ye karşı iki çeşit davranış arasında bocalardı hep. Bazen sanki gözlerini kısarak ya da ay ışığında gibi her şeyin en iyisini görürdü onda; hem gencecik, hem güzel, hem zeki hem içten bulurdu onu... Kimi zamansa parlak güneş ışığı altında eksik yanları batardı gözüne. Şimdi parlak güneş vardı. Yüzündeki bütün kırışıklıkları görüyordu şimdi. Saçlarını nasıl kabarttığını biliyordu. Dirseklerinin sivriliği, en önemlisi de, babasınınkini andıran baş parmağının tırnağının yassılığı gözüne batıyordu."* (101)

Nehlüdoğ'un nişanlısıdır Missi. Nehlüdoğ'daki değişikliği duyumsamıştır, tam ne olduğunu kestiremese de. Gerçi bu ayrıcalıklılar toplumunun (sosyete) güzeli için Tolstoy okurunu çok da üzmemek istemez. Ama yine de romancı yanı depresir, güzel bir sahne yaratmaktan alıkoymaz elini. (101-104) Romanın asıl ve etkileyici tanıklıkları ise tutukluların yaşamlarına, koşullarına, gerçeğe görüntüler sarsar insanı. Bilindiği kadarıyla Tolstoy doğrudan tanıklık edememiştir anlattıklarına. Dinlemiştir daha çok. Öte yandan ciddi araştırmalar yapmıştır: *"Esmer kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklarıydı bunlar. Ona hakaret ettiler, vurdular, canı o kadar çektiği halde şarap vermediler diye ağlıyordu. Hıçkırıklarının bir nedeni de ömründe küfürden, alaydan, hor görülmeden, sopadan başka bir şey görmediği için içlenmesiydi. Kendini biraz olsun avutmak amacıyla ilk aşkını, fabrika işçisi Fodka Molodyonko'yu düşünmek istemişti. Sonra bu aşkın sonunu anımsamıştı. Şöyle bitmişti bu aşk: Bir gün Molodyonko arkadaşlarıyla içerken onu yanlarına çağırmış, sonra en duyarlı yerine zorla şarap sürmüş, o acıdan kırım kırım kıvranırken arkadaşlarıyla kahkahalarla gülmüşlerdi. Bunları anımsayınca kendi kendine acımıştı esmer kadın. Kimsenin duymadığını sanarak çocuk gibi sesli sesli ağlamaya başlamıştı. Burnunu çekiyor, tuzlu gözyaşlarını yutuyordu."* (127) Tartışmalı yargı çok gecikmez: *"Bu çeşit insanların ortaya çıkmasına yardım eden koşulları yok etmeye çalışacak yerde, bir şey yapmaktan öte bu koşulları doğuran koşulları destekliyoruz. Bu kuruluşlar bellidir: Fabrikalar, atölyeler, meyhaneler, içkili yerler, genelevler. Bunları ortadan kaldırmadığımız gibi, gerekli olduğuna inanıyor, daha iyi işlemleri için elimizden geleni yapıyoruz./ Böyle milyonlarca insan yetiştiriyor, sonra bunlardan birini yakalıyor; bir şey yaptığımızı, tehlikeyi uzaklaştırdığımızı..."* (134)

Tolstoy'un çocuksu çözümleri böylesi yargılara dayanıyor işte. Ağaçlardan ormanı göremediği için suçlu olarak yargıyı, orduyu vb. imliyor. Etyişimin (diyalektik) bir yanı çalışıyor onda. Bununla birlikte şunu ayımsaması da çok önemli, anlamlıdır. O polisin suç, ordunun savaş, varsılığın yoksulluk ürettiğini de görmüştür bir yandan. Belki de asıl derdi budur. Güç (erk, iktidar gücü) hangi yanda yoğunlaşıyorsa işte ondan nefret ediyor Tolstoy. (Bu belki dayanakları zayıf, ama haklı bir tutumdur iyi düşünülürse.) Onu devrimci kılan yanı da budur. Apaçık bağıdır: polis varsa suç vardır. Polis suç üretir. (Varlığını buna borçludur çünkü.) Ama gerçek, yani bakıştaki çocuksuluk (naiflik) yine de değişmez. Belli ki Tolstoy'un varmak istediği yer, İsa'nın durduğu yer ve onun seçtiği şeydir.

*

Sıralı Gözlemler:

'Trenin altına kendini atan kadın imgesi' **Anna Karenina**'dan (1877) sonra bir kez daha geliyor önümüze:

"Katyuşa kıza bir şey söylemeden 'Tren geçerken altına atayım kendimi, her şey bitsin,' diye geçiriyordu içinden (...) Perişan bir durumda, iliklerine kadar ıslanmış, üstü başı çamur içinde eve dönmüştü. Onu şimdiki durumuna getiren ruhsal değişiklik de o gün başlamıştı işte. İyiliğe o korkunç geceden sonra inanmamaya başlamıştı. O zamana kadar iyiliğe de inanırdı, insanların iyiliğe inandıklarına da. Ama o gece hiç kimsenin böyle bir şeye inanmadığı, insanların Tanrıdan, iyilikten söz etmelerinin tek nedeninin birbirlerini aldatmak olduğu inancı yer etmişti içinde." (143)

Tolstoy'un **Diriliş**'i yazdığı dönemdeki (1899) yargısı en büyük suçlunun kilise olduğu yönündeydi:

“Hiç kimsenin aklına burada İsa adına yapılanların aslında İsa’ya en büyük küfür olduğu, onunla alay etmek gibi gelmiyordu (...) İsa’nın, kendini onlardan biri saydığı ‘küçükleri’ yoldan çıkardıktan başka, İsa’nın insan oğluna getirdiği mutluluğu onlardan saklayarak, onları en yüce mutluluktan yoksun ederek, en dayanılmaz acıları çekmek zorunda bırakarak yaptıklarını düşünmüyordu kimse.” (149)

Nehlüdof’un Maslova’yla yıllar sonra sürgünde ilk karşılaşma sahnesi:
“Maslova onu görmeyi hiç beklemiyordu. Özellikle şimdi, burada onunla karşılaşabileceğini aklının ucundan geçirmiyordu. Bu nedenle onu birden karşısında görünce şaşırmış, unuttuğu şeyleri anımsamıştı. Önce onu seven, onun da sevdiği pırlanta gibi bir gencin ona düşündürdüklerinin, tattırdığı duyguların o yepyeni, göz kamaştırıcı dünyasını anımsadı –hayal meyal-, sonra bu gencin anlaşılmasız kalpsizliğini, yaşadığı o büyülü mutluluğu izleyen, bir sürü hakareti, acıları... Yüreğine bir şey saplandı sanki. Duygularını iyice anlayacak güçte olmadığı için şimdi de her zaman yaptığını yaptı: Bu anıları kovar, çirkin yaşantının koyu dumanıyla örtmeye çalışırdı onları. Şimdi de aynı şeyi yapmıştı.” (160)

Nehlüdof’un iç çatışması iyice yapaylaşarak sürmektedir. Bir insanın kendini yalvaca (ermiş, peygamber) dönüştürmesi, böyle gördüğü an ve ondan sonra nasıl davrandığıyla ilgilidir bu yapaylaşma büyük ölçüde:

“Nehlüdof, ruhunda çok önemli bir oluşumun gerçekleşmekte olduğunu, ruh dünyasının dengede sallandığını, en küçük bir çabayla iki yandan birinin ağır basacağını hissediyordu. Gösterdi bu çabayı. Dün ruhunda varlığını hissettiği o tanrıyı yardıma çağırırdı. Geldi yardımına tanrı. Maslova’ya her şeyi anlatmaya, hemen şimdi anlatmaya karar verdi.” (162)

Diriliş’in XLIV. Bölümü Tolstoy’un düşüncelerini ve gerekçelerini dile getirmesi, billurlaştırması açısından önemli (kısa) bir bölümdür. İnsanoğlu kendisini nasıl aldatır? Yaşadıklarını neden ve nasıl yaşar? Sorular bunlardır ve yanıt şöyle verilir: “Başka türlü de olamazdı. Kişioğlu, bir şeyler yapabilmek için önce işini önemli, iyi bellemek zorundadır. Bu nedenle durumu ne olursa olsun, her zaman işini ona önemli, iyi gösterecek bir dünya görüşü yaratır kendine (...) Maslova da kendine göre bir dünya görüşü edinmişti. Bir genel kadındı. Kürek cezasına çarptırılmış bir genel kadın. Ama gene de kendini haklı görmesine, hatta insanlar önünde durumuyla övünmesine yardım edecek bir dünya görüşü vardı (...) Ona gereksinme duymayan erkeklerin farkında değildi. Bu nedenle, insanları tutkudan gözü dönmüş, ellerindeki bütün olanakları –yalanı, zorlamayı, parayı, kurnazlığı- ona sahip olmak için kullanan yaratıklar olarak görüyordu.

Yaşam buydu Maslova için. Böyle bir dünya görüşü onu sonuncu değil, çok önemli bir insan yapıyordu.” (163)

“Ağzının içki koktuğunu ancak şimdi fark etmişti Nehlüdof. Onun bu halinin nedenini anlamıştı.

-Sakin olun, dedi.

-Ne demek sakin ol? Sarhoş mu sandın beni? Evet, gerçi sarhoşum, ama ağzımdan çıkanı kulağım duyuyor. Aklım başımda. Kürek mahkumuyum ben, b... ah bayım diyordum az kalsın, Prens, fiyatım bir yüzlüktür (...)

-Benden yararlanarak kendini kurtarmaya çalışıyorsun. Bu dünyada bedensel hazzın için kullandın beni. Öteki dünyada da kurtulman için kullanmak istiyorsun! Senden de gözlüğünden de o iğrenç, yağlı yüzünden de nefret ediyorum.” (178)

Tolstoy kendine hiç şans tanımaz gerçekte. Çünkü bana göre derinden derine ne olduğunu, kendini bilir. Kendi içini okur. Kendini aldatma konusunda sınırlarının nereden geçtiğinin ayırımıdadır ve bu bilgi bir soruysa eğer, bunun bir yanıtı olamayacağını da... Sonuçta ve her şeye rağmen bunu bilerek huzursuz ölmüştür. Ölümler ne kendince ne başkalarınca bağışlanmamıştır:

“Çok yaygın yanlış bir inanç vardır. Her insanın belirli özellikleri olduğu söylenir. Sözgelimi, biri için iyidir, kötü huyludur, zekidir, aptaldır, çalışkandır, tembeldir, vb. denir. Oysa hiç de böyle değildir. Bir insanın çoğunlukla akıllı, çoğunlukla çalışkan olduğunu, ya da bunun tersini söyleyebiliriz. Ama bir insan için iyidir ya da akıllıdır, başkası için de kötüdür ya da aptaldır dersek yanlış olur. Gelgelelim hep böyle ayırırız insanları. Çok yanlış bir davranıştır bu aslında. İnsanlar nehirlerle benzerler. Hepsinden aynı su akar, ama her nehir kâh daralır hızlı akar, kâh genişler durgun akar, kâh tertemizdir, kâh bulanık, kâh soğuktur kâh ılık, insanlar da öyledirler. Her insanda kişiöğlünün genel özelliklerinin özü vardır. Bazen bunlar, bazen ötekiler çıkar üste. İyi ya da kötü olur. Bazı insanlarda bu değişiklikler pek belirgindir, kesindir. Nehlüdof da bunlardandı. Bedensel nedenleri de ruhsal nedenleri de vardı bu değişikliklerin. Şimdi de böyle bir değişiklik olmuştu onda.” (208)

Halk ‘halk’ olarak bırakılmıştır **Diriliş**’te. Toplum eleştirisi çok keskin ve acımasızdır: *“Halk yavaş yavaş öylesine alışmış, benimsemiş ki bunu, yaşayışının korkunçluğunu göremiyor, yakınmıyor. Bu yüzden biz de bu durumun olağan olduğunu sanıyoruz.” (234)*

Öte yandan aydınlanmış (ermiş, olgun) aydın için her şey duru, saydam bir özellik kazanır. Kendisini bilemese de ne yapması gerektiğini iyi bilir, Nehlüdof’un açık yürekliliği, korkusuzluğu biraz böyle bir şey. Suçunu, sorumluluğunu bile abartmaksızın önüne gelene açabilir (tıpkı Tolstoy gibi). O yalnızca kendisine de dışarıdan bakarak tartışılabilir kılmak istiyor sorunu. Öznelliğini nesnelleştirerek her ne ise sorunun çözümünü olanaklı kılıyor:

“Sonunun ne olacağını hiç umursamadığı, yalnızca ne yapması gerektiğini düşündüğü için kolay geliyordu ona bu sorular şimdi. Şaşılacak bir durumdu. Kendisiyle ilgili sorunları bir türlü çözümleyemiyor, başkaları için yapılması gereken şeyleri kesinlikle biliyordu.” (241)

İnsanın tinini, iç evrenini birkaç tümceyle çözen Tolstoy, Maslova’nın içine yerleşir. Maslova’nın yazgısından bir koca kadınlık öyküsü çıkarır kesinlikle. Tolstoy yazar olarak nasıl bir gizilgüç (potansiyel) taşıdığını da kanıtlamış olur böylece.

“Bütün bunların nedeni Nehlüdof’tu. Maslova’nın içine, eskiden ona duyduğu nefret doldu birden. Ona sitem etmek, bağırıp çağırmak istedi. Onu tanıdığını, ona teslim olmayacağını, bedensel yönden ondan yararlandığı gibi ruhsal yönden de yararlanmasına izin vermeyeceğini, onu soyluluğunun bir aracı yapmasına göz yummayacağını yüzüne haykırmak fırsatını kaçırdığı için üzülmüyordu şimdi. Bu üzüntüsünü bastırmak için içmek istedi. Koşuştaki olsaydı sözünü tutmaz, içerdi de. Buradaysa sağlık memurundan başka kimseden alamazdı içkiyi. Oysa korkuyordu sağlık memurundan. Asılıyordu ona çünkü. Erkeklerle konuşmaktan bile iğreniyordu. Koridordaki tahta kanepede bir süre oturduktan sonra odaya döndü. Arkadaşının sorularına yanıt vermeden, kaybolmuş yaşamı için uzun süre acı acı ağladı.” (262)

Eşsiz bir sahne daha... **Diriliş** ne kadar kendi türünde kötü bir roman olsa da bu tür olağanüstü sahnelerden yoksun değil. Dizge (sistem) ve insan çok keskin bir biçimde

karşı karşıya gösteriliyor. Ama benzeri birçok sahne gibi, Tolstoy'un yazısında görselliğin (sinematografik yaklaşımın) ne denli etkili olduğunu da ayrıca kanıtlıyor. Tolstoy'un bence en önemli özelliklerinden biri olan görsellik üzerinde yeterince durulduğu kanısında değilim. Ayrıntı, Eisenstein benzeri bir kurguyla karayergisel (*ironik*) eleştirinin güçlü bir anlatımına bürünüyor:

"Nehlüdof,

-Kararın bozulmasını gerektiren nedenler yeterli olmayabilir, dedi, ama sanırım dosyanın incelenmesinden kararın bir yanlış anlama yüzünden verildiği anlaşılacaktır. Vladimir Vasilyeviç sigarasının külüne dik dik bakarak,

-Olabilir, dedi, ama Yargıtay davanın gerçek yanıyla ilgilenemez. Yasaların doğru uygulanıp uygulanmadığına bakar, o kadar.

-Ama bu başka olaylara hiç benzemiyor bence.

-Biliyorum, biliyorum. Hiçbir olay benzemez ötekilere. Böyle işte.

Sigaranın külü hâlâ dayanıyordu, ama bir yerinden çatlamıştı artık, ha düştü ha düşecekti. Volf sigarasını külü düşmeyecek biçimde tutarak,

-Petersburg'a seyrek geliyorsunuz galiba? diye sordu.

Yavaşça tablaya götürdü sigarasını, tam o anda kül düştü.

-Ne korkunç bir şey şu Kamenski'lerin başına gelen! dedi. Aslan gibi bir gençti. Hem de ailenin tek oğlu. Özellikle annenin durumu kötü..." (275)

Bir yazı ustasının birkaç fırça darbesinde inebildiği derinliklere bir kanıt:

"Kontes odaya döndüğünde iki eski arkadaştan öte, onları anlamayan insanların arasında birbirlerini anlayan iki yakın dost gibi konuşuyorlardı.

Yönetim organlarının haksız davranışlarından, insanlara çektirilen acılardan, halkın yoksulluğundan söz ediyorlardı. Oysa aslında, birbirlerinden ayırmadıkları gözleri konuşmanın arasında durmadan 'Sevebilir misin beni?' diye soruyor, öteki yanıt veriyordu: 'Sevebilirim.' Kadının erkeğe, erkeğin kadına duyduğu o duygu giderek daha bir yaklaşıyordu onları." (305)

Aydın (!) ne kadar sorumludur? Tolstoy suçluyor:

"Elbette kaba anlamıyla puta tapmaktı şu Iversk'lilerin, Kazan'lıların, Smolensk'lilerin yaptıkları. Ama halk seviyordu bunu, inanıyordu, öyleyse desteklemek gerekirdi bu batıl inançları. Böyle düşünüyordu Toporof. Halkın batıl inancı sevdiğini sanıyordu. Oysa halkın batıl inancı sevmesinin suçu Toporof'un, onun gibi aydınlığa kavuşmuş, ama ellerindeki ışığı bilgisizliğin karanlığından kurtulmaya çalışan halka yardım için değil, onu bu karanlığa iyice gömmek için kullanan insanlarındı." (314)

Nehlüdof (Tolstoy) hala yeterince arınmamış, aslına dönmemiştir. Şeytan hâlâ yakınlarındadır:

"Nehlüdof, Mariette'nin ona bir şey söylemek niyetinde olmadığını anlamıştı. Akşam tuvaleti içinde bütün çekiciliğiyle, omuzlarının güzelliğiyle, beniyle görünmek istemişti ona, hepsi o kadar. Nehlüdof hem hoşlanıyordu bundan hem öğreniyordu." (320)

Ve artık her şey aktörenin (*etik*) alanı içerisinde aydınlanır. Kişinin seçimini aşan bir aydınlanmadır bu. Işığın altında kişi kendisine bile kalmaz, değişerek bir tür *martir* (şehit), adanmış bir varlığa dönüşür:

"Kişiye rahatlık veren karanlığın yerine o gece kaynağı belirsiz, soluk, küskün, tuhaf bir aydınlık olduğu gibi, Nehlüdof'un ruhunda da, bilinmezliğin ona huzur veren karanlığı yoktu artık. Her şey apaydınlıktı. Önemli, iyi sayılan her şeyin değersiz, iğrenç olduğunu görüyordu. Bu parlak ışıkların, bu lüksün alışılmış, yalnızca

cezalandırılmamakla kalmayıp, üstelik yüceltilen, kişiöğlunun düşünemediği tüm güzelliklerle bezenen suçları saklamaktan başka bir işe yaramadığını biliyordu. Nehludof unutmak, görmemek istiyordu bunu. Ama görmemek elinde değildi artık. O anda Petersburg'un üzerindeki ışığın kaynağını göremediği gibi bu ışığın kaynağını da göremiyordu. Bu ışık ona ölgün, kasvetli, gerçeklerden uzak görünüyordu ama onun ışığın aydınlattığı şeyleri görmemek elinde değildi. Aynı anda hem neşeliydi hem telaşlı." (321)

Yürek (okurunki) nasıl titrer? Nesnellikle. Tolstoy kadar kavi, güçlü, yansız durarak... Silerek duygusalıkları. Duygulardan arınarak...

"Nehludof gösterdi. Maslova sol eliyle bluzunun sağ kolunu yukarı çekti. Nehludof yanında ayakta duruyordu. Sessizce Maslova'nın masaya eğilmiş sırtına bakıyordu. Genç kadının bedeni, tutmaya çalıştığı hıçkırıklarla sarsılıyordu arada bir. İki duygu çarpışıyordu Nehludof'un ruhunda: Gururunun incinmesinden doğan öfkeyle, acı çeken bir insana duyulan acıma. İkinci duygu daha baskın çıktı. Eskiden de yürekten acıyor muydu ona, yoksa günahlarını, bayağılığını Maslova'yı suçladığı şeylerde mi görmüştü, anımsamıyordu. Nedense, ansızın suçlu hissetmişti kendini. Acımişti Maslova'ya." (325)

Olayörgüsü düğümünün çözüldüğü yerlerden biri aşağıdaki sahne. Arınma (katarsis) sürmektedir. Ağırlık Nehludof'un arınmasında olsa da bir yandan Katyuşa kutsala bulanır. Ama her iki kişi (karakter) açısından roman boyunca işleyen, üstelik sonlanmamış bir süreçtir bu. Bunu okur olarak unutsak haksızlık olur. Tolstoy'u yanlışlıkla bile hafife alamayız. Maslova (Katyuşa) Nehludof'un geleceksizliğini halk bilgeliğiyle, hatta görmüş geçirmişlik, feleğin çemberinden geçmişliğiyle doldurur, tümler. Nehludof yolunu yitirirdi yoksa. Buradan Tolstoy'un kadın hakları karşıtılığına (anti-feminizm) karşın 'kadının gücü' konusundaki vurgusunu, cennetin annelerin ayaklarının altında olduğunu iki arada bir derede söyleyiveren Kuran'ınkiyle bir ya da benzer tutabilir miyiz? Pek sanmam... Maslova yaşamı Nehludof'dan daha iyi okur, daha gerçekçidir. Tam da bu yüzden eksik kalır, kutsalın berisindedir. Nehludof bir ermiş (aziz) olarak çıkabilir bu öyküden. Maslova ise çıkamayacaktır. Çünkü o gerçekçidir, geleceği ayan beyan gören bir bilici denli (!) gerçekçi. Burada bir karayergi yok, hayır. Tolstoy'a, dolayısıyla erkek türüne gerekense gerçek değildir, inançtır, inanmaktır yalnızca. Eğer Nehludof, Katyuşa denli okuyabilseydi yaşamın gerçekliğini, Tolstoy'un yalvaçlaşma süreci işlemez, kırılır, romanı yazmanın da bir anlamı, önemi, hatta nedeni kalmazdı. Tolstoy ince düşünülmüş bir izlenceyi (program) gerçekleştiriyor **Diriliş**'te.

"Maslova hâlâ –ikinci görüşmelerinde Nehludof'a söylediği gibi- onu bağışlamadığına, ondan nefret ettiğine inandırmaya çalışıyordu kendini. Oysa yeniden sevmeye başlamıştı onu. Hem öyle seviyordu ki, elinde olmadan Nehludof'un ondan istediklerini yapıyordu: İçkiyi, sigarayı bırakmıştı. Şuna buna cilve yapmıyordu artık. Revire girmeyi kabul etmişti. Bütün bunları, Nehludof'un böyle istediğini bildiği için yapıyordu. Evlenmeyi hep öylesine kesinlikle reddetmesinin asıl nedeni, ona bir zamanlar söylediği gurur dolu sözleri gene söyleyebilmek isteğiydi. Sonra, evlenirse Nehludof'un mutsuz olacağını biliyordu. Nehludof'un kendini feda edişini kabul etmemeye kararlıydı. Öte yandan, Nehludof'un onu küçümsediğini, eskisi gibi bir sokak kadını olarak kalacağını düşündüğünü, onda olan büyük değişikliği göremedeğini düşünmek de çok acı veriyordu ona. Nehludof'un, onun revirde kötü bir şey yaptığını düşünemesi, küreğe gitmesinin artık kesinleştiği haberinden daha çok acı veriyordu ona şimdi." (327)

Nehlüdof eğer bir değişim, dönüşüm geçirseydi bunu Tolstoy büyük bir yazınsal güç ve değerle aktarmakta geri kalmazdı. Ama Nehlüdof romana nasıl girdiyse öyle çıkar romandan. Görünüş aldatmamalı bizi. Bir karar alarak girer ve bu kararla çıkar. Maslova onunla evlenmiş, evlenmemiş, onu seçmiş seçmemiş ikincildir bu artık. Kendisi bir seçilmiştir. Gündelik yaşam örgüleri içinde debelenen insan istemiyle bağlanamaz. Yol göstermede, aydınlanmada bilim belki en son başvurulacak şeydir. Çünkü bilim tek olguya bağlıdır. Yaşamın anlamıysa tümel evetler (kabuller) içinde ortaya çıkar. Bilim karşıtçılığının felsefi temelleri, ama genelde Tolstoy'un felsefi temelleri gerçekten içler acısı, çok zayıf(tır).

"Başlangıçta bu sorunun yanıtını kitaplarda bulabileceğini biliyordu. Bu konuyu inceleyen kitapların tümünü almıştı. Lombro'nun, Garofalo'nun, Ferri'nin, List'in, Maudsley'in, Tard'ın kitaplarını büyük bir dikkatle okuyordu. Ama okudukça daha bir umutsuzluğa kapılıyordu. Bilime, bilimsel alanda bir şeyler yapmak –yazmak, tartışmalara katılmak, öğrenim yapmak- için değil de sıradan, yaşamla ilgili sorulara yanıt bulmak için başvuran kimselerin karşılaştığı durumla o da karşılaşmıştı. Bilim, ceza yasasıyla ilgili kurnaz, güç binlerce soruya yanıt vermesine karşın, yalnızca onun yanıt aradığı soruyu es geçiyordu. Çok basit bir şeydi öğrenmek istediği: Bir bölük insanın, kendilerinden bir ayrılığı olmayan başka insanların özgürlüğünü ne hakla elinden aldığını ne hakla onları kırbaçladığını, sürgüne yolladığını, öldürdüğünü, onlara acı çektirdiğini öğrenmek istiyordu. İnsanda irade özgürlüğü olup olmadığı üzerine birtakım düşüncelerle yanıt veriyorlardı ona. Kafatası ölçülerinden, insanın suç işleyebilecek bir tip olup olmadığı anlaşılabilir miymiş? Suç işlemede kalıtımın rolü neymiş? Kişi doğuştan kötü, ahlaksız olabilir miymiş? Ahlak neye denirmiş? Delilik neymiş? Soysuzlaşmak neymiş? Kendini kaybederek nasıl suç işlemiş insan? İklimin, beslenmenin, bilgisizliğin, görgünün, hipnotizmanın, tutkunun suç işlemekte etkileri neymiş? Toplum neymiş? Toplumun görevleri neymiş, vb."
(330)

Aşağıdaki türden bir konuşma (diyalog) ancak büyük bir yazarın üstesinden gelebileceği şeydir. Tolstoy konuşturma ökesidir (deha). Konuşma sırasında Nehlüdof sözünün gerisinde kaskatı bir töreci (ahlakçı) olarak belirir. Nataşa mı yalnızca, Sofya da (Tolstoy'un karısı) anlayamayacaktır onu:

"Nataşa kardeşinin yüzüne bakarak kararlı:

-Her şeyi biliyorum Dmitri, dedi.

-Buna çok sevindim.

-Böylesine bir yaşamdan sonra onu düzeltebileceğini gerçekten düşünebiliyor musun?

Nehlüdof ablasının karşısındaki sandalyede, dirseğini masaya dayamadan oturuyor, sözlerini iyi anlamak, iyi yanıtlar verebilmek için dikkatle dinliyordu onu. Maslova'yla son görüşmesinin verdiği ruhsal durumun mutluluk dolu sevinci ile insanlara sevgisi içindeydi hala.

-Onu değil, kendimi düzeltmek istiyorum ben, dedi.

Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

-Bunun için evlenmekten başka yollar da vardır.

-Ben en iyi yolun bu olduğu kanısındayım. Hem bu beni, insanlara daha yararlı olacağım bir çevreye sokacaktır.

Natalya İvanovna:

-Mutlu olabileceğini hiç sanmıyorum, dedi.

-Önemli olan benim mutluluğum değildir.

Öyle kuşkusuz. Ama onda kalp varsa, o da mutlu olamaz. İsteyemez senden böyle bir şeyi.

-İstemiyor zaten.

-Anlıyorum, ama yaşam...

-Ne olmuş yaşama?

-Başka şeyler ister yaşam.

Nehlüdof ablasının –gözlerinin, ağzının çevresinde küçük kırışıklar olsa da- güzel yüzüne bakarak:

-Yapmamız gerekenden başka bir şey istemez bizden yaşam, dedi.

Natalya İvanovna göğüs geçirdi:

-Anlayamıyorum seni.” (334)

Savaş ve Barış savaşa ve ölüme (aslında öldürüme, kıyıma) başkaldırmanın destansı anlatısıydı. Bu Tolstoy için önemlidir. İnsanın insanca kıyımını anlayamamaktadır ve öyle yadsımaktadır ki bunu, aşağıdaki olağanüstü bölüm bu tinsel duyumla olanaklı olabilirdi ancak. Kıyımı da hiç kimse bu denli çarpıcı anlatamazdı. Biraz ötesi, yazmak yerine kusmak olurdu. Eğer yine de ölü(m) yaşamı altüst etmiyorsa, uygarlığımızın ve ölüme direniş ekinimizin (*kültür*), bu yalancı, sahte kurgumuzun gücü ve yüceliğiyle (!) övünebiliriz ve ne denli övünsek azdır. Uygarlığımız bir ikiyüzlülük ekinidir aynı zamanda. İlginç olan Nehlüdof tanıklık etmekle yetinirken Tolstoy’un derinlemesine etkilenmesi. Yazar ve kahramanı arasında böyle bir yarılma var ve romanı zayıflatan şeylerden biri de tam budur: “Nehlüdof ölüye bakıyordu. Polisler çekilmişlerdi önünden. Yüzünü örten şapkasını da kaldırmışlardı. Öteki ölünün tersine, bunun yüzü çok güzeldi. Bedeni de biçimliydi. Güçlü kuvvetli olduğu belliydi. Yarisini traş ederek çirkinleştirdikleri başına; siyah, şimdi hayat ışığı kaybolmuş gözlerinin üstünde yükselen dar alnına karşın çok yakışıklıydı. İnce, siyah bıyıkların üstündeki kemerli, küçük burnu da güzeldi. Yavaş yavaş morarmaya yüz tutmuş dudaklarında bir gülümseme vardı sanki. Küçük sakalı yüzünün altını çevreliyordu yalnızca. Başının traş edilmiş yanında küçük, sağlam, güzel bir kulak çarpıyordu göze. Yüz anlatımı hem sakın hem sert hem içtendi. Bu insanın ruhsal yaşayıştan nasıl yoksun bırakıldığı yüzünden belliydi. Ellerinin, zincire vurulmuş ayaklarının ince kemiklerinden, ölçülü, biçimli bedeninin her şeyinden onun bir zamanlar ne denli güzel, güçlü, becerikli bir insan, itfaiye komutanının ayağı incitildi diye öylesine kızdığı o kula attan ne denli üstün bir yaratık olduğu belliydi. Oysa öldürmüşlerdi onu. Bir insan olarak ölümüne hiç kimse acımadığı gibi, insanlığın yok yere bir güç kaynağını yitirdiğine de üzülüyordu kimse. Ölümün herkeste, yakında kokacak bir cesedi ortadan kaldırmak zorunluluğunun verdiği telaşın can sıkıntısından başka bir duygu uyandırmamıştı.” (357)

Devleti dolduran içeriği değil, aygıtın kendini görmek için sanırım Tolstoy olmak gerekirdi. Bu sezgi gücü işte Kafka’da yinelenir (alegori). Ama Tolstoy yaşamını bunu anlamaya ve anlatmaya adanmıştır çoktan:

“Bu insanların böylesine hain, en olağan acıma duygusundan böylesine yoksun olmalarının tek nedeni devlet hizmetinde çalışmalarındır kuşkusuz –Nehlüdof, yarmanın çeşitli renkte taş kaplı kenarlarından akan yağmur sularına bakarak düşünmeyi sürdürüyordu.- Devlet memuru oldukları için, şu toprağın suya olduğu gibi onlar da insan sevgisine duyarsızdılar. Yarmaların kenarlarının taşla kaplanması doğrudur belki, ama şu yukarıdaki gibi buğday, ot, ağaç yetişebilecek bu toprağın bitkiden böyle yoksun bırakılması dokunuyor insana. İnsanlarda da aynı durum var.

Belki gereklidirler valiler, müdürler, polisler, ama insanlara vergi en önemli duygudan, birbirine acıma, birbirini sevmeye duygusundan yoksun insan görmek korkunç bir şey. Bunun tek nedeni, bu insanların, yasa olmayan şeyi yasa bellemeleri, insanoğlunun yüreğine Tanrının koyduğu değişmez, dünya durdukça kalacak şeyiyse yasa bellememeleridir. Onun için sıkılıyorum bu insanların yanında. Düpedüz korkuyorum onlardan (...) Şöyle bir psikoloji sorusu verilse: Günümüzde insanların, Hristiyanların, temiz ruhlu, iyi insanların, kendilerini suçlu hissetmeden korkunç canavarlıklar yapabilmeleri için nasıl bir düzen gerekir. Tek yanıtı olurdu bu sorunun: Şimdiki düzen. İnsanların vali, müdür, subay, polis olmaları, yani önce, insanlara eşya gibi, kardeşçe bir sevgi duymadan davranılmasına izin veren devlet hizmeti diye bir şeyin olduğuna inanan insanların bulunması; sonra, devlet hizmetindeki bu insanların, yaptıklarının sorumluluğu belli birisinin üzerine düşmeyecek biçimde örgütlenmeleri. Bugün gördüğüm canavarlıklar başka bir koşul altında gerçekleşmezdi. İnsanlara sevgisiz davranabilecek durumların olduğunu sanıyorlar, oysa yoktur böyle bir durum. Eşyalara karşı sevgisiz davranabilir insan: Ağacı kesebilir, çamurdan tuğla yapabilir, acımadan dövebilir demiri, ama arılara karşı dikkatsiz davranamayacağı gibi, insanlara karşı da sevgisiz davranamaz (...) Çünkü insan yaşamının temel yasası insanlar arasında karşılıklı sevgidir. Evet, kişiöğlü çalışmaya zorladığı gibi sevmeye de zorlayamaz kendini. Ama bu demek değildir ki, insanlara özellikle onlardan bir şey istediğin zaman sevgisiz davranabilirsin. İnsanları sevmiyorsan otur oturduğun yerde (...) İnsanlarla ilgilenme de ne yaparsan yap (...) Evet, evet böyle bu. Ne güzel esiyor! Korkunç sıcaktan sonraki serinlik ile çoktan beri aklından çıkmayan soruna açık bir yanıt bulması tatlı bir haz veriyordu ona.” (369)

İsa (Tolstoy, Nehludof) yoksullara adamıştır varlığını. Sınıfının değerlerini, kalıntıları hala taşısa da (Belki İsa için geçerli değil, ama bir köle olmadığı da kesin.) ‘iğne deliğinden geçemeyecek deve’lerle işi yoktur bu toprak beyinin. Çapraz ya da terslenmiş okumanın iyi bir örneği çıkar ortaya. Değerli olan değersiz olanla yer değiştirir:

“-Bunca yer gezdim, böyle bir bey görmedim, dedi.

Gırtlığımızı sıkmadığı bir yana, yerini bile verdi bize. Beyler de çeşit çeşit oluyor demek.

Nehludof bu kuru, adaleli kollara, ev dokuması kaba kumaştan giysilere, güneşte yanmış, içtenlikle ışıldayan gözlere bakarken ‘Evet, yepyeni, bambaşka bir dünya bu’ diye geçiriyordu içinden. O güne dek tanımadığı insanlarla, onların ciddi ilgileriyle, sevinçleriyle, çalışan insanın acılarıyla kuşatıldığını hissediyordu.

Nehludof, Prens Korçagin’in söylediği tümceyi; Korçagin’lerin zavallı, değersiz düşünceleriyle içinde yaşadıkları o işsiz, lüks çevreyi anımsadı. ‘Le vrai Grand monde budur işte,’ diye geçirdi içinden.

Önünde yepyeni, o güne dek bilmediği göz kamaştırıcı bir dünya açılan bir yolcunun duyduğu o sevinci duydu içinde.” (379)

Simonson’un karşısına çıkması Maslova’nın karar vermesini kolaylaştırmıştır.

Yalnızca kendisi olduğu için onu beğenen Simonson. Nehludof ise Maslova’yı değil, onun bilerek ya da bilmeyerek sağlayacaklarının, arınmanın peşindedir. Burada Maslova’nın yaptığı seçim belki doğasına uygun, ama romanın Maslova kişisine (karakter) aykırı. Gerçi Tolstoy’un romanı kurtarmak için başka bir seçeneği de yoktur. Çünkü o, unutmayalım, bir kurgu ustasıdır. Görünüşte Maslova da değişiyor, iyi bir insana dönüşüyor. Ama öteyi değil beriyi, kendisini (varlığını) imleyen seçme

eğilimi gösteriyor. Çünkü Nehlödof'un yüce düşüncelerinin (ideal) altında eziliyor. Haksızlık yapacağından kaygılanıyor. Neden?

"İşte bu adamın da –onu sevdiği için- büyük bir etkisi vardı Maslova'nın üzerinde. Maslova, kadın duyarlılığıyla hemen anlamıştı durumu. Böylesine üstün bir insanın onu sevmesi kendi gözünde yüceltmmişti Maslova'yı. Nehlödof soyluluğundan, geçmişte olanlar için evlenmek istemişti onunla; oysa Simonson şimdi olduğu gibi seviyordu onu. Hem sevdiği için seviyordu. Sonra Simonson'un onu üstün, bütün kadınlardan başka bir kadın olarak gördüğünün de farkındaydı. Ona ne özellikler yakıştırdığını iyice bilmiyordu; ama ne olursa olsun, Simonson'u yanıltmamak için, düşünebildiği en iyi özellikleri benimsemeye olanca gücüyle çalışıyordu. Bu da olabildiğince iyi olmak için çabalamaya zorluyordu onu." (389)

Nehlödof'un okur beklentilerini karşılayamayan ama Tolstoy açısından kaçınılmaz algısı, tepkisine bir örnek:

"Sizinle bir konuyu görüşmek istiyorum, diye yineledi Simonson. Katerina Mihaylovna'yla aranızdaki ilişkiyi bildiğim için kendimi onunla ilgili düşüncelerimi size açmak zorunda hissediyorum.

Simonson'un içtenliğinden hoşlanan Nehlödof,

-Yani? diye sordu.

-Yani, Katerina Mihaylovna'yla evlenmek isterdim...

Mariya Pavlovna bakışını Simonson'a doğrulttu.

-Şaşılacak şey! dedi.

Simonson konuşmasını sürdürüyordu.

...karım olmasını isteyeceğim ondan, kararımı verdim.

Nehlödof,

-Benim yapacağım bir şey yok burada, dedi. Onun bileceği şey bu.

-Öyle, ama sizin bu konuda ne düşündüğünüzü bilmeden karar vermez.

-Neden?

-Çünkü, aranızdaki ilişki kesin sonuca bağlanmadıkça bir seçim yapamaz.

-Benim yönümden kesin sonuca bağlanmıştır. Kendimi yapmak zorunda saydığım şeyi yapmak istedim. Ayrıca onun durumunu kolaylaştırmak için çalışıyorum. Ama ne olursa olsun özgürlüğünü kısıtlamak istemem.

-Evet, ama kendinizi feda etmenizi istemiyor.

-Öyle bir şey yok zaten.

-Bu konuda kararının kesin olduğunu da biliyorum.

Nehlödof,

-Benimle görüşmek istediğiniz nedir öyleyse? diye sordu.

-Sizin de onun gibi düşünmenizi istiyorum.

-Yapmam gerektiğine inandığım şeyi yapmamın gerekmediğini nasıl söyleyebilirim?

Söyleyebileceğim bir şey vardır bu konuda: Ben serbest değilim, ama o serbesttir.

Simonson, düşünceye dalıp bir an sustu.

-Pekâla, dedi. Böyle söylerim kendisine. Ona âşık olduğumu sanmayın sakın. Temiz ruhlu, çok acı çekmiş, iyi bir insan olduğu için seviyorum onu. Hiçbir şey istemiyorum ondan. Ama ona yardım etmeyi, duru...

Simonson'un sesinin titremesi şaşırtmıştı Nehlödof'u. Simonson konuşmasını sürdürüyordu:

...durumunu kolaylaştırmayı çok istiyorum. Sizin yardımınızı kabul etmezse benimkini kabul etsin. Razi olsa, cezasını çekeceği yere yollanmam için dilekçe verirdim. Dört yıl göz açıp kapayıncaya dek geçer. Yanında kalır, belki de üzüntülerini hafifletirdim...

Heyecandan susmak zorunda kaldı yine.

Nehlüdof,

-Ne söyleyebilirim? dedi. Sizin gibi bir koruyucu bulduğu için sevinçliyim...

Simonson,

-Ben de bunu öğrenmek istiyordum işte, dedi. Onu seven, iyiliğini isteyen bir insan olduğunuz için benimle evlenmesini iyi karşılayıp karşılamayacağınızı bilmem gerekti.

Nehlüdof kararlı,

-Elbette iyi karşılıyorum, dedi.

Simonson, böylesine durgun, üzgün görünüşlü bir insandan beklenmeyen çocuksu bir içtenlikle baktı Nehlüdof'a,

-Her şey onun kararına bağlı, dedi. Tek isteğim, çok acı çekmiş bu ruhun artık huzura kavuşmasıdır.

Simonson ayağa kalktı Nehlüdof'un elini tuttu. Uzandı, çekimser gülümseyerek öptü onu.

-Böyle anlatacağım kendisine, dedi.

Çıktı." (423)

Nehlüdof çatışmalar yaşıyor olsa da yeterince inandırıcı değildir artık. En başından beri de ona inanmamız çok zordur. Başka bir dünyadan gönderilmiş, görevlendirilmiş biridir o, dünyaya inmiş, tanık olmuş ve davet etmiş... Ona, içtenliğine inanmakta güçlük çekiyoruz. Yoksa başından beri kendini aldatmış mıdır? Ne denli soylu da olsa davasında kendini tam haklı bulamaz. Çünkü herkese gösterdiği şey (olayların görünür akışı) aslında onu sandığımız anlamda etkilemez. Gerçekte hiçbir şey etkilememiştir onu. Davanın güzelliği, insana karşı körleştirmektedir Nehlüdof'u. İlgörölü bir görmez (den ne çıkar sonunda: ben **Tolstoy** diyorum. Sofya Tolstoy'un ne dediğini merak edenlere de karı koca her ikisinin güncesini salık veriyorum).

"Simonson'un söyledikleri zayıf anlarında onu ağır, tuhaf gelen bir zorunluluktan kurtarıyordu onu. Ama şimdi nedense, tatsız, acı bir duygu vardı içinde. Bu duyguda, Simonson'un önerisinin onun bu davranışını olağanlaştırmaması, özverisini onun da başkalarının da gözünde küçültmesi vardı. Öyle ya, bu denli iyi, üstelik Maslova'yla yakından uzaktan ilişkisi olmayan bir insan kaderini onunla birleştirmek istediğine göre, Nehlüdof'un özverisi anlamını yitirmiş sayılırdı artık. Ayrıca, küçücük de olsa bir kıskançlık duygusu bile vardı içinde belki. Maslova'nın onu sevmesine alışmıştı. Şimdi onun başkasını sevmesini aklı almıyordu. Verilmiş bir kararın bozulmasından duyulan can sıkıntısı da söz konusuydu burada: Maslova'nın cezası sona erene dek yanından ayrılmamaya karar vermişti çünkü. Maslova Simonson'la evlenirse, onun yanında olmasının gereği kalmayacaktı artık. Yeni bir karar vermesi gerekecekti. Duygularını bir düzene koyamıyordu." (426)

Pierre (**Savaş ve Barış**, 1865), Levin (**Anna Karenina**, 1877), Nehlüdof (**Diriliş**, 1899) ve Tolstoy: belki de kuşkudur kökü her şeyin. Ve Tolstoy'u buna korkutan şey. Dönüp dolanıp kuşkuya düşmüş ve tüm gücüyle yadsımış kuşkuyu, sonuna dek. Büyük bir savaş kuşkusuz ve okur(u) olarak buna saygı duyuyorum. Eninde sonunda kuşkuyu değerli bulmuştur Tolstoy:

"Uzaklarda bir yerde birtakım insanların öteki insanlara acı çektirdiklerini, onları insanlık dışı ahlaksızlıklara, küçük görülmeye, ezilmeye katlanmak zorunda bıraktıklarını bilmekle; üç ay aralıksız buna, insanların başka insanlarca ezilmesine tanık olmak aynı şey değildi. Nehlüdof da hissediyordu bunu. Üç aydır durmadan sormuştu kendi kendine: 'Başkalarının göremediğini gördüğüm için ben mi deliyim, yoksa benim gördüğümü yapanlar mı deli?' Gelgelelim, onu öylesine şaşırtan,

korkutan şeyi yapanlar (hem çoktu bunlar) yaptıklarının gerekli, üstelik önemli, yararlı olduğuna inanarak öylesine sakin, kendilerinden emindiler. Bütün bu insanları deli saymak kolay değildi. Öte yandan kendine de deli diyemezdi. Düşünceleri açık seçikti çünkü. Bu yüzden sürekli bir kararsızlık, kuşku içindeydi.” (431)

Nehlüdof hala incecik bir ipin üzerinde yürümektedir. Düşebilir, ama diyorum ki okur-ben çoktan düşmüştü o.

“Bu ince ilgi, generalin evindeki huzur, rahatlık, zenginlik Nehlüdof’un üzerinde etkisini göstermişti. Zenginliğin, güzel yemeklerin hazzına; alışık olduğu çevrenin insanları arasındaki ilişkilerin inceliğine, hoşluğuna bıraktı kendini. Son zamanlarda içinde yaşadığı dünya bir düştü sanki. Uyanmıştı şimdi, gerçek yaşama döndü.” (447)

Tolstoy için kutsalı müzik (ezgi) bütünler. Yanılmıyorsam müzik hakkında düşünceleri inişli çıkışlıdır gerçekte. İyilik çokça müziktir ya da ta kendisi:

“Yemekten sonra konuk salonunda kahve içerlerken ev sahibesiyle İngiliz, bir de Nehlüdof arasında Gianstone üzerine çok ilginç bir konuşma başladı. Nehlüdof oldukça güzel şeyler söyledi. Güzel bir yemekten, içkiden, kahveden sonra kibar, kültürlü insanlar arasında yumuşacık bir koltukta oturmak giderek neşelendiriyordu onu. İngilizin isteği üzerine ev sahibesiyle vali piyanonun başına oturup birlikte piyanoya uyguladıkları Beethoven’ın beşinci senfonisini çalmaya başladıklarında Nehlüdof’un içini çoktan beri duymadığı bir duygu doldurmuştu. Ne denli iyi bir insan olduğunu ilk kez şimdi anlıyormuş gibi mutluydu.

Piyano çok güzel, beşinci senfoninin çalınışı daha da güzeldi. Hiç değilse, bu senfoniye iyi bilen, seven Neahlüdof’a öyle gelmişti. O güzelim andanteyi dinlerken kendi iyiliğini, erdemlerini sezinlemenin verdiği duygululuktan burun kemiğinin sızladığını hissediyordu.” (449)

Aşağıdaki sahnede kaç doğru dürüst okur gözyaşlarını tutabilir. Onun gücü konuşmanın yüreğimizi sarsacak bir doğallıkla, güçle kurgulanmasından geliyor. Yapısından (özırasından) geliyor. Yani Tolstoy’un inandığı şeyden değil, yaptığı şeyden, yapabilirliğinden. Olağanüstü güzel bir sahnedir:

“Nehlüdof:

-Affedildiğinizi duydunuz mu? diye sordu.

-Duydum. Gardiyan söyledi.

-Emir gelir gelmez cezaevinden çıkıp istediğiniz yere yerleşebilirsiniz. Düşünürüz... Maslova sabırsızlıkla kesti Nehlüdof’un sözünü:

-Düşünecek bir şey yok. Vladimir İvanoviç nereye giderse ben de oraya gideceğim. Heyecanlı olmasına karşın, Nehlüdof’un gözlerinin içine bakarak, -ne söyleyeceğini önceden hazırlamış gibi- çabuk, tane tane konuşuyordu.

Nehlüdof:

-Öyle mi? dedi.

-Evet, Vladimir İvanoviç onunla birlikte yaşamamı isterse –korkuyla sustu bir an, düzeltti- yani onun yanında olmamı isterse, daha ne isterim? Bunu mutluluk saymalıyım kendim için. Daha ne?...

Nehlüdof, ‘İkisinden biri’ diye geçirdi içinden, ‘Ya Simonson’u seviyor, benim özverimi istemiyor. Ya da hâlâ beni seviyor, mutluluğum için reddediyor beni, Simonson’a gitmekle geri dönüş yollarını kapıyor, gemilerini yakıyor.’ Kendi kendinden utanıyordu Nehlüdof. Yüzünün kızardığını hissetti.

-Onu seviyorsanız... diye başladı.

-Sevmenin ya da sevmemenin bir anlamı yoktur artık benim için. Bıraktım öyle şeyleri. Vladimir İvanoviç çok iyi bir insan.

-Evet, öyle olsa gerek...iyi bir insan, hem sanırım...

Katyuşa, Nehlüdof'un gereksiz bir şey söyleyeceğinden, ya da kendisinin her şeyi açığa vuracağından korkmuş gibi kesti gene Nehlüdof'un sözünü. Esrarlı, şehla bakışını Nehlüdof'un gözlerinin içine dikti:

-Sizin istediğiniz şeyi yapmıyorsam bağışlayın beni Dmitri İvanoviç, dedi. Belli zaten bunun istediğiniz şey olmadığı. Hem sizin de hakkınız var yaşamaya. Söyleyeceklerini önceden hazırladığı belliydi. Ama şimdi Nehlüdof'un içinde bambaşka duygular vardı. Yalnızca utanç duymuyordu. Katyuşa için yitirdiği her şeye de acıyordu.

-Bunu beklemiyordum, dedi.

Katyuşa tuhaf bir gülümsemeyle:

-Bunda üzülecek bir şey yok, dedi.

-Üzülüyorum. Hoşuma bile gitti, elimden gelse daha yardım etmek isterdim size.

Katyuşa:

-Bize, dedi – 'Bize' diyordu- bir şey gerekli değil. Benim için öylesine çok şey yaptınız ki. Siz olmasaydınız...

Sesi titredi. Sözünün sonunu getiremedi Nehlüdof:

-Bana teşekkür etmenizin gereği yok, dedi.

Katyuşa:

-Bırakalım, dedi, Tanrı karar versin.

Siyah gözleri dolu dolu olmuştu.

-Ne iyi bir kadınsınız! Dedi Nehlüdof.

Katyuşa gözyaşları arasından:

-Ben mi iyiyim? diye sordu.

Acı bir gülümseme ısıttı yüzünü.

İngiliz girdi araya:

-Are you ready?

Nehlüdof:

Directly, dedi.

(...)

-Nehlüdof:

-Vedalaşmıyorum sizinle, dedi. Görüşeceğiz.

Maslova işitilir işitilmez bir sesle:

-Bağışlayın, dedi.

Göz göze geldiler. Şehla bakışından 'Hoşça kalın' diyeceğine, 'Bağışlayın' derkenki içli gülümseyişinden Nehlüdof, Katyuşa'yı bu kararı vermeye zorlayan nedenin düşündüğü nedenlerden ikincisinin doğru olduğunu anlamıştı. Seviyordu onu Katyuşa; onu kendine bağlamakla Nehlüdof'un yaşamını zehredeceğini, Simonson'a giderse onu özgürlüğüne kavuşturacağını düşünmüştü. Çoktandır yapmayı istediği şeyi sonunda yapabildiğine seviniyordu şimdi. Ama ondan ayrıldığına da üzülyordu. Nehlüdof'un elini sıktı. Hızla dönüp çıktı odadan. Nehlüdof İngiliz'e dönüp baktı. Küçük not defterine bir şeyler yazıyordu. Nehlüdof duvarın dibindeki tahta sıraya oturdu. Oturur oturmaz korkunç bir bitkinlik çöktü üzerine. Ne uykusuzluktu onu böyle bitkin düşüren ne aylarca süren yolculuk, ne de heyecan. Yaşamaktan, yaşamdan yorulduğunu hissediyordu. Sıranın arkalığına yaslandı. Gözlerini kapadı, bir anda derin bir uykuya daldı.

Müdür:

-Koşuuları dolaşmak ister misiniz? diye sordu.

Nehlüdoğ gözlerini açtı. Şaşkın şaşkın bakındı çevresine. İngiliz yazmayı bitirmişti. Koşulları görmek istiyordu. Nehlüdoğ yorgun, isteksiz, onlarla çıktı.” (452)

Nehlüdoğ Maslova’dan taşalı çok olmuştur. Yeniden diriliştir (reenkarnasyon) bu. Maslova’nın içinden geçmiş, ilerlemiştir. Geçmeseydi, Maslova arkasında kalmasaydı gerçekleşemezdi yeniden diriliş. Tüm insanoğluna iletisi olan Nehlüdoğ için bir ara duraktı Maslova. Artık ona bu noktada hiç inanmıyoruz. Çünkü inanamayız: *“Otele gelince yatmadı. Odasının içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Katyuşa’yla ilişkisi sona ermişti. Artık gerekli değildi Katyuşa’ya. Bu hem üzüyordu onu hem utandırıyor. Ama bu değildi ona şimdi acı veren. Başka bir işi daha vardı. Bitirmemişti henüz bu işini. Her zamankinden daha bir acı veriyordu ona şimdi bu. Bir şeyler yapmak zorluyordu onu.” (460)*

Eşiktedir Nehlüdoğ. Çağırıyor, Tanrının sesini içinde çok güçlü duymaktadır:

“Sayısı beşti bu buyrukların:

Birinci buyruk (Mt. V.21-26) insanın insanı öldürmesini yasaklamakla kalmıyor, insanların birbirlerine kızmamalarını, birbirlerini küçük görmemelerini, kavga ederlerse Tanrıya yakarmadan önce barışmalarını buyuruyordu.

İkinci buyruk (Mt. V.27-32) erkeklerin kadın güzelliğinden haz duymak şöyle dursun, bu hazdan kaçmalarının, bir kadınla yuva kurduktan sonra da, ömrünün sonuna dek o kadına bağlı kalmalarının gerektiği üzerineydi.

Üçüncü buyruk (Mt. V.33-37) insanın yemin ederek bir şeye söz vermesini yasaklıyordu.

Dördüncü buyruk (Mt. V.38-42) insanın göze göz, dişe diş diye düşünmemesini buyurduğundan başka; bir yanağına vurulunca ötekini uzatmasını, kendisine yapılan her çeşit kötülüğü bağışlamasını, bu kötülöklere yakınmadan katlanması, ondan her istenileni yapması gerektiğini söylüyordu.

Beşinci buyruk (Mt. V.43-48) insanın, düşmanlarından nefret etmek, onlarla savaşmak bir yana, onları sevmesini, onlara yardım etmesini, hizmetlerine koşmasını buyuruyordu.

Nehlüdoğ’un bakışı lambanın ışığına takıldı, gözleri daldı. Yaşayışımızın tüm çirkinliğini anımsadı bir an. İnsanlar bu buyrukları benimseyip yaşayışlarını onlara göre düzenleseler insan yaşamının nasıl olacağı geldi gözlerinin önüne. Uzun zamandır duymadığı bir coşkunluk doldurdu ruhunu. Yıllarca çektiği acılardan kurtulmuş, gerçek huzura, özgürlöğe kavuşmuştu sanki.” (464)

Ve son. Bu andan sonra Nehlüdoğ bir önceki Nehlüdoğ değildir. Adanmış biridir.

Göksel davanın parçası, aracıdır:

“O geceden sonra yepyeni bir yaşam başladı Nehlüdoğ için. Eski koşulların yerini yenileri aldığından değil, o geceden sonra her şeyi eskisinden bambaşka gözlerle gördüğündendi bu değişiklik. Yaşamının bu yeni döneminin ne kadar süreceğini zaman gösterecekti.” (465)

*

Sonuçlar:

Tolstoy’un çocuksu (*naif*) anarşizminin, aslında kendi çağında bile çoktan alt edilmiş devrimciliğinin en iyi örneği olan **Diriliş** belki de en kötü yapıtı... (10 yıl önce, 1889’da yayımladığı **Kroyçer Sonat**’tan daha mı kötü?) Bana göre düşünsel yenilgisinin iyi bir örneğini açığa çıkardığı için yapıtları arasında kesinlikle atlanmaması, okunması gerekenlerden biri. Tolstoy’u daha sonra yazdığı, örneğin 1912 tarihli **Hacı Murat**’la

değil (ki çok başarılı bir romandır) bu romanıyla tanıyabiliriz. Eğer yazdığından yola çıkıp bir yazarı tanımak önemliyse...

Yapıtın tutarsızlığı, zayıflığı Tolstoy'un kişisel huzursuzluğundan kaynaklanıyor.

Sanırım bu da yeterince açık, anlaşılır bir şey.

En büyük günahın peşine düştü, bulduğu sandığı yerde ona sarıldı, çünkü onu bağışlaması gerekiyordu. Bu günah ne denli büyük olursa bağışlaması da o denli yüce, anlamlı olacaktı. Günah kuyusunun derinliği yüceliğinin doruğuna bağlandı.

Bağışlama (yarlıgama) gücünü kendisinde her zaman bulduğu söylenebilir mi?

Bence, hayır. Bunu isterdi. Ancak o zaman kendi katıksız doğruluğuna inanabilirdi.

Ama kuşkusuz her zaman kendisine karşın diplerde filizini sürdürdü. **Diriliş** bile onu kurtarmadı, zaten başından umutsuz bir girişimdi. Asıl kişi olarak kendisinden, *Kont Tolstoy*'dan kurtulmalıydı. Şunu da açıklıkla söylemek gerekir. Tolstoy'a kendisinden kurtulmasında kimse yardımcı olmamıştır. Belki bunu gerçekten hak etmiş biriydi. Her neyse... Hakkında incelemesi olan Lev Çestov (*Bkz. Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri*, Çev. Işık Ergüden, Versus yayınları, Birinci basım, 2007, İstanbul) onu yeterince dürüst bulmaz. Çelişkili görür. İyi de Tolstoy yazarlığı tam da bu çelişkiden doğmuyor mu?

1880'lerin başlarından beri artık sanatın süsü püsüsüyle uğraşmayı bir kenara bırakmıştır Tolstoy. Ne kendi yoruluyor (Bir an önce sadede gelmek zorundadır çünkü.) ne de okurun ilgisini dağıtıp kendi belirlediği amacın dışına çıkmasını istiyor (*Bkz. Diriliş* III-Giriş). Bu yüzden kısa yoldan, kestirmeden açıklamalara sıkça başvuruyor. Üstelik bunu, *İvan İliç'in Ölümü* (1886), *Kroyçer Sonatı* (1889) beri yapıyor(du).

Yetkinleşmiş biçemindeki kavrayıcı (belki dingin, coşkusuz, hatta soğukkanlı ama kusursuz) dili, okurda engin çevrenli (*panoramik*), geniş açılı sinematografik bir ufuk yanılsaması oluşturuyor. Sanıkların kimlik saptamalarının yapıldığı sahnede *anlatıcı-göz*'ün salondaki hızlı devinimi, yakınsama ve ıraksaması, devingen kamera-göz etkisi (*Bkz. Dziga Vertov*), bir anda yakın çekim: yüz; hemen arkasından hızla geri çekilerek yapılan genel çekim, nesnel belirlemeler: omuz-bel çekimi, ellere odaklanma ve öznel çıkarımlar (tinbilimi)... Bütün bunlar yazarlığı boyunca yazara eşlik etmiş ve önemlice bir bölümü kendince geliştirilmiş kurgusal anlatı uygulamaları (*teknik*). Tolstoy için tek sesli, *monolojik* (Bahtin) denmişti. Anlatı(cı)daki uygulamalı çoksesliliğe, uzamsal çokyüzlülüğe ne demeli? Yapısal denebilecek bir çokseslilik bu, söyleme (*retorik*) ilişkin değil. Acaba M. Bahtin bunu yeterince görüp değerlendirebildi mi? Sanmıyorum. (*Bkz. I/IX*)

Yazıyorsan, herkesten (anlatandan ve anlatılardan) çoğunu biliyor, bildiğini savlıyor, buna inanıyorsun demektir. Bunun arkasında oyuncu var; oyun oynarken yaşayan, var olan oyuncu; anlatısıyla eşanlı yaşayan... Bu anlatının anlatımıyla ilişkisinin son derece çapraşık, karmaşık olduğu anlamına da gelir. En uslu, en sessiz anlatma (bile) söylemseldir (*retorik*); gri, karanlık bölgeler içerir. Anlatmak yerinden oynatmaktır. En yapay anlatının en kötü anlatı olduğunu söyleyemeyeceğimiz gibi tersi de doğru değildir. Çünkü ister gerçek ister kurmaca, kim ve ne olursak olalım, bir anlatının (dizge, sistem) içindeyiz. Buna dizgeler dizgesi, ilk anlatı sayılması gereken '**Ol**' buyruğu da diyebiliriz. Buradaki yaratıcının (Tanrı) gerçek ya da sahte oluşu (kurmaca demek istiyorum) ikincil bir sorundur. İlk varsayım (Neden, Tanrı) bir kez varsayıldıktan, benimsendikten sonra arkasından birçok tanrının gelmesi kaçınılmazdı. Arkadan gelen her söz, anlatılmış şey, bir öncekinin 'olmazsa olmazı', içkini, '*mütemmim cüz*'üdür, bir sonrakine umutsuzca son bakış, yeni sözveriler (*vaad*), acılar ve...

O gün (jüri üyeliği yaptığı gün) Nehlödof için aç, yaşamı algılama açısı değişmişti. Dünya ona başka bir karşıtlık, ikilem içerisinde, altüst olmuş biçimde, hatta karşıtlar birbirleriyle yer değiştirmiş olarak görünmeye başladı. Yani Nehlödof kendi yerinden oynadı ve bununla birlikte tüm dünyası da... Tolstoy ökeliği (deha) tam burada gerçekleşir. Yerinden oynamışlığı, dönüşümü kavrayış ve o sarsıntı odağına göre yaşamı yeniden kurgularken insanların tüm bocalamaları, uyum çabaları, anlama girişimleri...

Cezaevinde Ortodoks ayini (*Bkz. İB XXXIX*) kitabın en vurucu bölümlerinden, bence sarsıcı, etkili bir kilise eleştirisidir. Tolstoy demek **Diriliş**'le kiliseyi de (ritüeli), hukuk sistemi gibi eleştiri odağına almıştı.

*

İletişim Yayınları birinci basımda göze çarpan dizgi ve çeviri yanlışları:

- **S15.** Başından birçok şey geçen Katyuşa, kentte halasının evine sığınır. Ama babasının köyden geçen bir çingene olduğu belirtilmişti. Yitip gitmişti. Bir sayfa içinde bu zorlama (!) bağlantıyı kurmak kolay değil. Özgün dilde romana bakmalı. **Hala** sözcüğüne.
- **S28.** toplamış=toplanmış
- **S73.** rahatlıklı=rahatlıkla
- **S75.** Sibiryalı=Sibiryalı
- **S85.** Cinayet, bir insanın ölümüyle sonuçlanan eyleme dendiğini=Bir insanın ölümüyle sonuçlanan eyleme cinayet dendiğini
- **S143.** söylemedin=söylemeden
- **S169.** Yukarada=Yukarıda
- **S187.** alarak=olarak
- **S198.** yakalamış=yakalanmış
- **S244.** olduğuna=olduğunu
- **S322.** Amerikalı yazar Toro= Amerikalı yazar Thoreu (*Okunuşu yazılmış ama bilmeyenleri yanıltabilir*)
- **S358.** sıktısından=sıkıntısından
- **S363.** sigarasında=sigarasını
- **S398.** içki=işçi
- **S404.** Pedosya=Fedosya
- **S408.** Novrodvorof=Novodvorof
- **S476.** *Diliriş*=*Diriliş*

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Şeytan (Дьявол, 1911, Öykü), Çev. Saniye Güven,
BordoSiyah yayınları, Birinci basım, Şubat 2005, İstanbul, 117 s.

Diriliş'ten (1899) sonra yazılmış öykü. Tolstoy uzunca bir süredir (50'li yaşlarından başlayarak) kötülüğü anlamaya çalışmakta, kötülüğün kaynaklarını öğüt verici bir anlatımla göstermek istemektedir. Bu uzun öykü de onlardan biri. Saniye Güven'in (Rusçadan mı bilmiyorum) başarılı çevirisiyle, Tolstoy **Kroyçer**'in (1889) düşünceleri benimsetme (*ikna*) konusundaki zayıflığı gidermeye çalışmaktadır umutsuz bir çabayla. Çünkü bunu başarması olanaksız. Kötülüğü kadının yanına koymasıyla başlıyor yanlışlar zaten. Tolstoy gibi bir devrimciye de geleneğin diliyle konuşmak, onunla uzlaşmak hiç yakışmıyor. Dostoyevski'de özel bir değer üstlenebilecek öykü, Tolstoy'un amacının (dinsel değişmece) aracı olarak harcanıyor. Erkeğin suçu Tolstoy'un kendisinde olduğu gibi tıpkı istem yoksunluğuydu (iradesizlik), günahı olsa olsa buydu erkeğin. Kadınsa genetik düzgüler (*kod*) taşıyor, ayartıcı şeytan olma görevine doğasıyla bağlı kalıyordu. Çiftlik sahibi Yevgeni, köylü güzeli Stepanida için cennetinden iki türlü vazgeçebilirdi: ya kendini ya onu (yani şeytanı) yok ederek. Tolstoy seçimi okura bırakır. İki biçimde düzenlenir öykünün sonu. Hangisi hoşunuza giderse? Anlatımın ustalığına, özellikle Stepanida'nın baştan çıkarıcılığını çarpıcı bir biçimde yakalayan az ama etkili imgelerine hiç diyecek yok kuşkusuz.

Cinselliğin, erkeğin içindeki ikinci hayvan olarak, ayrı bir varlık olarak hep olduğu düşüncesi (Bu biraz yavan düşünce; yavan çünkü Tolstoy'un ikilenmesi, kendini yaşamı boyunca bir aldatışın nesnesine dönüştürmesi ilkel gençlik düşüncesine dayanıyor.) çileciliği kaçınılmaz olarak doğuruyor. Tolstoy kendini kırbaçlamak için yazmış, yazarak kendini cezalandırmıştır. Tüm çileciliklerin (*piyetizm*) altında yapay (*sahte*), yoz bir şey yatar. Bir sonraki suçu, günâhı gönül rahatlığıyla işleyebilmen için kendini önceki günahın için acımasızca cezalandır yeter! Ama Tolstoy, çok düşünmesine ve utanmazca bunu dile getirmesine karşın (**Savaş ve Barış**'ta, hatta **Anna Karenina**'da bile) asla canına kıymadı, en sonunda yapabildiği köyünden, evinden kaçmak oldu, tren istasyonunda da öldü. Tüm yapabildiği buydu. Tolstoy'un, Levin'in, vb. yapamadığını Yevgeni en azından öykünün seçeneklerinden birinde gerçekleştiriyor. Yani soru şu: Tolstoy (sanatı) bu yarılmaya, bölünmeye ne borçlu? Daha doğrusu biz ne borçluyuz?

"Lisa çok zayıf, cılız, oldukça boya vermiş bir kızdı. Her şeyi uzundu: Suratı, burnu, parmakları, ayakları. Çok yumuşak, beyaz, biraz solgun, hafifçe pembeye çalan bir teni vardı: kumral saçları uzun, dalgalı ve yumuşaktı. Çok güzel, sevimli bakan, yumuşak, açık renk gözleri vardı ve bu gözler Yevgeni'nin özellikle hoşuna gidiyordu. Lisa'yı düşündüğünde hep bu açık renk, sevimli, sıcak bakışlı, yumuşak gözler gözlerinin önüne geliyordu." (36)

(2007)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Hacı Murat. Toplu Eserler 5 (Хаджи-Мурат, 1904, Roman), Çev. Leyla Soykut, İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 216s.
Önsöz, Colm Toibin, s.5-9
Hacı Murat, Henri Troyat, 209-216

Roman 1912'deki ölümünden sonra yayınlandı Tolstoy'un. Kökleri 1897-98'lere dayanır. İlk elyazmalarını kimi bölümlerinin temize çekerken Tolstoy'un karısı Sofia 1898 güncesinde, uzun süredir ilk kez Tolstoy'un bir yazısından zevk aldığını belirtir bir yerde. Ama kitap ilerledikçe Sofia'yı hoşnut bırakan siyasetçilik, tavırsızlık yerini Çarın ikili, kaypak ırasının betimine bırakır. Ama Sofia'nın o sırada ne düşündüğünü henüz bilmiyorum. Göreceğiz. Buna karşılık Tolstoy aynı yılın güncelerinde *Hacı Murat* karakteriyle ne yapmak istediğini anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadır. Birçok baskı görmüş, tını iyiden ezilmiş Tolstoy, tüm dünyadan konuklar ve yardım girişimleri (kampanyalar), siyasal çatışmalar, dinsel saldırı ve sansür belasıyla didişmekten yorgun, belki kendini Kafkas dağlarının duru, diri havasına bırakmak istemişti. Doğru, arı, katı, bükülmez boyun eğmeyen, ölse de asla yenilmemiş bir şeyi, yerinde olmak istediği bir şeyi anlatmak istemişti. Yabanıl dürüstlüktü bir açıdan (Hacı Murat). Gururlu, sessiz bir yiğit... Müslüman olması elbette çok önemli değil. Kökleri toprağa derinlemesine bağlanmış bir çakırdiken... Kendi türküsü olan, durmadan dert dinlemek ve anlatmak zorunda kalmayan, orada, öyle, görünmez, yerinden sökülemez direnciyle duran, direnen varlık. Ona saygı duymak. Onun sessizliğine, direngenliğine katılmak, bir parçası olmak. Tolstoy'un dinginliğe, barışa, tutarlılığa o yıllarında sahiden gereksinimi vardır. Yineliyorum, tutarlılığa gereksinim duymuştur Tolstoy 70 yaşlarından sonra ve tutarsızlığının da yaşam boyu acısını çekmiştir. Hacı Murat savaşarak ölmüş, Tolstoy evinden kaçarak tren istasyonunda yaşamını yitirmiştir.

Colm Toibin (bu Toibin Henry James'in yaşamını romanlaştıran Toibin olmalı, okumuştum) bir önsöz yazmış, *Hacı Murat* için. İmlemiş de zaten, son otuz yılını yetkeye (*otorite*) nefret besleyerek geçirdi diyor Tolstoy için. Onun son kurmaca yapıtıdır. Bunun için kendi Kafkas deneyimleriyle yetinmemiş, bolca araştırma yapmıştır. (Güncesinden de bellidir.) Esas olarak güven, bağlılık ve cesaretin ihanet karşısındaki anlamını sorgular, ama Çar 1. Nikola'nın kişiliği de es geçilmemiş, sorular sorulmuştur: İmparatorun kaypak, döneke, güvenilmez kişiliği bir zorunluluk muydu? Ya kendi halkının Hacı Murat'a ihaneti? Tolstoy bu köylülere karşı öfkeliydi Hacı Murat adına.

Tolstoy güncesinde (1898) *Hacı Murat* karakterinin üst üste binişik ve hatta çelişik bir dizi kimliği, tinselliği yansıtmamasını beklediğini, buna uğraştığını açıkça belirtiyor. Hacı Murat tarihini yitirmiş bir kahraman... Tarihin anlatısı, söylemi biçemsel olarak duyumsanabilir ölçüde var ama içerik ve onun zincirleme nedenleri, kökleri artık yok. Bu hemen usumuza ABD'nin çağını yitirmiş kovboylarını (inek çobanlarını) anlatan yarı-epik öyküleri ya da bizim (ve bizim gibi toplumların) yakın tarihli feodal değerlerine, tarımsal geçmişlerine tutunan Yaşar Kemal destanlarını (*epope*) getiriyor. Tolstoy'da bu hiç yoktur, *poetikası* böyle bir bağlamın (*paradigma*) dışındadır. O zaten var olan toplumu, her şeye karşın yine de bağlamsal olarak Batı uygarlığına karşı korunmuş, korunması gereken bir toplum olarak ve nitelikte görüyor. Aydınlanmadan gelen hemen her şeye, sanki onun taşıdığı değerleri kendisi ve toplumu çok önceden taşıyormuşçasına, yalnızca züppece (*dandik*) bir saldırıymış

gibi karşı çıkıyor. Bu türden konularda insanı ağlatacak kerte böndür Tolstoy, ama belli ki bölünüşü kendi kişisel birikiminden gelmiyor, savunmaya değer bulduğu çıpasından (ya da çapası diyelim: Ortodoks Hristiyanlık) geliyor. Bu savunma dayanağı, bu 'mercî' gereksinimi onu kendine rağmen bir Tolstoy yapmıştır. Dönelim, **Hacı Murat'a**. **Hacı Murat**'la yaptığı bu anlamda yeni, şaşırtıcı (başlangıçta karısı Sofia bile şaşırrır) ve değişiktir. Eski, taşınamaz olmuş değerler, yeni dünyanın acımasız gerçekleri arasında sıkışan Hacı Murat trajik bir kişidir. Yazgısı kaçınılmazdır. Seçim yapacak ve sonuçlarına katlanacaktır. Toibin, Hacı Murat'ın '*fazla dikbaşı ve insani, fazla gururlu ve cesur, fazla gözüpek ve savunmasız, aşkın tasarılarına hükmetmesine fazla fazla hazır biri olarak*' çizildiğini söylüyor. Ve arkadan gelen o korkunç bitiş sahnesi... Ürperticidir.

Henri Troyat da Tolstoy'un roman için uzun hazırlıklar yaptığını, ayrıntılarının tarihsel anlamda kusursuz olduğunu, ama öykünün baştan sona Tolstoy'un düşgücünün sonucu olduğunu belirtiyor Sonsöz'de. Tolstoy'un gençlik dönemi Kafkas öyküsüyle (**Kazaklar**, 1863) yaşlılık dönemi Kafkas öyküsünü karşılaştırıyor. **Kazaklar**'ın yumuşak ve olumlu, çocuksu (naif) tavrı yerini bir sertliğe bırakmıştır burada. Hacı Murat'ı, Kafkaslıyı yüceltiyor değildir, açık bir tavır, önceleme de söz konusu değildir. Vahşi, sinsi ve acımasızdır Hacı Murat. Ama Troyat'a göre Tolstoy'un asıl anlatmak istediği, Hacı Murat'ın güç isteminin yıkıma sürüklenişini soğukkanlı, matematiksel çözümleme yansızlığıyla anlatmak. Bunu böyle nesnellik içinde yapınca okur olarak kendimizi Hacı Murat'a, onun yazgısına yakın hissediyoruz. Troyat'nın söylediği önemli bir şey var: Hacı Murat'ın öyküsünün fitilinin aydınlığında Çar'dan köylülere değin birçok insan belirir kendi kişisel dramları, öyküleriyle anlatının içinde. Bu anlamda ben de katılıyorum Troyat'nın görüşüne. Bir Tolstoy birleşimi (*sentez*) bu roman. Gizilgüçler, olumsuzluklar, yarım kalmış yazgılar romanı çok önemli kılmaktadır. Bir anlatısal varsıllık sözü (*vaad*) gibi, bir fener gibi duruyor Tolstoy'un yaşamının son döneminde.

"Birkaç sayfa içinde Tolstoy okuyucusuna koskoca bir panorama sunar. Bu panoramanın kahramanı kimdir peki? Hacı Murat mı, Birinci Nikolay mı, yoksa asker Avdeyev mi? Kahramanın kim olduğunu belirlemek imkânsızdır. Yazarın kanıtlamaya çalıştığı şeyin ne olduğunu belirlemek de aynı şekilde mümkün değildir. Ahlakla ilgili kısımlarını bir kenara bıraktığımızda Tolstoy'un yapıtı hayatla, doğayla ve insanlarla bitkilerin tükenişleriyle ilgili bir ilahidir. İnsan iyiyle kötü arasındaki ayrımı sapından koparılmış bir devedikenyle bağlantılı olarak tartışabilir mi? Puşkin'inki kadar ekonomik ve kesin bir dille yazılmış ve hiç konu dışına da çıkılmadan yazılmış, romancının kendi takıntılarının peşinden koştuğunu hiç görmediğimiz bu yoğun, asabi ve güçlü roman Tolstoy'un sanatçılığının mükemmelliğe ulaştığının bir kanıtıdır da. Ancak Hacı Murat Tolstoy hayattayken yayınlanmamıştı (...) 1904 yılında kitabın el yazmasını son bir defa düzelttikten sonra içinde en ufak bir pişmanlık duymadan bir köşeye sakladı." (Henri Troyat, 216)

Hacı Murat'ın Tolstoy *poetika*sı içinde özel, önemli bir yeri olduğuna yıllar sonra ikinci kez okuyarak tanıklık etmiş oldum. Eski, önceki okumalarımda biraz hafife aldığımı da kavradım. Bence **Diriliş**'ten daha önemli bir roman. Gerçek bir Tolstoy metni. Bana göre bir sorunsalı da var yazarı Tolstoy bağlamında, kendi kişisel bunalımlarını daha önceki yapıtlarında olduğu gibi, pek yansıtmamış görünse de...

(2007)

**Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Sanat Nedir? (1897), Çev. Mazlum Beyhan
Türkiye İş Bankası yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul,
375s.**

Yüzyılın (19) sonlarına doğru, yaşı yetmişlerin üzerinde Tolstoy'un ve öfkeli. Kendini aldatılmış duyumsuyor. **Kreutzer Sonatı**'la öcünü yeterince alabilmiş, yatışabilmiş değil. Bu o dönemin ünlü besteci ve piyanist yorumcusu Taneyev'le, kendisinden neredeyse 20 yaş küçük, ama 50 yaşlarına yakın karısı Sofya arasındaki '*maşuk hallerine*' katlanamıyor. Kırıcı, kırdıkça da üzülüp kendisi kırılıyor. Huzursuz, sözcüğü daha doğru.

Müzik, öyle mi? Beethoven, hele Wagner? Görürsünüz siz. Tolstoy onlardaki kofluğu, onlardaki şatafat düşkünü beysoylu (aristokrat) süsü püsü bir eldiven gibi çarpsın da suratınıza...

Aslında bu bir şamar. Ve bu şamar Sofya Tolstoy'un yüzüne inmek için kalkıyor. Onu ve büyük davasını hiç ama hiç anlamamış şu karısının... *Kadın* zaten az çok şeytan sayılır. Bu şeytanı mutfağa ve analığa kilitlemek en iyisi ya, bu öyle zor, olanaksız ki...

Tolstoy, en inanılmaz, en sapkın, dogmatik tezlerine kılıf geçirme uzmanı. Size verdiği şey, onun yargısı elinizi güçlendirdi sanıyorsunuz. İşte Tolstoy miti... Tam bir softa... Tam bir kadın düşmanı... Sanat, müzik düşmanı... Kendinin bile. Kör yadsıma... Ama sizi elinizden tutup götürdüğü yer, sandığınız, umduğunuz yer değil. Örneğin törenlerinin altında insanın pestile döndüğü Ortodoks kilise değil. Örneğin, aristokrat sırça köşk, saltanat değil. Örneğin savaş değil. Örneğin silah, devlet değil. Örneğin erkekci bakış açıları, kör bilim düşmanlığı değil.

Ama ne diyordu, biliyorsunuz. Toplum zıvanadan çıktı, sanat, kültür, toplumsal yaşam '*dinsel*'likten uzaklaştı. Allah Allah! Dinsellik diyor bu anarşist. Sofya'nın buraya itirazı yok ama okuyor, arkasından gelen tümceleri. O da ne? Tolstoy dinsel diyor, ama onun dinsel dediği şey, '*evrensel insan kardeşliği*'. Haydaa! Ne yapsın şaşkırmaktan başka zavallı Sofya, ağır yaralı, yitik Sofya? Durup bir de, Ortodoks Hristiyanlık ortak paydasından söz etmiyor mu? Durun biraz, bana kalırsa Sofya'nın da zaman zaman sezdiği gibi, bir dinsiz mi o? Bir kararsız, yolunu yitirmiş...

Herkese, insanların güvenle inandıkları her şeye, Kutsal Ayine, Babaya, Çara, Devlete karşı çıkan bu Tolstoy, kafa karışıklığıyla kaleme sarılıyor. Bir yandan ciddi hastalıklarla boğuşarak, sık sık, *bu son, ölüyorum artık* diyerek, ölmeyi isteyerek, ama Sofya'ya göre ölmekten ölümüne korkarak. Bunu, bu korkuyu Tolstoy'a hiç yakıştıramaz.

Bu yazının, kitabın güzelliği Tolstoy gibi bir adamın duygularına, öfkesine, başkaldırısına tanıklıktan geliyor. Hafife alınmamalı bence. Uslamlama çizgisi, kullandığı verinin kanıtlamada yetersizliği, vb. vb. onu bir kenara fırlatıp atmamızı gerektirmez.

Yine de içler acısı, iç burkan bir yanı var bu onca emeğe patlamış Tolstoy yazısının, bu kanıtlama gereksinimi arkasındaki ruh durumunun. Tolstoy'un bir peygamber kadar kavrayıcılığını, kapsayıcılığını da gösteriyor **Sanat Nedir** yazısı.

Sansürlenmiş Rusya'da. Ertesi yıl, sanırım 1898'de eksiksiz çevirisi İngiltere'de yayınlanıyor.

Yanlış yargılardan başlayıp doğru denebilecek, en azından benimsenebilecek sonuçlara ulaşan Tolstoy çizgisi, kendi ömrü içersinde geliştirdiği, bir tekniğe dönüştürdüğü bir çizgi. Kim ne derse desin Tolstoy kendisi gibi davranmıştır. Yanlış,

eksik, kusurlu olmaktan, pişman olmaktan, özür dilemekten de çekinmemiştir. Ama yaşamında onu aşan bir davaya bağlandığı noktadan başlayarak, dünya malı olmasından itibaren, kişisel ilişkilerinde haksızlık dozu da zirve yapmış olmalı. Dünyanın dört bir yanından onu anlayanlar vardı ama en yakınındaki insanların anlayışsızlığı onu dehşete düşürüyordu. Bu yüzden ters davranıyor, en çok da karısını incitiyordu. Oysa Sofya'nın istediği, beklediği şey azıcık ilgi gibi gözüküyor. Telif gelirlerine gelince... Yazı parayla satılmaz, diyen Tolstoy mu dürüsttü, yoksa çocuklarımla geleceğini düşünmek zorundayım, diyen Sofya mı?

Sanat Nedir? sanki Sofya (gibileri) ile bir hesaplaşma, polemik. Ders verme, uyarı. Kokmuş, çürümüş beysoyluluğa, emeğe, çalışmaya dayanmayan bütün hayatlara isyan.

Ama biliyorum, asıl isyan Sofya'ya. Kıskançlık görünürde bunu açıklıyor, ama görünürde. Bence ahlakının katı çerçevesini kişisel duygularına çokça borçlu olmakla birlikte, Tolstoy'un yapıtının kökünü, tepkilerini kıskançlık vb. yeterince açıklamaz. Ama Tolstoy bu, kişioğlu yargısına pek sığmaz.

Sanat Nedir için kısa bir özet almakla yetineceğim. Tezi çok yalın, polemik kabartıyor metni. Bundan yineleme, öğretmen edalı bir yineleme geleceğe kalmak endişesini tümlüyor. Tolstoy gelecek için yazıyor. Yalvaç olduğunu unutmayalım.

Önce, *'onca insanın emeğini ve zamanını yalayıp yutan'* bu sanat ne mene bir şey, buna değer mi diye sormakla başlıyor işe. Basım işçileri, sahne işçileri, boya üreticileri, vb.

Sonra nedir sanat sorusuna başlangıçtan günümüze verilmiş yanıtları özetliyor oldukça kabaca. Baumgarten'le başlıyor, ama daha eskilere açılmak kaçınılmaz. Belli ki birkaç kaynağa başvurmuş bu özet için. Yani ikinci el bir bölüm çalışması bu... Yanlış mı? Bütün kaba saba özetler gibi yanıltıcı olabilir diyorum yalnızca. Hiç kuşkusuz tıpkı şiiri tanımlamak gibi, *estetik*'i tanımlamak da neresinden tutarsan orasına göre yapıldığından, bütün tanımlar doğru, ama bir o denli de yanlış, eksik en azından. Bunun kanıtı da şu ki, hiçbir tanımlama girişimi yetmez, doyurmaz bir türlü. Ha, Tolstoy'un işine gelen durum da budur. Bırakın zevzekliği, çelişkili açıklamaları, sadede gelin, deme hakkı doğuyor kendiliğinden. Bir kanon var: Phidias, Sophokles, Homeros, Tiziano, Raffaello, Bach, Beethoven, Dante, Shakespeare, Goethe vb. Öyle bir gelenek ki bu, çizgi tartım çizgisini oluşturur. Cesaret ister bu *kanon*'a diklenmek. *'Bütün estetik bu plan üzerine yapılandırılıyor'* (43) Oysa, *'insanlar sanatın anlamını ancak bu etkinliğin ereğinin güzellik, yani haz olmadığını gördüklerinde anlayacaklardır'* (45) Demek ki, put kırıcıdır Tolstoy, işe sanatın ereği: haz özdeşleşimini kırarak başlıyor. Peki sanatsal üretim sürecinin altına giren o emekçiler ne diyor bu işe? Onların emeğine kurulmuş bir tuzak olmasın, temelinde güzellik olduğu söylenen sanat kavramı. (46)

Öyleyse, sanatı doğru kavramak için önce onu bir haz aracı olarak görmekten vazgeçmek gerekiyor, o insan yaşamının koşullarından biri. ***'Sanat, yaşadığı bir duyguyu karşısındakilere geçirmek isteyen birinin bu duyguyu kendinde yeniden üretmesi ve belirli dış işaretlerle onu ifade etmesiyle başlar.'*** (49) Sanat, insanları aynı duygular çevresinde birleştiren ilişkiler ortamı. (51) Bu çerçevede sanatın gerekliliğini tartışmak da anlamsızdır. Çünkü insan yaşamının koşullarından biridir, yinelemek gerekirse.

Ben şimdi burada, durduk yerde sormam gerek ya, sormayacağım, bu çocuk (naif) yazara, *hazzı* niye *güzel*'e eşitliyor diye. Belki de tüm kuramının Aşil topuğu, en zayıf halkası bu. –ZK.

Tolstoy'a göre yüksek beysoylu (aristokrat) sınıf, kullanmasına rağmen kiliseyi, hiçbir şeye inanmıyordu. İsa'yı unutmışlardı. Dinsel dünya görüşünden yoksun

kalmışlardı. Bu da onların iyi ve kötüyü ayırmak için hazdan başka ölçüt kullanamamalarını getirmiştir. İyinin, güzelin temeline haz oturunca iş zıvanasından çıkmıştı. Sanatın amacı güzeli ortaya çıkarmak, dendi. (63)

Bir yandan işler böyle yürürken, insanlığın büyük çoğunluğu dışarıdadır. Sanatı başka türlü yaşamaktadır. Tartışılan sanat kavramı bir azınlığın yürüttüğü züppe retorikten başka bir şey değildir. Öte yandan insanların yaşamlarını harcadıkları bu sanatsal üretim eylemlerinin sonucunda, sanat emekçilere geri dönmez. Ama *eğer 'sanat önemli bir şeyse, -sanata tapınanların sevdikleri bir deyişle- tıpkı din gibi bütün insanlara gerekli bir ruhsal esenlik işiyse, o zaman herkes onu kolayca anlayabilmelidir. Sanat eğer bütün halkın sanatı olmazsa, iki olasılık söz konusu demektir: Ya sanat öne sürüldüğü gibi önemli bir iş değildir ya da bizim sanat olarak adlandırdığımız sanat önemli bir iş değildir.'*(76)

Ayrıca sanılanın, gösterilenin tersine bu azınlık sanatı içerik olarak da son derece yoksuldur. Satışı iyidir, satıştır gerçekte (Kanon'u unutmayalım). Duygularımız çok önemli gelir bize. Oysa bunlar, gurur, cinsel tutku, yaşamdan duyulan iç sıkıntısı olarak indirgenebilir. İşte varlıklı sınıfların dönüp dönüp anlattıkları bunlardır. (80) İnançsızlık kaynaklı yoksullaşmanın yanı sıra ayrışma, karmaşıklık, tımar, süs püs, bulanıklık, gizem kaçınılmazdı.

Bakar mısınız Tolstoy'un verdiği şiir örneklerine: Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Maeterlinck, resimde Pissaro, müzikte Liszt, Wagner, vb. Anlaşılmazlık sanat yapının kötülüğünün göstergesidir onun için. *'Yüce sanat yapıtlarının yücelikleri bu yapıtları herkesin alımlanabilmesinden, anlaşılabilmesinden gelir.'*(111) İnsanları eğitim düzeyinden bağımsız olarak etkiler, akli etkinliklerden farklı olarak. Halk üstün sanatı anlar, anlayacaktır, anlamıştır her zaman.

Seçkin sanat, beysoyluluğun isteklerini karşılamak için sanata benzer bir şeyler üretmek zorundadır. Şu yöntemleri kullanır bunun için: 1. Ödünçleme, 2. Öykünme, 3. Şaşırtma, 4. İlginç olma. (116) Bir heyecanın estetikle ilgili olması için bir insandan ötekine geçen, aktarılan bir duygu olması gerek. Tabii sanat böyle olursa, bu başa uygun tarak olan eleştiri de farklı olmaz. *'Eleştirmen her zaman sanata kapılma yetenekleri en az olan insanlar'dır. Beğeni prototiplerini fabrikasyon üretilip yayarlar. Sisteme yardımcı olurlar, onu güçlendirirler.'*

Varlıklı sınıfların malı olan sanat hemen meslekleşti, kurumlar doğurdu. Eğitim sisteminin parçasını oluşturdu. Al gülüm, ver gülüm sistemi çıktı böylelikle ortaya. *'Bu üçlü, yani sanatçıların profesyonelliği, eleştiri ve sanat okulları, günümüzde insanların büyük çoğunluğunu gerçek sanattan habersiz bıraktığı gibi, sanat adına üretilmiş en bayağı ürünlerin, en kaba sanat taklitlerinin sanat olarak benimsenmesine yol açtı.'* (139)

Wagner'e, Niebelungen operasına biraz daha yakından bakmaya çağırır okurunu Tolstoy. Ne görkemli kofluktur aristokratların alkışlara boğduğu bu koca ve kof sahne gösterisi. Tolstoy usta bir anlatıcı olarak Niebelungen'i öyle özetler ki, gülünç, bozuk, sarkık, kötü ne varsa beliriverir gözümüz önünde. Bunlar sahte yapıtlardır. Özenti, kopya, ikincil... Aynı şey Beethoven'ın birçok yapıtı için de böyledir. Flaubert için de. (Ya Balzac nerede?) Ondan hiç söz etmiyor Tolstoy. Aslında Balzac'ı da küçümsemesi için birçok neden var, ama bunlar farklı olmalı-ZK.

'Bir insan başkasının yarattığı yapıtı okurken, dinlerken ya da izlerken herhangi bir etkinlikte bulunmaksızın ve bakış açısını değiştirmeksizin, kendini o yapının sahibiyle ve o yapıtı kendisinin kavradığı gibi kavramış, algılamış, benimsemiş öteki insanlarla birleştirip bütünleştiren bir ruh durumu içine girerse, böylesi bir ruh durumunu yaratan yapıt, sanat yapıtıdır.' (167) Sanat yapıtı sınırları yok eder. Hem kişiliğimiz yalıtılmışlığından kurtulur, hem de başka kişiliklerle kaynaşır bütünleşir.

Sanatın başlıca çekici gücü de burada yatar. Yani, evrensel kardeşlik duygusuna yaptığı katkıda... Bunu sağlamayan yapıta sanat denemez. Bunun bileşimi de bellidir: özgünlük, açıklık, içtenlik. Bunların ağırlıkları yapının artamını belirler.

Sanat, daha az iyi, insan gönenci için daha az gerekli duyguları dışlayarak yerine daha iyi, gönenc için gerekli duyguları geçirir. Duyguların değerlendirilmesinde ise, *'belirleyici olan şey, din bilincidir.'* (173) Bu din bilinci, toplumda akan bir ırmağın doğrultusu gibidir. Yaşayan bir toplumun aktığı bir yön vardır ve bunun bilinci, yani akış yönünü gösteren bir din bilinci. Her toplumda var bu, Tolstoy'a göre. Demek ki insanın ilerleyişi, dinin kılavuzluğunda gerçekleşmektedir. Beğenelim beğenmeyelim, Katoliklik, Protestanlık, vb. kült dinleri değil, ama günümüzün din bilincini kabul etmek zorundayız. Sanat da bu din bilincini kavrama oranında öne çıkarılmalıdır. Gelelim, din bilinci derken Tolstoy'un kastettiği şey şu: *'En gelişmiş uygulamasıyla, maddi ve manevi, bireysel ve genel, geçici ve sürekli gönenc ve esenliğimizin bütün insanların kardeşçe yaşamalarında ve kendi aramızdaki sevgi birlikteliğinde olduğu bilinci.'* (176) İsa ve geçmiş zamanların en iyi insanların simgelediği, Dünya Kardeşliği yolu. İşte Tolstoy'u son anda 'ciddi'ye almamızı sağlayan U dönüşü. Bizi kiliseye, ritüele sürüklemesini beklerken başka bir yerlere uçurmuştur. Üstelik, gerçekte çok daha naif, uçucu, basit ve sıradan bir yere. Bu noktada sıkı bir eleştiriye dayanamayacak denli zayıf temeller üzerinde bir 'öngörü', bir 'vaaz' bu. Ama tüm güçlü söylemler gibi, kapılıp benimsenmeye de o denli yakın. Tolstoy'u ermişliğin, yalvaçlığın sınırlarına taşıyan da bu yeğlilik olsa gerek. Çok yaşlı çok çocuk pervasızlığı... Neden yalvaçlaşmadığına gelince o kökenlerde, kaynaklarda duran ve zamanı gelince başına kaldıran 'kuşku'nun onu hiç terk etmeyişiinde aramak gerek bu nedeni. Bir U dönüşü daha neden olmasın. Şunu söyleyebilir durduk yerde ve yerle yeksan olur perde: *'Hiristiyanlığın evrensel birlik ilkesi.'* (177) Bu noktalardan sonra bir tutarlılık, sağlam adımlarla kurulmuş güvenli bir yoldan, kurtuluştan söz etmek, sanatı, güzeli kavrayabileceğimizi ummak ham düş olur artık. Hiristiyan ideali geçmişin ideallerinin yerine alçakgönüllülüğü, tevekkülü, temizliği, acımayı ve sevgiyi koymadı mı? Varsıl kahramanlar yerlerini yoksul Lazarus'a bırakmadı mı, Maria Magdalena değil, artık Magdalena'ydı kahraman, pişman olmuş, nedamet getirmiş... Evet, sonuç; Hiristiyan bilincinin özü, İncil'de söylendiği gibi (Yohanna, XVII,21) her insanın tanrının oğlu olduğunu kabul etmesi ve bu yüzden her insanın Tanrıyla ve diğer insanlarla birliği' olduğuna göre, Hiristiyan sanatının içeriğini de; *'insanların Tanrıyla ve birbirleriyle birlik içinde oluşlarını sağlayan duygu'* (179) oluşturur. Tolstoy'a göre Hiristiyan sanatı iki türe ayrılır: 1. İnsanın dünyadaki konumu ve Tanrıyla ilişkisini anlatan dinsel sanat, 2. Gündelik yaşama ilişkin, herkesin anlayabileceği, en yalın duyguları anlatan, evrensel sanat. İlki söz, resim, yontu ağırlıklıyken ikincisi söz yanı sıra, resim, yontu, dans, mimarlık gibi sanatlarda dile gelir. Örneklere gelince, Schiller (**Haydutlar**), Hugo (**Sefiller**), Dickens (**İki Şehrin Hikayesi**), Beecher-Stowe (**Tom Amcanın Külübesi**), Dostoyevski (**Ölü Bir Evden Anılar**), Eliot (**Adam Bede**)... Diğer sanatlarda da örnekler verir Tolstoy. Ama Beethoven (**Dokuzuncu Senfoni**) konusunda ilkelerini çiğneyecek değildir. Ölçütünü acımasız uygular: Çöpe. *'Toplumumuzda sanat diye adlandırılan şeyin insanlarımızın ileri gitmesine en ufak bir katkıda bulunmak şurada dursun, tam tersine, toplumsal hayatımızın iyileşmesinin karşısındaki en büyük engel olduğu görülmektedir.'* (202)

İsa öğretisini gerçek anlamda benimseyemediğimiz için hastayız. Bundan kurtulmanın biricik yolu da: öğretiyi eksiksiz benimsemek... Üstelik yalnızca gerekli değil, zorunludur da bu. İnsanoğlu yaşamın ona sunabileceği gönence ancak kendi arasında birleşebildiğine ulaşacaktır: bütün insanların kardeşliğiyle. Oysa sanat,

günahkar kadınlara benzetildi: süslü, takıp takıştırmış, her zaman satılık, baştan çıkarıcı ve yıkıcı. Yani annelik dışında, doğurma dışında her şey.

Geleceğin sanatı üst sınıfların sanatıyla ortak yan taşımayacak, yepyeni temeller üzerinde yükselecektir. İnsanların kardeşliğini vurgulayan bir din bilincini taşıyacak, sanatçısı halk olacak, para kazanma yolu olmayacak, istilacı bezirganları tapınağından kovacak, savaşa, silaha karşı duracaktır. Duygulara ayıksılık, seçkincilik değil genellik, anlaşılabilirlik; biçim/biçem konusunda belirsizlik/gizemlilik, karmaşıklık, istifçi büyüklük değil, kısalık, açıklık, yalınlık...

Hem bilim için de görev farklı değildir. O da toplumun din bilincini kavramak zorundadır. Bilimi de sanat gibi ayrıcalıklıların eğlence aracı olmaktan kurtarmak gerekir. Tolstoy son dileği, bilim için de kendisinin yaptığı türden bir çalışmanın yapılması, asıl önemli olanın dinsel, ahlaksal ve toplumsal bilimlerin olduğunun berkitileceği bir çalışmanın.

Sanat yüce iştir, ne keyif, ne avuntu, ne eğlencedir. Bilinçli bilgiyi duygulara aktaran bir organdır. **'Günümüzde insanların ortak dinsel bilinci, insanların kardeşliklerinin bilincidir; insanların bir ve beraber olmak için karşılıklı olarak birbirlerine atılışlarından kaynaklanan esenliğin bilincidir. Gerçek bilim bu bilincin hayata uygulanışının farklı biçimlerini gösterirken, sanat bu bilinci duygulara taşımalıdır.'** (230).

'Sanatın üzerine düşen büyük görevler vardır: Sanat, ama gerçek sanat, dinin güdümündeki bilimin de yardımıyla, günümüzde mahkemeler, polis, teftiş, denetleme, hayır kurumları, vb. dışsal birtakım önlemlerle gerçekleştirilen bir şeyi, insanların özgür, mutlu, barış içinde bir arada yaşamalarını sağlamalıdır. Sanat zoru, şiddeti hayatımızdan uzaklaştırmalıdır.

'Bir tek sanat yapabilir bunu.' (230)

'Çağımızda sanatın görevi, insanların esenliğinin onların bir araya gelmelerinde, birleşmelerinde olduğu gerçeğini akıl alanından duygu alanına geçirmektir; sanatın akıl alanından duygu alanına geçireceği bir başka gerçek de, varlığını sürdürmekte olan şiddetin egemenliğinin yerini ilahî egemenliğin, başka bir deyişle hayatımızın en yüce amacı olarak bizlere sunulmuş olan sevginin egemenliğinin alması gerektiğidir.' (231)

Bu makaleyi yazdıktan sonra birtakım ekleri de olmuştur Tolstoy'un. Şiir örneklerinin sergilendiği ilk ek, arkasından **Niebelungların Yüzüğü**'nün (Wagner) özeti, **Sanat Nedir'in İngilizce Baskısına Önsöz** (ki Rusya'daki sansüre değinir bu metinle ilgili olarak).

Tabii Mazlum Beyhan Tolstoy'un sanata ilişkin görüşlerini içeren diğer önemli metinleri de kitaba eklemiştir. Bu iyi olmuş gerçekten. Yanlış anlamaya yer kalmamış böylelikle.

Guy de Maupassant'ın Yapıtlarına Önsöz kendi sanat kuramının bir tür uygulaması, oldukça kötü bir uyarlaması olarak değerlendirilebilir. Zaman zaten genel olarak Tolstoy'u ne Maupassant konusunda, ne de diğer sonuçlarında doğrulamadı. Örneğin, **'Bel Ami son derece iğrenç bir kitap'**, türünden tümceler içeriyor metin. Sokakta, ahlak elden gidiyor, diye yaygara koparan cühela taifesinden birini bazen Tolstoy'dan ayıranın ne olduğunu yaman merak ediyor insan. Ama ayıran bir şey vardır. Hem de birçok şey. Bozuk saat meselesi...

S. T. Semyonov'un 'Köylü Öyküleri' İçin Önsöz, Von Polenz'in 'Köylü' Adlı Romanına Önsöz de polemikçi, kışkırtıcı yanlarıyla dikkati Tolstoy'un ve onun vaazının üzerine çeken yazılar.

Gogol Üzerine, Çehov'un 'DuşECKA' Adlı Öyküsüne Sonsöz diğer yazılar.

Kitapta önemli ikinci çalışma kuşkusuz ünlü '**Shakespeare ve Dram Sanatı Üzerine**' adlı yazı. Büyük haksızlıklar içeren yazı, bir kuramın, üstelik çok da tutarlı çatılmamış bir kuramın uygulamada nasıl vahim sonuçlar doğurabileceğinin de kanıtı. Aslında üzerinde durulacak çok şey yok. Tolstoy'un tezi şu: Shakespeare sıradan bir yazar, ondan çok daha önemli çağdaşları var. Onun önemi *kanonik* bir söylemden geliyor. Bunda da Goethe'nin Shakespeare üzerine yazmasının çok önemli bir yeri var. Şişirile şişirile bir büyük anlatı üzerine anlatı anıtı dikildi: sahte, aldatıcı bir put. Çünkü Shakespeare dediğimiz şey varsılların eğlenceliğinden ve ahlaksızlığa övgü düzmekten başka bir şey değil. İçinde Hristiyanca hiçbir şey yok elbette.

'Benim, insanlar aslı esası olmayan, hiçbir gerçek nedene dayanmayan sahte Shakespeare övgülerinden ne kadar çabuk kurtulursa o kadar iyi olur diye düşünmem bundandır. İlk olarak şu nedenle: Bu yalandan kurtulmalarıyla birlikte insanlar, temelinde dinsel bulunmayan tiyatrunun bugün sanıldığı gibi önemli ve iyi bir iş olmak şöyle dursun, en bayağı, en hor görülecek bir iş olduğunu anlayacaklardır. Bunu anlayınca da çağdaş tiyatro için insanlarda en yüksek düzeyde dinsel bilinç geliştirecek, bu bilinci berkitecek yeni oyun formları bulacak, yaratacaklardır. İkinci olarak, bu hipnozdan kurtulan insanlar, Shakespeare'in ve ona öykünenlerin tek amacı izleyicilerini eğlendirmek olan beş para etmez, ahlaksız yapıtlarının kimseye hayatı öğretemeyeceğini, temelini dinselliğin oluşturduğu gerçek oyunlar henüz yaratılmadığına göre, hayatı öğrenmek için bambaşka kaynaklara başvurmaları gerektiğini anlayacaklardır.'(375)

Görüldüğü üzere Tolstoy'un sanat üzerine düşüncesi (kuramı diyemiyorum) kendi sanatını açıklamaktan, aydınlatmaktan son derece uzak, ama kendisini açıklamakta iyi bir kılavuz olabilir.

(2008)

Tolstoy, Lev Nikolayeviç; Günlükler (1847-1910), Çev. İbrahim Kapaklıkaya
Anka yayınları, Birinci basım, Ekim 2005, İstanbul, 749s.
Takdim, R.F. Christian, s. 5-18

*

Tolstoy, Sophia; Günce (1862-1910), Çev. Muzaffer Kuşuloğlu
Düşün yayınları, Birinci basım, 1985, İstanbul, 717s.
Önsöz, Tania Albertini Sukhotin Tolstoy, s. 5-29

Tolstoy'la Sofya'nın güncelerini koşutlu okudum. Öyle de gerekiyor bana kalırsa. Daha anlamlı oldu. Yazıda, yorumda da aynı koşutluğu kurmak istiyorum. Bu Sofya'yı değil (çünkü dünya onunla ilgili değil kuşkusuz) ama Tolstoy'u anlamak için önemli bir girişim olacak. Ama önce sunuları kısaca değerlendirmek istiyorum.

Tolstoy günceleri, İngilizce baskıdan Türkçeleştirilmiş. İngilizce baskının editörü R.F. Christian, aynı zamanda sunumu da yazmış.

Bu sunuma göre, Tolstoy'un doksan ciltlik 1928-1958 toplu yapıtları baskısının onüç cildi günlük ve defterlerinden oluşuyor. Dolayısıyla genellikle yapılan iş bir seçme, ayıklama baskısı oluyor ister istemez. Batı dillerinde tam çeviri yok bilindiği kadarıyla.

Christian, yazısında günlüklerin tarihsel bölümlene mantığını açıklıyor. Daha önce mektuplarını yayınladığını da bu arada öğreniyoruz. Günceler için temel aldığı Rusça baskıyı (1965, 19-20.ciltler) belirtiyor. Günlükler için, '*paha biçilmez bir bilgi madeni*', deyimini kullanıyor ki, ben de katılıyorum. İçtenliklerine, cilasızlıklarına işaret ediyor. İlk günlüklerinde evrenin odak noktasında duran Tolstoy, günlükler ilerledikçe odaktan kayma çabası içine girmiş, bu kez çevresi onu odağa doğru itelemiştir.

Sofya 1862'de Tolstoy'la evlendikten sonra günlük tutmaya başlıyor. Birbirlerinin günlüklerini ilk yıllarda birbirlerine açıyorlar. Tolstoy'un günlükleri bir noktadan sonra (Tolstoy'un Rusya ve dışarıda yazarlığının teslim edilmesinden ve ünlenmesinden sonra) artık belgelik metinlere dönüşüyor ve daha da sonra Tolstoy da bunları öyle görüyor. Zaten Sofya'nın nevrozunun kaynaklarından biri de, son yılların Tolstoy güncelerinin sahibinin kim olduğu. Artık Tolstoy'un her sözcüğü para demektir.

Sofya Tolstoy Güncesi'nin sunuşu ise torunu Tanya Albertini Sukhotin Tolstoy'a ait. Büyükannesinin dramına serinkanlı bir tanıklık yapıyor torun Tanya, nesnel ve yansız kalmaya çalışıyor diyebilirim. Sanırım ABD yurttaşı.

Tanya, çiftin anormal davranışlarından biri olarak, birbirlerinin güncelerini okumalarını gösteriyor (8) Sofya'nın Tolstoy'u kıskanması üzerinde durarak, Sonia Behrs'in kim olduğuna kısaca değiniyor. Büyükannesi, doğurduğu on üç çocuğundan yedisinin ölümünü gördü. Dördü daha küçücükken ölmüşlerdi. Hele 1895'te Vanečka'nın ölümünden çok etkilendi. Yaşamı boyu da yıkımının izini taşıdı benliğinde. Beniçinci ama bencil olmadığını söylüyor Tanya büyükannesinin. Ben de katılıyorum bu yargıya. Davası, daha çok içgüdüsel bir soy savunması gibiydi. 1910'da Sofya'nın güncesi torunu Tanya'yla ilgili bir not içeriyor: "*Bütün günümü, torunum Tanečka ile birlikte geçirdim. Birbirimizi çok seviyoruz.*" (21)

Büyükannesi '*Benim Yaşantım*' projesini gerçekleştiremedi. Bu çalışkan kadın, yeterince zaman bulamadı belki de bunun için. Son yılları acılar içinde, yoksunluklar içinde geçti. Mülk dağıldı, bölündü. Ekim Devriminin rüzgarı, Yasnaya Poliyana'yı sarstı. 1919'da öldü. "*Sızlanmadan, inlemeden, herkese elveda dedi.*"(29) Birkaç ay önce ölümünden, sevdiği torununa; "*Elveda güvercinim... Mutlu ol... Sevgine ve sevecenliğine teşekkür ederim. Seni seven Babuşka'nı unutma... S.Tolstoy.*", dediği bir mektup yazmıştı.

Tostoy 1847'de 21 yaşındadır. Doğum tarihi 22 Ağustos 1826. Kazan, 17 Mart'dır güncesinin ilk sayfası. Klinikte yatmaktadır (Firengi). Geleceğe ilişkin büyük tasarıları olduğu anlaşılır, çünkü katı kuralları olan yaşam izlenceleriyle doludur güncesi.

Aşağıda Tolstoy'u anlamada yararlı olacağı düşünülerek, izleksel bir günlük dökümü yapılmıştır.

1847-1855

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

Yaş: 21-29. Beş kardeşin dördüncüsü. 2 yaşında, 1830'da annesi Prenses Marya Volkonskaya'nın ölümü. Babası Emekli yarbay Kont Nikolay Tolstoy'un 1837'de ölümü. Teyzeler. Kazan. Sefih ve frengili gençlik dönemi. Hukuk fakültesinden ayrılma. Puşkin, Gogol, Turgenyev, Rousseau, Dickens, Sterne, Schiller hayranlığı. 1852'de düzenli orduya katılma. 2 yıl Kafkas ordusunda Kazak köyü yaşamı. Yapıt: **Dünün Öyküsü, Çocukluk, Baskın, Gençlik, Aralıkta Sivastopol, Mayıs'ta Sivastopol, Ağaç Kesme, Ağustosta Sivastopol.**

*

1856-1862

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

(Yaş: 30-36, Bekar. Yurtdışı geziler. Köylüsü bir kadından yasadışı oğul. Turgenyev'le tartışma. Moskovalı hekimin kızı Sofya Behrs'e aşk. Yapıt: **Ağustosta Sivastopol, Birlikte Moskovalı Bir Tanıdığa Rastlamak, Bir Toprak Sahibinin Sabahı, Aile Mutluluğu, Lucerne ile Albert, Polikuşka**)

*

1863-1887

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

(Yaş: 37-61, Evlilik. Oniki çocuk. İkisi bebekken öldü. Yapıt: **Savaş ve Barış, Anna Karenina, Kafkaslarda Bir Tutsak, Tanrı Gerçeği Görür ve Bekler, O Zaman Ne Yapmalıyız?, Sevgi Neredeyse Tanrı Oradadır, İvan İliç'in Ölümü**)

SOFİYA TOLSTOY

(1844 doğumlu. Yaş: 18-43. 1862'de evlendiğinde 18 yaşındaydı.)

1888-1894

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

(Yaş: 62-68, Rusya'da kıtlık ve Tolstoy'un çabaları. 1881: Sofiya'ya rağmen tüm telif haklarından vazgeçme. Et yeme, içki ve tütünü terk. Sansür. 3.Aleksanadr'ın kişisel rica üzerine Kreutzer Sonata sansürünü kaldırması.

**Yapıt: Kreutzer Sonata, Aydınlanmanın Meyveleri, Karanlığın Gücü, Tanrının
İçimizdeki Krallığı, İnsanlar Neden Kendi Kafasını Karıştırır?, İlk Adım,
Hristiyanlık ve Vatanseverlik)**

SOFİYA TOLSTOY

(Yaş: 44-50)

1895-1902

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

(Yaş: 69-76. Dini baskı kurbanı Duhoborların Kanada'ya yerleştirilmeleri. Sofiya'nın
Taneyev'le ilişkisi ve kıskançlık. Tula Köylülerine açlık kampanyası. Hastalık ve
Kırım'da Maksim Gorki, Anton Çehov'la geçirilen dinlence. Hacı Murat, Işık Karanlıkta
Parlar üzerinde çalışmalar. Çar II. Nikola'ya mektup.

**Yapıt: Baba Sergey, Diriliş, Şeytan, Sanat Nedir?, Kutsal Sinodun Kararına Bir
Cevap, Din Nedir ve Dinin Temel Doğası Nedir?)**

SOFİYA TOLSTOY

(Yaş: 51-60)

1903-1910

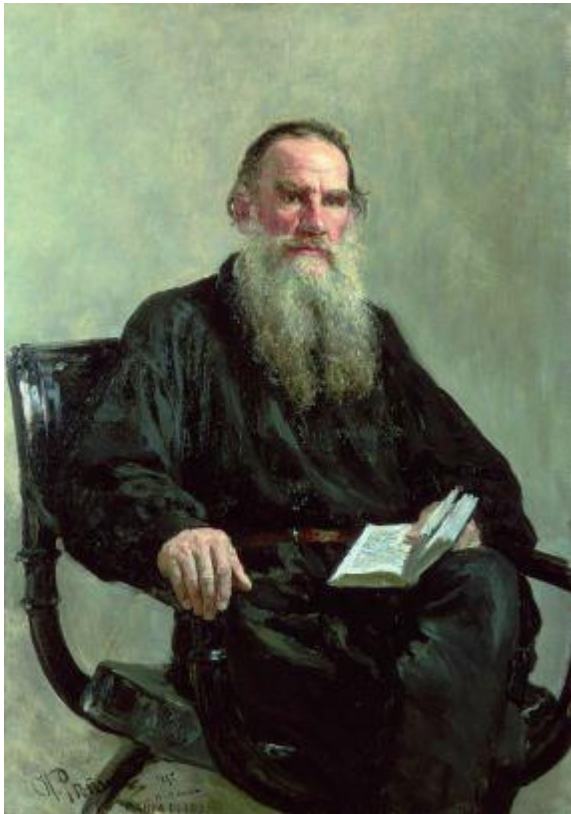
LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

(Yaş: 77-84. Japonya savaşı. Kanlı Pazar. 1905 Devrimi. Potemkin isyanı. İlk Duma.
Dünya çapında tanınmışlık. Gözdesi, kızı Maşa'nın 1906'da ölümü. Sofiya'nın artan
histeri krizleri. Evi terk. Astapova Tren İstasyonu ve ölüm.

Yapıt: Shakespeare ve Drama, Sessiz Kalamam)

SOFİYA TOLSTOY

(Yaş: 61-68)

Bir Açıklama:

Sofiya Tolstoy günlükleri aynı yazı karakteri (Times New roman) ile ama koyu (bold) yazılmıştır. Her izlek bölümünde zamandizinine bağlı kalınmıştır.

GG, Gizli Günlük (L.Tolstoy) kısaltmasıdır.

KADIN HAKKINDA

16 Haziran 1847 güncesi: *'Kadınlar toplumunu toplumsal yaşamın gerekli bir sevimsizliği olarak gör ve onlardan olabildiğince kaçın. Gerçekten de onlardan tensellik, kadınsılık, her şeyde hafiflik ve daha bir çok kötülük alıyoruz, öyle değil mi? Cesaret, kararlılık, sağduyu, adalet vb. gibi içsel duygularımızı yitirmemizden kadınları sorumlu tutmazsak, kimi sorumlu tutacağız?'* Bu yazı Tolstoy'un delişmen döneminin, kadınları tutkuyla aradığı ve frengi vb. hastalıklara yakalandığı dönemin geçici pişmanlıklarıyla ilgili olsa gerek. Çünkü Tolstoy çok ileri yaşlarına değin bu ikilemi yaşayacak, bunun acısını çekecektir. Başlık atar: *Sevgi duygusunu isteme bağlı kılma kuralları*. Altına düştüğü not şu: *'Birinci kural: Kadınlardan uzak dur. İkinci kural: sıkı çalışarak arzularını öldür.'* (29)

25 Haziran 1853: *'Şaraptan ve kadınlardan uzak dur. Zevki çok az ve son derece bulanık; oysa pişmanlığı son derece yüksek.'*(100)

19 Eylül 1855, Kermençik: *'Kadınlar konusunda hiçbir umut yok gibi görünüyor.'*(149)

20 Eylül 1855: *'Birçok güzel kız ve tensellik bana işkence ediyor.'*(149)

8 Haziran 1856: *Bahçede dolaştım. Harika bir güzelliğe sahip çok hoş bir köylü kadın gördüm. Dayanılmaz bir kötülük arzusuyla dolup taşıyorum. Kötülüğün kendisi bile bundan iyidir.'*(167)

23 Kasım 1856: *'Aleksandra Petrovna'yı düşünürken, bir yandan da Valeriya hiç aklımdan çıkmadı.'*(180)

26 Mart/7 Nisan 1857: *'Prenses oradaydı. Ondan çok hoşlanıyorum ve onunla evlenmeye çalışmadığım için aptal olduğumu düşünüyorum. Eğer çok iyi bir adamla evlenirse ve çok mutlu olurlarsa, umutsuzluğa düşebilirim.'*(190)

18/30 Mayıs 1857, Interlaken: *'Hizmetçi canımı sıkıyor. Utangaçlığımdan dolayı Tanrı'ya şükrediyorum. Şaşa beni sıkıyor.'*(195)

20 Mayıs/1 Haziran 1857, Grindelwald: *'Hizmetçi birkaç kez koşarak geçti ve ben beni beklediğini düşündüm; zira herkes yatağındaydı.'*(195)

7/19 Haziran 1857, Gressoney: *'Bir kadına beş frank teklif ettim; ne yazık ki fahişe değilmiş. Aptal bir yaratıktı; ama onu çok istedim. **Kazaklar**'dan iki sayfa yazdım.'*(197)

11/23 Haziran 1857, Evionnaz: *'Kahveden şikayet ettiğim için garson kız ağladı... Çilli bir güzel. Şiddetle bir kadın arzuluyorum. Ama güzel bir kadın.'*(197)

27 Haziran/9 Temmuz 1857, Lucerne: *'Pansiyonda korkunç derecede utangaçlaşıyorum; birçok güzel kadın var.'*(199)

17 Eylül 1858: *'Öğle yemeğini Behrs'lerde yedim. Ne kadar tatlı kızlar!'*(216)

1 Ocak 1859, Moskova: *'Bu yıl evlenmeliyim- ya da bir daha asla.'*(218)

31 Ağustos 1884: *'Ve aniden kadınların güçlü noktalarının ne olduğunu buldum: soğukkanlılık ve bundan dolayı sorumlu tutulamazlar, çünkü düşünce güçleri çok zayıf; aldatma, hile ve yağcılıkla dolu.'*(306)

1 Eylül 1884: 'Tanya ile kadınların nadiren ya da hiç aşık olmadığı –yani yaşam görüşlerini sevgililerine teslim etmedikleri- konusunda konuştuk. Kadınlar daima soğuk. Benim, hilelerini açığa çıkarmamdan dolayı gerçekten utandı.'(307)

3 mart 1889, Moskova: 'Evet, kadınlar alemi bir felakettir. Yalnızca kadınlar (o ve kızları) böylesine aptalca ve pis işi bu kadar temiz ve hoş bir tarzda yapıp, tamamen tatmin olabilirler. Başkalarının kendi kafalarında kuşku uyandırabilecek fikirlerine hiçbir saygı göstermiyorlar.'(325)

4 Temmuz 1889, Yasnaya Polyana: 'Evet, dün köylüler kızların değil, yalnızca kadınların histeri nöbetine yakalandığını ileri sürdüler. Bu yüzden bunun cinsel aşırılığın sonucu olduğu doğru.'(342)

4 Temmuz 1890, Yasnaya Polyana: 'Bir kadın için az para ya da şeker olması çok önemliyken, hakikatin olup olmaması pek önemli değil. Zira kadın samimiyetle bunun önemsizliğine inanır.'(379)

13 Haziran 1891, Yasnaya Polyana: 'Kadınları yüceltmenin entelektüel modası, onların manevi kapasiteleri bakımından erkeklerle yalnızca eşit olduklarını değil, onlardan çok daha yüksek olduklarını söylemek. Bu çok kötü ve zararlı bir moda (...) Kadınları oldukları gibi görmek –manevi bakımdan daha zayıf yaratıklar olarak görmek- kadınlara karşı bir zulüm değildir. Asıl onları eşit olarak görmek bir zulümdür. Zayıflık ya da daha az manevi güçle bedeninin ruha daha az itaat etmesi ve özellikle aklın emirlerine daha az güvenmenin kadının ana karakteristiği olmasını kastediyorum.'(407)

12 Ağustos 1891, Yasnaya Polyana: 'Yaşamlarımızın absürdlüğü kadınların gücünün sonucudur; ama kadınların gücü erkeklerin kendisini tutamamasının sonucudur, bu yüzden yaşamın aptallığının nedeni erkeklerin kendisini tutamamasıdır.'(409)

18 Temmuz 1893, Begiçevka: 'İnsanlık daima kadınların erkekler tarafından yönetildiği düşüncesiyle yaşadı; sonra aniden kadınların yönetilmediği, yönetenlerin onlar olduğu ortaya çıktı.'(423)

5 Ekim 1893, Yasnaya Polyana: 'Kocaların nefret ettiği aslında karılarıdır. Lessing'in dediği gibi: tek kötü kadın vardır, o da benim karım." Bunun suçlusu kadınların kendileridir; çünkü bunun nedeni onların aldatmacılığı ve samimiyetsizliğidir. Hepsi de diğerlerinin önünde bir komedi oynarlar; ama bu oyunu sahnenin ardında kocalarının önünde sürdürmezler. Böyle yaptıkları için de koca, kendi karısı hariç bütün kadınların iyi ve makul olduğunu düşünür. Hepsi bu.'(427)

22 Aralık 1893: 'Kadın ressamlar, kadın müzisyenler. Kadınlar her şeyi yapabilir. Ve tıpkı maymunlar gibi her şeyi erkeklerden kopya ediyorlar. Kadınların yapamayacağı tek şey ahlaki itiş gücü sağlamak.'(429)

2 Haziran 1894, Yasnaya Polyana: 'Bir husus (1) Kadınlar, cinsel organları kalplerinin üzerinde olan insanlardır.'(436)

24 Eylül 1894, Yasnaya Polyana: 'Bütün zor işleri, kadın işi deyip ona veriyorum ve kendim avlanmaya gidiyorum. Hatamı anladığıma memnunum.'(443)

6 Nisan 1895, Moskova: 'Kadınlarla erkeklerin birlikteliğinden doğan ıstırapların büyük bir kısmı, bir cinsin diğerini tamamen yanlış anlamasından kaynaklanmaktadır. Çok az sayıda erkek, çocukların kadın için ne anlama geldiğini, onun yaşamında nasıl bir yer işgal ettiğini anlayabilir. Daha az sayıda kadın, topluma ya da dine karşı görevlerinin bir erkek için ne anlama geldiğini anlayabilir.'(462)

25 Nisan 1895, Moskova: 'Bir annenin durumu korkunç derecede trajik: Doğa onu dayanılmaz bir arzu ile donatmış (erkeği de benzer şekilde donatmış; ancak erkek aynı ağır sonuçları yaşamıyor); bunun sonucu olarak çocuklar dünyaya geliyor. Kadın çocuklarına karşı çok daha güçlü bir sevgiyle, fiziksel bir sevgiyle donatılmış.

Zira çocuk taşımak, onları beslemek ve onlara bakmak fiziksel bir olay. Bir kadın, iyi bir kadın bütün ruhunu çocuklara verir; kendisini tamamen onlara adar. Ruhunda yalnız onlar için ve onlarla birlikte yaşama alışkanlığı (herkesin yalnızca onaylamakla kalmayıp, övmesi nedeniyle en şiddetli ayartma budur) kazanır. Yıllar geçer ve sevginin karşılığı öfkeyle verilir. Bu öfke, boyunlarında bir değirmen taşı gibi gördükleri, yaşamlarına müdahale ettiklerini düşündükleri anneye karşıdır. İkinci hal – ölüm yoluyla ayrılık ise-, anında korkunç bir sancıya neden olur ve geriye bir boşluk bırakır. Kadının mutlaka yaşaması gerekir, ama yaşamak için tutunacak bir şey kalmamıştır. Kadın manevi bir yaşam alışkanlığından ve hatta bir yaşamın gerektirdiği güçten yoksundur. Çünkü bütün gücünü, artık yanında olmayan çocuklarına harcamıştır. İşte bir anneye dair olarak yazacağım romanda bundan söz edeceğim.’(463)

5 Ağustos 1895, Yasnaya Polyana: ‘İyi bir aile yaşamının kadınlarda (her şeyde, elbette ruhsal sorunlar –dini sorunlar hariç- sürekli itaat etme ihtiyacının bilinçli olarak beslenmesi halinde mümkün olacağını söyledim (...)) Peki kadın daima erkekten aşağıda mıdır? Hayır, hiç değil! Her ikisi de bakire oldukları sürece eşittirler. Peki kadınların şimdi yalnızca eşitlik değil, üstünlük talep etmesinin anlamı nedir? Aile geliyor ve bu yüzden eski aile formu dağılıyor. Cinsiyetler arasındaki ilişkiler yeni bir form arıyor ve eski form parçalanıyor.’(472)

4 Şubat 1897, Nikolskoye: ‘(1) Son tahlilde daima hükmedenler zulmün kurbanı olan insanlar, yani direnememe prensibine uyan insanlardır. Kadınlar hak istiyorlar; halbuki yönetenler onlar. Çünkü güce tabi olmak zorunda bırakılanlar onlar –eskiden de öyleydi, hala öyle-. Kurumlar erkeklerin elinde, ama kamuoyu görüşü kadınların elindedir. Ve kamuoyu her türlü yasa ve ordudan milyonlarca kez daha güçlüdür. Kamuoyunun kadınların elinde olduğunun kanıtı, yalnızca evlerin ve gıdanın örgütlenmesinin kadınların elinde olması –parayı harcıyorlar ve böylelikle erkeğin emeğini kontrol altında tutuyorlar- değil, aynı zamanda sanat eserlerinin ve kitapların başarısı, hatta iktidarın atanmasının onların elinde olmasıdır. Kamuoyu görüşünü de kadınlar belirler. Birisinin gayet güzel bir şekilde dile getirdiği gibi, kadınların erkeklerin egemenliğinden değil, erkeklerin kadınların egemenliğinden kurtulma yolları araması gerekir.’(499)

16 Şubat 1897, Nikolskoye: ‘Kadınlar, aklın taleplerinin kendilerini bağladığını düşünemiyorlar ve bu yüzden ilerleme kaydedemiyorlar. Bu yelken onlara açılmamış. Dümensiz seyrediyorlar.’(499)

8 Haziran 1897: ‘Kroyçer Sonat’ın provalarını, hep aynı acı duygu içinde düzelttim: insan yaradılışının kötü yönünün gerçek sergilenişi ve hayasızlık simgesi bu. Pozdnişev her yerde açıklama yapıyor: biz, biz hayvansal isteklerin tutsağıyız, biz doyum tecrübemiz var, her yerde bu “biz”. Oysa, kadın değişik bir yaradılıştadır ve cinsel de olsa, duyguları değerlendirme konusunda, bir erkekle kötülük bulaşmamış bir kadın arasında büyük bir farklılık vardır.’(273)

14 Ekim 1897, Yasnaya Polyana: ‘Bir kadına, bir şeyi anlamadığı için ya da anladığı ama aklının söylediğini yapmadığı için kızarsınız. O bunu yapamaz. Tıpkı bir mıknaşın demiri çekmesi ve ağacı çekmemesi gibi, aklın vardığı sonuçlar da Sonya’yı bağlamaz; onlar motivasyon gücü oluşturmazlar.’(506)

18 Şubat 1898: ‘İşte dün, kadının uğraşısı –eğitim, tıp, sanat- ne olursa olsun onun bir tek amacı vardır: cinsel aşk; ona ulaştığı zaman, geri kalan her şey kendiliğinden çözülür, dedi.

‘Bu inanç beanim çok gücüne gitti ve bana çok acı veren, L.N.’nin kadın hakkındaki bu sürekli ve hayasız görüş ve değerlendirmesi nedeniyle, ona sitemde bulundum ve kadını bu biçimde değerlendirmesinin, otuzdört yaşına

kadar, değerli bir tek kadın tanıma olanağı bulamamasından ileri geldiğini söyledim. Ruhsal dostluk ve sevgi noksanlığı, sadece benim bedenimi sevmesi, ruhsal ve zihinsel yaşantıma ilgi göstermemesi ve bu durumun zamanla yoğunlaşıp açığa çıkmasının yaşantımı zehir ettiğini ve bu durumun beni düşkünlüğüne uğratarak kendisini daha az sevmeme neden olduğunu da açıkladım.’(382)

18 Mart 1898: ‘L.N. kadın eşitsizliğinde söz etmezden önce genel olarak, insanlar arasındaki eşitsizlikten söz etmenin gerektiğini öne sürdü. Eğer bir kadın bu problemi kendisi ortaya atıyorsa orada uygunsuz, kadınlığa karşıt ve saygısızca bir şeyler var demektir, dedi. Ona hak veriyorum. Biz kadınların özgürlüğe değil, yardıma ihtiyacımız var.’(392)

21 Mart 1898, Moskova: ‘Peşkova ile kadın sorunları hakkında bir konuşma yaptım. Kadın sorunu yok. Bütün insanlar için özgürlük ve eşitlik sorunu var. Ama kadın sorunu çok sinir bozucu bir husus.’(518)

22 Haziran 1898: ‘Bugün L.N.’nin not defterinde kadınlarla ilgili, şu satırları okudum: “Eğer bir kadın Hristiyan değilse, korkunç bir yırtıcı hayvandır.” (...) Kocam her yerde hayvanca kabalık görüyor. Oysa, gerçek hayvanca davranış bencillikle, karılarının, çocuklarının, dostlarının ve önlerine çıkan herkesin yaşantısını çekilmez hale getiren erkeklerde vardır.’(409)

3 Ağustos 1898, Prigovo: ‘Efsaneler kadının şeytanın aleti olduğunu söylerler. Kadın genelde aptaldır; ama şeytan kendisi için çalıştığı sürece kadına beynini ödünç verir. Ve böylece Tanrı korusun, kadın kötü bir şeyler yapmak için mucizeler yaratır, ileri görüşlülük ve sebat gösterir; ama en basit şeyi anlayamaz, mevcut anın ilerisini düşünemez ve tahammül ya da sabrı yoktur (çocuklara bakmak ve onları yetiştirmekten başka.)’(523)

20 Kasım 1899, Moskova: ‘Yetmiş yıldır kadınlar hakkındaki görüşüm gittikçe alçalıyor ve daha da alçaltmam gerekecek. Kadın sorunu! Elbette bir kadın sorunu var! Yalnızca kadınların yaşamımızı mahvetmeyi durdurma sorunu var.’(536)

1 Ocak 1900, Moskova: ‘Havva, Adem’i ayarttı ve daima böyle olur. Her şeye kadın karar verir.’(538)

6 Nisan 1900, Moskova: ‘Bir kocanın, özellikle de karısı kendisinden çok genç olan bir kocanın karısını eğitebileceği ve şekillendirebileceği yolunda naif, popüler bir görüş var. Bu tam bir aldanış. Kadınların kendi gelenekleri, onları kontrol etmenin kendisine ait metotları ve kendi dilleri vardır ve bu yüzden hiçbir kadın onun kendisini cezp etme arzusu hariç hiçbir şekilde bir kadını etkileyemez. Kadınlar, erkeklerin manevi yaşamından tamamen bağımsız yaşarlar (elbette çok nadir de olsa bunun istisnaları vardır) ve hiçbir zaman erkeklerin nüfuzuna teslim olmazlar. Bu arada kadınlar ısrarları ve hileleriyle bütün yaşamın üzerinde dolaylı bir etkiye –erkekler kadınların dilinden anlamadığı için dolaylı bir etki değil- sahiptirler.’(541)

19 Mart 1901, Moskova: ‘Toplumdan din duygusu kaybolduğu anda kadınların gücü artar. Tamamen dindar bir dünyada kadınlar güçsüzdür; bizimki gibi dinsiz bir dünyada bütün güç onların elindedir.’ (556)

29 Kasım 1901, Gaspra: ‘Kadınların cesaret ve güzelliği sevdiği ya da bunları seven insanları sevdiği söylenir. Bu gerçeğe aykırıdır. Kadınlar kendilerini, ne yapacaklarından emin olanlara teslim ederler. Ve kendilerini teslim ederken, kendilerini teslim ettikleri kişileri sevmekle haklı olduklarını kanıtlamak isterler.’(561)

7 Aralık 1901: ‘Biz kadınlar, karşılık görmeden ve yoğun bir yaşamı tadamadan, sevebilme yeteneğine sahibiz.’(490)

26 Eylül 1902, Yasnaya Polyana: ‘(3) İlya sordu: Kadınlar zeki midir? Cevap veremedim, ama sonra anladım: Kadınlar çok zeki olabilir; genel olarak erkeklerden

daha zeki olabilir ya da onlar kadar aptal olmayabilir. Ama akılları doğru yerde değil. Tıpkı çatının altına konulması gerekirken üzerine konulmuş kireş gibi. Erkek ise; akıllı nasıl olursa olsun, onun eylemlerini yönlendirir. Kadın akıllı ise bir oyuncak, bir süstür. Kadının yaşamını siz ne isterseniz o yönlendirir –kibir, annelik, açgözlülük, aşk- ama asla akıl değil.’(566)

1 Temmuz 1903: ‘Eğer L.N., Rousseau’nun, doktorlar hep kadınlarla birleşerek tuzak hazırlarlar sözlerini eklemeseydi, ben sesimi çıkarmayacaktım. Bu demektir ki, ben de doktorlarla birlik olup tuzak hazırlıyorum. Bu beni isyan ettirdi.’(559)

19 Aralık 1903, Yasnaya Polyana: ‘Kendisine bahşedilen annelik fedakarlık gücünün tamamını, Tanrının ve erkeğin hizmetine adayan gerçek anlamda erdemli evlenmemiş kadın en iyi ve en mutlu insandır (Teyzem Tatyana Aleksandrovna.)’(578)

10 Ağustos 1905, Yasnaya Polyana: ‘Erkek ile kadın arasındaki fark şudur: Erkek daima şehvet hisseder, ama onu bastırabilir. Bir kadın ise –ancak zaman zaman- şehvet hisseder, ama onu bastıramaz.’(602)

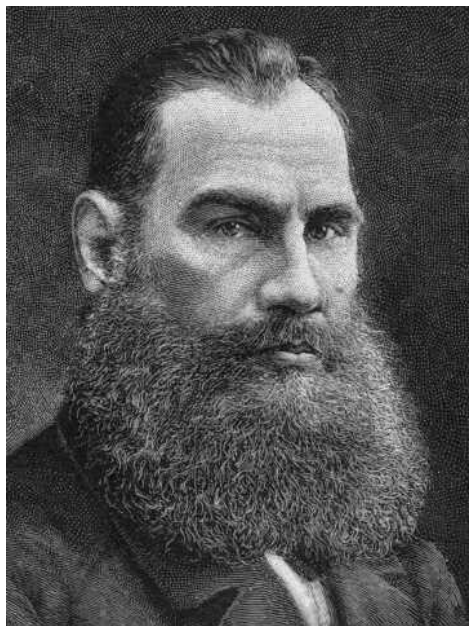
12 Nisan 1908, Yasnaya Polyana: ‘Eğer erkekler bütün kadınları, kocaların karılarını tanıdıkları gibi tanısalardı, hiçbir zaman onlarla tartışmayacak ve hiçbir zaman onların fikirlerine değer vermeyeceklerdi.’(638)

2 Ağustos 1909: ‘Kadınlarla birlikte bulunmak, onlar gibi olmamanız gerektiğini görmeniz açısından yararlıdır.’(680)

20 Temmuz 1910: ‘Evet, kamuoyu görüşünün kadınlar tarafından değil, erkekler tarafından belirlendiğini bu olaydan daha iyi hiçbir şey gösteremez. Erkek hiçbir olumsuz sonuçla karşılaşmazken, günahının sonuçlarının –çocuk doğurma, utanç- bütün yükünü üstlenmiş olması nedeniyle, kadınlar erkeklerden daha fazla suçlanmaz. “Eğer yakalanmamışsan, hırsız değilsin.”’(712)

28 Ağustos 1910: ‘Tam bu sırada L.N. şu ürkünç sözleri söyleyerek kapıya fırladı: “Bırak beni, Tanrım, gidiyorum...” “Senin yaptığın gibi, insanlığın yarısından nefret edilirse, mutlu olmak olanaksızdır.” Şu sözleri onu ele verdi: “Yarısından söz ederken yanıldım.”’(675)

14 Eylül 1910: ‘(6) Bir kadın için annelik en yüce çağrı değildir.’(718)

1863

AŞK HAKKINDA

25 Ocak 1851: 'Aşka düştüm ya da öyle olduğunu sanıyorum. Bir partiye gittim ve usumu yitirdim. Hiç gereği yokken bir at satın aldım.' (40)

29 Kasım 1851, Tiflis: 'Genellikle kadınları çok kıskanırdım. İdeal aşkı, kişinin sevdiğine karşı tam bir özveri içinde bulunması olarak anlıyorum. Ve ben de böyle yapıyorum.' (62)

13 Ekim 1852: 'Aşk yok. Yalnızca cinsel ilişkiye yönelik fiziksel bir gereksinim ve bir yaşam arkadaşına duyulan rasyonel gereksinim var.' (90)

1 Ekim 1856, Yasnaya Polyana: 'Ama Tanrıya şükür Valeriya'yı daha az düşündüm. Ona aşık değilim; ama bu ilişki yaşamımda daima bir yer tutacak. Ve eğer aşkı tanımıyor olsaydım, şimdi hissettiğim küçük başlangıçlardan yargıya vararak, çok şiddetli bir aşk yaşayabilirdim ve Tanrı korusun aşık olduğum kişi Valeriya olabilirdi. Son derece sığ, prensipleri yok ve buz kadar soğuk. Bu yüzden de dikkati hep başka yerde.' (174)

23 Kasım 1856: 'Aleksandra Petrovna'yı düşünürken, bir yandan da Valeriya hiç aklımdan çıkmadı.' (180)

29 Nisan/11 Mayıs 1857, Cenevre: 'Aşık olmaya son derece hazırım. Bu korkunç bir şey!' (194)

12/24 Mayıs 1857, Clarens: 'Aşk –hem de fiziksel aşk- beni boğuyor. Mariya Yakovlevna çok çekici bir kadın. Aşırı derecede kendimle ilgileniyorum. Hatta kendime aşığım bile diyebilirim; çünkü içinde başkaları için çok fazla aşk var.' (194)

17 Eylül 1858: 'Öğle yemeğini Behrs'lerde yedim. Ne kadar tatlı kızlar!' (216)

22 Eylül 1861, Moskova: 'Liza Behrs (Sofiya'nın ablası) beni ayartıyor; ama bundan bir şey çıkmayacak. Yalnızca hesaplarla olmuyor ve aramızda bir duygu yok.' (228)

23 Ağustos 1862, Moskova: 'Kendimden korkuyorum –ya bu aşk değil, yalnızca aşk arzusu ise? Onun (Sofiya Behrs) yalnızca zayıf yönlerine bakmaya çalışıyorum; Ama yine de... Bir çocuk! Neden olmasın!' (230)

24 Ağustos 1862: 'Sonya'yı daha az düşünüyorum; ama düşündüğüm zaman mutlu oluyorum.' (230)

12 Eylül 1862: 'Aşık olmanın mümkün olacağına hiç inanmadığım halde aşık oldum. Çılgına döndüm; eğer böyle giderse kendimi vuracağım... Evet Dublitski'yim ama aşk beni güzelleştiriyor. Evet, yarın evlerine gideceğim.' (235)

8 Ekim 1862: 'Dünden beri benim aşkıma inanmadığını söylediğinden buyana gerçekten korktum: Sevgime neden inanmadığını biliyorum.' (31)

11 Kasım 1862: 'Ben kendiliğimden bana tutkun olduğunu ama beni sevmediğini öğrendim. Tutkunluğunun cezasının kendisine pahalıya malolacağını anlayamadı mı acaba? Çünkü sevmeyen bir kadınla nasıl uzun süre bir arada olunabilir, nasıl bir ömür birlikte sürdürülebilir? Herkesin sevdiği bu adamı, bu seçkin adamı ben niye yıktım?' (36)

13 Kasım 1862: 'Onu (LN) deli gibi seviyorum, ama henüz etkisini pek az duyuyorum: ne tuhaf... Ama gene öyle bir uykuya daldım ki...beni canlandırarak, beni uyuracak çareyi bilmeyi çok isterdim.' (37)

8 Ocak 1863: 'Beni sevmekten vazgeçecek. Bundan neredeyse eminim. Beni kurtaracak tek şey onun başkasını sevmemesi; ama bunun nedeni ben değilim. Benim nazik olduğumu söylüyor. Bunu işitmek istemiyorum; belki de yalnızca bu nedenle beni sevmekten vazgeçecek.' (246)

9 Ocak 1863: 'Bana inanmamakta direniyor, oyalanmam için eğlence gerektiğini düşünüyor.' (42)

24 Nisan 1863: *'Bana olan sevgisi kurulmuş makinadan farksız: elimi öpmesi ve bana iyi davranmasından ibaret.'*(53)

29 Nisan 1863: *'V.V.'nin bir zamanlar bana aşık olduğunu anımsayınca hoşuma gitti. Bugün gene birisi bana aşık olsaydı hoşuma gider miydi? Ne bayağılık, ne iğrenç... Gün geçtikçe Liova benden uzaklaşıyor. Onun anlayışına göre, aşkın bedensel yönü önemli.'*(54)

8 Mayıs 1863: *'Sevilmek istenen bir köpeğe bile acınır, kovulmaz.'*(55)

22 Mayıs 1863: *'Ne aptalmışım... ona inandım ve kısmetime de sadece pişmanlık düştü. Herşey bana öyle kaygı verici geliyor ki... Köpek bile hüzünlü, oda hizmetçim Donaşa mutsuz, ihtiyarlar acıma ve her şey ölü.*

Eğer Liova...'(57)

3 Ağustos 1863: *"Sonya, küçük sevgilim benim, ben suçluyum çünkü kötüyüm, ama bende zaman zaman uyuklayan bir iyi insan da var. Onu sev ve onu azarlayıp sitem etme Sonya."*[Sofiya'nın Güncesine Liova'nın düştüğü nottan] (61)

10 Eylül 1863: *'Piyano çalarken, Liova'nın bakışı hiç aklımdan çıkmıyor. Hiç böyle bakmamıştı, ne düşünüyordu acaba? Anılar mı, kıskançlık mı? Seviyor...'* (63)

12 Eylül 1867: *'Bende bir şeyler eksik, sevgi ve açık yüreklilik. Yalnızlıktan da, onunla baş başa kalmaktan da korktuğumun farkındayım... Bunların en önemlisi gene de sevmemektir. Ben bu denli çok sevmekle ne elde ettim, nereye ulaştım? Bu sevgi, bundan sonra ne işe yarayacaktır? Acı çekeceğim ve onurumun kırıldığını hissedeceğim.'*(88)

16 Eylül 1866: *'Ben, gerçekten sevmeyi istiyor ama, sevmeyi istemesini bilmiyorum.'*(89)

17 Eylül 1857: *"Niçin cezalandım, niçin?" "Neden bu denli sevdim?" demekten kendimi alamıyorum. Mutluluğum yok oldu ve aşk coşkumu L. Gene baskı altına aldı diye sinirleniyorum.'*(102)

9 Aralık 1890: *'Dans la Revue de deux Mondes'ta bir roman okudum: Bir genç kız, sevdiği erkeğin evine gidiyor ve onun yaşadığı ortam ve eşyalar arasında bulunmaktan mutluluk duyuyor. Nasıl da gerçeğe uygun... Ama ya bu "eşyalar" çizme, bot, su dolu leğen ve çöp gibi, kunduracı alet ve malzemesi ise o zaman ne olacak? Hayır, asla alışamayacağım.'*(146)

14 Aralık 1890: *'L.'nin güncelerini kopya ederken, şunları kaydettiğini gördüm: "Aşk diye bir şey yoktur, sadece cinsel ilişkiler gereksenmesi ve anlayışlı bir kadına ihtiyaç vardır." Bu açıklamayı ben yirmi dokuz yıl önce okusaydım, hiç kuşku yok ki, asla onunla evlenmezdim.'*(149)

27 Aralık 1890: *'Birden cesaretimi toplayıp, L.nin beni bunaltan öğütleri dışında, kendi öz ruhsal yaşantımı yaratabileceğimi anladım (...) Odama gittim, pencereyi açtım ve soğuk ama açık ve yıldızlı gökyüzüne bir göz attım ve olacak şey değil ama, ölen U.'yu (Prens Leonid Urusov) düşündüm. O öldüğü ve bu tür ilişkilerden bundan sonra yoksun kalacağım için çok, çok üzüldüm. Onunla ilişkilerim saygılı, temiz ve ölçülü ama kesin olarak, dostça olmaktan daha ileriydi; o ilişkiler, bana en ufak bir pişmanlık duyurmadığı gibi, yaşamımın çok yıllarını mutlulukla doldurdu. Benim yaşamama, şimdi kimin ihtiyacı var? İlgi ve sevecenliği ben nerede bulabilirim? Belki sadece Vaneçka'nın yanında (ölen kızı). Bu da güzel ve Tanrıya şükrediyorum.'*(155)

7 Ocak 1891: *'Anladığım kadarıyla L.'nin günceleri hiçbir aşkı içermiyor. Görünüşe göre, bu duyguyu hiç tanımıyor.'*(162)

12 Şubat 1891: ‘Ben de ona karşılık verdim ve, eğer üzülmüyorsa, benim kendisine acımayacağımı ve eğer güncelerini yakmak istiyorsa yakabileceğini, yaptığım çalışmaya hiç önem vermediğimi, kimin kimi üzdüğüne gelince, son yapıtı Kroyçer Sonat’la beni, herkesin yanında küçük düşürdüğünü ve bu durumu düzeltmenin de zor olduğunu söyledim (...) Ben bu öykünün beni hedef aldığını, doğrudan doğruya beni yaraladığını, beni herkesin gözünde alçalttığını ve karşılıklı sevgimizden arta kalanını da yok ettiğini, kendim hissettim. Ve bunların tümü, evlilik yaşantım süresince, kocama karşı beni suçlu duruma düşürecek bir davranışta bulunmadığım ve herhangi bir kişiye ne bir bakış, ne bir hareketle, böyle bir kanı uyandırmadığım halde... Yüreğimde, başka birisini sevme olasılığı bulunmuş da olsa, bende bir iç mücadele geçmiş de olsa, bu başka bir sorun, bu benim, işim, yüreğim, benim kutsal yerim, ben saf ve temiz kaldığıma göre, kimsenin ona dokunmaya, sözetmeye hakkı olamaz.’(174)

21 Mart 1891: ‘L. Şaşılacak derecede sevimli, sevecen ve neşeli. Ama ne yazık ki bunlar hep, tek ve aynı nedenden... Kroyçer Sonat’ı hayranlıkla okuyanlar, L.nin aşk yaşantısına bir göz atabilseydiler, onu neşeli ve iyi yürekli yapanın sadece aşk yaşantısı olduğunu anlarlar ve taptıkları kişiyi, çıkardıkları bu yüksek yerden hemen aşağı atarlar, ona değer vermezlerdi. Ama ben onu olduğu gibi seviyorum, normal, alışkanlıklarında zayıf ve iyi. Hayvan olmamak gerek, ama ne pahasına olursa olsun, insanın kendinde bulunmayan gerçekleri de öğütlememesi gerek...’(184)

23 Nisan 1891: ‘Prens Urusov’u düşündüm (...) Benim, mutlu olmaya hak kazandığımı, giriştiğim her işte başarıya ulaşacağımı, yaptığım her şeyin kusursuz olduğunu bana inandırarak ve sürekli olarak ilgilenererek beni öylesine şımartırdı ki... Bizimkiler ise sadece ilgisizlik, bencillik ve kıskançlıklarını belirtiyor ve beni hor görüyorlardı.’(202)

15 Ağustos 1891: ‘Bizimki nasıl geçti? Sürekli bir soğukluğun takip ettiği tutku alevleri... Yeni bir tutku ve yeni bir soğukluk... Arasıra da sakin ve tatlı bir dostluk gereksinmesi ve karşılıklı bir sevecenlik duyulur (...) Nasıl Hiristiyanca bir yaşantıdır ki bu, ne çocuklarına, ne bana ve ne de kendinden başka kimseye bir parçacık sevgi duymaz.’(227)

4 Temmuz 1895, Yasnaya Polyana: ‘Sevgi ancak nesnesi çekici olmadığında gerçektir.’(470)

25 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: ‘Sonya ve Şaşa yeni ayrıldılar. Sonya arabaya bindiği anda ona karşı korkunç bir acıma hissettim; ayrıldığı için değil, onun için, ruhu için. Gözyaşlarımı tutmakta zorlandım. Keyifsiz, mutsuz ve yalnız olmasına üzülmüyorum. Tutunabileceği tek insan benim ve kalbinin derinliklerinde benim onu sevmediğimden korkuyor. Bunun nedeni de dünya görüşlerimizdeki farklılık. Onu sevmediğimi, çünkü kendisinin bana yakınlaşmadığını düşünüyor. Böyle düşünmemelisin, seni çok seviyorum ve seni anlıyorum. Biliyorum ki sen bana gelemezsin ve bu yüzden yalnız kaldın. Ama yalnız değilsin. Ben seninleyim, tıpkı senin benimle olduğun gibi. Seni seviyorum, seni sonsuza kadar büyük bir aşkla seveceğim.’(478)

5 Haziran 1897: ‘Evde fazla konuk ve hareket yok. Ben özellikle Taneyev’i özlüyorum.’(270)

7 Haziran 1897: ‘Ah bu romanslar, birisi gerçekten yüreğimden iz bıraktı.’(273)

21 Haziran 1897: *'Bu gürültü yerine, geçen yaz yaşadığım tatlı müzik sesini duymak (Taneyev) için neler vermezdim. Evet, o zaman yaşam bir şenlikti. Bu anılar için de kadere teşekkürler.'*(284)

21 Temmuz 1897: *'Kocama ve çocuklarıma karşı, yeni doğmuş bir çocuk kadar saf ve temizim. Hiç kimseyi, L.N.'yi sevdiğim kadar sevmediğimi, sevmeyeceğimi biliyorum. Onunla karşılaştığımda içime sevinç doluyor ve onu her şeyiyle seviyorum: boyunu posunu, gözlerini, gülüşünü, tatlı konuşmasını (kızdığı zamanlar hariç, ama bundan söz etmeyelim) ve sabırlı olgunluk esinini seviyorum.'*(298)

13 temmuz 1897: *'Taneyev konusunda da beni çok eleştirdiler. Ne yapalım... Bu adamın, bana verdiği zevk yaşantımı renklendirdi. O bana müzik dünyasının kapılarını açtı ve ben o sayede avunmayı öğrendim. Taneyev'in müziği, Vanečka'nın ölümünden sonra, beni tümüyle terk eden yaşama kavuşturdu. Tatlı ve neşeli varlığı, ruhumun sıkıntısını hafifletiyordu. Şimdi bile, onu ne zaman görsem, kendimi rahat ve sakin hiss ediyorum. Bunların hepsi, beni Taneyev'e aşık sanıyorlar.'*(300)

1 Ağustos 1897: *'Tüm sanat yapıtlarında aşka çok büyük pay ayrıldığını ("şehvet manisi") hoşnutsuzluk ve öfkeyle eleştiriyor. Bu sabah Saşa "Babam bugün çok neşeli, o neşeli olunca bizler de neşeli oluyoruz," dedi. Babasının kabul etmek istemediği ve öfkeyle eleştirdiği bu aşk yüzünden neşeli olduğunu bilebilseydi...'*(307)

19 Eylül 1897: *'Seven hep bir kişidir, öteki ise sevilmesine izin verir.'*(330)

22 Ocak 1898: *'O (Lev N. Tolstoy) bana ne denli acımasız davranırsa davranırsın, yüreğim hala onun sevgisiyle dolu.'*(371)

18 Şubat 1898: *'İşte dün, kadının uğraşısı –eğitim, tıp, sanat- ne olursa olsun onun bir tek amacı vardır: cinsel aşk; ona ulaştığı zaman, geri kalan her şey kendiliğinden çözümlenir, dedi.*

'Bu inanç benim çok gücüme gitti ve bana çok acı veren, L.N.'nin kadın hakkındaki bu sürekli ve hayasız görüş ve değerlendirmesi nedeniyle, ona sitemde bulundum ve kadını bu biçimde değerlendirmesinin, otuzdört yaşına kadar, değerli bir tek kadın tanıma olanağı bulamamasından ileri geldiğini söyledim. Ruhsal dostluk ve sevgi noksanlığı, sadece benim bedenimi sevmesi, ruhsal ve zihinsel yaşantıma ilgi göstermemesi ve bu durumun zamanla yoğunlaşıp açığa çıkmasının yaşantımı zehir ettiğini ve bu durumun beni düşükriliğine uğratarak kendisini daha az sevmeme neden olduğunu da açıkladım.'(382)

19 Mayıs 1898: *'Ben kocamın kişiliğinde coşkulu bir aşık veya acımasız bir yargıç buldum ama hiçbir zaman bir dost bulamadım. Hala da bulamıyorum...'*(403)

28 Haziran 1898, Yasnaya Polyana: *'Aşık olmak tamamen iffetli kalmayı başaramayan gençlere uygundur; evlilikten önce gelmeli ve gençleri onaltı yaşından yirmi ya da daha ileri yaşlara kadar uzanan çok kritik yıllarda kurtarmalıdır. İşte aşık olmanın yeri burasıdır. Ama eğer evlilikten sonra insanların yaşamlarında patlak verirse, yanlış yerde ortaya çıkmış olur ve iğrençtir.'*(521)

20 Haziran 1898: *'Arasıra bana, boş yere sıkıntılar çektirdi ama gene de o sadece beni sevdi –yalnız çocuklarıma karşı da olsa- o benim dayanağım ve koruyucumdur. Ama o olmayınca? Durum çok güç ve çok hüznü olucak...'*(408)

30 Ağustos 1898: *'Taneyev sabahleyin gitti. Hastalığım L.N.'yi öyle korkuttu ki...Benim nazik ve sevgili ihtiyar kocam... Bana ihtiyacı olan*

kocamdan başka kim beni sevebilir? İçtenlikli davranışı gözlerimi yaşarttı ve yattığım yerde, benim için çok değerli olan bu yaşantımızın uzun sürmesi için Tanrıya dua ettim.'(417)

15 Eylül 1898: *'Söylediğim acı sözler için özür dilediğimi, beraber ve dost olmak istediğimi açıkladım. İkimiz de ağlamaya başladık ve dıştan görünen tüm uyuşmazlıklara rağmen, otuzaltı yıldır birbirimize içten ve sevgimizle bağlı olduğumuzu ve bunun her şeyden önemli ve değerli olduğunu anladık.'*(421)

23 Eylül 1898: *'Başkalarını bir başka biçimde sevebilirim ama, bu dünyada hiç kimseyi kocamla ölçüştüremem bile. Yaşantım boyunca o, benim yüreğimde çok önemli bir yere sahip olmuştur.'*(423)

22 Ekim 1898: *'Bugün L.N.'nin fotoğrafını seyrettim, beni çok kez okşayan ve sık sık öptüğüm, zayıf ihtiyar ellerine baktım ve onu düşünerek hüznü duydum. O ellerin beni okşamasını istedim ama aşık olarak değil, yaşlı olarak.'*(426)

30 Mayıs 1899: *'Ölümü göze aldığına göre, T...'yi çılgınca kıskanıyor demektir. Zavallı sevgilim...başka birini onun kadar sevebilir miyim sanki? Ve bu delice kıskançlık yüzünden, ömrüm boyunca az mı acı çektim, az şeyden mi yoksun kaldım? İnsanların en iyileriyle ilişki kurmaktan, seyahat etmekten, kafaca gelişme, ilginç ve değerli, bilgi ve görgü arttıran her şeyden yoksun kaldım.'*(449)

26 Mart 1901: *'Bana karşı sevecen ve tutkulu. Ne yazık ki genellikle, bunlardan biri öteki olmadan olmuyor.'*(475)

3 Temmuz 1901: *'Çok sevdiğim ellerini öptüm ve onun bakımını yapmanın ne büyük bir mutluluk verdiğini, onu yeterince mutlu edemediğim için ne denli kendimi suçlu bulduğumu, kendisine vermeyi bilmediklerim için beni bağışlamasını rica ettim. Birbirimize sarılarak ağlaştık, uzun süredir gönlümün beklediği, otuzdokuz yıllık evlilik hayatımızda hissettiğimiz yoğun duyguların içten ve gerçek bir itirafıydı bu...'*(482)

26 Ocak 1902: *'Benim Liovoçkam ölüyor... İnancım o ki, yaşamımı onsuz sürdüremem. Kırk yıldır onunla ve onun yayında yaşıyorum. Başkaları ve herkes için, o bir ünlü kişidir, benim için ise tüm yaşantımın simgesidir o, yaşamımız içiçe geçti, geçti ama aman Tanrım, ne kadar çok kusur, pişmanlık ve vicdan azabı yığılı kaldı aramızda!.. Ben onu pek çok sevdim ve o denli de sevecen davrandım ama gene de çok sayıda zaaflarımla ona pek çok acı çektirdim. Beni bağışla Tanrım... Değerli kocam, sevgili eşim beni bağışla...'*(506)

4 Kasım 1902: *'Pek çok sevdiğim bu ünlü adam öyle yaşlı, öyle zayıf ve öyle acınacak durumda ki...'*(543)

8 Kasım 1902: *'Genel olarak ben erkekleri sevmiyorum, onlara yakınlık duymuyor ve onlardan tiksiniyorum. Benim için değerli olmadan ve onu sevmeye başlamadan önce ve uzun bir süre bir adamın ruhuna ve yeteneğine hayran olmam gerek.'*(544)

18 Aralık 1902: *'Onu bir deri bir kemik kalmış yüzünü, ellerini sevecenlik ve kaygıyla seviyor ve öpüyorum ama o bana ilgisiz ve soğuk bir biçimde bakıyor.'*(551)

19 Ocak 1903: *'Dün Taneyev'i de görüp onunla tartıştım ve sonuç olarak onu niçin çok beğendiğimi ve sevdiğimi anladım. Şaşılacak derecede iyi ve yüce gönüllü bir adam.'*(554)

21 Ocak 1903: 'Ona karşı öylesine bir sevgi ve saygı duydum ki ellerini öperek ağlamaya başladım; ona karşı duyduğum ve şimdi beni kaçınılmaz bir yola sürükleyen o bilinçsiz suçluluk duygusu gene etkisi altına aldı beni.'(554)

17 Kasım 1903: 'Onun ağzından avutucu veya tatlı bir sözün artık hiç çıkmayacağını biliyorum.

'Önceden tahmin ettiğim şey oldu: sevdalı koca öldü; dost koca hiçbir zaman olmadı, o halde şimdi nasıl olabilirdi?

'Kocalarının dostluk ve sempatilerini sonuna dek tadabilen kadınlar nasıl da mutlulardır... Bencillerin, büyük adamların eşleri, gelecek kuşakların acımasız ve hoşgörüsüz olarak niteleyecekleri kadınlar da ne denli mutsuzdurlar...' (563)

14 Ocak 1905: 'Briukov'a her koşulda yanından ayrılmayıp ona yardımcı olmamın, kendisine düşünemeyeceği kadar büyük bir aile mutluluğu verdiğini ve beni sevdiği kadar hiç kimseyi sevmediğini söylemiş... Bunu Briukov bana anlattığı zaman engin bir sevinç duydum.'(575)

9 Mayıs 1910: 'Ve sonra sözlerimi yumuşatmak için, onu sessizce öptüm. Bu dilden gayet iyi anlıyor.'(705)

4 Temmuz 1910: 'Basit ve dünyasal insanlar olan bizleri L.N.'nin kısmen terk ettiği bir gerçek; bunu asla unutmamamız gerek. Ona yaklaşmayı, yaşlanmayı, coşkulu ve karma karışık ruhumu yatıştırmayı, onunla birlikte dünya yaşamının hiçliğini anlamayı öyle österdim ki...' (602)

7 Temmuz 1910: 'Tüm üzüntülerim, ona karşı duyduğum ateşli aşkın tüm gücü, birkaç gündür aramızda meydana gelen buzları kırmayı başardı. Yürekerimizi birleştiren bağı hiçbir şey koparamaz. Biz birbirimize, uzun bir yaşam ve güçlü bir sevgiyle sınıksız bağlanmışız. Odasına yatmaya gittiğinde yanına vardım ve: "Bir daha gizlice beni bırakıp gitmeyeceğine dair söz ver," dedim. "Öyle bir niyetim yok, yemin ederim ki seni asla terkemeyeceğim, seni seviyorum," yanıtını verdi; sesinin titrediğini hissettim. Gözyaşlarımı tutamadım ve onu kaybetmekten korktuğumu, onu pek çok sevdiğimi ve – yaşamımdaki saf ve saçma tutkularıma rağmen- dünyada en çok onu sevmekten asla vazgeçmediğimi ve bunun hep böyle sürüp gideceğini söyleyerek onun boynuna sarıldım. L.N., durumun kendisi için de aynı olduğunu, korkmam için bir neden bulunmadığını ve bizi birbirimize bağlayan bağı kopmayacak kadar sağlam olduğunu söyledi. Gerçeği söylediğini anladım ve engin bir sevinç duydum. Dışarı çıktım ama tekrar yanına giderek, beni, yüreğimi ezen ağır bir yükten kurtardığı için kendisine teşekkür ettim.'(606)

10 Temmuz 1910: 'Ben bahçeye çıkıp bir meşe ağacının altına uzanmak istiyordum; orada, odamdakinden daha rahat olacağımı sanıyordum. Sonunda L.N.'nin elinden tutarak, gidip yatmasını söyledim; onu odasına götürdüm ve gene odama döndüm; ama onunla konuşmak istiyordum ve bu nedenle gene odasına gittim. Kendi elimle ördüğüm yatak örtüsünü üstüne çekmiş ve başını duvara çevirmişti. İçimde engin bir acıma ve sevecenlik duygusu kabardı ve çok sevdiğim avuçlarının içini öperek beni bağışlamasını söyledim. Aramızdaki buzlar çözüldü, ikimiz de ağlamaya başladık ve sonunda onun sevgisine kavuştum.'(611-613)

24 Temmuz 1910: 'Kendisine en yakın olan yarattığı, öz karısını hoyratça ve acımasızca kıvrandırırken, AŞK ve SEVGİ konusunda yazı yazmaya nasıl cüret edebiliyor?'(635)

15 Ağustos 1910: ‘Bizim aile cehennemimizin aksine, burada birsürü saygılı ve içtenlikli insan var. Sinsiliği nedeniyle, kocama karşı duyduğum sevginin azaldığını anlamaya başladım. Bana karşı sürekli olarak beslediği ve bana belirtmeye başladığı bu kötü niyetini her hareketinden, yüzünden ve gözlerinden okuyorum; tüm dünyaya sevgi sözcükleri haykıran bu ihtiyarın bu duygusu özellikle çirkin ve çekilmez oluyor. Güncesinin beni tasalandırdığını biliyor ve bunda direniyor. Tanrı beni bu anlamsız bağılıktan kurtarsaydı, hiç değilse o zaman benim için yaşam çok kolay olur ve kendimi çok özgür hissederdim. O zaman Şaşa ve Çerkov’u büyücülükleriyle baş başa bırakırdım.’(658)

20 Ağustos 1910: ‘At gezintisine çıktım ve bu toprak sahibi görüntüsü beni sıkıyor. Uzaklara kaçmayı ve saklanmayı düşünüyorum.

‘Bugün evliliğimi ve bunda vahim bir yön olduğunu düşündüğümü anımsadım. Hiçbir zaman aşık olmadım. Ama evlenmekten de geri durmadım. [GG]’(737)

28 Ağustos 1910: ‘Soyfa Andreyevna ile ilişkilerim gittikçe daha fazla güçleşiyor. Bu aşk değil; nefrete yakın bir aşk talebi ve gittikçe nefrete dönüşüyor.

Evet, egoizm çılgınlıktır. Eskiden çocuklar onu kurtarıyordu –hayvani bir sevgi, ama yine de diğerkam bir sevgi. Ama bu sevgi sona erdiğinde, geriye kalan yalnızca bir egoizmdi. Ve egoizm en anormal haldir –çılgınlık.[GG]’(739)

30 Ağustos 1910: Onsuz mutsuzum. Onun için korkuyorum. Süknet bulamıyorum. Yollarda yürüdüm.’(716)

2 Eylül 1910: ‘Schopenhauer: “İnsanları sevmeye zorlamak nefreti tahrik eder, bu yüzden...”[GG]’(739)

10 Eylül 1910: ‘Kötü niyeti ve bağırımları beni perişan etti. Gidip onun odasına uzandım ve bitkin ve umutsuz öylece kaldım. L.N. masasına oturdu ve yazı yazmaya başladı. Biraz sonra kalktı, iki elimden tutarak ısrarla bana bakmaya başladı. Tatlılıkla bana güldü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Ben kendi kendime :”Şükür sana Tanrım, geçmişte kalan aşkın kıvılcımı hala yüreğinde yanıyor...” dedim.’(684)

15 Eylül 1910, Koçeti: ‘(11) Bana karşı duyduğu, şimdi izi bile kalması sevgiye ihtiyacı olmadığı gibi, benim ona duyduğum sevgiye de ihtiyacı yok. Tek ihtiyacı olan şey, başkalarının benim onu sevdiğimi düşünmesi. Ve bu son derece korkunç bir durum.’(718)

16 Ekim 1910: ‘L.N. kötü yüreklilikle bağırmaya başladı: “Senin kaprislerine boyun eğmek istemiyorum, özgür olmak istiyorum; sekseniki yaşında bir çocuk gibi olmak, karımın elinde kişiliksiz bir oyuncak durumuna düşmek istemiyorum...” dedi. Çok acı ve onur kırıcı öyle şeyler söyledi ki, pek çok üzuldüm. Ben de dedim ki: “Sorun o değil, sen her şeyi ters yorumluyorsun. Bir insanın en önemli işi, önem verdiği kişinin acı çekmesini önlemek için sevgisini feda etmesidir”’(707)

21 Ekim 1910: ‘Kocamın bu gönül tutkusunu yok etmesi ve sevgisini karısı olan bana geri vermesi için Tanrıya içtenlikle yalvarıyorum.’(712)

KISKANÇLIK HAKKINDA

3 Mayıs 1865: ‘ Kızkardeşime kızdım, çünkü L.nin yaşantısına burnunu fazla sokuyor. Nikolskoye’de, avda, at ve yaya gezmelerinde L.nin yanından hiç ayrılmıyor. Dün ilk kez kıskançlığım patlak verdi. Bugün atımı Tanya’ya verdim. İkiisi ormana, ağaç kesimini görmeye gittiler. Aklımdan geçenleri Tanrı biliyor...’(79)

17 Eylül 1876: ‘Yazmayı tasarladığım yaşamöyküsünü (Tolstoy’un) beceremeyeceğimi anladım çünkü tarafsız olamayacağım. Güncesinin sayfalarını karıştırırken, doymazcasına, bir aşk ilişkisiyle ilgili bir anıştırma arayıp durdum, kıskançlıktan kıvrandım ve kafam karıştı. Ama arayacağım.’(101)

12 Şubat 1891: ‘Ben de ona karşılık verdim ve, eğer üzülyorsa, benim kendisine acımayacağımı ve eğer güncelerini yakmak istiyorsa yakabileceğini, yaptığım çalışmaya hiç önem vermediğimi, kimin kimi üzdüğüne gelince, son yapıtı Kroyçer Sonat’la beni, herkesin yanında küçük düşürdüğünü ve bu durumu düzeltmenin de zor olduğunu söyledim (...) Ben bu öykünün beni hedef aldığını, doğrudan doğruya beni yaraladığını, beni herkesin gözünde alçalttığını ve karşılıklı sevgimizden arta kalanını da yok ettiğini, kendim hissettim. Ve bunların tümü, evlilik yaşantım süresince, kocama karşı beni suçlu duruma düşürecek bir davranışta bulunmadığım ve herhangi bir kişiye ne bir bakış, ne bir hareketle, böyle bir kanı uyandırmadığım halde... Yüreğimde, başka birisini sevme olasılığı bulunmuş da olsa, bende bir iç mücadele geçmiş de olsa, bu başka bir sorun, bu benim, işim, yüreğim, benim kutsal yerim, ben saf ve temiz kaldığıma göre, kimsenin ona dokunmaya, sözetmeye hakkı olamaz.’(174)

2 Haziran 1897: ‘L.N. beni gerçekten tasalandırıyor çünkü zayıflıyor, başı ağrıyor...ve şu marazi kıskançlık... Suç bende mi? Bilemiyorum. Taneyev ile birlikte olduğum zamanlar, yaşamımın bu son günlerinde, onun gibi bir dostumun olması, böyle sakin, yetenekli ve iyilik dolu bir dosta sahip olmak ne iyi diyordu (...) Ayışığı, nem, soğuk... ve ne hasret...’(268)

25 Haziran 1897: *'Makalesi hoşuma gitmiyor ve üzüldüyorum. Bu makalede, hiç hoşuma gitmeyen bir tür kötü niyetli kızgınlık buluyorum. Gerçek dışı bir düşmana (bu kıskandığı Taneyev olabilir) kızdığını ve tek amacının onu yok etmek olduğunu hissediyorum.'*(286)

16 Ocak 1898: *'Evet, genel kural olarak bir despotla yaşamak, onun buyruğu altında olmak, zaten yeterince zordur, ama özellikle kıskanç bir despotla yaşamak ise korkunçtur.'*(368)

12 Şubat 1898: *'Ama ölmüş insanlara karşı duyduğum sevgi bile, L.N.nin onlara karşı nefret duymasına neden oluyor.'*(379)

2 Nisan 1898: *'Ben böyle olduğum için kocam, canlı, neşeli ve mutlu!.. Ben sanat, müzik veya birisiyle ilgili ve canlı olduğum zaman, kocamın mutsuz, endişeli ve öfkeli olduğunu kimse anlamayacaktır.'*(393)

30 Mayıs 1899: *'Ölümü göze aldığına göre, T...'yi çılgınca kıskanıyor demektir. Zavallı sevgilim...başka birini onun kadar sevebilir miyim sanki? Ve bu delice kıskançlık yüzünden, ömrüm boyunca az mı acı çektim, az şeyden mi yoksun kaldım? İnsanların en iyileriyle ilişki kurmaktan, seyahat etmekten, kafaca gelişme, ilginç ve değerli, bilgi ve görgü arttıran her şeyden yoksun kaldım.'*(449)

26 Haziran 1910: *'Arazi konusunda, ben Henry George'un ilkesini anlamıyorum, hepsi bu kadar; çocuklarımız varken topraklarımızı bağışlamak bence haksızlık. Din sorununa gelince, aramızda bir düşünce ayrılığı olamaz, çünkü ikimiz de Tanrıya inanıyoruz, iyiliğe ve Tanrı iradesine boyun eğmek gerektiğine de inanıyoruz. Savaştan ve ölüm cezası uygulanmasından, ikimiz de nefret ediyoruz. Yaşadığımız kırsal yaşantıyı seviyoruz. Ne o, ne de ben lükse düşkün değiliz... Tek anlaşmazlık noktamız, benim Çerkov'u sevmeyip L.N.(yi sevmem, onun ise beni sevmeyip Çerkov'u gözbebeği gibi sevmesi.'*(595)

1 Temmuz 1910: *'Çerkov'u selamladım ve :''Gene benimle ilgili bir entrika mı çeviriyorsunuz?'' dedim. Çok güç durumda kalmışlardı. L.N. ve Çerkov birbiriyle yarışarcasına günce konusunda, birbirini tutmayan ve anlaşılması güç sözler söylediler ama, hiçbiri ben içeri girmezden önce ne konuştuklarını söylemedi. Şaşa'ya gelince sadece sıvışıp gitti.'(...)* Çerkov, L.N.'nin **TİNSEL GÜNAH ÇIKARAN PAPAZ (?)** olduğunu ve bu gerçeği kabul etmem gerektiğini söyledi (...)Şunları ekledi: *"Yaşamını, kocasını mahvetmekle geçiren bu kadını anlayamıyorum."* (...)L.N.'ye öyle acıyorum ki despot Çerkov'un boyunduruğu altında mutsuz, halbuki benimle mutluydu.'(598/9)

5 Temmuz 1910: *'L.N. kanapeye, Çerkov da hemen onun yanına oturdu. Ben de küskünlük ve kıskançlıktan allak bullak oldum.'*(603)

19 Temmuz 1910: *'Kocamın şu andaki Çerkov'a karşı duyduğu büyük tutku konusunda gözlerimi açtı; sonsuza dek gönlüm tiksinti ve kötü düşüncelerle dolu olacak. [Sofiya, Tolstoy'un 29 Kasım 1851 yılında bir kağıda yazdığı şu sözleri anırtıyor-DİPNOTU: "Ben hiç aşık olmadım... Erkeklerle ise çok sık gönlümü kaptırdım (...) Bana göre, sevginin en önemli belirtisi, sevdiğin kişiyi üzme ya da onu gücendirmek korkusudur, sadece korkudur.]"*(629)

21 Temmuz 1910: *'Benden başka hepsi onun yanında olmaktan yararlanıyorlar; yaşamımızın sonuna geldiğimiz halde, son günlerimi onun yanında geçirmek olanağına bile sahip değilim (...) Ama bin kez daha fazla acı çekmeye hazırım, yeter ki Liovočka'm iyileşsin ve bana kızmasın.'*(631)

27 Temmuz 1910: *'Bir köpek birisinin ardından havlıyor, onun ardından koşuyor ve öteki köpekler kurbanı parçalıyorlar. Benim başımdan geçen de*

bunun gibi bir şey. Tümü birden beni L.N. den ayırmayı denediler. Ama amaçlarına ulaşamayacaklar.’(639)

28 Temmuz 1910: ‘Hayır Bay Çerkov, artık L.N.’nin benden uzaklaşmasına ve sizin olmasına izin vermeyeceğim.’(640)

5 Ağustos 1910: ‘Çerkov bana karşı kaba davrandığında, kocamın beni korumamış olması beni pek çok üzdü ve gururumu kırdı. Bu adamdan öyle çok çekiniyor ki... Öylesine söz dinler ve boyun eğmiş bir duruma gelmiş ki... Ne ayıp ve ne acınacak şey...(…) Gece oldu ama uyuyamıyorum. Diz çöküp uzun süre dua ettim. L.N.’nin Çerkov’u sevmekten vazgeçirmesi, bana geri döndürmesi ve bana karşı soğuk davranmaması için Tanrıya yalvardım.’(648)

26 Eylül 1910: ‘Geri döndüğümde Sofiya Andreyevna’yı öfke içinde buldum. Çerkov’un fotoğrafını yakmıştı.’(720)

21 Ekim 1910: ‘Kocamın bu gönül tutkusunu yok etmesi ve sevgisini karısı olan bana geri vermesi için Tanrıya içtenlikle yalvarıyorum.’(712)

24 Ekim 1910: ‘Her sabah, L.N. günlük gezintisine çıktığında, kuşku içinde ona pusu kurup gözetliyorum, çünkü Çerkov’u görmeye gitmesinden korkuyorum ve bu korku da çalışmama engel oluyor.’(715)

CİNSELLİK HAKKINDA

19 Haziran 1850: ‘Yalnız bir şeyden memnun olmadım: Şehvetimi yenemiyorum. Bu tutku bende bir alışkanlık durumuna gelmeye başladığından bu yana bu savaşıмым daha da güçleşiyor.’ (34)

13 Haziran 1851: ‘Tensellik dışında, kendimden hoşnut olmakla birlikte...’ (55)

20 Eylül 1855: ‘Birçok güzel kız ve tensellik bana işkence ediyor.’(149)

6 Haziran 1856: ‘Fiziksel ağrı düzeyine varacak derecede korkunç bir şehvet.’(166)

8 Haziran 1856: Bahçede dolaştım. Harika bir güzelliğe sahip çok hoş bir köylü kadın gördüm. Dayanılmaz bir kötülük arzusuyla dolup taşıyorum. Kötülüğün kendisi bile bundan iyidir.’(167)

5 Temmuz 1856: ‘Geceleyin saat 2’ye kadar belirsiz bir tensel arzu içinde yürüyüp durdum.’(171)

5 Eylül 1856: ‘Sağlığım hala kötü. Neredeyse iktidarsız olma düşüncesi beni mahvediyor.’(173)

27 Kasım 1856: ‘Tensel amaçlarla dolaşıp durdum. Nevski’de sarhoş bir fahişe buldum. Hamama gittim.’(180)

12 Aralık 1856: ‘Çok üzgünüm. Rüyamda yerde kan gölü vardı. Ayrıca göğsüme esmer bir kadın oturmuş, çıplak bir şekilde bana doğru eğilmiş bir şeyler fısıldıyordu.’(181)

20 Mayıs/1 Haziran 1857, Grindelwald: ‘Hizmetçi birkaç kez koşarak geçti ve ben beni beklediğini düşündüm; zira herkes yatağındaydı.’(195)

2/14 Haziran 1857, Chambery: ‘Yanımda oturan kadına teklif etmek istedim; ama reddetmesinden korktum.’(196)

7/19 Haziran 1857, Gressoney: ‘Bir kadına beş frank teklif ettim; ne yazık ki fahişe değilmiş. Aptal bir yaratıktı; ama onu çok istedim. **Kazaklar’dan iki sayfa yazdım.’(197)**

11/23 Haziran 1857, Evionnaz: ‘Kahveden şikayet ettiğim için garson kız ağladı... Çilli bir güzel. Şiddetle bir kadın arzuluyorum. Ama güzel bir kadın.’(197)

8 Ekim 1862: ‘Kocamın (Tolstoy) tüm geçmişi bana çok iğrenç görünüyor. Bu duygudan hiç kurtulamayacağım sanırım... Benim geçmişimde de kötü şeyler var ama onunkiler kadar değil. ’(31/32)

16 Aralık 1862: ‘L. Öylesine akıllı, faal ve yetenekli ama geçmişi iğrenç. Benim geçmişim ise küçücük ve anlamsız... Onun ilk yapıtlarını okudum ve aşk ve kadının sözkonusu edildiği her bölümde iğrenti ve eziklik duyuyorum. Bunları, bunların tümünü yakmak isterdim. Yeterki onun geçmişini bana anımsatacak bir şey, asla bir şey kalmasın. Kıskançlık beni korkunç bir bencil durumuna soktuğu için, yapıtlarının yok olmasına ben üzülmezdim.

Onu öldürüp de tam benzerini tekrar hemen yapabilseydim, bu işi kıvançla yapardım.’(41)

13 Kasım 1863: ‘Onun, karşısına çıkan ilk güzel kadına uyguladığı idealini kısıkanıyorum... Ben, onun cinsel doyum aracı, çocuk dadısı, evin bir eşyası, bir kadını ben... Çok önemsiz bir kişiliği olan bir insanım. Onun ise dopdolu bir yaşamı, bir uğraşısı, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. Gene ondan korkmaya ve onda, genel bir uzaklaşma sezmeye başladım. Beni bu duruma o getirdi. Acaba sorumlusu ben miyim? Hırçın ve huysuz oldum, eskisi gibi bana değer vermediğini, bir kenara attığını fark ediyorum.’(67)

22 Haziran 1884: ‘Ben de kendi hatalarımı söylemek istedim, ama söyleyemedim. Karıma ve Seryoja’ya karşı kötülük ve kadınlara masum olmayan bakışlar.’(299)

4 Temmuz 1889, Yasnaya Polyana: ‘Evet, dün köylüler kızların değil, yalnızca kadınların histeri nöbetine yakalandığını ileri sürdüler. Bu yüzden bunun cinsel aşırılığın sonucu olduğu doğru.’(342)

24 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: ‘Yemekte Sonya yaklaşan bir treni nasıl seyrettiğini ve kendisini onun altına atmak istediğini anlattı. Onun için üzüldüm. Esas husus, kendimi ne kadar çok suçlamam gerektiğini bilmem. Örneğin; Saşa doğduktan sonraki lanet şehvet duygumu hatırlıyorum. Evet, günahlarımı mutlaka hatırlamalıyım.’(350)

6 Temmuz 1890, Yasnaya Polyana: ‘Evet, tıpkı bir hastalık gibi cinsel arzuyu da öldürmek gerekir. Aynı şekilde kibiri öldürmek için de aşağılanma ve utanç gerekir.’(380)

21 Mart 1891: ‘L. Şaşılacak derecede sevimli, sevecen ve neşeli. Ama ne yazık ki bunlar hep, tek ve aynı nedenden... Kroyçer Sonat’ı hayranlıkla okuyanlar, L.nin aşk yaşantısına bir göz atabilseydiler, onu neşeli ve iyi yürekli yapanın sadece aşk yaşantısı olduğunu anlarlar ve taptıkları kişiyi, çıkardıkları bu yüksek yerden hemen aşağı atarlar, ona değer vermezlerdi. Ama ben onu olduğu gibi seviyorum, normal, alışkanlıklarında zayıf ve iyi. Hayvan olmamak gerek, ama ne pahasına olursa olsun, insanın kendinde bulunmayan gerçekleri de öğütlememesi gerek...’(184)

9 Haziran 1891: ‘Ben onu sevecen, ilgili ve dost görmekten mutluluk duyacağım ama o ya kaba bir biçimde kösnülü ya da ilgisiz.’(213)

1 Ağustos 1897: ‘Tüm sanat yapıtlarında aşka çok büyük pay ayrıldığını (“şehvet manisi”) hoşnutsuzluk ve öfkeyle eleştiriyor. Bu sabah Saşa “Babam bugün çok neşeli, o neşeli olunca bizler de neşeli oluyoruz,” dedi. Babasının kabul etmek istemediği ve öfkeyle eleştirdiği bu aşk yüzünden neşeli olduğunu bilebilseydi...’(307)

7 Kasım 1897: ‘L.N. yatağı kendi yaptı ve bu yorucu at yolculuğundan sonra, istekliliğini bana kanıtlamak için, oldukça dinç göründü... Bunu ben,

onun olağanüstü gücünün bir kanıtı olması için not ediyorum ve de yetmiş yaşında.’(344)

18 Şubat 1898: ‘İşte dün, kadının uğraşısı –eğitim, tıp, sanat- ne olursa olsun onun bir tek amacı vardır: cinsel aşk; ona ulaştığı zaman, geri kalan her şey kendiliğinden çözümlenir, dedi.

‘Bu inanç benim çok gücüme gitti ve bana çok acı veren, L.N.’nin kadın hakkındaki bu sürekli ve hayasız görüş ve değerlendirmesi nedeniyle, ona sitemde bulundum ve kadını bu biçimde değerlendirmesinin, otuzdört yaşına kadar, değerli bir tek kadın tanıma olanağı bulamamasından ileri geldiğini söyledim. Ruhsal dostluk ve sevgi noksanlığı, sadece benim bedenimi sevmesi, ruhsal ve zihinsel yaşantıma ilgi göstermemesi ve bu durumun zamanla yoğunlaşıp açığa çıkmasının yaşantımı zehir ettiğini ve bu durumun beni düşkünlüğüne uğratarak kendisini daha az sevmeme neden olduğunu da açıkladım.’(382)

16 Ocak 1900, Moskova: ‘Cinsel arzuya en iyi yaklaşım (1) Onu tamamen bastırmaktır. Sonraki en iyi ise (2) yalnızca tek kadınla ilişki kurmak, iffet ve iman ve hep birlikte çocuk yetiştirip birbirine yardım etmektir. (3) Bundan sonraki kötü yaklaşım, cinsel arzu zorladığında geneleve gitmektir; (4) Birlikte yaşamaksızın çeşitli kadınlarla olağan ilişkiler kurmaktır. (5) Bir kadınla ilişki yaşayıp sonra onu terk etmektir. (6) Hepsinden kötüsü kendi sadakatsiz ve ahlaksız karınızla yaşamaya devam etmektir.’(540)

26 Mart 1901: ‘Bana karşı sevecen ve tutkulu. Ne yazık ki genellikle, bunlardan biri öteki olmadan olmuyor.’(475)

10 Ağustos 1905, Yasnaya Polyana: ‘Erkek ile kadın arasındaki fark şudur: Erkek daima şehvet hisseder, ama onu bastırabilir. Bir kadın ise –ancak zaman zaman- şehvet hisseder, ama onu bastıramaz.’(602)

9 Temmuz 1908: ‘Bu istenmeyen yoksulluğun ve ihtiyacın ortasında, içinde yaşadığım çılgınca lüksün adaletsizliği. Her şey gittikçe daha da kötüleşiyor. Gittikçe daha sıkıntılı hale geliyor. Bunu unutamam ve bunu görmezden gelemem.

‘Hepsi de benim biyografimi yazıyor –büyük biyografilerde durum aynı. Benim yedinci emre karşı yaklaşımım konusunda hiçbir şey yer almıyor. Mastürbasyonun korkunç kirliliği ya da daha kötüsü (on üç mü, on dört mü, on beş mi yoksa on altı yaşında mı başladığımı hatırlamıyorum) yer almayacak. Ve hepsi de köylü kadın Aksinya ile –hala hayatta- ilişkiye kadarki bölüm itibarıyla aynı. Sonra evliliğim. Evliliğim esnasında karıma hiçbir zaman sadakatsizlik yapmamışsam da, Aksinya’ya karşı korkunç bir arzu hissettim. Bunların hiçbir biyografilerde yer almıyor ve almayacak. Ve bu çok önemli.’(652)

10 Mart 1909, Yasnaya Polyana: ‘Eğer hem cinsel ilişkilerin kendilerini hem de onların yol açtığı duyguları ve ayrıca evliliği, özellikle güzel ve mutluluk getiren bir şey [aslında evlilik, kişinin bütün yaşamını daima olmasa da, on bininden dokuz bin dokuz yüz doksan dokuzunda mahveden bir olaydır] olarak şiirleştirmeseydik, cinsel arzuyla mücadele etmek yüz kez daha kolay olabilirdi. Keşke insanlara çocukluğunda ve sonra da tamamen olgunlaştığında; cinsel eylemin (kişi yalnızca bu eyleme teslim olmayı seven bir kişi hayal etmelidir) ancak her iki taraf da onları çocuk yetiştirme ve onları mümkün olduğunca eğitime güç ve karmaşık sorumluluğuna götürecek sonuçları olduğunun bilincinde olmaları halinde insani bir anlam kazanan iğrenç, hayvani bir eylem olduğu aşılansa.’(663)

28 Ağustos 1910: ‘L.N. insan bir hayvandır ama düşünen bir hayvan olduğu için usun içgüdünden daha güçlü olması gerekir yanıtını verdi ve şunları ekledi: Tinsel olarak esinlenmesi ve insan neslinin sürekliliğini düşünmemesi,

bunu görev bilmemesi gerekir. İnsanın hayvandan farkı da budur. Eğer L.N. bir keşiş, kendini dine adanmış bir kişi olsaydı ve de bekar olsaydı, bu dedikleri çok yerinde olurdu. Ama gerçek şu ki, kocamın istek ve iradesiyle ben onaltı kez gebe kaldım ve onüç çocuk doğurdum.’(674)

BEDEN HAKKINDA

12 Haziran 1851: ‘Beden, yaşamın çirkin yanı yeniden üste çıktı ... Sesin nereden geldiğini biliyordum... o sese karşı savaştım ve teslim oldum. Ün ve kadın düşleri görerek uykuya daldım. Ama bu benim hatam değildi, benim yapabileceğim bir şey yoktu.’(54)

5 Eylül 1856: ‘Sağlığım hala kötü. Neredeyse iktidarsız olma düşüncesi beni mahvediyor.’(173)

10 Temmuz 1890, Yasnaya Polyana: ‘İnsanlar yiyor ve berbat bir koku yayıyorlar.’(380)

18 Şubat 1898: ‘İşte dün, kadının uğraşısı –eğitim, tıp, sanat- ne olursa olsun onun bir tek amacı vardır: cinsel aşk; ona ulaştığı zaman, geri kalan her şey kendiliğinden çözümlenir, dedi.

‘Bu inanç beanim çok gücüme gitti ve bana çok acı veren, L.N.’nin kadın hakkındaki bu sürekli ve hayasız görüş ve değerlendirmesi nedeniyle, ona sitemde bulundum ve kadını bu biçimde değerlendirmesinin, otuzdört yaşına kadar, değerli bir tek kadın tanıma olanağı bulamamasından ileri geldiğini söyledim. Ruhsal dostluk ve sevgi noksanlığı, sadece benim bedenimi sevmesi, ruhsal ve zihinsel yaşantıma ilgi göstermemesi ve bu durumun zamanla yoğunlaşıp açığa çıkmasının yaşantımı zehir ettiğini ve bu durumun beni düşkırıklığına uğratarak kendisini daha az sevmeme neden olduğunu da açıkladım.’(382)

22 Ağustos 1910: ‘Bugün doğum yıldönümüm, altmışaltı yaşındayım ve hala abartılmış bir duygusallık ve büyük bir tutku sahibiyim; bunların yanı sıra da hep genç görünüyorum.’(666)

[Böyle düşünmesine rağmen genç Tolstoy huzurlu değildir. Durumun birden çok açıklamasına yatkın olacaktır yaşamı boyu. Kendini aldatmak, kandırmak mı, dürüst olmak mı?- ZK]

HASTALIK HAKKINDA

5 Eylül 1856: *'Sağlığım hala kötü. Neredeyse iktidarsız olma düşüncesi beni mahvediyor.'*(173)

23 Eylül 1861: *'Yine tüberkülozum; ama artık buna alıştım.'*(228)

11 Temmuz 1881: *'Sonya bir kriz geçirdi. Bu kez daha iyi karşıladım; ama yine de kötüydü. Onun hasta olduğunu anlamalı ve ona acımalıyım. Ama insanın bir kötülüğe sırtını dönmesi imkansız.'*(276)

3 Mayıs 1884: *'Karımdan bir mektup aldım. Zavallı kadın, benden ne kadar da nefret ediyor. Tanrım, bana yardım et! (...) Depresyondayım. Yararsız, tuhaf, gereksiz bir yaratığım ve üstelik bencilim. Tek iyi şey, ölmek istemem.'* (290)

21 Haziran 1887: *'Ruhsal yönden de, bedensel olarak da çok bitkinim, kendimi çok güçsüz buluyorum. Anılar ve özlemler bitiriyor beni ve en kötüsü de bu.'*(137)

26 Ekim 1890, Yasnaya Polyana: *'Öylesine huzursuzluk, ajitasyon ve lüzumsuz bir telaş var ki; beni depresyona soktu.'*(388)

2 Haziran 1897: *'L.N. beni gerçekten tasalandırıyor çünkü zayıflıyor, başı ağrıyor... ve şu marazi kıskançlık... Suç bende mi? Bilemiyorum. Taneyev ile birlikte olduğum zamanlar, yaşamımın bu son günlerinde, onun gibi bir dostumun olması, böyle sakin, yetenekli ve iyilik dolu bir dosta sahip olmak ne iyi diyordum.'*(268)

27 Kasım 1900: *'O neşeli ve canlı, çünkü ben hasta ve hareketsizim. Benim canlılığımı hiç sevmez ve hep ondan korkar.'*(457)

7 Aralık 1902: *'Zavallı yorgun gözleri, çok sevdiğim o değerli ve akıllı gözleri bana acılı olarak bakıyor ama, iyileşmesi ve yaşaması için canımı seve seve verebilirdim ancak ona yardımcı olamıyordum. Şeytanlarla ilgili menkıbeyi yazdığı için Tanrının onu cezalandırıp yaşatmayacağı düşüncesi aklıma takıldı. Acaba ne olacak?'*(547)

18 Aralık 1902: *'Onu bir deri bir kemik kalmış yüzünü, ellerini sevecenlik ve kaygıyla seviyor ve öpüyorum ama o bana ilgisiz ve soğuk bir biçimde bakıyor.'*(551)

11 Temmuz 1910: *'Hayattayım, hemen hemen... (...) Hala hastayım. Sonya, zavallı kadın, sakinleşti. Zalim ve moral bozucu bir hastalık.'*(711)

26 Ağustos 1910: *'Şimdi herkes benimle, sanki anormal, histerik ve yarı deliymişim gibi konuşuyor ve söz ve davranışlarımın tümünün hastalığımdan kaynaklandığını sanıyor. Ama bu konudaki kararı insanlar ve daha adaletle Tanrı verecektir.'*(671)

İKİLEM, ÇELİŞKİLER HAKKINDA

29 Aralık 1850: 'Akşamları ise-kurallar ya da Çingeneler.'(38) [Burada Çingeneler, eğlence ve kadın (cinsellik) demek.-ZK]

18 Nisan 1851: 'Geri duramam. Uzaktan bana çok hoş görünen pembe silüete işaret ettim ve arka kapıyı açtım. İçeri girdi. Kendisini göremedim. İğrenç ve iticiydi.' (45) 'Korkunç bir pişmanlık.' (45)

20 Mart 1852, Starogladkovskaya: 'Tensellik tamamen çelişkili bir temele dayanır: ne kadar uzak durursan, arzu o kadar güçleniyor. Bu tutkunun iki nedeni var: beden ve hayal.'(67)

30 Mart 1852: 'Sıkıntıdan aklımı kaçıracacağım. Bütün tutkuları küçümsüyorum; yaşamı küçümsüyorum. Ama yine de küçük tutkulara kapılıp gidiyorum ve yaşam dikkatimi dağıtıyor.'(74)

21 Ekim 1857, Moskova: 'Ve Tanrım, ne kadar yaşlıyım! Her şey beni sıkıyor; hiçbir şeyden iğrenmiyorum; hatta neredeyse kendimden memnunum. Ama hiçbir şey beni etkileyemiyor. Hiçbir şeyi arzulamıyorum. Ve bu tatasız varoluşa gücüm yettiğince katlanmaya hazırım. Yalnızca neden olduğunu bilmiyorum. Tuhaf olan, Tanrı'nın bir ekmek parçasının Kendi Oğlunun teni olmasını emretmesi değil; ondan

yüz bin kat daha tuhaf olanı yaşamamız, ama neden olduğunu bilmememiz. İyiliği seviyoruz; ama hiçbir yerde şöyle yazmıyor: “Bu iyidir, şu kötüdür.”(206)

16 Aralık 1862: ‘L. Öylesine akıllı, faal ve yetenekli ama geçmiş iğrenç. Benim geçmişim ise küçücük ve anlamsız... Onun ilk yapıtlarını okudum ve aşk ve kadının söz konusu edildiği her bölümde iğrenti ve eziklik duyuyorum. Bunları, bunların tümünü yakmak isterdim. Yeterki onun geçmişini bana anımsatacak bir şey, asla bir şey kalmasın. Kıskançlık beni korkunç bir bencil durumuna soktuğu için, yapıtlarının yokolmasına ben üzülmezdim.

Onu öldürüp de tam benzerini tekrar hemen yapabilseydim, bu işi kıvançla yapardım.’(41)

11 Ocak 1863: ‘Okudu mu günceyi bilmiyorum.’(43)

24 Mart 1863: ‘Ona sahip değilim; çünkü buna cüret edemem. Kendimi ona layık hissetmiyorum. Sinirli ve alınganım; tam anlamıyla mutlu değilim. Beni üzen bir şeyler var. Ona tam olarak layık olabilecek adamı kıskanıyorum. Ben ona layık değilim.’(249)

22 Mayıs 1863: ‘Ne aptalmışım...ona inandım ve kismetime de sadece pişmanlık düştü. Herşey bana öyle kaygı verici geliyor ki... Köpek bile hüznü, oda hizmetçim Donaşa mutsuz, ihtiyarlar acıma ve her şey ölü.

Eğer Liova...’(57)

7 Ekim 1863: ‘Zeka, erişilmez yetenek, erdem ve fikirleri kişiliğinde toplamış bir kocanın yanında olmak mutluluk değil mi? Ama gene de sıkılıyorum...”Gençlik”[Tolstoy notu]’(65)

13 Kasım 1863: ‘Onun, karşısına çıkan ilk güzel kadına uyguladığı idealini kıskanıyorum... Ben, onun cinsel doyum aracı, çocuk dadısı, evin bir eşyası, bir kadını ben... Çok önemsiz bir kişiliği olan bir insanım. Onun ise dopdolu bir yaşamı, bir uğraşısı, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. Gene ondan korkmaya ve onda, genel bir uzaklaşma sezmeye başladım. Beni bu duruma o getirdi. Acaba sorumlusu ben miyim? Hırçın ve huysuz oldum, eskisi gibi bana değer vermediğini, bir kenara attığını fark ediyorum.’(67)

19 Aralık 1863: ‘Onun işi başından aşkın ve yaşlı, halbuki ben, bugün kendimi çok genç hissediyor ve delilikler yapmak istiyorum... Gidip yatacağıma boğuşmak ve taklalar atmak isterdim... Ama kiminle?’(68)

12 Eylül 1867: ‘Bende bir şeyler eksik, sevgi ve açık yüreklilik. Yalnızlıktan da, onunla baş başa kalmaktan da korktuğumun farkındayım... Bunların en önemlisi gene de sevmemektir. Ben bu denli çok sevmekle ne elde ettim, nereye ulaştım? Bu sevgi, bundan sonra ne işe yarayacaktır? Acı çekeceğim ve onurumun kırıldığını hissedeceğim.’(88)

13 Şubat 1873: ‘Oysa ben, suçlu, budala, cansıkıcı bir insanım. Her konuda en doğru, en açık düşüncelere sahip olan ve çok sevilen sabırlı ve namuslu dayanağım L. Olmasaydı, ben ne hallere düşerdim? Arasıra, bakışlarımı ruhumun derinliklerine çevirerek soruyorum: “Peki, sen ne istiyorsun?” Ve büyük bir ürküntüyle şu yanıtı veriyorum: “Ben eğlence, gevezelik ve sık giysiler istiyorum; hoş a gitmek, herkesin benim güzelliğimi övmesini istiyorum. L.nin de bu istekleri görüp duymasını ve kendisinin de içine kapanık yaşantısından sıyrılıp, benimle birlikte normal insanların yaşantısını sürdürmesini istiyorum. Ama birden, içimden gelen bir çığlıkla, Havva’yı kandırdığı gibi, Şeytanın önerdiği bu yasak ve kötü eğilimlerimi reddediyor ve kendimden iğreniyorum. Güzel olduğumu söyleyenlerden tiksinti duyuyorum. Güzel olduğumu ben hiç düşünmedim, şimdi ise çok geç. Üstelik ne işime yarardı ki?’(96)

9 Nisan 1884: 'Aptalca. Bu pis, aylakça yaşam yine beni yakalıyor.'(287)

11 Nisan 1884: 'Gittikçe daha fazla batağa saplanıyorum ve çırpınışlarımın faydası yok. Batmadıkça tepki göstermiyorum. Kızgın değilim. Herhangi kibir de duymuyorum. Ancak bu günlerde tam bir zayıflık, ölümcül bir zayıflık duyuyorum. Gerçek ölümü arzuluyorum. Umudumu kesmedim. Yaşamak istiyorum ve yaşamımın nöbetçisi olmak istemiyorum.'(288)

3 Mayıs 1884: 'Karımdan bir mektup aldım. Zavallı kadın, benden ne kadar da nefret ediyor. Tanrım, bana yardım et! (...) Depresyondayım. Yararsız, tuhaf, gereksiz bir yaratığım ve üstelik bencilim. Tek iyi şey, ölmek istemem.' (290)

30 Ocak 1889, Moskova: 'Fet'lere gittim ve öğle yemeğini orada yedim. Her şey korkunç derecede aptalcaydı. Durmaksızın yedik, içtik ve şarkı söyledik. İğrençti.'(322)

24 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: 'Yemekte Sonya yaklaşan bir treni nasıl seyrettiğini ve kendisini onun altına atmak istediğini anlattı. Onun için üzuldüm. Esas husus, kendimi ne kadar çok suçlamam gerektiğini bilmem. Örneğin; Saşa doğduktan sonraki lanet şehvet duygumu hatırlıyorum. Evet, günahlarımı mutlaka hatırlamalıyım.'(350)

17 Haziran 1890, Yasnaya Polyana: 'Yani Tanrı'ya; Onun hakikatını yalnızca sözlerle değil fiillerle, fedakarlıkla ve fedakarlık örneği göstererek, yurtdışında yayarak hizmet etmek istiyorum. Ama bir sonuç alamıyorum. Tanrı bunu yapmama izin vermiyor. Bunun yerine karımın eteğine tutunmuş, ona esir olmuş halde yaşıyorum. Ben ve çocuklarım, sevgiyi yok edemeyeceğim sahte bahanesine sığınarak haklı çıkarmaya çalıştığım soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyoruz. Fedakarlık ve zafer örneği yerine, beni İsa'nın dinine yabancılaştıran kötü, soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyorum. Ama Sen kalbimde ne olduğunu ve ne istediğimi biliyorsun. Eğer benim kaderim bu değilse, eğer Sana hizmet etmemi istemiyorsan; yalnızca bir pislik gibi yaşamamı istiyorsan, o zaman Sen nasıl istersen öyle olsun.'(376)

17 Haziran 1890, Yasnaya Polyana: 'Yani Tanrı'ya; Onun hakikatını yalnızca sözlerle değil fiillerle, fedakarlıkla ve fedakarlık örneği göstererek, yurtdışında yayarak hizmet etmek istiyorum. Ama bir sonuç alamıyorum. Tanrı bunu yapmama izin vermiyor. Bunun yerine karımın eteğine tutunmuş, ona esir olmuş halde yaşıyorum. Ben ve çocuklarım, sevgiyi yok edemeyeceğim sahte bahanesine sığınarak haklı çıkarmaya çalıştığım soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyoruz. Fedakarlık ve zafer örneği yerine, beni İsa'nın dinine yabancılaştıran kötü, soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyorum. Ama Sen kalbimde ne olduğunu ve ne istediğimi biliyorsun. Eğer benim kaderim bu değilse, eğer Sana hizmet etmemi istemiyorsan; yalnızca bir pislik gibi yaşamamı istiyorsan, o zaman Sen nasıl istersen öyle olsun.'(376)

26 Ekim 1890, Yasnaya Polyana: 'Öylesine huzursuzluk, ajitasyon ve lüzumsuz bir telaş var ki; beni depresyona soktu.'(388)

15 aralık 1890: 'Biraz önce İlya'ya gitmeyi, herkese veda edip, kendimi tren raylarının üstüne yavaşça bırakmayı düşündüm ama uygulaması kolay olduğu için korku veriyor.'(150)

12 Ağustos 1891: 'Gerisi önemli değil: yaşantımız ayrıldı: ben çocuklarımla yaşıyorum, o ise düşünceleri ve bencilliğiyle. Kırılan bir daha tamir edilemez.

Tanrıdan umudumu kesmedim, karar verme anı gelince bene yol gösterecektir. Hep kendimi oyalamaya zorluyorum, aksi halde yaşamıma son verme ve bu ikili yaşantıyı bitirme ve yükümlülüklerden kurtulma isteği, beni etkisi altına alıverecek.'(226)

22 aralık 1893: 'Kahramanca bir şeyler yapmak istiyorum. Yaşamımın geri kalan kısmını Tanrı'nın hizmetine adanmak istiyorum. Ama O beni istemiyor. Ya da benim istediğim yola gitmemi istemiyor. Ve yakınıp duruyorum. Bu lüks. Bu kitapların satışı. Bu ahlaki bir pislik. Bunlar bahane. Asıl melankolimi yenemiyorum. Yapmak istediğim asıl husus, ıstırap çekmek. İçimi yakan hakikatı haykırmak istiyorum.'(427)

24 Ocak 1894, Grinyovka: 'Beni sıkı sıkıya saran bütün bu kötülük ağlarını yırtıp atamıyorum. Ve bunun nedeni gücüm olmaması değil; ahlaken bunu yapamayacak durumda olmam. Bu ağları ören örümcekler için üzgünüm. Hayır, asıl husus benim iyi olmamam: Tanrı'ya karşı gerçek imana ya da sevgiye sahip olmamam. Hakikat bu. Peki eğer Tanrı'yı sevmiyorsam, neyi seviyorum? Hakikatı mı?'(431)

1/2 Ocak 1895: 'Neden acaba, hasta ve normal yaşantıdan sapmış kişiler, neden zayıf ve budalalar L.N.'nin doktrinlerine dört elle sarılıyor ve şöyle ya da böyle... ama geri dönüşü olmayan bir biçimde kendilerini yitiriyorlar? (...) O, insanların mutluluğu için vaazlar verip, onları mutlu kılmak için uğraşırken, benim yaşamımı o denli güçleştiriyor ki, yaşantım gitgide zorlanıyor (...) Tanya'yı -kızı-, eskisine göre daha az seviyorum. Popov ve Koklov gibi siliklerin aşkıyla onun lekелendiği kanısındayım.'(250)

5 Ocak 1895: 'Her yerde sıkılıyorum. Benim yapım böyle, ya faaliyet, ya uygulanma istiyor, aksi halde bitkin oluyorum. Şu anda, hasta olan çocuklarımın yanında kalmak beni sıkıyor, en kötüsü de bu. N L.yi ne de Tanya'yı özlemiyorum.'(252)

26 Temmuz 1896, Yasnaya Polyana: 'Ve karı koca Trofim ve Khalyavka ölüyorlar; çocukları da aynı şekilde. Ve biz Beethoven'i tartışıyoruz. Tanrı'ya beni bu yaşamdan azat etmesi için yalvardım; yine yalvarıyorum ve acılar içinde ağlıyorum. Yolumu kaybettim ve saplanıp kaldım; kendimden ve yaşamımdan nefret etmekten başka hiçbir şey yapamıyorum.'(489)

15 Temmuz 1897: 'Yaşamım boyunca olduğu gibi, başkalarının işiyle uğraşmak yerine, kendime ait bir iş, özel yaşantı ve kişisel zevkler istiyorum. İşte o zaman cesaretimi yitirip fena oluyorum.'(294)

8 Mart 1898: 'Ben yaşantımın neşeli olmasını değil, bir içeriği olmasını ve huzurlu geçmesini istiyorum. Halbuki huzursuz, kararsız ve güç bir yaşantım var.'(389)

2 Nisan 1898: 'Kocamın mutluluğu uğruna, bende canlı olan her şeyi içime atmak, coşkulu mizacımı yatıştırmak, yaşamamak ama yaşantıya dayanmak zorundayım.'(394)

21 Haziran 1898: 'Dün akşam L.N.'nin beni merak ettiğini ve tasalandığını öğrenince hoşuma gitti. Aniden bir fırtına çıktığında, ben dışarıdaydım. L.N. akşam yemeğini yememiş ve bana araba ve giysi gönderilmesini söylemiş. İşte, o ölünce kimse benimle ilgilenmeyecek ve bu da bana zor gelecek.'(409)

1 Ocak 1899: 'L.N. dahil oyunlar oynadık. Bunlar neşeli şeyler ama benim gönlüm başka şeyler istiyor, ruhumun başka özlemleri var ve bu beni üzüyor ne yazık.'(440)

23 Haziran 1900, Yasnaya Polyana: 'Daima şükreden ve neşeli olmak nasıl mümkün olabilir?'(542)

18 Mayıs 1901: 'Çok acı çektim, L.N.'nin gücünün azaldığını görüyorum, iç yaşantım karma karışık ve her şey üzüntü ve sıkıntı; bana öyle geliyor ki, bir şey sona eriyor. Ama diğer taraftan enerji, daha yaşamak, daha çalışmak ve hareket etmek isteğim ve duygularımın değişik oluşundan kaynaklanan, büyük bir ruhsal karışıklığın da kurbanıyım. Ve bunların tümü uyanıyor ve ölüyor, fışkırıyor ve sönüyor. L.N.'nin tükenişi, beni de birlikte sürüklüyor; benim de

onunla beraber ihtiyarlamam gerek, ama yapamıyorum ve istesem bile beceremezdim...'(478)

7 Aralık 1901: 'Benim görevim bu, her zamanki görevim; görevimi yapabilmek için tüm enerjimi bitiriyor ve kişiliğimi yok ediyorum.'(490)

26 Ocak 1902: 'Benim Liovoçkam ölüyor... İnancım o ki, yaşamımı onsuz sürdüremem. Kırk yıldır onunla ve onun yayında yaşıyorum. Başkaları ve herkes için, o bir ünlü kişidir, benim için ise tüm yaşantımın simgesidir o, yaşamımız içiçe geçti, geçti ama aman Tanrım, ne kadar çok kusur, pişmanlık ve vicdan azabı yığılı kaldı aramızda!.. Ben onu pek çok sevdim ve o denli de sevecen davrandım ama gene de çok sayıda zaaflarımla ona pek çok acı çektirdim. Beni bağışla Tanrım... Değerli kocam, sevgili eşim beni bağışla...'(506)

5 Ağustos 1902: 'Hayret verici bir şey: Kendimin ne kadar kötü ve aptal birisi olduğunu biliyorum; ama yine de insanlar beni bir dahi olarak görüyorlar. Peki o zaman diğer insanlar nasıl?'(565)

9 Temmuz 1908: 'Bu istenmeyen yoksulluğun ve ihtiyacın ortasında, içinde yaşadığım çılgınca lüksün adaletsizliği. Her şey gittikçe daha da kötüleşiyor. Gittikçe daha sıkıntılı hale geliyor. Bunu unutamam ve bunu görmezden gelemem.

'Hepsi de benim biyografimi yazıyor –büyük biyografilerde durum aynı. Benim yedinci emre karşı yaklaşımım konusunda hiçbir şey yer almıyor. Mastürbasyonun korkunç kirliliği ya da daha kötüsü (on üç mü, on dört mü, on beş mi yoksa on altı yaşında mı başladığımı hatırlamıyorum) yer almayacak. Ve hepsi de köylü kadın Aksinya ile –hala hayatta- ilişkiye kadarki bölüm itibarıyla aynı. Sonra evliliğim. Evliliğim esnasında karıma hiçbir zaman sadakatsizlik yapmamışsam da, Aksinya'ya karşı korkunç bir arzu hissettim. Bunların hiçbir biyografilerde yer almıyor ve almayacak. Ve bu çok önemli.'(652)

6 Aralık 1908, Yasnaya Polyana: 'Benden nefret eden insanlar yıkıp dağıttığım yarı dini görüşleri yüzünden nefret ediyorlar; beni sevenler de kendileri için çok önemli görünen Savaş ve Barış gibi önemsiz eserler için beni seviyorlar.'(648)

2 Ağustos 1909: 'Dün yağmurda d'une humeur de chien (asabi bir ruh hali içine) yürüdüm. Kötü bir şey yapmadım, ama kalbim acıyor ve hiçbir sevgi hissetmiyorum.'(680)

10 Mart 1910: 'Akşam yemeği, satranç, dedikodu, iskambil, gramofon; bunlardan büyük bir utanç ve iğrenme hissettim. Bunu bir daha yapmayacağım. Okuyacağım.'(701)

27 Mayıs 1910: 'Neden benim gibi böylesine açık, sade, rasyonel ve iyi bir adam; böylesine karmaşık, kafası karışık, çılgın, kötü bir dünyada yaşıyor? Neden?'(706)

4 Temmuz 1910: 'Basit ve dünyasal insanlar olan bizleri L.N.'nin kısmen terk ettiği bir gerçek; bunu asla unutmamamız gerek. Ona yaklaşmayı, yaşlanmayı, coşkulu ve karma karışık ruhumu yatıştırmayı, onunla birlikte dünya yaşamının hiçliğini anlamayı öyle österdim ki...'(602)

21 Temmuz 1910: 'Benden başka hepsi onun yanında olmaktan yararlanıyorlar; yaşamımızın sonuna geldiğimiz halde, son günlerimi onun yanında geçirmek olanağına bile sahip değilim (...) Ama bin kez daha fazla acı çekmeye hazırım, yeter ki Liovoçka'm iyileşsin ve bana kızmasın.'(631)

20 Ağustos 1910: 'At gezintisine çıktım ve bu toprak sahibi görüntüsü beni sıkıyor. Uzaklara kaçmayı ve saklanmayı düşünüyorum.

'Bugün evliliğimi ve bunda vahim bir yön olduğunu düşündüğümü anımsadım. Hiçbir zaman aşık olmadım. Ama evlenmekten de geri durmadım. [GG]'(737)

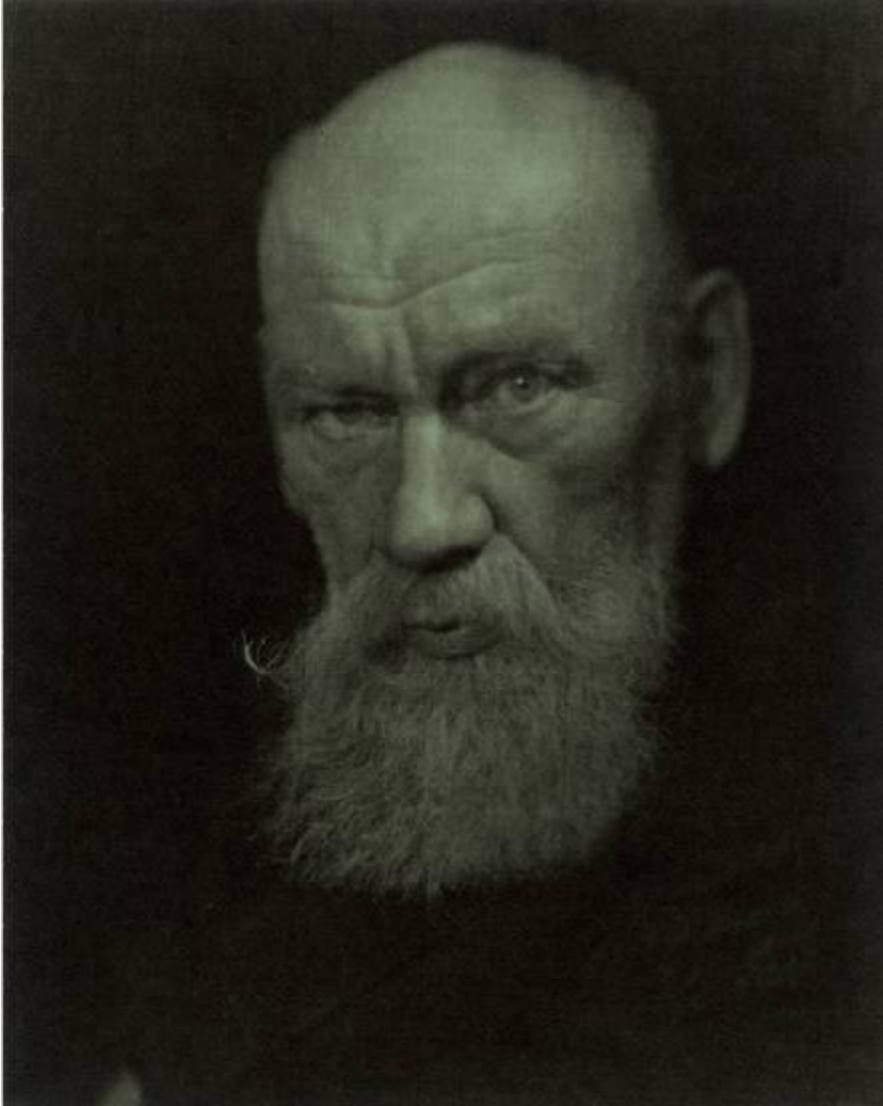
10 Eylül 1910: ‘Kötü niyeti ve bağırmaları beni perişan etti. Gidip onun odasına uzandım ve bitkin ve umutsuz öylece kaldım. L.N. masasına oturdu ve yazı yazmaya başladı. Biraz sonra kalktı, iki elimden tutarak ısrarla bana bakmaya başladı. Tatlılıkla bana güldü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Ben kendi kendime :”Şükür sana Tanrım, geçmişte kalan aşkının kıvılcımı hala yüreğinde yanıyor...” dedim.’(684)

27 Eylül 1910: ‘İçinde yaşadığım çelişki ne kadar da komik. Sahte bir tevazua sığınmaksızın çok önemli ve ciddi fikirler idrak ediyor ve dile getiriyorum. Aynı zamanda bir kadının kaprisleriyle uğraşıyor ve vaktimin bir kısmını onlarla mücadele etmeye harcıyorum.[GG]’(743)

24 Ekim 1910: ‘Her sabah, L.N. günlük gezintisine çıktığında, kuşku içinde ona pusu kurup gözetliyorum, çünkü Çerkov’u görmeye gitmesinden korkuyorum ve bu korku da çalışmama engel oluyor.’(715)

26 Ekim 1910: ‘Çektiğim acıları, geçirdiğim deneyleri dile getiren bu korkunç Günceyi şu anda bitiriyor ve mühürlüyorum. Tanrı beni bağışlasın, ama çektiklerime neden olan Çerkov’a lanet olsun.’(716)

26 Ekim 1910: ‘Özel hiçbir şey olmadı. Yalnızca utanç duygum ve bir adım atma ihtiyacım arttı.’ [GG]’ (748)

ÖZELEŞTİRİ, KİŞİLİK HAKKINDA

8 Aralık 1850'de artık kendi usuna saltık bir biçimde güvenemediğini, ortak toplumsal kanıları küçümsememeyi öğrendiğini yazıyor. Sıkılganlık duygusunu artık bırakmıştır, kendine daha güvenlidir.

20 Mart 1851: '*Kendimde dikkat çeken iki ana tutku, kumar ve kibir. En tehlikelisi kibir.*' (43) Moskova'ya üç amaçla gelir: Kumar oynamak, evlenmek, makam elde etmek.

Kendisiyle ilgili olarak belirlediği birçok kuralın ortak paydası: kibirli olmamak, önemsiz şeyleri horgörmek.

23 Mart 1851: '*Bir biçem oluşturmaya çalış: Sohbet, yazıda.*' (44)

Mart-Mayıs 1851: '*Gülünç olmak korkusundan kurtulmak kesinlikle bir nimettir.*' (48)

2 Haziran 1851: '*Sorun, yaşamımda ciddi işlere çok erken başladım. Henüz bu işler için yeterince olgunlaşmadan daldım. Ama anlıyor ve hissediyorum ki, bu yüzden dostluğa, sevgiye ve güzelliğe güçlü bir inancım yok...*' (49)

20 Mart 1852, Starogladkovskaya: '*Artık kendimi tanıyorum. Bana üç kötü tutku egemen gibi görünüyor: kumar, tensellik (şehvet), kibir.*' (67)

20 Mart 1852, Starogladkovskaya: '*Şan, şöhret sevgisi. Bu tutkudan çok çektim.*' (68)

30 Mart 1852: '*Bütün tutkuları küçümsüyorum; yaşamı küçümsüyorum. Ama yine de küçük tutkulara kapılıp gidiyorum ve yaşam dikkatimi dağıtıyor.*' (74)

8 Temmuz 1853: '*Evet, benim başlıca talihim muhteşem zekamdır.*' (101)

18 Temmuz 1853: '*Neden hiç kimse beni sevmiyor? Ben aptal, tipi bozuk, kötü bir adam değilim; cahil de değilim. Bunu anlayamıyorum.*' (102)

2,3 Kasım 1853: '*Benim bir istisna olduğum fikrine tamamen alışmam gerekiyor. Ben ya çağımın ilerisindeyim ya da hiçbir zaman tatmin olmayan bağdaşmaz, rahatına düşkün mizaca sahip olanlardan biriyim.*' (109)

28,29,30,31 Ocak, 1,2 Şubat 1854, Yasnaya Polyana: '*Hatalarım şunlardı: 1. Diğer yolcular karşısında zayıflığım, 2. Yalan söylemem, 3. Korkaklığım, 4. İki kez çok sinirlenmem.*' (119)

7 Temmuz 1854: '*Dürüstüm; yani iyiliği severim ve iyiliği sevmek huyum haline geldi...Ama iyilikten daha fazla sevdiğim şeyler vardır; örneğin şan ve şöhret. O*

kadar hırslıyım ve bu duygum o kadar az tatmin edildi ki; eğer şan ve şöhretle erdem arasında bir tercih yapmam gerekse, sanırım genellikle ilkini seçerdim. Evet alçakgönüllü değilim ve bu yüzden içimden gururlu olsam da, toplum içinde utangaç ve çekingenim.’(124)

13 Temmuz 1856: ‘Evlilikten ve sıradanlıktan korkuyorum. Yani kendimi onunla eğlendiriyorum; ama onunla evlenmeyeceğim. Çok şeyin değiştirilmesi gerek ve kendi üzerimde çok çalışmama ihtiyaç var.’ (172)

4 Ocak 1857: ‘Turgenyev’e bir mektup yazdım. Sonra sofada oturdum ve nedensizce, ama mutluluk dolu şiirsel gözyaşları içinde ağladım. Ahlaki ilerlememim hızından sarahoş oldum.’(184)

26 Mart/7 Nisan 1857: ‘Prens oradaydı. Ondan çok hoşlanıyorum ve onunla evlenmeye çalışmadığım için aptal olduğumu düşünüyorum. Eğer çok iyi bir adamla evlenirse ve çok mutlu olurlarsa, umutsuzluğa düşebilirim.’(190)

12/24 Mayıs 1857, Clarens: ‘Aşk –hem de fiziksel aşk- beni boğuyor. Mariya Yakovlevna çok çekici bir kadın. Aşırı derecede kendimle ilgileniyorum. Hatta kendime aşığım bile diyebilirim; çünkü içinde başkaları için çok fazla aşk var.’(194)

27 Haziran/9 Temmuz 1857, Lucerne: ‘Pansiyonda korkunç derecede utangaçlaşıyorum; birçok güzel kadın var.’(199)

15 Eylül 1858: ‘Hızla yaşlandım ve bu yaz yaşamdan bıktım. Zaman zaman kendime dehşet içinde şu soruyu soruyorum: neyi seviyorum? Hiçbir şeyi. Kesinlikle hiçbir şeyi. Bu hastalıklı bir durum. Yaşamda mutluluk ihtimali yok.’(215)

8 Ekim 1862: **“Kedi fareyle oynuyor ama fare ağlıyor...” Bana yavaş yavaş işkence edilmesi ve tedirgin edilme düşüncesine dayanamam... Eskiden ben iyi olan güzel olan her şeye o kadar tutkundum ki, bu durumdan bütün benliğim hayran kalırdı. Şimdi ise her şey dondu sanki. (LN’nin) Neşe kaçırıcı bir şey yapması için benim bir parça keyifli olmam yeterli.’(34)**

9 Ekim 1862: ‘Sanki istesem de uyanamadan uyuklar gibiyim... Moskova’ya yerleşir yerleşmez tekrar uyudum ve o zamandan beri hemen hemen hiç uyanmadım. İçimde hep sanki biraz sonra ölecekmişim gibi bir duygu var. Evli olduğum şu sırada bu halin çok tuhaf. O (LN) uyuyor ve ben korkuyorum tek başıma. Beni sırdaş oçlarak kabul etmiyor ben ise üzülüyorum. Bu fiziksel belirtiler beni öylesine eğlendiriyor ki...’(34)

13 Kasım 1862: ‘Geçmiş, geçen ve gelecek zaman arasında kararsız durumdayım... Yeniden uyanacağım, o zaman o (LN) da, ben de, benden hoşnut olacağız.’(38)

23 Kasım 1862: ‘L.’ye kızmak istemiyordum ama birden ikimizin karşıt dünyalarda bulunduğumuzu sezinledim..Benimle konuşmuyor. Onunla birlikte yaşamak ürkütücü.’(39/40)

16 Aralık 1862: ‘L. Öylesine akıllı, faal ve yetenekli ama geçmişi iğrenç. Benim geçmişim ise küçücük ve anlamsız... Onun ilk yapıtlarını okudum ve aşk ve kadının sözkonusu edildiği her bölümde iğrenti ve eziklik duyuyorum. Bunları, bunların tümünü yakmak isterdim. Yeterki onun geçmişini bana anımsatacak bir şey, asla bir şey kalmasın. Kısırılık beni korkunç bir bencil durumuna soktuğu için, yapıtlarının yokolmasına ben üzülmezdim.

Onu öldürüp de tam benzerini tekrar hemen yapabilseydim, bu işi kıvançla yapardım.’(41)

3 Ocak 1863, Moskova: ‘Hiç kimseye gereksinim duymadığımı görmekten şaşkınım; yalnızlık şaşırtıyor beni, ancak ket vurmuyor. Ama Sonya daima vakit boşa geçiyormuş gibi hissediyor.’(245)

14 Ocak 1863: ‘Bütün yaşantım onda ve onun için. Bense onun için her şey değilim.’(45)

24 Mart 1863: ‘Ona sahip değilim; çünkü buna cüret edemem. Kendimi ona layık hissetmiyorum. Sinirli ve alınganım; tam anlamıyla mutlu değilim. Beni üzen bir şeyler var. Ona tam olarak layık olabilecek adamı kıskanıyorum. Ben ona layık değilim.’(249)

24 Nisan 1863: ‘Liova ile ilişkilerimden hoşnut değilim. Kişiliğimle ilgili konular beni tedirgin ediyor ve utandırıyor, acaba neden? Pişmanlık duyacak bir şey yapmadım, ona karşı suçlu da değilim... Ama bu satırları onun okuyacağını düşününce de tedirgin oluyorum. Benim istediğim nedir?.. Açıklanamaz bu.’(53)

29 Nisan 1863: ‘V.V.’nin bir zamanlar bana aşık olduğunu anımsayınca hoşuma gitti. Bugün gene birisi bana aşık olsaydı hoşuma gider miydi? Ne bayağılık, ne iğrenç...Gün geçtikçe Liova benden uzaklaşıyor. Onun anlayışına göre, aşkın bedensel yönü önemli.’(54)

22 Mayıs 1863: ‘Ne aptalmışım...ona inandım ve kismetime de sadece pişmanlık düştü. Herşey bana öyle kaygı verici geliyor ki... Köpek bile hüzünlü, oda hizmetçim Donaşa mutsuz, ihtiyarlar acıma ve her şey ölü.

Eğer Liova...’(57)

2 Haziran 1863: ‘Düşünüyorum da, hiç güçlü ilgilerim ya da tutkularım olmadı... Hiçbir şeyi sevmemenin korkunçluğunu düşünüyordum. Kendim ve yalnızca para ya da rezil bir zenginliğe ilgi duyduğum gerçeği karşısında dehşete düştüm. Bu bir kış uykusuydu. Sanıyorum şimdi uyandım.’(250)

18 Haziran 1863: ‘Yine delilik sınırında bir gece. İstemediğim halde, onu üzecek bir şeyler arıyorum.’(251)

7 Ekim 1863: ‘Zeka, erişilmez yetenek, erdem ve fikirleri kişiliğinde toplamış bir kocanın yanında olmak mutluluk değil mi? Ama gene de sıkılıyorum...”Gençlik”[Tolstoy notu]’(65)

13 Kasım 1863: ‘Onun, karşısına çıkan ilk güzel kadına uyguladığı idealini kıskanıyorum... Ben, onun cinsel doyum aracı, çocuk dadısı, evin bir eşyası, bir kadını ben... Çok önemsiz bir kişiliği olan bir insanım. Onun ise dopdolu bir yaşamı, bir uğraşısı, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. Gene ondan korkmaya ve onda, genel bir uzaklaşma sezmeye başladım. Beni bu duruma o getirdi. Acaba sorumlusu ben miyim? Hırçın ve huysuz oldum, eskisi gibi bana değer vermediğini, bir kenara attığını fark ediyorum.’(67)

19 Aralık 1863: ‘Onun işi başından aşkın ve yaşlı, halbuki ben, bugün kendimi çok genç hissediyor ve delilikler yapmak istiyorum... Gidip yatacağıma boğuşmak ve taklalar atmak isterdim... Ama kiminle?’(68)

3 Kasım 1864: ‘Oysa, onu mutlu etmek yeteneğinden yoksun olduğumu biliyorum, zira ben çok iyi bir çocuk dadısıyım, hepsi o kadar. Ne zeka, ne eğitim, ne yetenek hiçbirisi yok bende...’(71)

6 Mart 1865: ‘O, yaşam ve güç, ben ise yerde sürünen bir solucanım.’(73)

9 Mart 1865: ‘Sık sık kusurlarımı yüzüme vurmaya başladığı için Liova beni korkutuyor. Yetenekli ve değerli olmadığımı inanmaya başladım.’ (75)

12 Eylül 1867: ‘Bende bir şeyler eksik, sevgi ve açık yüreklilik. Yalnızlıktan da, onunla baş başa kalmaktan da korktuğumun farkındayım... Bunların en önemlisi gene de sevmemektir. Ben bu denli çok sevmekle ne elde ettim, nereye ulaştım? Bu sevgi, bundan sonra ne işe yarayacaktır? Acı çekeceğim ve onurumun kırıldığını hissedeceğim.’(88)

13 Şubat 1873: ‘Oysa ben, suçlu, budala, can sıkıcı bir insanım. Her konuda en doğru, en açık düşüncelere sahip olan ve çok sevilen sabırlı ve namuslu dayanağım L. Olmasaydı, ben ne hallere düşerdim? Ara sıra, bakışlarımı ruhumun derinliklerine çevirerek soruyorum: “Peki, sen ne istiyorsun?” Ve büyük bir ürküntüyle şu yanıtı veriyorum: “Ben eğlence, gevezelik ve şık giysiler istiyorum; hoşla gitmek, herkesin benim güzelliğimi övmesini istiyorum. L.nin de bu istekleri görüp duymasını ve kendisinin de içine kapanık yaşantısından sıyrılıp, benimle birlikte normal insanların yaşantısını sürdürmesini istiyorum. Ama birden, içimden gelen bir çılgılla, Havva’yı kandırdığı gibi, Şeytanın önerdiği bu yasak ve kötü eğilimlerimi reddediyor ve kendimden iğreniyorum. Güzel olduğumu söyleyenlerden tiksinti duyuyorum. Güzel olduğumu ben hiç düşünmedim, şimdi ise çok geç. Üstelik ne işime yarardı ki?’(96)

17 Şubat 1874: ‘Boşu boşuna geleceği düşündüm. Benim için gelecek yok ki. Petya’nın küçük mezarının üstündeki otlar daha yeşermeden, o mezar tekrar ve benim için açılacak. Benim sürekli ve karamsar önsezim bu.’(98)

12 Ekim 1875: ‘İssız köy yaşamı çekilmez oldu. Her şeye bu uyuşukluk, tasalı bir ilgisizlik var bende. Bugün, yarın, aylar ve yıllar hep aynı olacak. Sabah uyanıyorum, yataktan kalkmaya cesaret edemiyorum. Beni kim bekliyor? (...) Beni bu uyuşuk ve tasalı hali, onun soktuğunu biliyorum.’(99)

9 Ekim 1878: ‘Her şey bana tiksinti veriyor: kendi benliğim, yaşantım ve sözde mutluluğum... Her şey beni sıkıyor ve midemi bulandırıyor.’(107)

10 Kasım 1878: ‘Dönen bir makine gibiyim, kişisel bir yaşamım olsun isterdim, ama yok ki... Bu konuda söylenecek tek söz yok... Sus...’(115)

16 Kasım 1878: ‘Akşam, balkonlu odada, karı koca ve altı çocuk toplandık. Birden, birgün ayrılacağımız ve sadece bu anın anısının kalacağı düşüncesiyle üzüldüm.’(116)

19 Kasım 1878: ‘Benim, hastalık derecesindeki, sonbahar melankoli sürem gene başladı. Hiç ses çıkarmadan ya iş işliyorum ya da kitap okuyorum: herkese karşı soğuk ve ilgisizim; cansıkıntısı, bitkinlik ve karamsarlık var.’(117)

4 Nisan 1884: ‘Aile içindeki hava çok sıkıcı. Sıkıcı, çünkü onlarla duygularımı paylaşamıyorum. Onların bütün neşelerini, sınavlarını, sosyal başarılarını, müziklerini, eşyalarını, alışverişlerini onlar için bir talihsizlik ve bir kötülük olarak değerlendiriyorum; ama bunu onlara söyleyemem. Aslında söyleyebilirim ve söylerim de;; ancak benim sözlerim kimseye tesir etmiyor. Benim sözlerimin anlamını bilmiyor gibi görünüyorlar; ah keşke onların anlayacağı biçimde konuşma kötü huyuna birazcık sahip olsaydım. Zayıf anlarda –şimdi onlardan birisi- onların kabalığı karşısında şaşırıyorum. Üç yıldır sadece acı çekmekle kalmayıp, yaşamdan da koparıldığımı kesinlikle biliyor olmalılar. Bana dırdırcı adam rolü verildi ve onların gözünde bu rolden kurtulamıyorum. Eğer onların yaşamına katılırsam, hakikatı terk edeceğim ve bunu ağzımdan ilk duyan onlar olacak. Eğer şimdi olduğu gibi, onların çılgınlıkları nedeniyle üzgün görünürsem –ben dırdırcı bir adamım, tıpkı bütün yaşlı adamlar gibi.’(285)

5 Nisan 1884: ‘Bütün akşam yemeği boyunca alışveriş ve bize hizmet edenlerden şikayetten başka bir şey konuşulmadı. Her şey gittikçe daha sıkıntı verici hale geliyor. Etrafımdakilerin körlüğü şaşırtıcı.’(286)

11 Nisan 1884: ‘Gittikçe daha fazla batağa saplanıyorum ve çırpınışılarımın faydası yok. Batmadıkça tepki göstermiyorum. Kızgın değilim. Herhangi kibir de duymuyorum. Ancak bu günlerde tam bir zayıflık, ölümcül bir zayıflık duyuyorum.

Gerçek ölümü arzuluyorum. Umudumu kesmedim. Yaşamak istiyorum ve yaşamımın nöbetçisi olmak istemiyorum.'(288)

3 Mayıs 1884: *'Karımdan bir mektup aldım. Zavallı kadın, benden ne kadar da nefret ediyor. Tanrım, bana yardım et! (...) Depresyondayım. Yararsız, tuhaf, gereksiz bir yaratığım ve üstelik bencilim. Tek iyi şey, ölmek istemem.'* (290)

29 Mayıs 1884: *'Ben de yozlaştım ve düzelelemiyorum. Daha iyi olmaya çalışıyorum; ama bu çok yavaş oluyor. Sigara içmeyi bırakamıyorum; karıma, onu gücendirmeyecek ve onu mutlu edecek şekilde davranmanın bir yolunu bulamıyorum. Arıyorum. Deniyorum. Seryoja (oğlu) geldi. Onunla ilişkilerim de iyi değil. Tıpkı karımla olduğu gibi. Benim ıstırabımı görmüyorlar ve bilmiyorlar.'*(296)

4 Haziran 1884: *'Seryoja'ya, bütün insanların kendi sorumluluklarını taşımaları gerektiğini ve onun bütün argümanlarının, tıpkı diğer birçok insanın argümanları gibi, muğlak ve kaçamaklı olduğunu söyledim. "Başkaları taşıdığında ben de taşıyım." (...) Yani sorumluluğunu üstlenmemek için her şeyi söylüyordu. Sonra dedi ki, "bu sorumluluğu üstlenen kimseyi görmüyorum." Bu arada benim de sorumluluğu üstlenmediğimi, yalnızca konuştuğumu söyledi. Bu beni çok incitti. O da tıpkı annesi gibi kötü niyetli ve duygusuz. Çok incindim. Hemen oradan ayrılıp uzaklara gitmek istedim. Ama bu bir zayıflık; çünkü başkalarına bir şey kanıtlamak için değil, Tanrı'nın rızasını kazanmak için çaba göstermeliyim. Kendin için en iyi bildiğini yap ve hiçbir şeyi kanıtlamaya çalışma. Ama böyle sözler beni derinden yaralıyor. Elbette eğer yaralıysa bu benim hatam. Mücadele ediyorum; içimdeki yangını söndürmeye çalışıyorum (...) Sonra gittim ve akşamın geç saatlerine kadar çizme diktim. Sigara içmedim. Etrafımdaki aynı parazit yaşam olanca hızıyla sürüyor.'*(296)

22 Haziran 1884: *'Ben de kendi hatalarımı söylemek istedim, ama söyleyemedim. Karıma ve Seryoja'ya karşı kötülük ve kadınlara masum olmayan bakışlar.'*(299)

25 Ekim 1886: 'Yaşamaktan, uğraşmaktan ve acı çekmekten bıktım Tanrım... Yakınlarımdan bilinçsiz hınçları ve bencillikleri öylesine korkunç ki...'(125)

21 Haziran 1887: *'Ruhsal yönden de, bedensel olarak da çok bitkinim, kendimi çok güçsüz buluyorum. Anılar ve özlemler bitiriyor beni ve en kötüsü de bu.'*(137)

3 Temmuz 1887: *'...Fırtınadan sonra, hava tatlı ve sıcak, sevgili çocuklarımla bir aradayım. Biraz sonra tatlım ve sevgilim L. Yanımıza gelecek. Zevk ve mutluluklarımı bilinçli olarak bulduğum ve bu nedenle Tanrıya şükrettiğim benim yaşıntım bu işte.'*(138)

24 Ocak 1889, Moskova: *'Sevdiğim ve merhamete sahip olduğum sürece gerçek yaşamın sakin coşkusunu hiçbir şeyin bozamayacağı gerçeğinin sıcaklığını hissediyorum.'*(321)

11 Haziran 1889, Yasnaya Polyana: *'Whitman, bazı aptal şiirler ve De Quincey. Geç yattım. Yaşamın baskısı çok ağır geliyor.'*(338)

24 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: *'Yemekte Sonya yaklaşan bir treni nasıl seyrettiğini ve kendisini onun altına atmak istediğini anlattı. Onun için üzüldüm. Esas husus, kendimi ne kadar çok suçlamam gerektiğini bilmem. Örneğin; Saşa doğduktan sonraki lanet şehvet duygumu hatırlıyorum. Evet, günahlarımı mutlaka hatırlamalıyım.'*(350)

3 Ocak 1890, Yasnaya Polyana: *'Bir peygamberin, gerçek bir peygamberin ya da daha iyisi bir öncü şairin, ben dahil insanların hissettiklerini önceden düşünen ve anlayan birisi olması gerekir. Ben böyle bir peygamberim. Daime kimsenin henüz*

hissetmediğini, zenginlerin yaşamlarındaki adaletsizliği, sıkı çalışmanın gerekliliğini vb. ben önceden hissetmeye başlarım.’(364)

26 Ekim 1890, Yasnaya Polyana: ‘Öylesine huzursuzluk, ajitasyon ve lüzumsuz bir telaş var ki; beni depresyona soktu.’(388)

27 Aralık 1890: ‘Birden cesaretimi toplayıp, L.nin beni bunaltan öğütleri dışında, kendi öz ruhsal yaşantımı yaratabileceğimi anladım (...) Odama gittim, pencereyi açtım ve soğuk ama açık ve yıldızlı gökyüzüne bir göz attım ve olacak şey değil ama, ölen U.’yu (Prens Leonid Urusov) düşündüm. O öldüğü ve bu tür ilişkilerden bundan sonra yoksun kalacağım için çok, çok üzüldüm. Onunla ilişkilerim saygılı, temiz ve ölçülü ama kesin olarak, dostça olmaktan daha ileriydi; o ilişkiler, bana en ufak bir pişmanlık duyurmadığı gibi, yaşamımın çok yıllarını mutlulukla doldurdu. Benim yaşamama, şimdi kimin ihtiyacı var? İlgi ve sevecenliği ben nerede bulabilirim? Belki sadece Vaneçka’nın yanında (ölen kızı). Bu da güzel ve Tanrıya şükrediyorum.’(155)

12 Şubat 1891: ‘Ben de ona karşılık verdim ve, eğer üzülyorsa, benim kendisine acımayacağımı ve eğer güncelerini yakmak istiyorsa yakabileceğini, yaptığım çalışmaya hiç önem vermediğimi, kimin kimi üzdüğüne gelince, son yapıtı Kroyçer Sonat’la beni, herkesin yanında küçük düşürdüğünü ve bu durumu düzeltmenin de zor olduğunu söyledim (...) Ben bu öykünün beni hedef aldığını, doğrudan doğruya beni yaraladığını, beni herkesin gözünde alçalttığını ve karşılıklı sevgimizden arta kalanını da yok ettiğini, kendim hissettim. Ve bunların tümü, evlilik yaşantım süresince, kocama karşı beni suçlu duruma düşürecek bir davranışta bulunmadığım ve herhangi bir kişiye ne bir bakış, ne bir hareketle, böyle bir kanı uyandırmadığım halde... Yüreğimde, başka birisini sevme olasılığı bulunmuş da olsa, bende bir iç mücadele geçmiş de olsa, bu başka bir sorun, bu benim, işim, yüreğim, benim kutsal yerim, ben saf ve temiz kaldığıma göre, kimsenin ona dokunmaya, sözletmeye hakkı olamaz.’(174)

1 Haziran 1891: ‘Petersburg yolculuğumun gerçek nedenini kimse bilmiyor. Gerçek neden Kroyçer Sonat. Bu öykü bana gölge düşürdü. Bazıları, bu öykünün bizim yaşantımızdan alındığını sanıyor, bazıları da bana acıyor. Hükümdar bile: “Onun zavallı karısına acıyorum,” dedi. Moskova’da Kostia amca benim bir kurban olduğumu ve herkesin bu kanıyı paylaştığını söyledi. İşte bunun içindir ki, hiç de kurban durumunda olmadığımı göstermek ve herkese kendimden sözletmek istedim: bunu, nedenini bilmeden ve içgüdüsel olarak yaptım. Çarla yapacağım görüşmede önceden başarılı olacağımı biliyordum. İnsanları etkileme gücümü kaybetmemiştim ve esinlediğim sempati ve konuşma biçimimle onu etkiledim. Ama en önemli konu, bu öyküyü (Kroyçer Sonat) halka ulaştırmak. Bunu yapmam gerekiyor çünkü izni hükümdardan benim istediğimi herkes biliyor. Halbuki bu öykü benimle ve bizim evlilik ilişkilerimizle ilgili olsaydı, kuşkusuz yayınlanmasını istemezdim. Herkesin bunu düşünmesi ve anlaması gerek (...) Bunların tümü, benim kadınlık gururumu pekiştirmek için bir fırsat, bir Tanrı lütfü ve aynı zamanda, sosyal yönden beni yükselteceği yerde tam tersi, beni alçaltmaya uğraşan kocamdan öğeliyorum. Onun bana böyle davranmasının nedenini hiç anlayamadım.’(208)

12 Ağustos 1891: ‘Gerisi önemli değil: yaşantımız ayrıldı: ben çocuklarımla yaşıyorum, o ise düşünceleri ve bencilliğiyle. Kırılan bir daha tamir edilemez.

Tanrıdan umudumu kesmedim, karar verme anı gelince bene yol gösterecektir. Hep kendimi oyalamaya zorluyorum, aksi halde yaşamıma son

verme ve bu ikili yaşantıyı bitirme ve yükümlülüklerden kurtulma isteği, beni etkisi altına alıverecek.'(226)

8 Ekim 1891: 'Bir yere gizlenip saatlerce ağlıyorum. Son günlerde başıma gelenlere ağlıyorum. Birisi çıkıp da üzüntümün nedenini sorsaydı, sadece beni anlamayıp işkence etmekle yetinmeyen ve beni asla sevmemiş olan L. Yüzünden derdim. Bu durum, ailesine ilgisizliğinden, çocuklarının yaşantı ve öğrenimlerinden, ilişkilerimizden, kısacası her davranışından anlaşılıyor.'(235)

5 Mayıs 1893, Yasnaya Polyana: 'Ama birçok açıdan, özellikle de dünyanın kötülüklerinde rol almama kararım açısından, çok daha azimli bir hale geldim (...)
Genel ifadeyle ülkemizde Hristiyanlık'la dinsizlik arasında bir mücadele başladığını, patlak verdiğini görüyorum. Bunu bilmek ve buna hazır olmak gerek.'

24 Ocak 1894, Grinyovka: 'Beni sıkı sıkıya saran bütün bu kötülük ağlarını yırtıp atamıyorum. Ve bunun nedeni gücüm olmaması değil; ahlaken bunu yapamayacak durumda olmam. Bu ağları ören örümcekler için üzgünüm. Hayır, asıl husus benim iyi olmamam: Tanrı'ya karşı gerçek imana ya da sevgiye sahip olmamam. Hakikat bu. Peki eğer Tanrı'yı sevmiyorsam, neyi seviyorum? Hakikatı mı?'(431)

6 Temmuz 1894, Yasnaya Polyana: 'Gençlik dönemi safahatım, lüks, oburluk ve aylaklık beni yozlaştırmıştı. Eğer böyle olmasaydı, şimdi bu altmışbeş yaşında genç ve diri olacaktım. Ama bu yozlaşma kesinlikle boyuna değil. Bütün ahlaki taleplerim bu yozlaşmadan doğdu.'

19 Temmuz 1894, Yasnaya Polyana: 'Tanrı'nın nazarı altında yaşadığımı sürekli anımsıyorum; ama hayatım inandırıcı değil. Tamamen bir hileden ibaret... Keşke saf olsaydı.'

5 Ocak 1895: 'Her yerde sıkılıyorum. Benim yapım böyle, ya faaliyet, ya uygulanma istiyor, aksi halde bitkin oluyorum. Şu anda, hasta olan çocuklarımla yanında kalmak beni sıkıyor, en kötüsü de bu. N L.yi ne de Tanya'yı özlemiyorum.'(252)

9 Ocak 1895: 'Ve ona adadığım duygularına kaç kez acımasız darbeler indirmişti. Artık neşeli değilim, sevmekten yorulduğum, her şeyi yoluna koymaktan, herkese yaranmaktan, herkes için acı çekmekten yorulduğum için neşeli değilim.'(254)

21 Şubat 1895: 'Üzüleceğimi sanmıyorum ve intihar düşüncesi gittikçe benliğimi sarıyor. Tanrım bana yardımcı olsun ve bu büyük günahı işlemekten beni korusun. Az daha bugün evi terk edip gidiyordum (...) Kendime hakim olamıyorum, çektiğim acılar son kerteye geldi ve bu acıların tümünün tek nedeni var: L.'nin beni ve çocuklarını sevmeyişi (...) Aklıma ilk gelen başka bir kadın oldu. Tüm kontrolümü kaybettim ve onun benden önce gitmesini önlemek için dışarı fırladım ve evin önündeki yolda koşmaya başladım. O da arkamdan koştu. Ben sabahlık o ise pantolon ve yelekle koşuyorduk. Geri dönmem için bana yalvarıyor, bense, şu ya da bu şekilde ölmek istiyordum. Hıçkırarak ağlıyordum (...) Beni içimden, benliğimde öldürdü, şimdi ben yaşamıyorum, yokum artık.'(261-264)

27 Mart 1895, Moskova: 'Ama eğer eserlerimi araştırmak istiyorlarsa, içinde Tanrı'nın kudretinin benim aracılığımla konuştuğunu bildiğim pasajları dikkatle okusunlar ve onları kendi yaşamları için kullansınlar. Tanrı'nın iradesinin halifesi haline geldiğimi hissettiğim anlar oldu. Çoğu zaman kusurlu, kişisel tutkularla dolu idim ve hakikatın ışığı benim karanlığımla gizlendi. Yine de bu hakikat bazen benden geçmeyi başardı ve bunlar benim yaşamımın en mutlu anlarıydı. Tanrı bu hakikatlerin benim vasıtamla ulaşmasını nasip etti ve insanlar, benim onlara verdiğim yapay ve kusurlu biçime rağmen, bu hakikatlerle beslenebilirler.'

14 Nisan 1895, Moskova: 'Aylak ve kötü olmaya devam ediyorum. Hiçbir duygu ya da düşüncem yok.'(463)

26 Temmuz 1896, Yasnaya Polyana: 'Ve karı koca Trofim ve Khalyavka ölüyorlar; çocukları da aynı şekilde. Ve biz Beethoven'i tartışıyoruz. Tanrı'ya beni bu yaşamdan azat etmesi için yalvardım; yine yalvarıyorum ve acılar içinde ağlıyorum. Yolumu kaybettim ve saplanıp kaldım; kendimden ve yaşamımdan nefret etmekten başka hiçbir şey yapamıyorum.'(489)

24 Haziran 1897: 'Ve ben, yaşamım boyunca olduğu gibi, kendimi onun yanında yalnız hissediyorum. Onun bana, gece ihtiyacı var ama gündüz değil, ne üzücü, ve elimde olmadan geçen yılki sevimli yoldaşım ve konuşma arkadaşımın (Taneyev) özlemini çekiyorum.'(285)

15 Temmuz 1897: 'Yaşamım boyunca olduğu gibi, başkalarının işiyle uğraşmak yerine, kendime ait bir iş, özel yaşantı ve kişisel zevkler istiyorum. İşte o zaman cesaretimi yitirip fena oluyorum.'(294)

17 Temmuz 1897: 'Yaşamdan çok az zevk aldım ve şimdi bu daha da azalıyor.'(295)

18 Temmuz 1897: 'Bir isteğim kalmadı artık.'(295)

22 temmuz 1897: 'Ben tüm gücümü aileme, kocamın ve çocuklarımla isteklerine harcamaya mecbur edildim.'(299)

4 Eylül 1897: 'Yakınlarının neşe ve tasalarına ailenin çıkar ve yaşamına katılmadan, sevgisiz, bencil ve düzensiz yaşantısı her gün sürer gider. Beni yitiren işte bu soğukluktur. Tinsel yaşamımı nasıl dolduracağımın arayışı içersine girdim. Kendimi müzik ve müzik konulu kitapları okuma tutkusuna kaptırdım. Özellikle, müzikte gizlenmiş olan karmaşık insancıl duyguları açıklamaya ve daha doğrusu sezmeye koyuldum. Oysa benim müziğe karşı olan tutkumu, bizim evde baltalamakla kalmayıp, herkese öfkeyle karşı çıktı; ben de kendimi anlamsız ve boş bir yaşantı içinde buldum. Boyun eğerek, saatlerce ve sekiz on kez şu cansıkıcı sanat denemesini kopya ettim. "Görevimi" zevkle yapmak için bir formül arıyorum ama dayanıklı yapım isyan ediyor ve kişisel bir yaşantı ve uğraşı istiyor.'(324)

20 Ekim 1897: 'Kocam bana karşı iyi ve sevecen davrandı; ağrıyan omzuma kompres yaptı, kopyalar için teşekkür etti ve hatta, uzun zamandır yapmadığı bir şey, veda ederken elimi öptü.'(337)

10 Kasım 1897: "Seni düşündüm, seni anladım(?) ve sana acıdım" diyor. Önce: beni nasıl anlamış? Beni hiçbir zaman anlamaya çalışmadı ve beni hiç tanımıyor (...)Ve şimdi birden bire beni anlıyor ve bana acıyor... Onun acıması benim onurumu kırıyor, istemiyorum. Benim için dostça ve temiz bir sevgi duymuyorsa, başka bir şey istemiyorum. Ben güçlendim artık, mutluluğu da, yaşantının anlamını da tek başıma bulabileceğim.'(346)

7 Mart 1898: 'Ben çalışmayı seviyorum ama, kocam ve çocuklarımla tarafından düzenlenen yaşantımı sevmiyorum.'(387)

8 Mart 1898: 'Ben yaşantımın neşeli olmasını değil, bir içeriği olmasını ve huzurlu geçmesini istiyorum. Halbuki huzursuz, kararsız ve güç bir yaşantım var.'(389)

2 Nisan 1898: 'Kocamın mutluluğu uğruna, bende canlı olan her şeyi içime atmak, coşkulu mizacımı yatıştırmak, yaşamamak ama yaşantıya dayanmak zorundayım.'(394)

21 Haziran 1898: 'Dün akşam L.N.'nin beni merak ettiğini ve tasalandığını öğrenince hoşuma gitti. Aniden bir fırtına çıktığında, ben dışarıdaydım. L.N.

akşam yemeğini yememiş ve bana araba ve giysi gönderilmesini söylemiş. İşte, o ölünce kimse benimle ilgilenmeyecek ve bu da bana zor gelecek.'(409)

30 Ağustos 1898: 'Taneyev sabahleyin gitti. Hastalığım L.N.'yi öyle korkuttu ki...Benim nazik ve sevgili ihtiyar kocam... Bana ihtiyacı olan kocamdan başka kim beni sevebilir? İçtenlikli davranışı gözlerimi yaşarttı ve yattığım yerde, benim için çok değerli olan bu yaşantımızın uzun sürmesi için Tanrıya dua ettim.'(417)

15 Eylül 1898: 'Söylediğim acı sözler için özür dilediğimi, beraber ve dost olmak istediğimi açıkladım. İkimiz de ağlamaya başladık ve dıştan görünen tüm uyuşmazlıklara rağmen, otuzaltı yıldır birbirimize içten ve sevgimizle bağlı olduğumuzu ve bunun her şeyden önemli ve değerli olduğunu anladık.'(421)

10 Aralık 1898: 'L.N. ile ilişkilerimiz daha iyi ama, ben onun ne saflığına ne de sağlamlığına inanmıyorum artık.'(434)

1 Ocak 1899: 'L.N. dahil oyunlar oynadık. Bunlar neşeli şeyler ama benim gönlüm başka şeyler istiyor, ruhumun başka özlemleri var ve bu beni üzüyor ne yazık.'(440)

30 Mayıs 1899: 'Ölümü göze aldığına göre, T...'yi çılgınca kıskanıyor demektir. Zavallı sevgilim...başka birini onun kadar sevebilir miyim sanki? Ve bu delice kıskançlık yüzünden, ömrüm boyunca az mı acı çektim, az şeyden mi yoksun kaldım? İnsanların en iyileriyle ilişki kurmaktan, seyahat etmekten, kafaca gelişme, ilginç ve değerli, bilgi ve görgü arttıran her şeyden yoksun kaldım.'(449)

1 Ocak 1900, Moskova: 'Erişkinliğimi, özellikle ilk ve sonraki gençlik dönemimi anımsadım. Bana hiçbir ahlak kuralı aşılanmamıştı-hiç. Etrafımdaki yetişkinler kendilerine güven içinde sigara içiyorlar, içki içiyorlar ve (özellikle sonraki gençlik döneminde) ahlaksızca bir yaşam sürüyor, insanları dövüyor, onlardan güç işler istiyorlardı. İstemedenden birçok kötü şey yaptım –ben yalnızca büyükleri taklit ediyordum.'(538)

7 Ağustos 1900, Yasnaya Polyana: 'Sanıyorum yapmam gerekeni ve yapabileceğimi yaptım.'(543)

29 Aralık 1900, Moskova: 'Üzüntü Tanrı'nın seni ziyaret ettiğini ve hatırladığını gösterir.'(551)

12 Şubat 1901: 'Olga, kendini yalnız hissediyor. Ama bu dünyada kim yalnız değil ki?'(469)

14 Haziran 1901: 'Genellikle herkes beni güzel bulur, ama ne gariptir ki, resim, heykel ve fotoğraflarda çirkinim. Neden olarak da yüzümün düzgünlüğü, gözlerimin parlaklığı ve rengimin güzelliğinin belirlenemediğini söylüyorlar'(479)

3 Temmuz 1901: 'Çok sevdiğim ellerini öptüm ve onun bakımını yapmanın ne büyük bir mutluluk verdiğini, onu yeterince mutlu edemediğim için ne denli kendimi suçlu bulduğumu, kendisine vermeyi bilmediklerim için beni bağışlamasını rica ettim. Birbirimize sarılarak ağlaştık, uzun süredir gönlümün beklediği, otuz dokuz yıllık evlilik hayatımızda hissettiğimiz yoğun duyguların içten ve gerçek bir itirafıydı bu...'(482)

7 Aralık 1901: 'Benim görevim bu, her zamanki görevim; görevimi yapabilmek için tüm enerjimi bitiriyor ve kişiliğimi yok ediyorum.'(490)

12 Ocak 1902: 'Şu yaşlılık günlerim çok sıkıntılı geçiyor. Ama gene de, ruhumun derinliklerinde bir sürü istek var; daha üst düzeyde, daha tinsel ve zengin bir şeylerin özlemini duyuyorum. O özlemini çektiğim şeylere ne zaman ulaşacağım? Kuşkusuz öteki dünyada.'(501)

26 Ocak 1902: ‘Benim Liovoçkam ölüyor... İnancım o ki, yaşamımı onsuz sürdüremem. Kırk yıldır onunla ve onun yayında yaşıyorum. Başkaları ve herkes için, o bir ünlü kişidir, benim için ise tüm yaşantımın simgesidir o, yaşamımız iç içe geçti, geçti ama aman Tanrım, ne kadar çok kusur, pişmanlık ve vicdan azabı yığılı kaldı aramızda!.. Ben onu pek çok sevdim ve o denli de sevecen davrandım ama gene de çok sayıda zaaflarımla ona pek çok acı çektirdim. Beni bağışla Tanrım... Değerli kocam, sevgili eşim beni bağışla...’ (506)

13 Mart 1902: ‘Ve bu yakınlar gençliklerini, güzelliklerini ve güçlerini – bunların tümünü o dahilere hizmet etmek için- harcadıkları zaman da, bu kişiler büyük adamları anlayamamakla suçlanırlar; büyük adamlar ise, kendilerine özdeksel yaşamlarını, gençliklerini ve namuslarını vermekle kalmayıp aynı zamanda, geliştirme olanağını bulamadıkları zihinsel yeteneklerini de feda edenlere teşekkür bile etmezler (...)

‘Bana denecek ki. “Sen önemsiz kadının birisin, neden düşünsel bir yaşam istiyordun?” Buna bir tek yanıt verebilirim: “Bilmiyorum ama, şunu söyleyebilirim ki, bir dahinin özdeksel yaşamıyla uğraşabilmek için bu düşünsel ve artistik özlemi sürekli olarak baskı altında tutmak büyük bir üzüntü, dayanılmaz bir acıdır.” Herkesin dahi kabul ettiği bu adamı boşuna sevmek, yaşamını çocuk doğurmakla geçirmek, onları büyütme, dikme, yemek işiyle uğraşmak, lavman yapıp kompresler koymak, özdeşsel gereksinimlerini yerine getirmek için çağırılmak üzere sesini çıkarmadan oturmak –bunların tümü korkunç derecede zor şeyler ve üstelik karşılığında basit bir teşekkür edilmediği gibi sık sık azarlanmak da var. Bu acımasız çalışmaya ben dayandım ve dayanıyorum da, ama yoruldum artık.’ (527)

5 Ağustos 1902: ‘Hayret verici bir şey: Kendimin ne kadar kötü ve aptal birisi olduğumu biliyorum; ama yine de insanlar beni bir dahi olarak görüyorlar. Peki o zaman diğer insanlar nasıl?’ (565)

23 Haziran 1903, Yasnaya Polyana: ‘Birçok kötü niteliği olan, iyiliği çok zor anlayan, tam bir serseme dönüşmemek için büyük çaba sarfetmek zorunda olan birisiyim. Yuri Samarin, bir zamanlar kendisinin matematiği çok geç anladığı için mükemmel bir matematik öğretmeni olduğumu söylemişti. Ben de matematikte aynen onun durumundayım; ama daha da önemlisi, iyi olan her şeyde öyleyim –çok yavaşım- ve hiç de kötü bir öğretmen değilim –hayır, cesur olacağım ve iyi bir öğretmen olduğumu söyleyeceğim.’ (575)

1 Temmuz 1903: ‘L.N. son günlerini kendi inanç ve isteği doğrultusunda yaşasın. Paravana rolü oynamaktan yoruldum, bana zorla kabul ettirilen rolümü bırakıyorum.’ (560)

14 Ocak 1904, Yasnaya Polyana: ‘Kendi kötülüğü ve değersizliğimin, şimdi ve geçmişte yaşadığım kötü yaşamın ağır bilinci altında eziliyorum.’ (580)

3 Şubat 1904: ‘L.N.’nin inançlarının olumlu yönlerinin tümünü sevdiğimi, ama olumsuz yönünü, onu hep karşıt olmaya iten huyuna hiç katlanamadığımı anladım.’ (567)

17 Ağustos 1904, Pirogovo: ‘Uğruna fedakarlık yapacağım tek şey vardı: Arzular; hatta bir hayvanca yaşam arzusu (bir savaş ya da düello için kendimi daima hazırlıyordum) ve yalnızca bir tek şey vardı. Aksi halde her şey mümkündü. Ve elli yaşına kadar böyle sürdü. İnsanları bundan kurtarmayı ne kadar çok istiyorum.’ (590)

10 Mart 1906: ‘Böylesine sarılabileceğim hangi varlık var? Sevdiğim bütün insanları gözden geçirdim –hiç kimse bu işlevi üstlenemez. Kime sarılabilirim?’

Yeniden küçüklüğüme dönmek ve anımsadığım gibi anneme sarılmak istiyorum.'(611)

11 mart 1906: *'Özel bir şeyler istediğimden değil; ama bir şeylerden şiddetle rahatsızım ve bunun ne olduğunu bilmiyorum. Sanıyorum rahatsızlık veren şey yaşam; ölmek istiyorum.'*(611)

24 Ağustos 1906, Yasnaya Polyana: *'Anarşistler arasında sayılıyorum; ama ben bir anarşist değilim, Hristiyanım. Benim anarşizmim yalnızca Hristiyanlığın insan ilişkilerine uygulanmasından ibaret. Aynısı anti militarizm, komünizm ve vejeteryanlık için de geçerli.'*(617)

29 Aralık 1906, Yasnaya Polyana: *'İnsanlara onların iyiliği (sevmeye yönelik bir içsel çabayı tatmin etmek) için mi yoksa onlardan minnettarlık ve övgü görmek için hizmet ettiğini ayırt etmek güçtür.'*(625)

14 Ocak 1907, Yasnaya Polyana: *'Oğullarımda kınadığım her şeyi kendimin yaptığını gayet canlı bir şekilde anımsadım: Kumar tutkusu, avcılık, kibir, sefahat, zalimlik... Esas husus benim ahlak, zayıflık, zeka ve özellikle bilgi açısından ortalamanın altında bir adam olduğumu anlamaktır. Hem de zihinsel yetenekleri güçsüzleşen ve bunu unutmayan bir adam olduğumu anlamak. İşte o zaman yaşam çok kolay olacak. Tanrı'nın ölçüsüne değer ver, insanlarınkine değil. İnsanların bana verdiği düşük değerın adaletini kabul et.'*(627)

3 Haziran 1908, Yasnaya Polyana: *'Her zaman manevi "benliğime" uygun yaşamıyorum. Ve bu şekilde yaşayamadığım zamanlarda, her şey beni rahatsız ediyor. Tek iyi şey kendimden memnun değilim ve utanıyorum; ama bundan dolayı gurur duymamalıyım.'*(641)

8 Eylül 1908: ***'Bana öyle geliyor ki günler boşu boşuna uçup gidiyor ve bu da beni üzüyor. Çok değerli bir şeyleri kaybettiğim duygusu içindeyim, kaybettiğim bu değerli şey zaman, benim ve yakınlarımların yaşamının son yılları.'***(581)

30 Eylül 1908: ***'Yüreğim üzgün ve yalnız, kimse beni sevmiyor. Bu duruma üzüldüğüm kuşku götürmez. Bende başkalarına karşı pek çok coşku ve içgüdüsel bir acıma var ama iyiliğim yeterli değil. Benim en önemli özelliklerim analık duygusuyla görev anlayışım.'***(586)

8 Aralık 1908: ***'Bizi hırsızlık tehdidi altında yaşatan halktan nefret ediyorum, ama hepsi hükümetin tutarsızlığından kaynaklanan uygulamalardan da nefret ediyorum.'***(587)

6 Aralık 1908, Yasnaya Polyana: *'Benden nefret eden insanlar yıkıp dağıttığım yarı dini görüşleri yüzünden nefret ediyorlar; beni sevenler de kendileri için çok önemli görünen **Savaş ve Barış** gibi önemsiz eserler için beni seviyorlar.'*(648)

9 Temmuz 1908: *'Bu istenmeyen yoksulluğun ve ihtiyacın ortasında, içinde yaşadığım çılgınca lüksün adaletsizliği. Her şey gittikçe daha da kötüleşiyor. Gittikçe daha sıkıntılı hale geliyor. Bunu unutamam ve bunu görmezden gelemem.*

'Hepsi de benim biyografimi yazıyor –büyük biyografilerde durum aynı. Benim yedinci emre karşı yaklaşımım konusunda hiçbir şey yer almıyor. Mastürbasyonun korkunç kirliliği ya da daha kötüsü (on üç mü, on dört mü, on beş mi yoksa on altı yaşında mı başladığımı hatırlamıyorum) yer almayacak. Ve hepsi de köylü kadın Aksinya ile –hala hayatta- ilişkiye kadarki bölüm itibarıyla aynı. Sonra evliliğim. Evliliğim esnasında karıma hiçbir zaman sadakatsizlik yapmamışsam da, Aksinya'ya karşı korkunç bir arzu hissettim. Bunların hiçbir biyografilerde yer almıyor ve almayacak. Ve bu çok önemli.'(652)

4 Şubat 1909, Yasnaya Polyana: 'Başka insanlarla seni ilgilendiren konularda konuşmayıp, onların ilgi duyduğu alanları tespit etmek ve eğer varsa o konuda konuşmak gerektiğini anladım.'(659)

20 Mayıs: 'Roosevelt'in benim hakkımda yazdığı bir makaleyi okudum. Makale aptalca, ama ben memnun oldum. Gururumu okşadı. Dün daha iyiydim.'(669)

2 Ağustos 1909: 'Dün yağmurda *d'une humeur de chien* (asabi bir ruh hali içine) yürüdüm. Kötü bir şey yapmadım, ama kalbim acıyor ve hiçbir sevgi hissetmiyorum.'(680)

4 kasım 1909: 'Ancak konuşurken kendimi kontrol edebilirim. Ama kalbimde *rancune* (küskünlük) var.'(692)

4 Ocak 1910: 'Çok mutsuzum. Etrafımdakiler bana tamamen yabancı. Dünyamızın insanlarıyla, dinsiz insanlarıyla olan ilişkilerimi düşündüm. Bunlar tıpkı hayvanlarla olan ilişkilerim gibi. Onları sevebilir ve onlara acıyabilirim; ama onlarla manevi bir ilişkiye giremem.'(698)

10 Mart 1910: 'Akşam yemeği, satranç, dedikodu, iskambil, gramofon; bunlardan büyük bir utanç ve iğrenme hissettim. Bunu bir daha yapmayacağım. Okuyacağım.'(701)

27 Mayıs 1910: 'Neden benim gibi böylesine açık, sade, rasyonel ve iyi bir adam; böylesine karmaşık, kafası karışık, çılgın, kötü bir dünyada yaşıyor? Neden?'(706)

1 Temmuz 1910: 'Çerkov'u selamladım ve :”Gene benimle ilgili bir entrika mı çeviriyorsunuz?” dedim. Çok güç durumda kalmışlardı. L.N. ve Çerkov birbiriyle yarışarcasına günce konusunda, birbirini tutmayan ve anlaşılması güç sözler söylediler ama, hiçbiri ben içeri girmezden önce ne konuştuklarını söylemedi. Şaşa'ya gelince sadece sıvışıp gitti.'(...) Çerkov, L.N.'nin *TİNSEL GÜNAH ÇIKARAN PAPAZ (?)* olduğunu ve bu gerçeği kabul etmem gerektiğini söyledi (...)Şunları ekledi: “Yaşamını, kocasını mahvetmekle geçiren bu kadını anlayamıyorum.” (...)L.N.'ye öyle acıyorum ki despot Çerkov'un boyunduruğu altında mutsuz, halbuki benimle mutluydu.'(598/9)

4 Temmuz 1910: 'Basit ve dünyasal insanlar olan bizleri L.N.'nin kısmen terk ettiği bir gerçek; bunu asla unutmamamız gerek. Ona yaklaşmayı, yaşlanmayı, coşkulu ve karma karışık ruhumu yatıştırmayı, onunla birlikte dünya yaşamının hiçliğini anlamayı öyle österdim ki...'(602)

15 Temmuz 1910: 'Yüreğim acıyor çünkü beni kocam öldürüyor.'(621)

21 Temmuz 1910: 'Benden başka hepsi onun yanında olmaktan yararlanıyorlar; yaşamımızın sonuna geldiğimiz halde, son günlerimi onun yanında geçirmek olanağına bile sahip değilim (...) Ama bin kez daha fazla acı çekmeye hazırım, yeter ki Liovočka'm iyileşsin ve bana kızmasın.'(631)

27 Temmuz 1910: 'Bir köpek birisinin ardından havlıyor, onun ardından koşuyor ve öteki köpekler kurbanı parçalıyorlar. Benim başımdan geçen de bunun gibi bir şey. Tümü birden beni L.N. den ayırmayı denediler. Ama amaçlarına ulaşamayacaklar.'(639)

5 Ağustos 1910: 'Çerkov bana karşı kaba davrandığında, kocamın beni korumamış olması beni pek çok üzdü ve gururumu kırdı. Bu adamdan öyle çok çekiniyor ki... Öylesine söz dinler ve boyun eğmiş bir duruma gelmiş ki... Ne ayıp ve ne acınacak şey...(...) Gece oldu ama uyuyamıyorum. Diz çöküp uzun süre dua ettim. L.N.'nin Çerkov'u sevmekten vazgeçirmesi, bana geri döndürmesi ve bana karşı soğuk davranmaması için Tanrıya yalvardım.'(648)

6 Ağustos 1910: '(1) Benim kadar bütün kötü huylarla donatılmış bir insana nadiren rastlıyorum: şehvet, bencillik, kötülük, kibir ve hepsinden öte kendini sevmeye.

Tanrı'ya şükür, böyle olduğumu biliyorum ve kendimdeki bütün bu kötülükleri gördüm ve görmeye devam ediyorum. Hala bu halimle mücadele ediyorum. Eserlerimdeki başarının sırrı budur.'(715)

11 Ağustos 1910: 'Bugün bana L.N. bir mektup yazdırdığı için çok sevinçliyim.'(655)

20 Ağustos 1910: *'At gezintisine çıktım ve bu toprak sahibi görüntüsü beni sıkıyor. Uzaklara kaçmayı ve saklanmayı düşünüyorum.*

'Bugün evliliğimi ve bunda vahim bir yön olduğunu düşündüğümü anımsadım. Hiçbir zaman aşık olmadım. Ama evlenmekten de geri durmadım. [GG]'(737)

22 Ağustos 1910: 'Bugün doğum yıldönümüm, altmışaltı yaşındayım ve hala abartılmış bir duygusallık ve büyük bir tutku sahibiyim; bunların yanı sıra da hep genç görünüyorum.'(666)

28 Ağustos 1910: 'Oyalanacağı bir şey olmazsa canı sıkılıyor ve gene de bir kulübede yaşamaktan söz ediyor, ama bu sadece bana kızması, yazarlık ustalığıyla karısıyla uyumsuzluk içinde olduğunu açıklaması ve bir fikir kurbanı, bir ermiş süsü vermek için bir bahanedir.'(675)

12 Eylül 1910: *'Çok ama çok yorgunum. Akşamleyin kitap okudum. Karım için kaygılanıyorum.'*(718)

22 Eylül 1910: *'Yasnaya'ya gidiyorum ve orada beni bekleyenleri düşündükçe korkuyorum. Yalnızca fais ce que dois (yapman gerekeni yap)... Asıl husus sessiz kalmak ve onun da bir ruha sahip olduğunu, Tanrı'nın onun içinde olduğunu unutmamak.'*[GG](741)

27 Eylül 1910: *'İçinde yaşadığım çelişki ne kadar da komik. Sahte bir tevazua sığınmaksızın çok önemli ve ciddi fikirler idrak ediyor ve dile getiriyorum. Aynı zamanda bir kadının kaprisleriyle uğraşıyor ve vaktimin bir kısmını onlarla mücadele etmeye harcıyorum.'*[GG](743)

16 Ekim 1910: 'L.N. kötü yüreklilikle bağırmaya başladı: "Senin kaprislerine boyun eğmek istemiyorum, özgür olmak istiyorum; sekseniki yaşında bir çocuk gibi olmak, karımın elinde kişiliksiz bir oyuncak durumuna düşmek istemiyorum..." dedi. Çok acı ve onur kırıcı öyle şeyler söyledi ki, pek çok üzüldüm. Ben de dedim ki: "Sorun o değil, sen her şeyi ters yorumluyorsun. Bir insanın en önemli işi, önem verdiği kişinin acı çekmesini önlemek için sevgisini feda etmesidir"'(707)

18 Ekim 1910: 'Onun için gerekli olan tüm özveride bulunmaya ve hatta Çerkov'la görüşmesine bile izin vermeye hazırlandım.'(710)

24 Ekim 1910: 'Her sabah, L.N. günlük gezintisine çıktığında, kuşku içinde ona pusu kurup gözetliyorum, çünkü Çerkov'u görmeye gitmesinden korkuyorum ve bu korku da çalışmama engel oluyor.'(715)

26 Ekim 1910: 'Çektiğim acıları, geçirdiğim deneyleri dile getiren bu korkunç Günceyi şu anda bitiriyor ve mühürlüyorum. Tanrı beni bağışlasın, ama çektiklerime neden olan Çerkov'a lanet olsun.'(716)

26 Ekim 1910: *'Bu tımarhanede aşırı depresyon içindeyim. Yatmaya gidiyorum.'*(727)

26 Ekim 1910: *'Özel hiçbir şey olmadı. Yalnızca utanç duygum ve bir adım atma ihtiyacım arttı.'* [GG](748)

28 Ekim 1910: *'Belki kendimi haklı görmede hatalıyım; ama kurtarmaya çalıştığım kendim, Lev Nikolayeviç değil, bir şey, içimdeki küçük bir şeydi.'*(728)

BİRBİRLERİ HAKKINDA

11 Ocak 1863: ‘Okudu mu günceyi bilmiyorum.’(43)

23 Ocak 1863: ‘Zaman zaman onun çok genç olması dolayısıyla beni anlayamayacağı ve beni çok sevemeyeceğinden; ama benim hatırıma duygularını bastıracağından korkuyorum. Ve bilinç altında bütün bu fedakarlıklarını benim adıma borç yazdığını düşünüyorum... Teyzemlere ve Gorçakov'lara gittim (Helene harika.)’ (248)

3 Mart 1863: ‘Ya yazıyor ya da düşünüyor. Onu kızdırmaktan korkuyor ve her zaman ve her yerde kendisini kaygılandırıldığını unutmasını istiyorum.’(49)

24 Mart 1863: ‘Ona sahip değilim; çünkü buna cüret edemem. Kendimi ona layık hissetmiyorum. Sinirli ve alinganim; tam anlamıyla mutlu değilim. Beni üzen bir şeyler var. Ona tam olarak layık olabilecek adamı kıskanıyorum. Ben ona layık değilim.’(249)

24 Nisan 1863: ‘Bana olan sevgisi kurulmuş makinadan farksız: elimi öpmesi ve bana iyi davranmasından ibaret.’(53)

18 Haziran 1863: ‘Yine delilik sınırında bir gece. İstemediğim halde, onu üzecek bir şeyler arıyorum... Birisinin onu duyabileceğini anladığında inliyor, halbuki şimdi huzur içinde horluyor. Ve sabahleyin benim ona haksızlık ettiğime ve benim vefasız kaprislerimin –bebeğin beslenmesi ve bakımı konusunda- talihsiz kurbanı olduğuna katiyetle inanmış halde uyanacak... Hayır, o beni asla sevmeyi ve sevmiyor. Şimdi buna çok üzülüyorum; ama bu kadar zalimce aldatılmak için ben ne yaptım ki?’(251)

31 Temmuz 1863: ‘İlişkilerimiz tüyler ürpertici, ben ise sıkıntıdan patlıyorum. Kocam öylesine çekilmez oldu ki, ondan kaçıyorum.’(60)

3 Ağustos 1863: ‘Ben ise acı çekmediği ve yazı yazdığı için, artık onu görmek istemiyordum. İşte kocaların tiksiniç bir görünüşü daha.’(61)

17 Ağustos 1863: ‘Budala kocam ise kıskanıyor, hey Tanrım, kıskançlığının sanki en küçük bir nedeni varmış gibi.’(62)

10 Eylül 1863: ‘Piyano çalarken, Liova’nın bakışı hiç aklımdan çıkmıyor. Hiç böyle bakmamıştı, ne düşünüyordu acaba? Anılar mı, kıskançlık mı? Seviyor...’ (63)

7 Ekim 1863: ‘Zeka, erişilmez yetenek, erdem ve fikirleri kişiliğinde toplamış bir kocanın yanında olmak mutluluk değil mi? Ama gene de sıkılıyorum...”Gençlik”[Tolstoy notu]’(65)

13 Kasım 1863: 'Onun, karşısına çıkan ilk güzel kadına uyguladığı idealini kısıkanıyorum... Ben, onun cinsel doyum aracı, çocuk dadısı, evin bir eşyası, bir kadını ben... Çok önemsiz bir kişiliği olan bir insanım. Onun ise dopdolu bir yaşamı, bir uğraşısı, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. Gene ondan korkmaya ve onda, genel bir uzaklaşma sezmeye başladım. Beni bu duruma o getirdi. Acaba sorumlusu ben miyim? Hırçın ve huysuz oldum, eskisi gibi bana değer vermediğini, bir kenara attığını fark ediyorum.'(67)

19 Aralık 1863: 'Onun işi başından aşkın ve yaşlı, halbuki ben, bugün kendimi çok genç hissediyor ve delilikler yapmak istiyorum... Gidip yatacağıma boğuşmak ve taklalar atmak isterdim... Ama kiminle?'(68)

24 Aralık 1863: 'Yavaş yavaş L.'yi bana sadece baskı yapan, beni engelleyen bir insan olarak görmeye başladım. Bu baskının sonucu olan çekingenlik, her tür sevgi gösteri ve atılımına da engel oluyor. Tüm tutum ve davranışlar ölçülü, dingin ve akılcı olunca nasıl sevmeli? Monoton bir yaşam, hem de sevgisiz.' (68)

22 Nisan 1864: 'Onun ne yaptığına gelince, düşünmek istemiyorum ama kuşkusuz, canı sıkılmıyor ve benim gibi ağlamıyordur. Bunları yazarken utanmıyorum, çünkü ben yalnızım.'(70)

6 Mart 1865: 'O, yaşam ve güç, ben ise yerde sürünen bir solucanım.'(73)

9 Mart 1865: 'Sık sık kusurlarımı yüzüme vurmaya başladığı için Liova beni korkutuyor. Yetenekli ve değerli olmadığımı inanmaya başladım.' (75)

10 Mart 1865: 'Biraz önce L. Bana sevgi gösterisinde bulundu ve uzun zamandır yapmadığı bir şey yaptı, beni öptü. Elyazmalarını kopya ediyorum ve bir konuda ona yararlı olduğum için mutluluk duyuyorum.'(75)

20 Mart 1865: 'Ben bir bitiş, bir sona erişim, oysa onun yaşamı, gençliği ve aşkı, genç Kazaklara ve öteki kadınlara adanmıştı.'(76)

26 Mart 1865: 'O beni az seviyor, benim bağlılık ve sevgime de alıştı, ya ben de ona karşı soğuk davransam acaba ne yapardı?'(77)

15 Ekim 1865: 'Dün Sonya ile konuştum. Hiçbir yararı yok. Sonya hamile.'(263)

19 Nisan 1872: 'Bütün gece, şafak sökene dek L. Yıldızları seyretti.'(94)

13 Şubat 1873: 'Oysa ben, suçlu, budala, can sıkıcı bir insanım. Her konuda en doğru, en açık düşüncelere sahip olan ve çok sevilen sabırlı ve namuslu dayanağım L. Olmasaydı, ben ne hallere düşerdim? Ara sıra, bakışlarımı ruhumun derinliklerine çevirerek soruyorum: "Peki, sen ne istiyorsun?" Ve büyük bir ürküntüyle şu yanıtı veriyorum: "Ben eğlence, gevezelik ve şık giysiler istiyorum; hoşla gitmek, herkesin benim güzelliğimi övmesini istiyorum. L.nin de bu istekleri görüp duymasını ve kendisinin de içine kapanık yaşantısından sıyrılıp, benimle birlikte normal insanların yaşantısını sürdürmesini istiyorum. Ama birden, içimden gelen bir çılgınlıkla, Havva'yı kandırdığı gibi, Şeytanın önerdiği bu yasak ve kötü eğilimlerimi reddediyor ve kendimden iğreniyorum. Güzel olduğumu söyleyenlerden tiksinti duyuyorum. Güzel olduğumu ben hiç düşünmedim, şimdi ise çok geç. Üstelik ne işime yarardı ki?'(96)

12 Ekim 1875: 'İssiz köy yaşamı çekilmez oldu. Her şeye bu uyuşukluk, tasalı bir ilgisizlik var bende. Bugün, yarın, aylar ve yıllar hep aynı olacak. Sabah uyanıyorum, yataktan kalkmaya cesaret edemiyorum. Beni kim bekliyor? (...) Beni bu uyuşuk ve tasalı hali, onun soktuğunu biliyorum.'(99)

11 Temmuz 1881: 'Sonya bir kriz geçirdi. Bu kez daha iyi karşıladım; ama yine de kötüydü. Onun hasta olduğunu anlamalı ve ona acımalıyım. Ama insanın bir kötülüğe sırtını dönmesi imkansız.'(276)

23 Mart 1884: 'Ata binmek sıkıcı. Aptalca ve gereksiz... Akşam yemeğinden sonra karımla konuşmaya çalıştım. İmkansız. Bu beni üzen tek şey. Tek diken ve canımı yakan bir diken... Ayakkabıcıya gittim. İnsanın ruhu sıkılınca yapması gereken tek şey, bir işçinin evine gitmek; gider gitmez insanın ruhu açılıyor. Saat 10'a kadar ayakkabı diktim. Tekrar karımla konuşmaya çalıştım, ancak yine kinliydi –aşktan yoksun...' (283)

31 Mart 1884: 'Kendisi akıl bakımından ciddi anlamda hasta. Her şeyden önemlisi de hamile. Büyük günah ve utanç.' (284)

3 Mayıs 1884: 'Karımdan bir mektup aldım. Zavallı kadın, benden ne kadar da nefret ediyor. Tanrım, bana yardım et! (...) Depresyondayım. Yararsız, tuhaf, gereksiz bir yaratığım ve üstelik bencilim. Tek iyi şey, ölmek istemem.' (290)

26 Mayıs 1884: 'Bütün bunlar saçma. Tek neden, seven ve sevilen bir eşimin bulunmayışı... Her şey on dört yıl önce, bende şafak atıp yalnızlığımın farkına varmamla başladı. Ama bu da bir neden sayılmaz. Mutlaka Sonya'nın içindeki kadını bulmalıyım. Bulmam gerek, bulabilirim ve bulacağım. Tanrım bana yardım et!' (294)

29 Mayıs 1884: 'Ben de yozlaştım ve düzeleliyordum. Daha iyi olmaya çalışıyorum; ama bu çok yavaş oluyor. Sigara içmeyi bırakamıyorum; karıma, onu gücendirmeyecek ve onu mutlu edecek şekilde davranmanın bir yolunu bulamıyorum. Arıyorum. Deniyorum. Seryoja (oğlu) geldi. Onunla ilişkilerim de iyi değil. Tıpkı karımla olduğu gibi. Benim ıstırabımı görmüyorlar ve bilmiyorlar.' (296)

4 Haziran 1884: 'Seryoja'ya, bütün insanların kendi sorumluluklarını taşımaları gerektiğini ve onun bütün argümanlarının, tıpkı diğer birçok insanın argümanları gibi, muğlak ve kaçamaklı olduğunu söyledim. "Başkaları taşıdığında ben de taşıyım." (...) Yani sorumluluğunu üstlenmemek için her şeyi söylüyordu. Sonra dedi ki, "bu sorumluluğu üstlenen kimseyi görmüyorum." Bu arada benim de sorumluluğu üstlenmediğimi, yalnızca konuştuğumu söyledi. Bu beni çok incitti. O da tıpkı annesi gibi kötü niyetli ve duygusuz. Çok incindim. Hemen oradan ayrılıp uzaklara gitmek istedim. Ama bu bir zayıflık; çünkü başkalarına bir şey kanıtlamak için değil, Tanrı'nın rızasını kazanmak için çaba göstermeliyim. Kendin için en iyi bildiğini yap ve hiçbir şeyi kanıtlamaya çalışma. Ama böyle sözler beni derinden yaralıyor. Elbette eğer yaralıyorsa bu benim hatam. Mücadele ediyorum; içimdeki yangını söndürmeye çalışıyorum (...) Sonra gittim ve akşamın geç saatlerine kadar çizme diktim. Sigara içmedim. Etrafımdaki aynı parazit yaşam olanca hızıyla sürüyor.' (296)

26 Ağustos 1884: 'Mantar toplamaya gittik (...) Karım beni izlemedi (...) Tıpkı bütün yaşamımız boyunca olduğu gibi benim ardımda değildi.' (306)

5 Eylül 1884: '...Dırdır etti (Sofiya). Hiçbir şey söylemedim ve hiçbir şey yapmadım; ama çok üzüldüm. Histeri içinde fırlayıp gitti. Ardından koştum. Çok yorgunum.' (307)

25 Ekim 1886: 'Bana ihtiyacı kalmadığını belli etti ve işte gene yararsız bir eşya gibi atıldım (...) Ara sıra kendi kendime, hiçbir suç işlemediğim halde, neden L., sürekli olarak suçlu durumuna sokuyor diye sorarım? Öyle sanıyorum ki, benim rahat yaşamamı değil, yoksulluk, hastalık ve mutsuzluklar görüntüsü karşısında acı çekmemi, bu kötü şeyler yoksa da onları aramamı istiyor. Çocuklardan da aynı şeyi istiyor. Buna ne gerek var? Sağlıklı bir insanın hastaneye gidip, hastaların acı çekmelerini seyretmesi, iniltilerini dinlemesi gerekli ve yararlı mı? İnsan, yaşantısı içinde bir hasta ile karşılaşır, ona acıması ve yardımda bulunması gerekir ama durup dururken neden arasın?' (126)

18 Haziran 1887: 'Çerkov, Feinerman ve benzerleri gibi etrafını saran "Havariler" olmayınca, L. Eskisi gibi sevimli, neşeli ve aile babası oldu.' (135)

3 Temmuz 1887: ‘...Fırtınadan sonra, hava tatlı ve sıcak, sevgili çocuklarımla bir aradayım. Biraz sonra tatlım ve sevgilim L. Yanımıza gelecek. Zevk ve mutluluklarımı bilinçli olarak bulduğum ve bu nedenle Tanrıya şükrettiğim benim yaşantım bu işte.’(138)

24 Ocak 1889: ‘Zavallı, eziyeti seven Sonya geldi ve beni incitecek bir şeyler söyledi.’(320)

29 Ağustos 1889, Yasnaya Polyana: ‘Bir süreliğine uzanmıştım. Sonya içeri girdi ve dedi ki: “Çok sıkıldım!” Onun için üzgünüm, hem de çok üzgün.’(348)

30 Ağustos 1889, Yasnaya Polyana: ‘Biraz düşündüm, başkalarıyla birlikte olmuyor. Yalnız olmayı tercih ediyorum. Ama Sonya benimleyken yalnız değilim.’(348)

24 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: ‘Yemekte Sonya yaklaşan bir treni nasıl seyrettiğini ve kendisini onun altına atmak istediğini anlattı. Onun için üzüldüm. Esas husus, kendimi ne kadar çok suçlamam gerektiğini bilmem. Örneğin; Saşa doğduktan sonraki lanet şehvet duygumu hatırlıyorum. Evet, günahlarımı mutlaka hatırlamalıyım.’(350)

18 Mart 1890, Yasnaya Polyana: ‘Sonya geldi ve yeni eserlerin satışından söz etmeye başladı ve ben kızdım. Utanıyorum.’(369)

17 Haziran 1890, Yasnaya Polyana: ‘Yani Tanrı’ya; Onun hakikatını yalnızca sözlerle değil fiillerle, fedakarlıkla ve fedakarlık örneği göstererek, yurtdışında yayarak hizmet etmek istiyorum. Ama bir sonuç alamıyorum. Tanrı bunu yapmama izin vermiyor. Bunun yerine karımın eteğine tutunmuş, ona esir olmuş halde yaşıyorum. Ben ve çocuklarım, sevgiyi yok edemeyeceğim sahte bahanesine sığınarak haklı çıkarmaya çalıştığım soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyoruz. Fedakarlık ve zafer örneği yerine, beni İsa’nın dinine yabancılaştıran kötü, soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyorum. Ama Sen kalbimde ne olduğunu ve ne istediğimi biliyorsun. Eğer benim kaderim bu değilse, eğer Sana hizmet etmemi istemiyorsan; yalnızca bir pislik gibi yaşamamı istiyorsan, o zaman Sen nasıl istersen öyle olsun.’(376)

24 Ekim 1890: ‘Yatacağım. Mutsuzum. Tek neşe veren husus Sonya’ya karşı hissettiğim güzel sevgi. Karakterini ancak yeni yeni anlamaya başladım.’(388)

20 Kasım 1890, Yasnaya Polyana: ‘Aramızda, azıcık olsun bir birlik, ruhsal ve içten bir anlaşma oluşturmayı çok istedim ve tüm gücümle uğraştım. Güncelerini gizlice okuyarak, bizi tekrar birleştirebilecek bir şey bulabilir miyim diye can atıyordum ama günceler beni daha çok umutsuzluğa düşürdü. Onları okuduğumu anlamış olacak ki, şimdi güncelerini benden saklıyor. Bana da bir şey söylemedi (...) Onda, nefis düşkünlüğünden başka bir şey bulunmadığını çok geç anlamışım. Şimdi gözüm açıldı ve yaşantımın boşa gittiğini, yok olduğunu görüyor ve anlıyorum (...) Birbirimize tek bir söz söylemeden günler, haftalar ve aylar geçiyor. Eskiden olduğu gibi ilgilendiğim şeylerden, düşüncelerimden, çocuklardan, bir kitaptan, herhangi bir şeyden söz etmek istiyorum ama sanki bana, “Saçmalıklarınla canımı sıkmaya geliyorsun, hala bir şey mi umuyorsun?” demek ister gibi, bir tersleme ve ürküten bir bakışla karşılaşıyorum (...) Oysa suçsuz olmama, ömrüm boyu onu sevip onurunu korumama karşın, bir canı gibi ondan korkuyorum. Hakaret ve dayaktan daha etkili olan, sessiz, sert ve kin dolu bitemlerden korkuyorum. Genç yaşlarımdan bu yana sevmeyi bilememiş, öğrenememiş ve alışmamış.’(142-43)

16 Aralık 1890: ‘İşin en şaşırtıcı yönü, beni kendisine acındırmaya çalışıyordu. Ama boşuna uğraştı, çünkü içten gelen hiçbir davranışta

bulunmadı, kendini benim yerime koyup, onu kırmak ve hırsız mujiklere de bir kötülük yapmak niyetinde olmadığını anlamak istemedi.

Kendine hayranlığı, tüm güncelerinde açıkça görülüyor. Onun gözünde, kişilerin, sadece onu ilgilendirdiği oranda, varoluşlarını saptamak, çok şaşırtıcı (...) Güncelerinde bugün beni etkileyen başka bir şey var: Serseri yaşantısına karşın, L. Her gün iyi bir iş yapmaya uğraşıyordu.’(151)

3 Ocak 1891: ‘Onun dini ve felsefi yazılarını anlama yeteneğim yok. Ben onu hep sanatkar yönüyle seveceğim.’(159)

18 Ocak 1891: ‘L.’nin günceleri çok ilginç; Kırım ve Sivastopol savaşları dönemi. Defterin arasında, ikiye katlanmış ayrı bir kağıt, sefilliğin, sapıklığın ve edep kurallarını hiçe sayma saygısızlığının belirtisi olarak, beni çok şaşırttı.’(167)

4 Şubat 1891: ‘Hiç kimsenin piyano çalışı beni L.’ninki kadar etkilemiyor. Engin bir duyguya sahip ve seslerin akışını doğru ve tempolu çıkarıyor.’(171)

21 Mart 1891: ‘L. Şaşılacak derecede sevimli, sevecen ve neşeli. Ama ne yazık ki bunlar hep, tek ve aynı nedenden... Kroyçer Sonat’ı hayranlıkla okuyanlar, L.nin aşk yaşantısına bir göz atabilseydiler, onu neşeli ve iyi yürekli yapanın sadece aşk yaşantısı olduğunu anlarlar ve taptıkları kişiyi, çıkardıkları bu yüksek yerden hemen aşağı atarlar, ona değer vermezlerdi. Ama ben onu olduğu gibi seviyorum, normal, alışkanlıklarında zayıf ve iyi. Hayvan olmamak gerek, ama ne pahasına olursa olsun, insanın kendinde bulunmayan gerçekleri de öğütlememesi gerek...’(184)

2 Haziran 1891, Yasnaya Polyana: ‘Sonya yüzünden çok sıkılıyorum. Bütün kaygısı para ve mal; beni anlamada tam manasıyla başarısız.’(405)

1 Haziran 1891: ‘Petersburg yolculuğumun gerçek nedenini kimse bilmiyor. Gerçek neden Kroyçer Sonat. Bu öykü bana gölge düşürdü. Bazıları, bu öykünün bizim yaşantımızdan alındığını sanıyor, bazıları da bana acıyor. Hükümdar bile: “Onun zavallı karısına acıyorum,” dedi. Moskova’da Kostia amca benim bir kurban olduğumu ve herkesin bu kanıyı paylaştığını söyledi. İşte bunun içindir ki, hiç de kurban durumunda olmadığını göstermek ve herkese kendimden söz etmek istedim: bunu, nedenini bilmeden ve içgüdüsel olarak yaptım. Çarla yapacağım görüşmede önceden başarılı olacağımı biliyordum. İnsanları etkileme gücümü kaybetmemiştim ve esinlediğim sempati ve konuşma biçimimle onu etkiledim. Ama en önemli konu, bu öyküyü (Kroyçer Sonat) halka ulaştırmak. Bunu yapmam gerekiyor çünkü izni hükümdardan benim istediğimi herkes biliyor. Halbuki bu öykü benimle ve bizim evlilik ilişkilerimizle ilgili olsaydı, kuşkusuz yayınlanmasını istemezdim. Herkesin bunu düşünmesi ve anlaması gerek (...) Bunların tümü, benim kadınlık gururumu pekiştirmek için bir fırsat, bir Tanrı lütfü ve aynı zamanda, sosyal yönden beni yükselteceği yerde tam tersi, beni alçaltmaya uğraşan kocamdan öç alıyorum. Onun bana böyle davranmasının nedenini hiç anlayamadım.’(208)

9 Haziran 1891: ‘Ben onu sevecen, ilgili ve dost görmekten mutluluk duyacağım ama o ya kaba bir biçimde kösnülü ya da ilgisiz.’(213)

19 Eylül 1891: ‘Gözyaşlarım onu şaşırttı. Kitaplarında çok güçlü olarak belirttiği, insan ruhunu anlama yeteneğinin küçük bir izi kendisinde kalmışsa eğer, benim kederimi ve o anda duyduğum umutsuzluğun derecesini anlayacaktır.

“Sana acıyorum, ne denli acı çektiğini görüyor ve sana nasıl yardımcı olabileceğimi bilmiyorum,” dedi. –“Ben, bir neden olmadan bir aileyi ikiye bölmenin ahlaka aykırı olduğunu biliyor ve bunu o şekilde değerlendiriyorum

(...) Ayın 16'sında, L. ile, Tümyapıtların XII. Ve XIII. Ciltleriyle ilgili haklarından vazgeçtiğine dair, gazetelere gönderdiği mektup konusunu görüştük. Bunların tümü aynı duygudan kaynaklanıyor: öğünme, durmadan nükseden ünlü olma isteği ve olabildiğince kendinden söz ettirme gereksinmesi. Hiç kimse bana bunun aksini kanıtlayamaz (...) "Sakin kendimden söz ettirmek için böyle davrandığımı sanmamamı rica ederim; sadece gönül rahatlığıyla yaşayamayacağım için yapıyorum,"dedi.

'Gerçekten bunu, açlıktan kırılanları düşündüğü için içi kan ağlayarak yapsaydı, onun önünde diz çöker ve ona her şeyi verirdim.'(230)

8 Ekim 1891: 'Bir yere gizlenip saatlerce ağlıyorum. Son günlerde başıma gelenlere ağlıyorum. Birisi çıkıp da üzüntümün nedenini sorsaydı, sadece beni anlamayıp işkence etmekle yetinmeyen ve beni asla sevmemiş olan L. Yüzünden derdim. Bu durum, ailesine ilgisizliğinden, çocuklarının yaşantı ve öğrenimlerinden, ilişkilerimizden, kısacası her davranışından anlaşılıyor.'(235)

5 Kasım 1893: 'Ben iyi ve kötü ruhlara (meleklerle ve cinlere) inanıyorum. Kötü ruhlar, benim sevdiğim adamı egemenliği altına almışlar, ama o, hiç de bunun farkında değil. Etkisi uğursuzluk getiriyor. Oğlu, kızları ve onunla ilişki kuran öteki kişilerin tümü mahvoluyorlar.'(246)

21 Nisan 1894, Moskova: 'Sonya ile ilişkilerim iyi. Dün onun Andriyuşa ve Mişa'ya karşı davranışını gözlemlerken şöyle düşündüm: Ne kadar harika bir anne ve bir yönüyle ne kadar iyi bir eş. Sanıyorum Fet, herkesin hak ettiği eşi bulduğunu söylerken haklıydı.'(434)

14 haziran 1894, Yasnaya Polyana: 'Sonya kasıtlı olarak benim otoritemi yıkıyor ve onun yerine kendi komik görgü kurallarını koyuyor. Bunları yerine getirmek de çocuklar için çok kolay. Hem çocuklar hem de Sonya için üzüldüyorum. Son zamanlarda özellikle onun için üzüldüyorum. Yaptığı her şeyin yanlış olduğunu görüyor, ama iyi olan hiçbir şeye izin vermiyor. Ama beni izlememekle bir hata yaptığını itiraf etmek onun için neredeyse imkansız. Pişmanlığı korkunç olacak.

'Öğretilerimin tanıtımı konusunda düşünmeye devam ediyorum.'(437)

4 Ağustos 1894: 'Çocukları, malikane işlerini, halkla ilişkileri, ev ve kitap konularını, her şeyi omuzlarıma yükleyen ve tüm bu yaptıklarına karşılık olarak eleştirici ve bencil bir ilgisizlikle benden nefret eden kocamın, uzun süredir benim yanımda olmayışı, bitiriyor beni. Ya o nasıl bir yaşam sürdürüyor? Geziyor, ata biniyor, biraz yazıyor, hoşuna giden yerde ve istediği gibi yaşıyor. Kızlarının hizmetinden, konfordan, etrafındakilerin dalkavukluğundan, benim gücümünden ve kendisine karşı olan bağlılığımdan yararlanıyor ama, ailesi için ciddi hiçbir şey yapmıyor. Hiç doymak bilmeyen o ünü için ise, elinden gelen her şeyi yaptı ve yapmaya da devam ediyor. Sadece yüreksiz yaratıklar böyle yaşayabilirler.'(248)

½ Ocak 1895: 'Kocam buradan ayrıldığı, bir yere gittiği zaman hemen rahatlıyor ve kendimi Tanrı karşısında yalnız buluyorum.'(250)

8 Ocak 1895: 'Bana çok iyi davrandı ama, ilke gereği, yazdıklarında asla açık yürekli ve iyi olamadığı güncesinde, beni ayıplayacaktır.'(254)

9 Ocak 1895: 'Ve ona adadığım duygularına kaç kez acımasız darbeler indirmişti. Artık neşeli değilim, sevmekten yorulduğum, her şeyi yoluna koymaktan, herkese yaranmaktan, herkes için acı çekmekten yorulduğum için neşeli değilim.'(254)

10 Ocak 1895: 'Gece, siliklerin gurup fotoğrafının negatiflerini kırdım; önce elmas bir küpeyle, L.N.'nin fotoğraftaki yüzünü kesmeye çalıştım ama sonuç alamadım. Sabahın üçünde yattım.'(255)

20 Ocak 1895: ‘Bunun içindir ki kocamın düşüncelerini paylaşamıyorum. O, ne samimi ne de gerçekçi. Onda, her şey yapay, uydurulmuş, zorla yapılmış ve dayandığı temel kötü, her davranışında özellikle bir gurur ve zafer susamışlığı ve ününü daha çok, daha çok arttırmak için önüne geçilmez bir istek var. Kimse buna inanmayacak ve ben bile anlamakta güçlük çekiyorum ama, bu duruma üzüldüyorum, halbuki başkaları, hiçbir şeyin farkında değiller ve üstelik bu durum onları ilgilendirmiyor bile (...) Ey Tanrım, bize karşı hiç de iyi davranmıyor. Sert ve ilgisiz. Ama ileride, yaşam öyküsünde, kapıcısı yerine kendisinin kuyudan su taşıdığı yazılacak, ama çocuğuna su vermediğini, karısına nefes aldırmadığını ve otuziki yıldır, benim uyumam, dinlenmem, gezinmem ve daha açıkcası işlerimden biraz başımı kaldırmam için, hasta çocuğunun başında beş dakika bile beklemediğini, hiç kimse ve asla bilmeyecek.’(259)

15 Şubat 1895: ‘Ondan sonraki günlerde işler kötüye gitti. Sonya kararlı bir şekilde delirmeye ve intihara kalkıştı.’(453)

21 Şubat 1895: ‘Üzüleceğimi sanmıyorum ve intihar düşüncesi gittikçe benliğimi sarıyor. Tanrım bana yardımcı olsun ve bu büyük günahı işlemekten beni korusun. Az daha bugün evi terk edip gidiyordum (...) Kendime hakim olamıyorum, çektiğim acılar son kerteye geldi ve bu acıların tümünün tek nedeni var: L.’nin beni ve çocuklarını sevmeyişi (...) Aklıma ilk gelen başka bir kadın oldu. Tüm kontrolümü kaybettim ve onun benden önce gitmesini önlemek için dışarı fırladım ve evin önündeki yolda koşmaya başladım. O da arkamdan koştu. Ben sabahlık o ise pantolon ve yelekle koşuyorduk. Geri dönmem için bana yalvarıyor, bense, şu ya da bu şekilde ölmek istiyordum. Hıçkırarak ağlıyordum (...) Beni içimden, benliğimde öldürdü, şimdi ben yaşamıyorum, yokum artık.’(261-264)

134 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: ‘Nehlodov’un Sonya’ya dokunaklı bir biçimde nasıl veda edeceğini düşündüm (...) Şimdi bunu bir kez daha bu günlüklere rastlayacak herkes için tekrarlıyorum. Sıklıkla onun aceleci, düşüncesiz asabiyeti yüzünden çileden çıkıyordum. Ama Fet’in eskiden hep söylediği gibi, her koca layık olduğu eşi bulur. O –ve şimdi bunu bir şekilde görebiliyorum- benim ihtiyacım olan eşti.’(476)

25 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: ‘Sonya ve Şaşa yeni ayrıldılar. Sonya arabaya bindiği anda ona karşı korkunç bir acıma hissettim; ayrıldığı için değil, onun için, ruhu için. Gözyaşlarımı tutmakta zorlandım. Keyifsiz, mutsuz ve yalnız olmasına üzüldüyorum. Tutunabileceği tek insan benim ve kalbinin derinliklerinde benim onu sevmediğimden korkuyor. Bunun nedeni de dünya görüşlerimizdeki farklılık. Onu sevmediğimi, çünkü kendisinin bana yakınlaşmadığını düşünüyor. Böyle düşünmemelisin, seni çok seviyorum ve seni anlıyorum. Biliyorum ki sen bana gelemesin ve bu yüzden yalnız kaldın. Ama yalnız değilsin. Ben seninleyim, tıpkı senin benimle olduğun gibi. Seni seviyorum, seni sonsuza kadar büyük bir aşkla seveceğim.’(478)

10 Haziran 1897: ‘Bu yüzden benim evrenim boş. Çünkü L.N.’yi putluk tahtından indirdim. Ona büyük bir bağlılığım var, onsuz yaşayamam. Nerede olsa, ne yapsa hemen gelip beni arar ve her seferinde, onu görmek benim için bir zevktir ama artık bana mutluluğu, gerçek mutluluğu veremez.’(274)

26 Haziran 1897: ‘Maria Schmidt L.N.’yi Tanrılaştırıyor: L.N.’ye gelince, onun her şeyden çok sevdiği ve üstün tuttuğu şey ün...’(287)

21 Temmuz 1897: ‘Kocama ve çocuklarıma karşı, yeni doğmuş bir çocuk kadar saf ve temizim. Hiç kimseyi, L.N.’yi sevdiğim kadar sevmediğimi,

sevemeyeceğimi biliyorum. Onunla karşılaştığımda içime sevinç doluyor ve onu her şeyiyle seviyorum: boyunu posunu, gözlerini, gülüşünü, tatlı konuşmasını (kızdığı zamanlar hariç, ama bundan söz etmeyelim) ve sabırlı olgunluk esinini seviyorum.’(298)

29 Temmuz 1897: ‘Bu zihinsel yıkıcılıktan, bu yadsımadan, gerçeği değil de –ki bu iyi bir şey olurdu- insanlığın henüz duymadığı, yazılmamış, şaşırtıcı ve olağanüstü şeylerin aranmasından bıktım. Usanç verici bir şey bu... Acı çeken insanların, kendileri için gerçeği aramaları, saygın ve güzel bir şey, ama bu, başkalarını şaşırtmak için yapıldığında son derece gereksiz. Herkes gerçeği kendisi için aramalı...’(305)

1 Ağustos 1897: ‘Tüm sanat yapıtlarında aşka çok büyük pay ayrıldığını (“şehvet manisi”) hoşnutsuzluk ve öfkeyle eleştiriyor. Bu sabah Saşa “Babam bugün çok neşeli, o neşeli olunca bizler de neşeli oluyoruz,” dedi. Babasının kabul etmek istemediği ve öfkeyle eleştirdiği bu aşk yüzünden neşeli olduğunu bilebilseydi...’(307)

13 Ağustos 1897: ‘Kendisiyle konuştum ve onu öğretecek uzmanlaşmış okullar olmadan, sanatın nasıl var olabileceğini sordum. O bunları kabul etmiyor. Ama onunla konuşulamaz ki, hemen sinirlenir ve bağırır.’(314)

16 Ağustos 1897: ‘Arasıra bir yerlere kaçıp gitmeyi düşünüyorum, yaşamaktan yoruldum. Korkunç derecede yoruldum. Ama öyle anlaşıyor ki, bu çok zor işin yükünü sonuna dek taşımam gerek –evet bu sadece çok zor bir iş. Kopya işine koyulmam gerekirdi ama şu anda gücüm yok. Yaşantımı tutsaklığa çevirdiği, ne benim, ne de çocukları için hiç tasalanmadığı ve özellikle, onun bin türlü işine yarayacak ve uğraşacak gücüm olmadığı halde hala bana tutsak gibi davrandığı için, L.N.’ye karşı büyük bir hınç duyuyorum. Bütün gece Maşa’ya baktım ve beşinci bölümün tümünü kopya ettim.’(316)

4 Eylül 1897: ‘Tümümüz L.N.’nin hizmetinde yaşamaktan yorulduk... İki kızım ve ben, üç kadını köle gibi kullanmaktan mutluluk duyuyordu. Onun için yazıyor, onunla ilgilenip uğraşıyorduk, özellikle hasta olduğu zaman, güç ve karmaşık otoburluk rejimini uygulamak için bütün gayretimizle uğraşıyorduk; hiçbir zaman ve hiçbir yerde onu yalnız bırakmıyorduk. İşte şimdi ve birdenbire hepimiz kişisel bir yaşam hakkı istiyoruz.’(323)

19 Eylül 1897: ‘Ve kocam, ölçüştüremeyecek kadar daha yetenekli; insanların psikolojisi ve yaşayışı konusunda, ne akıl almaz bir anlayış (yazılarında) ve kendisine en yakın olan insanlara karşı da, ne anlayışsızlık ve ilgisizlik. Ne beni, ne çocuklarını, ne dostlarını ve hatta ne de diğer yakınlarını anlamıyor ve tanııyor.’(329)

22 Eylül 1897: ‘Gürültü patırtı çıkarmaya, kendini göstermeye ve tehlikeye atılmaya çok heveslidir. Onun ne iyiliğine ne de hümanistliğine inanıyorum. Onu tanıyorum ve davranışının nedenini biliyorum: ün...sınırsız, doymak bilmez ve coşkulu ün. Ne çocuklarını, ne torunlarını ne de ailesinden hiç kimseyi sevmeyen L.N.’nin sevgi ve aşkına nasıl inanılır? Ama bakın, birden Dubokhor ve Molokan’ın çocuklarını sevmeye başladı....’(330)

14 Ekim 1897, Yasnaya Polyana: ‘Bir kadına, bir şeyi anlamadığı için ya da anladığı ama aklının söylediğini yapmadığı için kızarsınız. O bunu yapamaz. Tıpkı bir mıknaşın demiri çekmesi ve ağacı çekmemesi gibi, aklın vardığı sonuçlar da Sonya’yı bağlamaz; onlar motivasyon gücü oluşturmazlar.’(506)

20 Ekim 1897: ‘Kocam bana karşı iyi ve sevecen davrandı; ağrıyan omzuma kompres yaptı, kopyalar için teşekkür etti ve hatta, uzun zamandır yapmadığı bir şey, veda ederken elimi öptü.’(337)

7 Kasım 1897: 'L.N. yatağı kendi yaptı ve bu yorucu at yolculuğundan sonra, istekliliğini bana kanıtlamak için, oldukça dinç göründü... Bunu ben, onun olağanüstü gücünün bir kanıtı olması için not ediyorum ve de yetmiş yaşında.'(344)

7 Kasım 1897: 'Ona göre de evren, dehasını, yaratıcılığını saran bir şey; etrafını kuşatan şeylerden sadece yetenek ve çalışmasına yarayacak olanları alıyor ve geri kalanını atıyor. Örneğin, benim kopye etme işimi, yaşantısının fiziksel yönleri için ilgimi, bedenimi alıyor... Benim ruhsal yönüm ise onu hiç ilgilendirmiyor, buna ihtiyaç duymuyor ve bunun içindir ki, o yönümü tanımayı, öğrenmeyi denemedi bile (...) Bunlar bizi üzüyor ama tüm dünya, onun gibiler önünde eğiliyor.'(345)

10 Kasım 1897: "Seni düşündüm, seni anladım(?) ve sana acıdım" diyor. Önce: beni nasıl anlamış? Beni hiçbir zaman anlamaya çalışmadı ve beni hiç tanımıyor (...)Ve şimdi birden bire beni anlıyor ve bana acıyor... Onun acıması benim onurumu kırıyor, istemiyorum. Benim için dostça ve temiz bir sevgi duymuyorsa, başka bir şey istemiyorum. Ben güçlendim artık, mutluluğu da, yaşantının anlamını da tek başıma bulabileceğim.'(346)

16 Ocak 1898: 'Evet, genel kural olarak bir despotla yaşamak, onun buyruğu altında olmak, zaten yeterince zordur, ama özellikle kıskanç bir despotla yaşamak ise korkunçtur.'(368)

12 Şubat 1898: 'Ama ölmüş insanlara karşı duyduğum sevgi bile, L.N.nin onlara karşı nefret duymasına neden oluyor.'(379)

2 Nisan 1898: 'Ben böyle olduğum için kocam, canlı, neşeli ve mutlu!.. Ben sanat, müzik veya birisiyle ilgili ve canlı olduğum zaman, kocamın mutsuz, endişeli ve öfkeli olduğunu kimse anlamayacaktır.'(393)

5 Nisan 1898: 'Bilmem hangi gerçekleri, tüm dünyaya anlatmaya çalışan kocam, her zaman olduğu gibi, çocuklarına bir şey söylemek veya karısına yol gösterip yardım etmek yeteneğine sahip değildi.'(395)

15 Nisan 1898: 'Örneğin, L.N.'nin benim yanımda, Moskova'da, hatırım için yaşadığını oysa onun için bir işkence olduğunu söyleyip durması zor bir durum değil mi? Şu halde ona ben işkence ediyorum. Halbuki, Yasnaya Polyana'da daha çok tasalı oluyor, şehir yaşantısı ise ona daha ilginç ve eğlendirici geliyor ve daha az yoruluyor.'(397)

19 Mayıs 1898: 'Ben kocamın kişiliğinde coşkulu bir aşık veya acımasız bir yargıç buldum ama hiçbir zaman bir dost bulamadım. Hala da bulamıyorum...' (403)

20 Haziran 1898: 'Arasıra bana, boş yere sıkıntılar çekti ama gene de o sadece beni sevdi –yalnız çocuklarıma karşı da olsa- o benim dayanağım ve koruyucumdur. Ama o olmayınca? Durum çok güç ve çok hüzünlü olacak...' (408)

28 Haziran 1898: 'Çalışma odasında tek başına oturup, sürekli olarak her yere mektuplar yazarak gelecekteki ününün ağlarını özenle örüyor.'(410)

13 Eylül 1898: 'Nehlüdov'un kişiliğinde L.N.'nin kendisini görmem de bana acı veriyor. Ama, tüm bu kurtuluşları, kitaplarında çok güzel anlatmasına karşın, kendi yaşantısına hiçbir zaman uygulamamıştır (...) Daha önce düşündüğüm gibi, bu romanda genel olarak dahice ayrıntı ve anlatımlar var ama, kadın ve erkek "kahraman" konusunda, ölçüsüz ve batıcı bir sahte durum da var.

'Bu roman beni üzdü. Ve birden Moskova'ya gitmeye karar verdim, çünkü kocamın bu yapıtını seveмедim ve aramızdaki düşünce birliği gitgide

azalıyordu (...) L.N. tüm yaşantısını bana yabancı olan kişi ve tasarlara adadı, ben ise her şeyimi aileme verdim.'(420)

23 Eylül 1898: 'Başkalarını bir başka biçimde sevebilirim ama, bu dünyada hiç kimseyi kocamla ölçüştüremem bile. Yaşantım boyunca o, benim yüreğimde çok önemli bir yere sahip olmuştur.'(423)

6 Ekim 1898: 'L.N. yine eski alışkanlığına döndü ve yazınsal eserler yazıyor ve büyük paralar kazanmak istiyor.'(424)

22 Kasım 1898: 'Onun yardımına, yaşama ve kendime karşı beni korumasına öyle ihtiyacım vardı ki... O, insanlığa karşı haklı; büyük bir yazar o, ama onun büyük yazarlığının bana yarar ve yardımı olmayacak: o, yardım edecek bir koca değil ve özellikle yeni yetme çocukları için bir baba değil, oysa bir ana için korkunç bir şey bu...'(431)

25 Kasım 1898, Yasnaya Polyana: 'BİR DİYALOG: (...) O: Diğer insanlar kocalarına sadık kalmıyorlar; ama benim kadar işkence görmüyorlar. Peki bunun nedeni ne? Çünkü müziği seviyorum. İnsanları eylemlerinden dolayı paylayabilirsin, ama duygularından dolayı değil. Bunlar bizim kontrolümüzde değil. Ve ortada herhangi bir eylem yoktu (...)

'Yarı isterik bir hale geldi. Uzun süre sessiz kaldım ve sonra Tanrı'yı hatırladım. Dua ettim ve şöyle düşündüm: "Duygularını terk edemez; duygularını etkilemek için aklını kullanamaz. Bütün kadınlarda olduğu gibi, onda da duygular zirvede ve duygulardaki her türlü değişim akıldan bağımsız olarak gerçekleşir... (...)

'Ben: Ama dua ettim ve sana yardım etmek istedim.

'O: Bütün bunlar yalan, ikiyüzlülük, aldatmaca. Sen diğer insanları kandırabilirsin, ama ben senin içini görebiliyorum.

Ben: Senin derdin ne? Ben yalnızca iyilik yapmak istedim.

'O: Senin içinde iyilik yok. Sen kötüsün, sen bir canavarsın. İyi ve seçkin insanları seveceğim, ama seni sevmeyeceğim.'(529)

30 Ocak 1899: 'Yaşamı boyunca aşırı derecede çelişkiler içinde bulunmaktan, nasıl oluyor da L.N. hiç utanç duymuyor diye, arasıra kendi kendime soruyorum.'(445)

27 Kasım 1900: 'O neşeli ve canlı, çünkü ben hasta ve hareketsizim. Benim canlılığımı hiç sevmez ve hep ondan korkar.'(457)

14 Ocak 1901: 'Ben öylesine onun için yaşadım ki, o ölecek olursa, yaşamda kaybolur giderim, gözlerim de gittikçe az gördüğü için yazılılarıyla uğraşma olasılığını dahi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyayım.'(465)

2 Aralık 1901, Gaspra (Kırım): 'Onu ilgilendiren ve tasalandıran tek bir şey var: özdeksel alanda-ÖLÜM; tinsel ve ruhsal alanda ise- çalışması ve yazması.'(488)

8 Aralık 1901: 'Üzülerek saptıyor ve anlıyorum ki, kocamla ben, yabancılar gibi yaşıyoruz.'(491)

12 Mart 1902: 'Kocamın güncesini okuduğum zaman onun güç ve etkinliğini anladım; kendi ününü korumak için durmadan bana sövüp saydığını o zaman gördüm; şatafatlı yaşamını şu ya da bu biçimde haklı çıkarmak, bana kabul ettirmek ihtiyacını duyuyordu. Vanečka'mın öldüğü yıld; çok perişandım, kocama yaklaştım ama yüreğim ve umutlarım kırılmıştı.' (527)

13 Nisan 1902: 'Şimdi dehşetle izliyor ve görüyorum ki dindarlıkla ilgili hiçbir iz yok onda.'(529)

4 Kasım 1902: 'Pek çok sevdiğim bu ünlü adam öyle yaşlı, öyle zayıf ve öyle acınacak durumda ki...'(543)

8 Kasım 1902: *'Bu deha sahibi adam yapıtlarında, kendi yaşantısına oranla öylesine çok daha iyi ki...'*(545)

12 Aralık 1902: *'Kendi özyaşamımdan üstün tuttuğum ve yüzünü avuçlarımın arasına alarak öptüğüm bu acınacak durumdaki insana tüm dünya hayranlık duyuyor.'*(548)

1 Temmuz 1903: *'Eğer L.N., Rousseau'nun, doktorlar hep kadınlarla birleşerek tuzak hazırlarlar sözlerini eklemeseydi, ben sesimi çıkarmayacaktım. Bu demektir ki, ben de doktorlarla birlik olup tuzak hazırlıyorum. Bu beni isyan ettirdi.'*(559)

10 Temmuz 1903: *'23 Şubat 1895 de kaybettiğim Vanečka'cığımın öldüğü yıldır (...) İşte [yazdığım] mektup (...)Esas mektubun müsveddesi:*

"(...)Gelecek kuşakların, beni düşüncesiz, kötü niyetli ve kocasını mutsuz eden bir eş olarak tanımlarını neden istiyorsun?

(...)

"İkimiz de bu dünyadan göçtükten sonra, herkes bu uydurukluğu kendine göre değerlendirecek ve karına çamur atabilecek, çünkü sen öyle olmasını istedin ve bu durumu sen kendi söylerinle yarattın ve kışkırttın (...)"(561)

17 Kasım 1903: *'Onun ağzından avutucu veya tatlı bir sözün artık hiç çıkmayacağını biliyorum.*

'Önceden tahmin ettiğim şey oldu: sevdalı koca öldü; dost koca hiçbir zaman olmadı, o halde şimdi nasıl olabilirdi?

'Kocalarının dostluk ve sempatilerini sonuna dek tadabilen kadınlar nasıl da mutlulardır... Bencillerin, büyük adamların eşleri, gelecek kuşakların acımasız ve hoşgörüsüz olarak niteleyecekleri kadınlar da ne denli mutsuzdurlar...'(563)

14 Ocak 1905: *'Briukov'a her koşulunda yanından ayrılmayıp ona yardımcı olmamın, kendisine düşünemeyeceği kadar büyük bir aile mutluluğu verdiğini ve beni sevdiği kadar hiç kimseyi sevmediğini söylemiş... Bunu Briukov bana anlattığı zaman engin bir sevinç duydum.'*(575)

7 Temmuz 1908: *'Onda bütün manevi yükümlülük duygularının kaybı derecesine varan vücut sevgisinin, benlik sevgisinin bütün dehşetini açıkça görmek mümkün. Hem başkaları için hem de kendisi için kötü bir şey. Ona acımalıyım. Bunu yazabildiğim kadar yazmaya çalışacağım-bunları ona söyleyeme (...) Ama kuşkonmaz konusunda haklı [Sofiya Andreyevna'nın, Tolstoy'un kuşkonmaz yerken sadelik vaaz etmesini eleştirmesine gönderme]'*(652)

14 Temmuz 1908: *'Hiç kimse ona hiçbir şey söylemiyor; o da mükemmelliğin zirvesinde olduğunu sanıyor.'*(653)

16 Eylül 1908: *'L.N. hep daha akli başında ve daha şanslı oldu. Zorunlulukla değil zevkle çalıştı. Canı isteyince yazı yazıyor canı isterse tarla sürüyordu.; kendine çizme dikmeyi aklından geçirdiyse, oturup özenle yapıyordu. Çocuklara ders öğretmeyi tasarladıysa onlara ders veriyor, canı sıkılınca da bırakıyor ve bir daha onları düşünmüyordu. Ben onun gibi yaşayıp onun gibi davranmayı deneyebilir miydim acaba? O zaman çocukların ve hatta L.N.'nin hali ne olurdu?'*(583)

17 Eylül 1908: *'Yeni, yabancı ve uzak bir şeyler fark ediliyor onda; yaşamında, benimle ve başkalarıyla ilişkilerinde neyin kaybaldığını düşünerek arasına çok üzülüyorum. Başkaları bu durumun farkında mı acaba?'*(584)

30 Eylül 1908: *'L.N. için çiçek topladım ama onun artık hiçbir şeye ve hiç kimseye ihtiyacı yok. Bunun nedeni ne, niçin böyle oldu? Onu eve bağlayan ve*

etkileyen hastalık, yaşlılık mı, yoksa Tolstoycuların ve özellikle sürekli olarak bizde kalan ve hemen hemen L.N.'yi hiç yalnız bırakmayan Çerkov'un ördüğü duvar mı? Bilmiyorum ama hem bana, hem de ötekilere karşı yabancı ve hatta kötü davranır oldu. Dün kızkardeşi Marya'dan çok güzel ve duygusal bir mektup aldık. L.N. o mektubu okumadı bile (...)Hiç kimse onu ne tanıyor, ne de anlıyor. Onun karakterini ve düşünce ve amacını ben, herhangi bir kimseden daha iyi tanıyor ve biliyorum. Ama ne yazarsam yazayım kimse bana inanmayacak. L.N. büyük bir zeka,engin bir yetenek adamı; imgeleme yetisi, duygusallığı, alışılmamış derecede inceliği olan bir adam onda yürek, gerçek iyi yüreklilik yok. Onda bir İLKE iyiliği var, ama ZORLAMASIZ değil.'(585)

14 Ocak 1909: 'Kuşkusuz, Hristiyanlığı öne sürerek L.N. bu devrime sarılır; iktidardan tiksiniyor (...) Daha nazik olsaydı, kadın kahramanına Aksinya [Tolstoy'un ilişki kurduğu köylüsü] adını vermezdi.' (588)

22 Ocak 1909, Yasnaya Polyana: 'Bu yüzden burada belirtiyorum ya da sanıyorum tekrarlıyorum ki; ölmeden önce tamamıyla müstehcen sözler söylemek veya müstehcen resimlere bakmak gibi bir şey ve bu yüzden insanların benim ölüm yatağımda tövbe ettiğim ve kutsal şarabla ekmeği yediğime dair söyleyecekleri hiçbir şey doğru değil.'(657)

10,11 Mayıs 1909: '(5) Karısına [Sonia] şunları yazıyor: "Beni affet. Seni affettim, ama bunu ancak öldükten sonra söyleyebilirim; hayattayken söyleyip sana yardım etme imkanını ebediyen kaybetmek istemiyorum: Kötü bir yaşam sürüyorsun, kendin için kötü bir yaşam sürüyorsun; kendine ve başkalarına işkence ediyorsun ve kendini en büyük iyilikten –sevgiden- yoksun bırakıyorsun. Halbuki sen en iyiyi yapma yeteneğine –hem de çok- sahipsin. Sende bunun çekirdeklerini defalarca gördüm. Kendine yardım et sevgilim. Yalnızca başla –ve o zaman kendinin, senin en iyi ve gerçek- benliğinin sana yardım edeceğini göreceksin.'(667)

26 Mayıs: 'Zavallı kadın. Onu sevdiğinizde ilginç bir yaratık; sevmediğinizde ise son derece basit... Bu herkes için gerekli.'(670)

12 Temmuz: 'Keşke yaşamımın son saatlerini, günlerini, aylarını tek başına zehirlediğini bilse ve anlasaydı! Ama bunu söyleyemem ve hiçbir sözün onun üzerinde etki yaratmayacağını biliyorum.'(674)

17 Eylül 1909: 'Onu tamamen sakinleştiremedim, ama sonra son derece nazik ve yumuşak konuştu, merhamet etti ve beni affettiğini söyledi. Çok mutlu oldum ve derinden etkilendim.'(686)

9 Mayıs 1910: 'Ve sonra sözlerimi yumuşatmak için, onu sessizce öptüm. Bu dilden gayet iyi anlıyor.'(705)

26 Haziran 1910: 'Belli bir yöntemle ve azar azar, bu durumu Çerkov yarattı. Zavallı ihtiyarı avucunun içine aldı, L.N.'nin artistik kıvılcımını söndürdü, bu sevimsiz ve saçma adamın etkisiyle yazdığı son yıllardaki makalelerinde sezilen kin ve yadsımayı körükledi (...) L.N. akıllı, benden kurtulma yöntemini biliyordu ve dostu Çerkov'un yardımıyla yavaş yavaş beni öldürüyor; artık benim sonum yakın(...)

'Ona karşı bir kin duydum ve :''Şu anda gördüğüm senin gerçek kişiliğindir,'' dedim. Bu sözüm üzerine hemen sakinleşti.

'Ertesi gün benim söz dinlemez ve önüne geçilemez aşkım geldi. L.N. beni görmeye geldi ve ben onun boynuna sarılarak beni bağışlamasını, bana acımasını ve sevecen davranmasını rica ettim. Beni kollarının arasında aldı ve ağlamaya başladı. Bundan böyle her şeyin değişmesine, ve birbirimizle ilgilenmeye karar verdik. Ama bu, ne kadar sürecek?'(590)

4 Temmuz 1910: ‘Basit ve dünyasal insanlar olan bizleri L.N.’nin kısmen terk ettiği bir gerçek; bunu asla unutmamamız gerek. Ona yaklaşmayı, yaşlanmayı, coşkulu ve karma karışık ruhumu yatıştırmayı, onunla birlikte dünya yaşamının hiçliğini anlamayı öyle isterdim ki...’(602)

11 Temmuz 1910: ‘Hayattayım, hemen hemen...(...) Hala hastayım. Sonya, zavallı kadın, sakinleşti. Zalim ve moral bozucu bir hastalık.’(711)

24 Temmuz 1910: ‘Kendisine en yakın olan yarattığı, öz karısını hoyratça ve acımasızca kıvrandırırken, AŞK ve SEVGİ konusunda yazı yazmaya nasıl cüret edebiliyor?’(635)

25 Temmuz 1910: ‘Zaten çok tuhaftı ve söylediklerimi daha anlamadan, sadece Çerkov’un adını duyar duymaz ürkünç bir havaya giriyordu.’(637)

27 Temmuz 1910: ‘Kötülüğe karşı direnmemek boş bir laftı ve böyle olması da beklenmeliydi.’(638)

31 Temmuz 1910: ‘L.N.’nin değişik kişilere yolladığı mektupları tekrar okudum ve onun içtenlik eksikliği beni şaşırttı.’(643)

2 Ağustos 1910: ‘Ve zavallı Tolstoy, ermiş bir kişi iken, Çerkov tarafından, durumuna pek uymayan bir hale sürüklendi. L.N. ile Çerkov her şeyi herkesten saklamak zorundaysalar, davranışlarında kötü ve kötü niyetli bir şeyler var demektir.’(646)

6 Ağustos 1910: ‘Sürekli saklanma ve ona karşı duyduğum korku çok rahatsız edici. [GG]’(734)

15 Ağustos 1910: ‘Bizim aile cehennemimizin aksine, burada bir sürü saygılı ve içtenlikli insan var. Sinsiliği nedeniyle, kocama karşı duyduğum sevginin azaldığını anlamaya başladım. Bana karşı sürekli olarak beslediği ve bana belirtmeye başladığı bu kötü niyetini her hareketinden, yüzünden ve gözlerinden okuyorum; tüm dünyaya sevgi sözcükleri haykıran bu ihtiyarın bu duygusu özellikle çirkin ve çekilmez oluyor. Güncesinin beni tasalandırdığını biliyor ve bunda direniyor. Tanrı beni bu anlamsız bağılılıktan kurtarsaydı, hiç değilse o zaman benim için yaşam çok kolay olur ve kendimi çok özgür hissederdim. O zaman Şaşa ve Çerkov’u büyücülükleriyle baş başa bırakırdım.’(658)

16 Ağustos 1910: ‘Teselli edilmek istiyor ve acınması gereken birçok yönü var.[GG]’(736)

17 Ağustos 1910: ‘Güzellik, nefis düşkünlüğü, değişkenlik, sonu gelmez bir dindarlık ve gerçek arayışı, işte benim kocamın özellikleri. Bana karşı büyüyen soğukluğunun, benim kendisini anlamamamdan kaynaklandığını, kocam sinsi sinsi kanıtlamaya çalışıyor. Oysa tam aksine, onu rahatsız eden, benim kendisini birden bire ve çok iyi anlamış olmam ve şimdiye dek görmediklerimi gereğinden çok anlamış olmamdı (...) Okumak için Tanya’dan, basit bir Fransızca roman istedi. Dindar düşünür, inanç yayıcı rolünden bıktı, bu onu çok yoruyor.”(660)

22 Ağustos 1910: ‘Benim kocam gerçek bir dahi sanatçı. Eğer Çerkov ve onun kötü etkisi olmasaydı ve onu, Gereksinmeleri Karşılama İçin Birleşmek Gerek ya da buna benzer broşürleri yazmaya itmeseydi, Leon Tolstoy’un yazdığı yazınsal yapıtlar bu son yıllarda çok değişik olurdu.’(667)

26 Ağustos 1910: ‘Şimdi herkes benimle, sanki anormal, histerik ve yarı deliymişim gibi konuşuyor ve söz ve davranışlarımın tümünün hastalığımın kaynaklandığını sanıyor. Ama bu konudaki kararı insanlar ve daha adaletle Tanrı verecektir.’(671)

28 Ağustos 1910: 'Soyfa Andreyevna ile ilişkilerim gittikçe daha fazla güçleşiyor. Bu aşk değil; nefrete yakın bir aşk talebi ve gittikçe nefrete dönüşüyor.

Evet, egoizm çılgınlıktır. Eskiden çocuklar onu kurtarıyordu –hayvani bir sevgi, ama yine de diğerkam bir sevgi. Ama bu sevgi sona erdiğinde, geriye kalan yalnızca bir egoizmdi. Ve egoizm en anormal haldir –çılgınlık.[GG]'(739)

28 Ağustos 1910: 'Oyalanacağı bir şey olmazsa canı sıkılıyor ve gene de bir kulübede yaşamaktan söz ediyor, ama bu sadece bana kızması, yazarlık ustalığıyla karısıyla uyumsuzluk içinde olduğunu açıklaması ve bir fikir kurbanı, bir ermiş süsü vermek için bir bahanedir.'(675)

29/30 Ağustos 1910: 'Dün sabah korkunçtu; ama hiç nedensiz yere. Bahçeye gitti ve orada uzandı. Sonra sakinleşti. Güzel bir konuşma yaptık. Ayrılırken çok dokunaklı bir şekilde benden af diledi. [GG]'(739)

30 Ağustos 1910: Onsuz mutsuzum. Onun için korkuyorum. Sukünet bulamıyorum. Yollarda yürüdüm.'(716)

10 Eylül 1910: 'Kötü niyeti ve bağırımları beni perişan etti. Gidip onun odasına uzandım ve bitkin ve umutsuz öylece kaldım. L.N. masasına oturdu ve yazı yazmaya başladı. Biraz sonra kalktı, iki elimden tutarak ısrarla bana bakmaya başladı. Tatlılıkla bana güldü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Ben kendi kendime :''Şükür sana Tanrım, geçmişte kalan aşkının kıvılcımı hala yüreğinde yanıyor...' dedim.'(684)

8/9/10 Eylül 1910: 'Sabahleyin bunlara katlanamayacağımı ve onu terk edeceğimi düşündüm. Onunla birlikteyken hayat yok. Yalnızca işkence var. Ona söylediğim gibi:''Benim talihsizliğim farklı birisi olmam.''[GG]'(740)

12 Eylül 1910: 'Çok ama çok yorgunum. Akşamleyin kitap okudum. Karım için kaygılanıyorum.'(718)

16 Ekim 1910: 'Meselenin aslı Çerkov'lara gitmemi önerdi ve gitmem için yalvardı. Ben gitmeyi kabul ettiğimde ise çılgına dönüp bağırmaya başladı. Çok ama çok güç bir durum... Tanrım bana yardım et! [GG]' (746)

17 Ekim 1910: 'Tüm insanlık onu, davranış ve yaşantısına bakarak değil, kitaplarına (sözcüklere) göre sevip değerlendiriyor. İyi ki öyle.'(709)

25 Ekim 1910: 'Sofya Andreyevna için hem üzülüyor hem de ondan dayanılmaz derecede öğreniyorum. [GG]' (748)

7 Kasım 1910: 'L.N. bu sabah saat altıda öldü.'(716)

KAÇIŞ HAKKINDA

1881: ‘Asıl arzum her şeyi başkalarına dağıtmak ve kendi kendime yetmek. Yani ihtiyaçlarımı mümkün olduğu kadar sınırlamak ve aldığımdan çok vermek... Bütün gücümü bu amaca yönlendirmek ve bunu yaşamımın maksadı ve neşesi olarak görme (...) Yaşama, yeme içme ve giyinme gayet sade. Yapay olan her şeyi –piyano, mobilya, arabalar, arabalar- sat ya da birilerine ver. Yalnızca herkesle paylaşılabilir bilim ve sanat üzerinde çalış. Validen sokaktaki dilenciye kadar herkese aynı şekilde davran. Tek amaç mutluluk – kendinin ve ailenin mutluluğu... Bu mutluluğun çok az şeyle yetinmek ve başkalarına iyilik etmekten oluştuğunu bil.’(277)

4 Haziran 1884: ‘Seryoja’ya, bütün insanların kendi sorumluluklarını taşımaları gerektiğini ve onun bütün argümanlarının, tıpkı diğer birçok insanın argümanları gibi, muğlak ve kaçamaklı olduğunu söyledim. “Başkaları taşıdığında ben de taşıyım.” (...)

Yani sorumluluğunu üstlenmemek için her şeyi söylüyordu. Sonra dedi ki, “bu sorumluluğu üstlenen kimseyi görmüyorum.” Bu arada benim de sorumluluğu üstlenmediğimi, yalnızca konuştuğumu söyledi. Bu beni çok incitti. O da tıpkı annesi gibi kötü niyetli ve duygusuz. Çok incindim. Hemen oradan ayrılıp uzaklara gitmek istedim. Ama bu bir zayıflık; çünkü başkalarına bir şey kanıtlamak için değil, Tanrı’nın rızasını kazanmak için çaba göstermeliyim. Kendin için en iyi bildiğini yap ve hiçbir şeyi kanıtlamaya çalışma. Ama böyle sözler beni derinden yaralıyor. Elbette eğer yaralıysa bu benim hatam. Mücadele ediyorum; içimdeki yangını söndürmeye çalışıyorum (...) Sonra gittim ve akşamın geç saatlerine kadar çizme diktim. Sigara içmedim. Etrafımdaki aynı parazit yaşam olanca hızıyla sürüyor.’(296)

18 Haziran 1884: ‘Oradan ayrıldım ve bir daha dönmek üzere ayrıldım; ama Sonya’nın hamileliği Tula’nın yarı yolundan döndürdü.’(298)

14 Temmuz 1884: ‘Çekip gitmemekle hata yaptım. Sanıyorum bunu yapmak zorunda kalacağım. Ama çocuklar için çok üzülüyorum. Onları gittikçe daha fazla seviyorum ve onlara acıyorum.’(303)

15 Aralık 1890: ‘Biraz önce İlya’ya gitmeyi, herkese veda edip, kendimi tren raylarının üstüne yavaşça bırakmayı düşündüm ama uygulaması kolay olduğu için korku veriyor.’(150)

21 Temmuz 1891: ‘İçimde bir şeyler hüzünlü, acımasız ve sert bir biçimde kırıldı. “Beni öldürün, yeter ki işimi çabuk bitirin.” İşte böyle düşünüyorum.

Benim peşimi bırakmayan gene Kroyçer Sonat. Bugün L.’ye artık kendisiyle karı koca olarak yaşayamayacağımı bildirdim, o da aynı şeyi isteğini belirtti ama buna inanmıyorum.’(223)

19 Eylül 1891: ‘Gözyaşlarım onu şaşırttı. Kitaplarında çok güçlü olarak belirttiği, insan ruhunu anlama yeteneğinin küçük bir izi kendisinde kalmışsa eğer, benim kederimi ve o anda duyduğum umutsuzluğun derecesini anlayacaktır.

“Sana acıyorum, ne denli acı çektiğini görüyor ve sana nasıl yardımcı olabileceğimi bilmiyorum,” dedi. –“Ben, bir neden olmadan bir aileyi ikiye bölmenin ahlaka aykırı olduğunu biliyor ve bunu o şekilde değerlendiriyorum (...) Ayın 16’sında, L. ile, Tümyapıtların XII. Ve XIII. Ciltleriyle ilgili haklarından vazgeçtiğine dair, gazetelere gönderdiği mektup konusunu görüştük. Bunların tümü aynı duygudan kaynaklanıyor: öğünme, durmadan nükseden ünlü olma isteği ve olabildiğince kendinden söz ettirme gereksinmesi. Hiç kimse bana bunun aksini kanıtlayamaz (...) “Sakın kendimden söz ettirmek için böyle davrandığımı sanmamamı rica ederim; sadece gönül rahatlığıyla yaşayamayacağım için yapıyorum,” dedi.

‘Gerçekten bunu, aklıktan kırılanları düşündüğü için içi kan ağlayarak yapsaydı, onun önünde diz çöker ve ona her şeyi verirdim.’(230)

21 Ağustos 1892, Yasnaya polyana: ‘Ama bir öfke anında değil, son derece sakin bir anımda: evden ayrılabilirim ve muhtemelen ayrılacağım’.

21 Şubat 1895: ‘Üzüleceğimi sanmıyorum ve intihar düşüncesi gittikçe benliğimi sarıyor. Tanrım bana yardımcı olsun ve bu büyük günahı işlemekten beni korusun. Az daha bugün evi terk edip gidiyordum (...) Kendime hakim olamıyorum, çektiğim acılar son kerteye geldi ve bu acıların tümünün tek nedeni var: L.’nin beni ve çocuklarını sevmeyişi (...) Aklıma ilk gelen başka bir kadın oldu. Tüm kontrolümü kaybettim ve onun benden önce gitmesini önlemek için dışarı fırladım ve evin önündeki yolda koşmaya başladım. O da arkamdan koştu. Ben sabahlık o ise pantolon ve yelekle koşuyorduk. Geri dönmek için bana yalvarıyor, bense, şu ya da bu şekilde ölmek istiyordum.

Hıçkırarak ağlıyordum (...) Beni içimden, benliğimde öldürdü, şimdi ben yaşamıyorum, yokum artık.’(261-264)

134 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: ‘Nehludov’un Sonya’ya dokunaklı bir biçimde nasıl veda edeceğini düşündüm’(476)

16 Ağustos 1897: ‘Ara sıra bir yerlere kaçıp gitmeyi düşünüyorum, yaşamaktan yoruldum. Korkunç derecede yoruldum. Ama öyle anlaşılıyor ki, bu çok zor işin yükünü sonuna dek taşımam gerek –evet bu sadece çok zor bir iş. Kopya işine koyulmam gerekirdi ama şu anda gücüm yok. Yaşantımı tutsaklığa çevirdiği, ne benim, ne de çocukları için hiç tasalanmadığı ve özellikle, onun bin türlü işine yarayacak ve uğraşacak gücüm olmadığı halde hala bana tutsak gibi davrandığı için, L.N.’ye karşı büyük bir hınç duyuyorum. Bütün gece Maşa’ya baktım ve beşinci bölümün tümünü kopya ettim.’(316)

2 Temmuz 1908, Yasnaya Polyana: ‘Zaman zaman kendime soruyorum: Ne yapmalıyım –herkesten kaçmalı mıyım? Nereye? Tanrı’ya, ölmeye. Ölümü günahkar bir tarzda arzuluyorum.’(650)

11 Haziran 1909: ‘Sonra akşam yemeğinde Sverbeyeva ile Fransızca konuşmak ve tenisten söz ettik. Aç, üstü başı dökülen, çalışmanın altında ezilen kalabalıklarla yan yana. Kaçmak istiyorum.’(673)

21 Temmuz 1909: ‘İmkansızlığı, makul ve sevgi dolu bir ilişkinin imkansızlığını hissediyorum. Halen tek istediğim her şeyden çekilmek ve hiçbir şeye katılmamak. Başka hiçbir şey yapamam ve şimdiden uzaklara kaçma konusunda ciddi ciddi düşünüyorum. Öyleyse göster Hristiyanlığını. **C’est le moment ou jamais** (Ya şimdi ya da hiçbir zaman!) Ama uzaklara gitmeyi şiddetle istiyorum. Buradaki varlığımın kimseye pek yararı yok. Ben zavallı bir kurban ve herkese zararlı bir insanım.’(675)

28 Ağustos 1909: ‘Uzaklara gitmeli miyim? Bu soruyu kendime daha sık sormaya başladım.’(684)

13 Nisan 1910: ‘Saat 5’te uyandım ve nasıl kaçacağımı, ne yapacağımı düşünmeye koyuldum. Ve bilmiyorum. Yazmayı düşünüyorum. Ama bu tür bir yaşamı sürdürürken yazmak iğrenç bir iş... Onunla konuşmalı mıyım? Uzaklara gitmeli miyim?’(703)

26 Haziran 1910: “İki ihtiyar, biz şimdi nereye gidebiliriz?” dedim –“Paris, Yalta, Odoyev...nereye olursa. Tabii ikimiz gideceğiz,” dedi (...) L.N. ile birlikte sade bir yaşam sürdürmek istediğimi ve buna hazır olduğumu ve bu nedenle nerede yaşamayı istediğini sordum kendisine. Bana “güneyde, Kırım ya da Kafkasya’da,” yanıtını verdi. “Pekala, gidiyoruz, ama acele etmemiz gerek,” dedim. Bu işe girişmezden önce İYİ OLMAK gerek, dedi. ‘(594)

4 Temmuz 1910: ‘Basit ve dünyasal insanlar olan bizleri L.N.’nin kısmen terk ettiği bir gerçek; bunu asla unutmamamız gerek. Ona yaklaşmayı, yaşlanmayı, coşkulu ve karma karışık ruhumu yatıştırmayı, onunla birlikte dünya yaşamının hiçliğini anlamayı öyle österdim ki...’(602)

12 Ağustos 1910: ‘Gidişi, benden kurtulmak isteğinden başka bir şey değil. Ama ben, ondan uzakta yaşayamam ve yaşamak istemiyorum.’(655)

12 Ağustos 1910: ‘Gidişi, benden kurtulmak isteğinden başka bir şey değil. Ama ben, ondan uzakta yaşayamam ve yaşamak istemiyorum (...) Güncemi tekrar okudum ve kendi öz yaşantım ve kocamınki karşısında dehşete kapıldım. Bu tür yaşamayı sürdürmem olanaksız’(655)

20 Ağustos 1910: ‘At gezintisine çıktım ve bu toprak sahibi görüntüsü beni sıkıyor. Uzaklara kaçmayı ve saklanmayı düşünüyorum.

‘Bugün evliliğimi ve bunda vahim bir yön olduğunu düşündüğümü anımsadım. Hiçbir zaman aşık olmadım. Ama evlenmekten de geri durmadım. [GG]’(737)

28 Ağustos 1910: ‘Tam bu sırada L.N. şu ürkünç sözleri söyleyerek kapıya fırladı: “Bırak beni, Tanrım, gidiyorum...” “Senin yaptığın gibi, insanlığın yarısından nefret edilirse, mutlu olmak olanaksızdır.” Şu sözleri onu ele verdi: “Yarısından söz ederken yanıldım.” (...) Oyalanacağı bir şey olmazsa canı sıkılıyor ve gene de bir kulübede yaşamaktan söz ediyor, ama bu sadece bana kızması, yazarlık ustalığıyla karısıyla uyumsuzluk içinde olduğunu açıklaması ve bir fikir kurbanı, bir ermiş süsü vermek için bir bahanedir.’(675)

30 Ağustos 1910: Onsuz mutsuzum. Onun için korkuyorum. Sükunet bulamıyorum. Yollarda yürüdüm.’(716)

8/9/10 Eylül 1910: ‘Sabahleyin bunlara katlanamayacağımı ve onu terk edeceğimi düşündüm. Onunla birlikteyken hayat yok. Yalnızca işkence var. Ona söylediğim gibi:”Benim talihsizliğim farklı birisi olmam.”[GG]’(740)

11 Eylül 1910: ‘Kaçmaya çok yaklaştım. Sağlığım iyi değil.’[GG]’(741)

16 Ekim 1910: ‘Meselenin aslı Çerkov’lara gitmemi önerdi ve gitmem için yalvardı. Ben gitmeyi kabul ettiğimde ise çılgına dönüp bağırmaya başladı. Çok ama çok güç bir durum... Tanrım bana yardım et! [GG]’ (746)

26 Ekim 1910: ‘Özel hiçbir şey olmadı. Yalnızca utanç duygum ve bir adım atma ihtiyacım arttı.’ [GG]’ (748)

1910: “Gidişim, sana acı verecek, üzgünüm, bana inan ve başka türlü yapamayacağımı anla. Benim evdeki durumum çekilmezdi ve çekilmez oldu. Öteki nedenlerin yanı sıra, şatafatlı koşullar içinde, eskiden olduğu gibi, yaşamayı sürdüremedim ve benim yaşımdaki ihtiyarların göreneğine uyararak, dünyayı terk edip, yaşıntımın son günlerini sessizlik ve yalnızlık içinde geçirmek istedim (...)

“Bunu anlamayı ve nerede olduğumu öğrenecek olursan gelip beni aramamayı yalvararak rica ediyorum. Senin gelişin sadece ikimizin de durumunu kötüleştirir ama benim kararımı değiştiremez.

“Benimle birlikte namusluca geçirdiğin kırksekiz yıllık yaşam yaşam için sana teşekkür ederim ve sana yapılan ve bana yüklenen suçlamalar için beni bağışlamayı dilerim, senin bana karşı yaptığın haksızlıkları da benim bağışladığımı bilmeni isterim. Benim gidişimle, senin için oluşacak değişiklikleri kabullenmeni öğütlerim. Bana bir haber iletecek olursan Şaşa’ya söyle, o beni nerede bulacağını bilecek ve gerekeni iletecektir. Ama benim nerede olduğumu açıklayamaz, çünkü bulunduğum yeri hiç kimseye söylememek konusunda bana söz verdi.”(717)

28 Ekim 1910, Optima Manastırı: ‘Burada yatmaya devam edemem ve aniden ayrılma kararı verdim.’(728)

ÖZKIYIM (İNTİHAR) ÜZERİNE

1881: ‘Asıl arzum her şeyi başkalarına dağıtmak ve kendi kendime yetmek. Yani ihtiyaçlarımı mümkün olduğu kadar sınırlamak ve aldığımdan çok vermek... Bütün gücümü bu amaca yönlendirmek ve bunu yaşamımın maksadı ve neşesi olarak görme (...) Yaşama, yeme içme ve giyinme gayet sade. Yapay olan her şeyi –piyano, mobilya, arabalar, arabalar- sat ya da birilerine ver. Yalnızca herkesle paylaşılabilir bilim ve sanat üzerinde çalış. Validen sokaktaki dilenciye kadar herkese aynı şekilde davran. Tek amaç mutluluk – kendinin ve ailenin mutluluğu... Bu mutluluğun çok az şeyle yetinmek ve başkalarına iyilik etmekten oluştuğunu bil.’(277)

3 Mayıs 1884: ‘Karımdan bir mektup aldım. Zavallı kadın, benden ne kadar da nefret ediyor. Tanrım, bana yardım et! (...) Depresyondayım. Yararsız, tuhaf, gereksiz bir yaratığım ve üstelik bencilim. Tek iyi şey, ölmek istemem.’ (290)

24 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: ‘Yemekte Sonya yaklaşan bir treni nasıl seyrettiğini ve kendisini onun altına atmak istediğini anlattı. Onun için üzüldüm. Esas husus, kendimi ne kadar çok suçlamam gerektiğini bilmem. Örneğin; Saşa doğduktan sonraki lanet şehvet duygumu hatırlıyorum. Evet, günahlarımı mutlaka hatırlamalıyım.’(350)

15 Aralık 1890: ‘Biraz önce İlya’ya gitmeyi, herkese veda edip, kendimi tren raylarının üstüne yavaşça bırakmayı düşündüm ama uygulaması kolay olduğu için korku veriyor.’(150)

21 Temmuz 1891: ‘İçimde bir şeyler hüznü, acımasız ve sert bir biçimde kırıldı. “Beni öldürün, yeter ki işimi çabuk bitirin.” İşte böyle düşünüyorum.

12 Ağustos 1891: ‘Gerisi önemli değil: yaşantımız ayrıldı: ben çocuklarımla yaşıyorum, o ise düşünceleri ve bencilliğiyle. Kırılan bir daha tamir edilemez.

Tanrıdan umudumu kesmedim, karar verme anı gelince bene yol gösterecektir. Hep kendimi oyalamaya zorluyorum, aksi halde yaşamıma son verme ve bu ikili yaşantıyı bitirme ve yükümlülüklerden kurtulma isteği, beni etkisi altına alıverecek.’(226)

15 Şubat 1895: ‘Ondan sonraki günlerde işler kötüye gitti. Sonya kararlı bir şekilde delirmeye ve intihara kalkıştı.’(453)

21 Şubat 1895: ‘Üzüleceğimi sanmıyorum ve intihar düşüncesi gittikçe benliğimi sarıyor. Tanrım bana yardımcı olsun ve bu büyük günahı işlemekten beni korusun. Az daha bugün evi terk edip gidiyordum (...) Kendime hakim olamıyorum, çektiğim acılar son kerteye geldi ve bu acıların tümünün tek nedeni var: L.’nin beni ve çocuklarını sevmeyişi (...) Aklıma ilk gelen başka bir kadın oldu. Tüm kontrolümü kaybettim ve onun benden önce gitmesini önlemek için dışarı fırladım ve evin önündeki yolda koşmaya başladım. O da arkamdan koştu. Ben sabahlık o ise pantolon ve yelekle koşuyorduk. Geri dönmem için bana yalvarıyor, bense, şu ya da bu şekilde ölmek istiyordum. Hıçkırarak ağlıyordum (...) Beni içimden, benliğimde öldürdü, şimdi ben yaşamıyorum, yokum artık.’(261-264)

21 Haziran 1897: ‘Kendimi iyi hissetmiyorum. Buraya geldiğimden beri içimde bir şeyler kırıldı ve hala o duygu içerisindeyim. Sanki kendimi öldürmek için bir gerekçe aramışım gibi, içimde garip bir duygu var. Uzun süredir, bu duygu içimde gelişiyor ve gittikçe de olgunlaşıyor. Delirmekten korkuyormuşum gibi ürkünç bir baskı duyuyorum, ama gene de ona bağılıyım, ama boş inanç ve daha doğrusu, din duygusu bana engel oluyor. Günah olduğuna inanıyorum ve intiharın ruhumu Tanrıyla ve onun sonucu olan melek ruhlarla ve de Vanečka ile buluşmama engel olacağından korkuyorum (...) Ve kafamda öyle dokunaklı bir itiraf taslağı hazırladım ki, içimden kendime ağlayasım geldi.’(283)

6 Haziran 1898: ‘Akrabaları, genç bir kadın olan Tulibevia sinir krizi geçirip kendini suya atmış ve boğulmuş. Cesaretini kışkırttım. Yaşam çok, çok zor.’(405)

29/30 Temmuz 1898: ‘Beni görmeye geldiler ama ölümden başka bir şeyi istemiyor ve sevmiyordum.’(413)

1 Aralık 1898: ‘Kendimi, trenin altına atmaktan alıkoyan düşünce, sadece benim saplantım olan, Vanečka’nın yanına gömmemeleri endişesiydi.’(433)

26 Haziran 1910: ‘Hayır bu böyle sürüp gidemez, yaşamıma son vermem gerek. L.N.’ye, “Benim neyimle savaşacaksın?” dedim. “Bizim tüm anlaşmazlığımıza neden olan her şeyle; dinsel sorunlardan tut da, toprak konularına kadar, her şeyle.” dedi.’(593)

10 Temmuz 1910: ‘Zaten hasta olan ben, umutsuzluğa kapıldım. Balkonun çıplak tahtaları üzerine uzandım ve bundan tam kırksekiz yıl önce ve bu aynı yerde, genç bir kız olarak L.N.’nin aşkını ilk kez tattığımı anımsadım. Gece soğuktu ve aşkı bulduğum bu aynı yerde ölümü de bulabileceğim düşüncesi hoşuma gitti. Ama görünüşe göre henüz onu hak etmedim.

‘Kımıldadığımı duyunca, L.N. dışarı çıkarak uyumasına engel olduğumu ve buradan gitmem gerektiğini bağırmaya başladı. Bunun üzerine bahçeye çıktım ve sırtımda ince bir entariyle nemli toprakta iki saat yattım. Çok üşüyordum ama ölmek istiyordum; gene de istiyorum(...)

‘Ben bahçeye çıkıp bir meşe ağacının altına uzanmak istiyordum; orada, odamdakinden daha rahat olacağımı sanıyordum. Sonunda L.N.’nin elinden tutarak, gidip yatmasını söyledim; onu odasına götürdüm ve gene odama döndüm; ama onunla konuşmak istiyordum ve bu nedenle gene odasına gittim. Kendi elimle ördüğüm yatak örtüsünü üstüne çekmiş ve başını duvara çevirmişti. İçimde engin bir acıma ve sevecenlik duygusu kabardı ve çok sevdiğim avuçlarının içini öperek beni bağışlamasını söyledim. Aramızdaki buzlar çözüldü, ikimiz de ağlamaya başladık ve sonunda onun sevgisine kavuştum.’(611-613)

13/14 Temmuz 1910 gecesi: ‘Ölümümü dünyaya açıkladıkları zaman, onun gerçek nedenlerini söylemeyeceklerdir. Histeriden, sinir krizinden, karakter bozukluğundan söz edecekler ama hiç kimse, kocamın öldürdüğü bedenimi görünce, muşamba kaplı dört beş defteri kocamın çalışma odasına koyarak beni kolaylıkla kurtarabileceğini söylemeye cesaret edemeyecektir (...) Bu iki inatçı adam, kocam ve Çerkov beni ezmek, beni öldürmek için birleşmişler. Beni korkutuyorlar, demir elleri yüreğimi sıkıştırıyor. Bu mendenen kurtulmak ve nereye olursa olsun kaçıp gitmek isterdim. Ama korkuyorum... (...) Eğer defterleri bana vermezlerse, Çerkov onları saklama hakkına, ben ise yaşamak ya da ölmek hakkına sahip olacağım.

‘Kendimi öldürmek düşüncesi gittikçe güç kazanıyor. Çok şükür... Yakında acılarım sona erecek.’(617)

14 Temmuz 1910: ‘L.N. beni görmeye geldi. Ona, terazinin bir kefesinde defterler, ötekinde ise benim yaşamım var dedim. Güncenin defterlerine karşılık benim yaşamım, ikisinden birini seç, dedim.’(618)

12 Ağustos 1910: ‘Gidişi, benden kurtulmak isteğinden başka bir şey değil. Ama ben, ondan uzakta yaşayamam ve yaşamak istemiyorum (...) Güncemi tekrar okudum ve kendi öz yaşantım ve kocamınki karşısında dehşete kapıldım. Bu tür yaşamayı sürdürmem olanaksız’(655)

19 Ağustos 1910: ‘Hiç kuşku yok, onlar bana işkence etmeyi sürdüreceklerdir, ama ben L.N.’yi Çerkov’a bırakmamak için intihar etmek istiyorum.’(664)

29/30 Ağustos 1910: ‘Dün sabah korkunçtu; ama hiç nedensiz yere. Bahçeye gitti ve orada uzandı. Sonra sakinleşti. Güzel bir konuşma yaptık. Ayrılırken çok dokunaklı bir şekilde benden af diledi. [GG]’(739)

10 Eylül 1910: ‘Kötü niyeti ve bağırımları beni perişan etti. Gidip onun odasına uzandım ve bitkin ve umutsuz öylece kaldım. L.N. masasına oturdu ve yazı yazmaya başladı. Biraz sonra kalktı, iki elimden tutarak ısrarla bana bakmaya başladı. Tatlılıkla bana güldü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Ben kendi kendime :”Şükür sana Tanrım, geçmişte kalan aşkının kıvılcımı hala yüreğinde yanıyor...” dedim.’(684)

27 Eylül 1910: 'Bana oyuncak tabancayı gösterdi ve ateşledi ve yere uzandı.[GG]'(743)

9 Kasım 1910: 'L.N.'nin kaçtığını, bana yazdığı mektuptan ve Şaşa'dan öğrenince, derin bir umutsuzluğa düştüm ve kendimi göle attım. Yazık ki, Şaşa ve Bulgakov gelip beni sudan çıkardılar. Beş gün, ağzıma bir lokma yiyecek koymadım. 31 Ekim sabahı saat 7.30'da Ruskoye Slovo'dan şu telgrafı aldım: "Leon Nikolayeviç Astapovo'da hastalandı, ateşi kırk." Çocuklarım Tanya, Andrey ve ben, özel bir trenle Tula'dan Astapovo'ya gittik. Beni L.N.'nin yanına sokmadılar, beni zorla tuttular, kapısını yüzüme kapadılar, bana işkence edip yüreğimi parçaladılar. Leon Nikolayeviç 7 Kasım sabahı altıda öldü. 8 Kasımda, Yasnaya Polyana'da toprağa verildi.'(716)

ÇOCUK(LAR) HAKKINDA

11 Kasım 1873: 'Onu (Petya) dün gömdük, şimdi her yer bomboş. Ölü Petya ile diri Petya'yı birleştiremiyorum; ikisi de bana yakın ama öylesine farklı ki... Işıl ışıl, seven bir canlı ve hüzün verici soğum bir ceset. Bana çok düşkündü, beni bırakıp gittiğine üzgün mü acaba?'(97)

18 Aralık 1879: 'Bir yıldan fazla geçti. Akşama sabaha, yeni bir doğum bekliyorum, gecikti. Yeni bir çocuk, çok zor, beni bunaltır... Ufkum daraldı, bu yaşantı sıkıcı ve sıkıntılı. Çocuklar ve tüm ev halkı sinirli. Yortular yaklaştı, doğum belli değil. Her taraf don, ısı sıfırın altında 20.'(119)

19 Haziran 2008: 'Oğlum Seryoja, bunları bir gün okuyacaksın. O zaman kendinin çok ama çok kötü birisi olduğunu anlayacaksın ve kendini düzeltmek, her şeyden önce tevazu kazanmak için çok çalışmalısın.'

22 Haziran 1884: 'Ben de kendi hatalarımı söylemek istedim, ama söyleyemedim. Karıma ve Seryoja'ya karşı kötülük ve kadınlara masum olmayan bakışlar.'

14 Temmuz 1884: 'Çekip gitmemekle hata yaptım. Sanıyorum bunu yapmak zorunda kalacağım. Ama çocuklar için çok üzülüyorum. Onları gittikçe daha fazla seviyorum ve onlara acıyorum.'

3 Temmuz 1887: '...Fırtınadan sonra, hava tatlı ve sıcak, sevgili çocuklarımla bir aradayım. Biraz sonra tatlım ve sevgilim L. Yanımıza gelecek. Zevk ve mutluluklarımı bilinçli olarak bulduğum ve bu nedenle Tanrıya şükrettiğim benim yaşantım bu işte.'(138)

6 Şubat 1891: 'Çocukların hepsiyle oyalanıyor ama hiç biriyle ilgilenmiyor.'(172)

22 Nisan 1891: 'Bizim çocuklar, köylü çocuklarına, oyun arkadaşı gibi değil, aynı düzeydeki çocuk gibi davrandılar: hoş değil, tuhaf ve yazık...'(189)

14 Haziran 1894, Yasnaya Polyana: 'Sonya kasıtlı olarak benim otoritemi yıkıyor ve onun yerine kendi komik görgü kurallarını koyuyor. Bunları yerine getirmek de çocuklar için çok kolay. Hem çocuklar hem de Sonya için üzülüyorum. Son zamanlarda özellikle onun için üzülüyorum. Yaptığı her şeyin yanlış olduğunu görüyor, ama iyi olan hiçbir şeye izin vermiyor. Ama beni izlememekle bir hata yaptığını itiraf etmek onun için neredeyse imkansız. Pişmanlığı korkunç olacak.

'Öğretilerimin tanıtımı konusunda düşünmeye devam ediyorum.'

23 Şubat 1895: 'Sevgili yavrum, küçük Vaneçka'm, bu akşam saat onbirde öldü. Ey Tanrım ve ben hala yaşıyorum...'(266)

30 Haziran 1897: '*Tanya gitmiş, babasına gelince...çocuklarım, uzun süredir babasız.*'(288)

17 Mart 1898: '*Ama çocuklara fazla bağlanmamak gerek, çünkü ölümle onları kaybetmek zor ve acı oluyor.*'(391)

10 Ekim 1902: '*18 Eylülde yüreğim sızlayarak Tanya ve kocasını Montreux'ye İsviçre'ye uğurladım. Smolensk garında bagajları ve hasta kocasıyla uğraşan kızım çok üzgün ve bitkindi.*'(540)

17 Ekim 1910: '*Yalnızca tek şey yazacağım: Şaşa benim neşe kaynağım; çok tatlı ve benim için çok değerli.*' [GG] (747)

TOPLUMSAL İLİŞKİLER VE ELEŞTİRİLER HAKKINDA

15 Aralık 1850: '*Toplumsal kabalığı, alayı hoşgörme, iki katıyla geri ver*'
7,8,9,10,11,12,13,14,15 Kasım 1853, Starogladkovskaya: '*Bu sabah o kadar iğrenç bir şey yaptım ki; aklım başıma geldi.*'(110)

7 Temmuz 1854: '*Dürüstüm; yani iyiliği severim ve iyiliği sevmek huyum haline geldi... Ama iyilikten daha fazla sevdiğim şeyler vardır; örneğin şan ve şöhret. O kadar hırslıyım ve bu duygum o kadar az tatmin edildi ki; eğer şan ve şöhretle erdem arasında bir tercih yapmam gerekse, sanırım genellikle ilkini seçerdim. Evet alçakgönüllü değilim ve bu yüzden içimden gururlu olsam da, toplum içinde utangaç ve çekingenim.*'(124)

13 Temmuz 1856: '*Evlilikten ve sıradanlıktan korkuyorum. Yani kendimi onunla eğlendiriyorum; ama onunla evlenmeyeceğim. Çok şeyin değiştirilmesi gerek ve kendi üzerimde çok çalışmama ihtiyacı var.*' (172)

7/19 Haziran 1857, Gressoney: '*Bir kadına beş frank teklif ettim; ne yazık ki fahişe değilmiş. Aptal bir yaratıktı; ama onu çok istedim. Kazaklar'dan iki sayfa yazdım.*'(197)

27 Haziran/9 Temmuz 1857, Lucerne: '*Pansiyonda korkunç derecede utangaçlaşıyorum; birçok güzel kadın var.*'(199)

1 Ocak 1859, Moskova: '*Bu yıl evlenmeliyim- ya da bir daha asla.*'(218)

16 Ağustos 1881: '*İnsanlar güvende olduğu sürece, makinelerin canı cehenneme.*'(276)

22 Ağustos 1881: '*Pis koku, taşlar, lüks, yoksulluk, israf. İnsanları soyan bir grup soyguncu... Askerleri ve yargıçları da kendileri alem yaparken mallarını korusunlar diye tutuyorlar. Bu insanların bütün yaptığı insanların tutkularından yararlanmak ve onlardan çaldıklarını geri almak... Erkekler bu işte daha usta. Kadınlar evde oturuyor; erkekler yerleri siliyor; hamamlarda telalık ve taksicilik yapıyorlar.*'(277)

5 Nisan 1884: '*Bütün akşam yemeği boyunca alışveriş ve bize hizmet edenlerden şikayetten başka bir şey konuşulmadı. Her şey gittikçe daha sıkıntı verici hale geliyor. Etrafımdakilerin körlüğü şaşırtıcı.*'(286)

10 Nisan 1884: '*Devrimcilerin faaliyetinin de bir imgesel, dışsal faaliyet olduğunu anladım.*'(287)

27 Mayıs 1884: '*Pavlus'un, Augustine'in, Luther'in ve Radstock'un tövbe öğretilerinin –kişinin kendi acziyetinin farkına varması ve mücadeleden vazgeçmesi – ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Mücadele –yani kişinin kendi gücüne güvenmesi- bu gücü azaltıyor.*'(294)

28 Mayıs 1884: '*Sanki delilerle dolu, delilerin yönettiği bir evdeki tek akıllıyım.*'(295)

29 Mayıs 1884: '*Ben de yozlaştım ve düzelemiyorum. Daha iyi olmaya çalışıyorum; ama bu çok yavaş oluyor. Sigara içmeyi bırakamıyorum; karıma, onu*

gücendirmeyecek ve onu mutlu edecek şekilde davranmanın bir yolunu bulamıyorum. Arıyorum. Deniyorum. Seryoja (oğlu) geldi. Onunla ilişkilerim de iyi değil. Tıpkı karımla olduğu gibi. Benim ıstırabımı görmüyorlar ve bilmiyorlar.’(296)

26 Haziran 1884: ‘Kriketten sonra herkes çay malzemelerini kaldırmaya yardım etti ve bu durum hizmetkarları güldürdü. Sanki gayet iyi beslenen, sıkıntıdan patlayan insanların oturup vakitlerini önemsiz şeylere harcamaları gülünç değilmiş gibi.’(300)

18 Haziran 1887: ‘Çerkov, Feinerman ve benzerleri gibi etrafını saran “Havariler” olmayınca, L. Eskisi gibi sevimli, neşeli ve aile babası oldu.’(135)

19 Temmuz 1887: ‘L.N.nin doktrinine bağlanan bu kişiler ne kadar da az sempatik inisanlar. İçlerinde tek bir normal kişi yok. Kadınların ise çoğunluğu isterik (...) Bunların tümü çok gürültücü, zahmetli ve usanç verici... Ailemle birlikte olmayı, yaşantımız ve eğlencemizde tehlikeli şeylerin bulunmamasını isterdim. Konuklar her zaman tüm zamanımızı alıyorlar.’(139)

27 Ocak 1889, Moskova: ‘Kölelerden kurtuldular –belgeler sizin köle sahibi olmanıza izin verdiği halde. Ama buna karşın her gün iç çamaşır değiştirmeye, duş almaya, arabalarla gezmeye, akşam yemeğinde beş çeşit yemek yemeğe devam ediyoruz –biz on odalı evde yaşıyoruz. Bütün bunlar kölesiz yapılamaz. Bu şaşırtacak derecede aşık; ama hiç kimse bunu görmüyor.’(322)

30 Ocak 1889, Moskova: ‘Fet’lere gittim ve öğle yemeğini orada yedim. Her şey korkunç derecede aptalcaydı. Durmaksızın yedik, içtik ve şarkı söyledik. İğrençti.’(322)

15 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: ‘Çalışmayı –sıkı çalışmayı- bir erdem olarak gören dünyamız ne büyük bir aldanış içinde! Halbuki sıkı çalışma bir erdem değil, kötülüktür. İsa sıkı çalışmadı. Bunun açıklanması gerekir.’(350)

22 Mayıs 1891, Yasnaya Polyana: ‘Ve birden bütün bu zavallı insanlar, paçavralar içindeki inisanlar, yangın kurbanları, dullar ve yetimler ortaya çıkıyor ve onların varolmasına rağmen yokmuş gibi devam edemem. Utanıyorum.’(404)

24 Ekim 1891, Yasnaya Polyana: ‘Her şey için nezaket ne kadar gerekli bir baharat. En iyi erdemler nezaket olmaksızın hiçbir değer taşımıyor. Buna karşın nezaketle en ağır kötülükler affediliyor.’(411)

21 Nisan 1894, Moskova: ‘Sonya ile ilişkilerim iyi. Dün onun Andriyuşa ve Mişa’ya karşı davranışını gözlemlerken şöyle düşündüm: Ne kadar harika bir anne ve bir yönüyle ne kadar iyi bir eş. Sanıyorum Fet, herkesin hak ettiği eşi bulduğunu söylerken haklıydı.’(434)

14 Haziran 1894, Yasnaya Polyana: ‘Öğretilerimin tanıtımı konusunda düşünmeye devam ediyorum.’(437)

1/2 Ocak 1895: ‘Neden acaba, hasta ve normal yaşantıdan sapmış kişiler, neden zayıf ve budalalar L.N.’nin doktrinlerine dört elle sarılıyor ve şöyle ya da böyle... ama geri dönüşü olmayan bir biçimde kendilerini yitiriyorlar? (...) O, insanların mutluluğu için vaazlar verip, onları mutlu kılmak için uğraşırken, benim yaşamımı o denli güçleştiriyor ki, yaşantım gitgide zorlanıyor (...) Tanya’yi –kızı-, eskisine göre daha az seviyorum. Popov ve Koklov gibi siliklerin aşkıyla onun lekelendiği kanısındayım.’(250)

5 Kasım 1895, Yasnaya Polyana: ‘Anladım ki köylülerin yaşamı ile başlamalıyım. Anladım ki onlar özne, olumlu unsur ve geri kalanlar ise gölge, negatif unsur. Ve aynı hususun **Diriliş** için de geçerliği olduğunu anladım. Mutlaka onunla başlamalıyım.’(479)

5 Haziran 1897: ‘Evde fazla konuk ve hareket yok. Ben özellikle Taneyev’i özlüyorum.’(270)

4 Eylül 1897: ‘Tümümüz L.N.’nin hizmetinde yaşamaktan yorulduk... İki kızım ve ben, üç kadını köle gibi kullanmaktan mutluluk duyuyordu. Onun için yazıyor, onunla ilgilenip uğraşıyorduk, özellikle hasta olduğu zaman, güç ve karmaşık otoburluk rejimini uygulamak için bütün gayretimizle uğraşıyorduk; hiçbir zaman ve hiçbir yerde onu yalnız bırakmıyorduk. İşte şimdi ve birdenbire hepimiz kişisel bir yaşam hakkı istiyoruz.’(323)

10 Kasım 1897, Yasnaya Polyana: ‘Kanları emilmiş ve yok edilmiş insanların, kendi kan emicilerini hararetle savunduklarını ve onlara karşı çıkanlara saldırdıklarını görüyorsunuz. Bizde Çarla ilgili tavır böyledir.’(508)

25 Kasım 1897: ‘Hayattayım.

”İstakozlar canlı haşlanmayı sever.” Bu bir şaka değil. Bunu çok sık işitmiş ya da söylemişsinizdir. İnsan görmek istemediği ıstırapları görmeme yeteneğine sahiptir. Ve insan kendi neden olduğu acıları görmek istemez. Sık sık bekleyen arabacılar, aşçılar, uşaklar ya da köylüler hakkında “işlerinden ne kadar memnun oldukları”nın söylendiğini duyarız. Istakozlar canlı haşlanmayı severler.’(510)

3 Şubat 1898: ‘Güç emekçilerin elindedir. Eğer baskıya tahammül ediyorlarsa, bunun nedeni hipnotize olmuş olmalarıdır. Meselenin özü budur-mutlaka bu hipnozun yok edilmesi gerekir.’(516)

20 Şubat 1898: ‘L.N. iki mujiği kabul etti onlarla konuşuyor, onlarla ne konuşabilir ki...’(383)

19 Ocak 1901, Moskova: ‘En iyi insan; temelde kendi düşünceleri ve başka insanların duygularıyla yaşayandır. En kötü insan ise başkalarının düşünceleri ve kendi duygularıyla yaşayandır. İnsanlar arasındaki bütün farklılık; yaptıkları işlerin bu dört esası ve motifinin çeşitli kombinasyonlarından kaynaklanmaktadır.’(553)

22 Temmuz 1901: ‘Bugün Romanya Kraliçesi Elizabeth’ten, çok akıllıca ve kibarca yazılmış bir mektup aldık. Kısa bir süre de olsa, bu kitaba “ustanın eli” değerse mutlu olurum, diyerek de L.N.’ye bir broşür göndermiş.’(485)

10 Nisan 1902, Gaspra: ‘Geçmişte dinsizler toplumun düşmanları idi; şimdi ise liderleri oldular.’(563)

20 Şubat 1903, Yasnaya Polyana: ‘Sosyalizmin destekçileri, daha çok kentli nüfusu göz önüne alan insanlar. Kırsal yaşamın ne güzellik ve şiirselliğini ne de ıstıraplarını biliyorlar.’(572)

18 Temmuz 1904, Yasnaya Polyana: ‘Aylaklık korkunç bir felakettir. İnsanlar çalışmak üzere yaratıldılar; ama kendileri için köleler yarattılar ve kendilerini ağır işlerden kurtardılar. Şimdi ise ıstırap çekiyorlar; hem de yalnızca aylakça konuşmalar ve sıkıntıdan değil, aynı zamanda kasların ve kalbin dumura uğramasından, sıkı çalışma alışkanlığını kaybetmekten, sakarlıktan, korkaklıktan, cesaretsizlikten ve hastalıktan da ıstırap çekiyorlar.’(588)

24 temmuz 1904, Yasnaya Polyana: ‘İnsanların bilmediğini söylemek ve doğru yoldan saptıklarını bildirmek gerçekten de benim görevim. Bunu mümkün olduğu kadar kısa ve basit bir şekilde yapacağım.’(588)

29 Haziran 1905, Yasnaya Polyana: ‘Fransızların 1790 yılında yeni bir dünya yaratma çağrısı yapmaları gibi, Ruslar da 1905 yılında aynı görev için çağrı yaptılar.’(601)

31 Temmuz 1905, Yasnaya Polyana: ‘Aldığım not şu: Rusya’da pasif bir devrim başladı (...) Şimdi Rus devrimini yapan insanlar da bir ideale sahip değil; ekonomik idealler ideal değildir (...) Tek devrim, sonuç veren devrim; durdurulamayandır.’(601)

18 Aralık 1905, Yasnaya Polyana: ‘Devrimin ana motiflerinden birisi, çocukların oyuncaklarını kırmasına neden olan duygu, yıkma duygusu.’(607)

29 Aralık 1906, Yasnaya Polyana: 'Her türlü politikacı, sosyalist ve devrimcinin, toplumun daha iyi örgütlenmesine ilişkin kanaatleri beyhude olduğu gibi, benim kanaatlerim de beyhude. Kendi yetkin olduğun alanda kendin için yapabileceğini yap ve sonuçları bunların dayandığı güce bırak.'(624)

4 Şubat 1909, Yasnaya Polyana: ' Başka insanlarla seni ilgilendiren konularda konuşmayıp, onların ilgi duyduğu alanları tespit etmek ve eğer varsa o konuda konuşmak gerektiğini anladım.'(659)

10 Mart 1909, Yasnaya Polyana: 'Bir köylü kendi aklıyla neyi düşünmeye ihtiyacı varsa onu düşünür. Bir aydın ise başkasının aklıyla kendisinin hiç düşünmesine ihtiyaç olmayan şeyler hakkında düşünür. Ama bir köylü ancak kendi evinde, kendi ortamındayken böyle düşünür. Entelijensiya ile ilişkiye girdiği anda, oldukça farklı bir kişinin aklıyla düşünür ve yine başkasının sözleriyle konuşur.'(663)

28 Temmuz 1909: 'Bu yaratıklar hayret vericidir. Bu yaratıklara insan adı verilir.'(679)

4 Ocak 1910: 'Çok mutsuzum. Etrafımdakiler bana tamamen yabancı. Dünyamızın insanlarıyla, dinsiz insanlarıyla olan ilişkilerimi düşündüm. Bunlar tıpkı hayvanlarla olan ilişkilerim gibi. Onları sevebilir ve onlara acıyabilirim; ama onlarla manevi bir ilişkiye giremem.'(698)

26 Haziran 1910: 'Belli bir yöntemle ve azar azar, bu durumu Çerkov yarattı. Zavallı ihtiyarı avucunun içine aldı, L.N.'nin artistik kıvılcımını söndürdü, bu sevimsiz ve saçma adamın etkisiyle yazdığı son yıllardaki makalelerinde sezilen kin ve yadsımayı körükledi (...) L.N. akıllı, benden kurtulma yöntemini biliyordu ve dostu Çerkov'un yardımıyla yavaş yavaş beni öldürüyor; artık benim sonum yakın.'(590)

1 Temmuz 1910: 'Çerkov'u selamladım ve :”Gene benimle ilgili bir entrika mı çeviriyorsunuz?” dedim. Çok güç durumda kalmışlardı. L.N. ve Çerkov birbiriyle yarışarcasına günce konusunda, birbirini tutmayan ve anlaşılması güç sözler söylediler ama, hiçbirisi ben içeri girmezden önce ne konuştuklarını söylemedi. Şaşa'ya gelince sadece sıvışıp gitti.'(...) Çerkov, L.N.'nin TİNSEL GÜNAH ÇIKARAN PAPAZ (?) olduğunu ve bu gerçeği kabul etmem gerektiğini söyledi (...)Şunları ekledi: “Yaşamını, kocasını mahvetmekle geçiren bu kadını anlayamıyorum.” (...)L.N.'ye öyle acıyorum ki despot Çerkov'un boyunduruğu altında mutsuz, halbuki benimle mutluydu.'(598/9)

KURUMLAR: YÖNETİM POLİTİKA İDEOLOJİLER HAKKINDA

25 Kasım 1888: 'Kennan'ın Rus hükümetine ilişkin resmi açıklamaları çok eğitici: Çarı korumak için, onaltı yaşındaki kızlar dahil, binlerce insanı Sibiryaya sürme dışında bir yolun bulunmadığı bir ülkenin çarı olmaktan utanırdım.'(314)

27 Ocak 1889, Moskova: 'Kölelerden kurtuldular –belgeler sizin köle sahibi olmanıza izin verdiği halde. Ama buna karşın her gün iç çamaşır değiştirmeye, duş almaya, arabalarla gezmeye, akşam yemeğinde beş çeşit yemek yemeğe devam ediyoruz –biz on odalı evde yaşıyoruz. Bütün bunlar kölesiz yapılamaz. Bu şaşırtacak derecede aşık; ama hiç kimse bunu görmüyor.'(322)

26 Şubat 1889, Moskova: 'Sosyal sistemde siyasal bir değişiklik yapılamaz. Tek değişiklik, kadınlar ve erkeklerde gerçekleştirilecek ahlak değişimidir.'(325)

10 Nisan 1890, Yasnaya Polyana: 'Ve alt sınıfların, zenginleri mallarını onlarla paylaşmaya zorlamak için yapacakları her hareket (devrimler, grevler) çatışma doğurmaktadır ve çatışma zenginliğin lüzumsuz yere israf edilmesidir.'(371)

[Tolstoy'un sosyalizm hakkında düşünceleri son derece çocuksu. Doğal sınıf konumuyla bunu açıklamaya kalkmaksa ahmaklık olur. O kapitalizmin doğanın ırzına geçme zorunluluğunu sosyalizmin hedefi olarak algılıyor. Sosyalizmin üretimcilik indirgenmesine oturtuyor eleştirisini. Oysa sosyalizm üretimci mantığın kırılabilmesinin kaynaklarına işaret etmektedir gerçekte-ZK.] (...) *Yalnızca tek çözüm vardır: İnsanlara gerçek iyiliği ve zenginliğin iyi olmadığını, onları gerçek iyilikten uzaklaştıran bir oyalama vasıtası olduğunu göstermektir. Tek bir çözüm vardır: Bütün dünyevi arzular deliğini tıkamak. Ancak bu halde düzenli bir ısı sağlanabilir. Ve sosyalistler, verimliliği ve böylece genel mal birikimini artırmaya çalışmakla bunun tam tersini söylüyorlar ve yapıyorlar.*'(373)

16 Eylül 1894, Yasnaya Polyana: *'Bir devlet, mahkemeler ve ordu vs. olmaksızın yönetimin nasıl mümkün olacağı sorusuna hiçbir cevap verilemez. Çünkü soru kötü sorulmuş. Soru, hangi devlet biçimi olması gerektiği değil, mevcut yönetimi mi yoksa yenisi mi sorusu. Ne ben ne de başka birisi bu soruyu çözecek bir konumda değiliz. Ama ben bunu çözebilecek yetkinliğe sahibim.*'(442)

7 Şubat 1895, Moskova: *'Geriyeye tek şey kalıyor: Hükümete karşı fikir, söz ve yaşam tarzıyla mücadele etmek; bundan ödün vermemek. Ne hükümetin saflarına katılmak ne de kendi gücünü arttırmak.*'(452)

5 Mayıs 1896: *'Daha fazla sermaye, daha fazla karlılık, daha az masraf demektir. Ama bunlar Marx'ın söylediği gibi kapitalizmin sosyalizme götüreceği tezini desteklemiyor. Belki götürecektir, ama ancak güç kullanarak. İşçiler hep birlikte çalışmaya mecbur edilecekler; daha az çalışacaklar ve daha fazla ücret alacaklar. Ama aynı kölelik düzeni sürecektir. İnsanların hep birlikte özgürlük içinde çalışması, birbirleri için çalışmayı öğrenmeleri gereklidir. Ama kapitalizm onlara bunu öğretmez. Aksine onlara kıskançlığı, açgözlülüğü –egoizmi- öğretir.*'(484)

31 Ağustos 1897: 'L.N.'nin saygısızca ve kışkırtıcı bir biçimde Rus Hükümetine saldırdığını ve bunu zamansız ve uygunsuz bir biçimde ve sadece kışkırtma zevki için yaptığını öğrenmeseydim, bu mektuba hiç karşı çıkmazdım.'(321)

10 Kasım 1897, Yasnaya Polyana: *'Kanları emilmiş ve yok edilmiş insanların, kendi kan emicilerini hararetle savunduklarını ve onlara karşı çıkanlara saldırdıklarını görüyorsunuz. Bizde Çarla ilgili tavır böyledir.*'(508)

3 Şubat 1898: *'Güç emekçilerin elindedir. Eğer baskıya tahammül ediyorlarsa, bunun nedeni hipnotize olmuş olmalarıdır. Meselenin özü budur-mutlaka bu hipnoz yok edilmesi gerekir.*'(516)

7 Mart 1898: 'Bugün açık ve seçik olarak anladım ki, L.N. nin son yıllardaki tüm yapıtları, kesin bir karşı koyma ve karşıt olma özelliği taşıyor. Bütün insanlığa, tüm kurulu düzene karşı çıktığına göre, zavallı ve zayıf bir kadın olan bana, neden karşı çıkmasın?'(387)

21 Mart 1898, Moskova: *'Sosyalistler hiçbir zaman yoksulluk ve adaletsizliği, yeteneklerin eşitsizliğini yok edemeyecekler. En zeki ve en güçlüler daima en aptal ve en zayıflar olacaklar. Adalet ve iyilerin eşitliği ancak Hristiyanlıkça sağlanabilir. Yani kişinin kendisinden feragat etmesi ve kişinin yaşamının anlamının başkalarına hizmet olduğunu anlaması.*'(517)

3 Ağustos 1898, Prigovo: *'Marx'ın öngörülleri gerçekleşecek olsa bile, olacak tek bir şey var; o da despotizmin transfer edilmesi olacak. Şimdi kapitalistler iktidarda, o zaman işçilerin patronları iktidarda olacak.*

'Marksistlerin hatası (yalnızca onların değil, sosyalizm ekolüne mensup olanların hatası) insanoğlunun yaşamının; ekonomik nedenlerle değil, bilincin gelişimiyle, dinin

gelişimiyle ve yaşam anlayışın daha genel ve daha fazla gelişmesiyle ilerleyeceğini görmemeleridir.

'Marx'ın temel yanlış yargısı, ana hatası; sermayenin özel bireylerin elindein hükümetin eline, hükümetin elinden halkın temsilcilerinin eline, emekçilerin eline geçeceğini varsaymasıdır. Hükümet halkı temsil etmiyor; iktidara sahip olan, güce sahip olan, kapitalistlerden bir şekilde farklı ama kısmen de onlarla çakışan özel bireyler egemen olacak. Ve hükümet hiçbir zaman sermayeyi emekçilere devretmeyecek. Hükümetin halkı temsil ettiği fikri bir hayal, bir aldatmadır.'(522)

20 Şubat 1903, Yasnaya Polyana: *'Sosyalizmin destekçileri, daha çok kentli nüfusu göz önüne alan insanlar. Kırsal yaşamın ne güzellik ve şiirselliğini ne de ıstıraplarını biliyorlar.'*(572)

20 Ağustos 1904, Pirogovo: *'Sivil vatandaşlar, asla hükümetler yani öldürme ve soyma hakkını elinde bulunduranlar tarafından öldürülen ve soyulanların binde biri kadar insanı soymaz ya da öldürmez. Belki de Fransız toplumu o zaman böyle bir devrime hazır değildi; belki de şimdi bile hazır değil. Ama bu devrimin gerçekleşmesi gerektiğinden bir kuşku yok. Ama insanoğlu kendisini bu devrime gittikçe daha iyi hazırlıyor ve insanoğlunun devrime hazır olduğu bir zaman gelecektir.'*(590)

29 Haziran 1905, Yasnaya Polyana: *'Fransızların 1790 yılında yeni bir dünya yaratma çağrısı yapmaları gibi, Ruslar da 1905 yılında aynı görev için çağrı yaptılar.'*(601)

31 Temmuz 1905, Yasnaya Polyana: *'Aldığım not şu: Rusya'da pasif bir devrim başladı (...) Şimdi Rus devrimini yapan insanlar da bir ideale sahip değil; ekonomik idealler ideal değildir (...) Tek devrim, sonuç veren devrim; durdurulamayandır.'*(601)

18 Aralık 1905, Yasnaya Polyana: *'Devrimin ana motiflerinden birisi, çocukların oyuncaklarını kırmasına neden olan duygu, yıkma duygusu.'*(607)

29 Aralık 1906, Yasnaya Polyana: *'Her türlü politikacı, sosyalist ve devrimcinin, toplumun daha iyi örgütlenmesine ilişkin kanaatleri beyhude olduğu gibi, benim kanaatlerim de beyhude. Kendi yetkin olduğun alanda kendin için yapabileceğini yap ve sonuçları bunların dayandığı güce bırak.'*(624)

14 Ocak 1909: 'Kuşkusuz, Hiristyanlığı öne sürerek L.N. bu devrime sarılır; iktidardan tiksiniyor.' (588)

21 Ekim 1910: 'L.N.'nin yeni baskıya eklenecek yazılarını okuyorum; benim kanıma göre sıkıcı ve monoton. Savaşa, şiddet eylemlerine ve ölüm cezalarına karşı oluşuna katılıyorum ama devleti benimsememesini anlamıyorum. İnsanların Şeflere, yetkililere ve yöneticilere öyle çok ihtiyacı var ki, onlar olmadan hiçbir sosyal yapı olamaz. Yeter ki baştaki akıllı, adil ve uyruğundakilerin yararına özverili olabilsin.'(712)

KURUMLAR: YARGI HAKKINDA

25 Mart/6 Nisan 1857: *'7'de kendimi hasta hissederek uyandım ve bir idam cezasının infazını seyretmeye gittim. İriyarı bir adam, beyaz, güçlü bir boyun ve göğüs... Kutsal Kitap'ı öptü ve sonra öldü. Ne kadar anlamsız! Bu olay bende çok güçlü bir etki yarattı ve bu etki boşa gitmedi. Ben bir politikacı değilim. Ahlak ve sanat adamıyım. Biliyorum, seviyorum ve sevebilirim. Kendimi kötü ve depresyonda hissediyorum.'*(190)

KURUMLAR: EVLİLİK VE AİLE HAKKINDA

13 Temmuz 1856: 'Evlilikten ve sıradanlıktan korkuyorum. Yani kendimi onunla eğlendiriyorum; ama onunla evlenmeyeceğim. Çok şeyin değiştirilmesi gerek ve kendi üzerimde çok çalışmama ihtiyaç var.' (172)

8 Ocak 1863: 'Beni sevmekten vazgeçecek. Bundan neredeyse eminim. Beni kurtaracak tek şey onun başkasını sevmemesi; ama bunun nedeni ben değilim. Benim nazik olduğumu söylüyor. Bunu işitmek istemiyorum; belki de yalnızca bu nedenle beni sevmekten vazgeçecek.' (246)

24 Nisan 1863: 'Bana olan sevgisi kurulmuş makinadan farksız: elimi öpmesi ve bana iyi davranmasından ibaret.' (53)

18 Haziran 1863: 'Yine delilik sınırında bir gece. İstemediğim halde, onu üzecek bir şeyler arıyorum.' (251)

23 Temmuz 1863: 'Evleneli on ay oldu. Korkunç biçimde düş kırıklığına uğradım. Çocuğumun meme araması gibi, hiç düşünmeden bir destek aradım. Acı beni iki büklüm etti. Liova'nın durumu çok acıklı. Malikanesini yönetmeyi beceremiyor: sen bu iş için yaratılmamışsın dostum... Ona neyin gerekli olduğunu biliyorum ama, çırpınmasına rağmen, vermeyeceğim. Hiçbir şey beni ilgilendirmiyor. Bir köpek gibi, onun okşamalarına alıştım ama bana karşı soğuk davranıyor... Sabır.' (59)

31 Temmuz 1863: 'İlişkilerimiz tüyler ürpertici, ben ise sıkıntıdan patlıyorum. Kocam öylesine çekilmez oldu ki, ondan kaçıyorum.' (60)

2 Ağustos 1863: 'Aslına bakılırsa ben burada ne yapıyorum? Buralardan gitsen iyi edersin Sofiya Andreyevna... Beni huzursuz ve mutsuz etmek için, acımasızca hırpalıyor.' (60)

3 Ağustos 1863: 'Ben ise acı çekmediği ve yazı yazdığı için, artık onu görmek istemiyordum. İşte kocaların tiksiniç bir görünüşü daha.' (61)

13 Kasım 1863: 'Onun, karşısına çıkan ilk güzel kadına uyguladığı idealini kısıkanıyorum... Ben, onun cinsel doyum aracı, çocuk dadısı, evin bir eşyası, bir kadını ben... Çok önemsiz bir kişiliği olan bir insanım. Onun ise dopdolu bir yaşamı, bir uğraşısı, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. Gene ondan korkmaya ve onda, genel bir uzaklaşma sezmeye başladım. Beni bu duruma o getirdi. Acaba sorumlusu ben miyim? Hırçın ve huysuz oldum, eskisi gibi bana değer vermediğini, bir kenara attığını fark ediyorum.' (67)

26 Ekim 1865: 'Ama genellikle, neden kocalar başlangıçta sevip de, yıllar geçince eşlerinden soğuyorlar? Bunun nedenini biraz önce anladım: çünkü her kadın, ancak evlendikten yıllar sonra gerçek kişiliğini buluyor.' (81)

10 Kasım 1878: 'Dönen bir makine gibiyim, kişisel bir yaşamım olsun isterdim, ama yok ki... Bu konuda söylenecek tek söz yok... Sus...' (115)

18 Aralık 1879: 'Bir yıldan fazla geçti. Akşama sabaha, yeni bir doğum bekliyorum, gecikti. Yeni bir çocuk, çok zor, beni bunaltır... Ufkum daraldı, bu yaşantı sıkıcı ve sıkıntılı. Çocuklar ve tüm ev halkı sinirli. Yortular yaklaştı, doğum belli değil. Her taraf don, ısı sıfırın altında 20.' (119)

26 Ağustos 1882: 'Evlilik yaşantımızda ilk kez L. Kaçtı ve çalışma odasına yatmaya gitti (...) Asıl neden...bana ve çocuklara karşı isteksizlik ve ilgisizliği. Bugün en büyük isteğinin, evi ve aileyi bırakıp gitmek olduğunu bağırarak söyledi. İçten gelen ve yüreğimi parçalayan bu haykırışını, ömrüm oldukça unutamayacağım (...) Bana yardım et Tanrım, aklım karma karışık, kendimi öldürmek istiyorum. Saat dördü çalıyor... (...) Ancak yirmidört saat sonra barıştık. İkimiz de ağladık ve mutlulukla anladım ki o korkunç gece boyunca

yok oldu diye ağladığım aşk ölmemiş. Uykusuz geçen gecenin bu pırıl pırıl ve soğuk sabahını hiç unutamayacağım. Banyo yaptığımız yere giden orman yolunu takip ettim. Uzun süredir doğayı böyle güzel, böyle utkulu görmemiştim. Soğuk alıp ölmek amacıyla, uzun süre soğuk suyun içinde kaldım, ama bir şey olmadım. Eve döndüm ve beni görünce mutlu olan Alyoşa'ya meme verdim.'(121)

23 Mart 1884: 'Ata binmek sıkıcı. Aptalca ve gereksiz. Akşam yemeğinden sonra karımla konuşmaya çalıştım. İmkansız. Bu beni üzen tek şey. Tek diken ve canımı yakan bir diken. Ayakkabıcıya gittim. İnsanın ruhu sıkılınca yapması gereken tek şey, bir işçinin evine gitmek; gider gitmez insanın ruhu açılıyor. Saat 10'a kadar ayakkabı diktim. Tekrar karımla konuşmaya çalıştım, ancak yine kinliydi –aşktan yoksun...' (283)

4 Nisan 1884: 'Aile içindeki hava çok sıkıcı. Sıkıcı, çünkü onlarla duygularımı paylaşamıyorum. Onların bütün neşelerini, sınavlarını, sosyal başarılarını, müziklerini, eşyalarını, alışverişlerini onlar için bir talihsizlik ve bir kötülük olarak değerlendiriyorum; ama bunu onlara söyleyemem. Aslında söyleyebilirim ve söylerim de;; ancak benim sözlerim kimseye tesir etmiyor. Benim sözlerimin anlamını bilmiyor gibi görünüyorlar; ah keşke onların anlayacağı biçimde konuşma kötü huyuna birazcık sahip olsaydım. Zayıf anlarda –şimdi onlardan birisi- onların kabalığı karşısında şaşırıyorum. Üç yıldır sadece acı çekmekle kalmayıp, yaşamdan da koparıldığımı kesinlikle biliyor olmalılar. Bana dırdırcı adam rolü verildi ve onların gözünde bu rolden kurtulamıyorum. Eğer onların yaşamına katılırsam, hakikati terk edeceğim ve bunu ağzımdan ilk duyan onlar olacak. Eğer şimdi olduğu gibi, onların çılgınlıkları nedeniyle üzgün görünürsem –ben dırdırcı bir adamım, tıpkı bütün yaşlı adamlar gibi.' (285)

21 Mayıs 1884: 'Konuşmak olanaksız. Anlamıyorlar. Ve benim için de suskun kalmak olanaksız. Sigara içtim, hem de çok.' (293)

28 Mayıs 1884: 'Sanki delillerle dolu, delilerin yönettiği bir evdeki tek akıllıyım.' (295)

29 Mayıs 1884: 'Ben de yozlaştım ve düzelemiyorum. Daha iyi olmaya çalışıyorum; ama bu çok yavaş oluyor. Sigara içmeyi bırakamıyorum; karıma, onu gücendirmeyecek ve onu mutlu edecek şekilde davranmanın bir yolunu bulamıyorum. Arıyorum. Deniyorum. Seryoja (oğlu) geldi. Onunla ilişkilerim de iyi değil. Tıpkı karımla olduğu gibi. Benim ıstırabımı görmüyorlar ve bilmiyorlar.' (296)

4 Haziran 1884: 'Seryoja'ya, bütün insanların kendi sorumluluklarını taşımaları gerektiğini ve onun bütün argümanlarının, tıpkı diğer birçok insanın argümanları gibi, muğlak ve kaçamaklı olduğunu söyledim. "Başkaları taşıdığında ben de taşıyım." (...) Yani sorumluluğunu üstlenmemek için her şeyi söylüyordu. Sonra dedi ki, "bu sorumluluğu üstlenen kimseyi görmüyorum." Bu arada benim de sorumluluğu üstlenmediğimi, yalnızca konuştuğumu söyledi. Bu beni çok incitti. O da tıpkı annesi gibi kötü niyetli ve duygusuz. Çok incindim. Hemen oradan ayrılıp uzaklara gitmek istedim. Ama bu bir zayıflık; çünkü başkalarına bir şey kanıtlamak için değil, Tanrı'nın rızasını kazanmak için çaba göstermeliyim. Kendin için en iyi bildiğini yap ve hiçbir şeyi kanıtlamaya çalışma. Ama böyle sözler beni derinden yaralıyor. Elbette eğer yaralıysa bu benim hatam. Mücadele ediyorum; içimdeki yangını söndürmeye çalışıyorum (...) Sonra gittim ve akşamın geç saatlerine kadar çizme diktim. Sigara içmedim. Etrafımdaki aynı parazit yaşam olanca hızıyla sürüyor.' (296)

19 Haziran 2008: 'Oğlum Seryoja, bunları bir gün okuyacaksın. O zaman kendinin çok ama çok kötü birisi olduğunu anlayacaksın ve kendini düzeltmek, her şeyden önce tevazu kazanmak için çok çalışmalısın.' (299)

22 haziran 1884: 'Ben de kendi hatalarımı söylemek istedim, ama söyleyemedim. Karıma ve Seryoja'ya karşı kötülük ve kadınlara masum olmayan bakışlar.'(299)

5 Nisan 1885: 'Bugün mutsuz ailemi düşündüm: Karım, oğullarım ve kızlarım benimle yaanyana yaşıyor; ama kasıtlı olarak benimle kendileri arasına hakikati ve iyiliği görmemek için bariyerler koyuyorlar. Çünkü bu hakikatler yaşamlarının sahteliğini onlara gösterecek; ama aynı zamanda onları ıstıraptan kurtaracaktır.'(309)

19 Ağustos 1887: 'L.'nin ünü ve yeni fikirleri adına katlanan bir tutsaklık bu.'(140)

24 Ocak 1889: 'Zavallı, eziyeti seven Sonya geldi ve beni incitecek bir şeyler söyledi.'(320)

29 Ağustos 1889, Yasnaya Polyana: 'Bir süreliğine uzanmıştım. Sonya içeri girdi ve dedi ki: "Çok sıkıldım!" Onun için üzgünüm, hem de çok üzgün.'(348)

30 Ağustos 1889, Yasnaya Polyana: 'Biraz düşündüm, başkalarıyla birlikte olmuyor. Yalnız olmayı tercih ediyorum. Ama Sonya benimleyken yalnız değilim.'(348)

24 Ekim 1890: 'Yatacağım. Mutsuzum. Tek neşe veren husus Sonya'ya karşı hissettiğim güzel sevgi. Karakterini ancak yeni yeni anlamaya başladım.'(388)

20 Kasım 1890, Yasnaya Polyana: 'Aramızda, azıcık olsun bir birlik, ruhsal ve içten bir anlaşma oluşturmayı çok istedim ve tüm gücümle uğraştım. Güncelerini gizlice okuyarak, bizi tekrar birleştirebilecek bir şey bulabilir miyim diye can atıyordum ama günceler beni daha çok umutsuzluğa düşürdü. Onları okuduğumu anlamış olacak ki, şimdi güncelerini benden saklıyor. Bana da bir şey söylemedi (...) Onda, nefis düşkünlüğünden başka bir şey bulunmadığını çok geç anlamışım. Şimdi gözüm açıldı ve yaşantımın boşa gittiğini, yok olduğunu görüyor ve anlıyorum (...) Birbirimize tek bir söz söylemeden günler, haftalar ve aylar geçiyor. Eskiden olduğu gibi ilgilendiğim şeylerden, düşüncelerimden, çocuklardan, bir kitaptan, herhangi bir şeyden söz etmek istiyorum ama sanki bana, "Saçmalıklarınla canımı sıkmaya geliyorsun, hala bir şey mi umuyorsun?" demek ister gibi, bir tersleme ve ürküten bir bakışla karşılaşıyorum (...) Oysa suçsuz olmama, ömrüm boyu onu sevip onurunu korumama karşın, bir canı gibi ondan korkuyorum. Hakaret ve dayaktan daha etkili olan, sessiz, sert ve kin dolu sitemlerden korkuyorum. Genç yaşlarındın bu yana sevmeyi bilememiş, öğrenememiş ve alışmamış.'(142-43)

1 Haziran 1891: 'Petersburg yolculuğumun gerçek nedenini kimse bilmiyor. Gerçek neden Kroyçer Sonat. Bu öykü bana gölge düşürdü. Bazıları, bu öykünün bizim yaşantımızdan alındığını sanıyor, bazıları da bana acıyor. Hükümdar bile: "Onun zavallı karısına acıyorum," dedi. Moskova'da Kostia amca benim bir kurban olduğumu ve herkesin bu kanıyı paylaştığını söyledi. İşte bunun içindir ki, hiç de kurban durumunda olmadığımı göstermek ve herkese kendimden söz etmek istedim: bunu, nedenini bilmeden ve içgüdüsel olarak yaptım. Çarla yapacağım görüşmede önceden başarılı olacağımı biliyordum. İnsanları etkileme gücümü kaybetmemiştim ve esinlediğim sempati ve konuşma biçimimle onu etkiledim. Ama en önemli konu, bu öyküyü (Kroyçer Sonat) halka ulaştırmak. Bunu yapmam gerekiyor çünkü izni hükümdardan benim istediğimi herkes biliyor. Halbuki bu öykü benimle ve bizim evlilik ilişkilerimizle ilgili olsaydı, kuşkusuz yayınlanmasını istemezdim. Herkesin bunu düşünmesi ve anlaması gerek (...) Bunların tümü, benim kadınlık gururumu pekiştirmek için bir fırsat, bir Tanrı lütfü ve aynı zamanda, sosyal

yönden beni yükselteceği yerde tam tersi, beni alçaltmaya uğraşan kocamdan öçaliyorum. Onun bana böyle davranmasının nedenini hiç anlayamadım.'(208)

21 Temmuz 1891: 'İçimde bir şeyler hüzünlü, acımasız ve sert bir biçimde kırıldı. "Beni öldürün, yeter ki işimi çabuk bitirin." İşte böyle düşünüyorum.

Benim peşimi bırakmayan gene Kroyçer Sonat. Bugün L.'ye artık kendisiyle karı koca olarak yaşayamayacağımı bildirdim, o da aynı şeyi isteğini belirtti ama buna inanmıyorum.'(223)

15 Ağustos 1891: 'Bizimki nasıl geçti? Sürekli bir soğukluğun takip ettiği tutku alevleri. Yeni bir tutku ve yeni bir soğukluk. Arasına da sakın ve tatlı bir dostluk gereksinmesi ve karşılıklı bir sevecenlik duyulur.'(227)

23 Mayıs 1893, Begiçevka: 'Hatırlamaya çalıştım: Evlilik bana ne verdi? Söylemesi korkunç. Belki de herkes için aynı.'(421)

5 Ekim 1893, Yasnaya Polyana: 'Kocaların nefret ettiği aslında karılarıdır. Lessing'in dediği gibi: tek kötü kadın vardır, o da benim karım." Bunun suçlusu kadınların kendileridir; çünkü bunun nedeni onların aldatmacılığı ve samimiyetsizliğidir. Hepsi de diğerlerinin önünde bir komedi oynarlar; ama bu oyunu sahnenin ardında kocalarının önünde sürdürmezler. Böyle yaptıkları için de koca, kendi karısı hariç bütün kadınların iyi ve makul olduğunu düşünür. Hepsi bu.'(427)

21 Nisan 1894, Moskova: 'Sonya ile ilişkilerim iyi. Dün onun Andriyuşa ve Mişa'ya karşı davranışını gözlemlerken şöyle düşündüm: Ne kadar harika bir anne ve bir yönüyle ne kadar iyi bir eş. Sanıyorum Fet, herkesin hak ettiği eşi bulduğunu söylerken haklıydı.'(434)

22 Temmuz 1897: 'Ben tüm gücümü aileme, kocamın ve çocuklarımla isteklerine harcamaya mecbur edildim.'(299)

13 Temmuz 1897: 'Aile ilişkilerim bana çok acı çekti.'(300)

4 Eylül 1897: 'Tümümüz L.N.'nin hizmetinde yaşamaktan yorulduk... İki kızım ve ben, üç kadını köle gibi kullanmaktan mutluluk duyuyordu. Onun için yazıyor, onunla ilgilenip uğraşıyorduk, özellikle hasta olduğu zaman, güç ve karmaşık otoburluk rejimini uygulamak için bütün gayretimizle uğraşıyorduk; hiçbir zaman ve hiçbir yerde onu yalnız bırakmıyorduk. İşte şimdi ve birdenbire hepimiz kişisel bir yaşam hakkı istiyoruz.'(323)

13 Ekim 1899, Yasnaya Polyana: 'Ailevi mutsuzluğun ana nedeni, insanların evliliğin mutluluk getireceğini düşünerek yetiştirilmiş olmalarıdır. Cinsel cazibe evliliği teşvik niteliğindedir ve mutluluk vaadi ya da umudu biçimini alır. Onu kamuoyu ve literatür destekler. Halbuki evlilik yalnızca mutsuzluk değil, aynı zamanda daima ıstıraptır; cinsel arzusunun tatmininin bedeli olarak çekilen ıstıraptır (...). Ve insanlar evlilikten daha fazla mutluluk bekledikçe, daha çok ıstırap çekerler.

'Bu ıstırapların ana nedeni aslında beklenenin olmaması ve daima beklenmeyenin olmasıdır. Ve bu yüzden bu ıstıraplardan tek kaçış yolu evlilikten mutluluk beklememek, aksine kötü olan beklemek ve buna katlanmaya hazırlanmaktır.'(536)

8 Aralık 1901: 'Üzülerek saptıyor ve anlıyorum ki, kocamla ben, yabancılar gibi yaşıyoruz.'(491)

8 Kasım 1902: 'L.N. öyleyse, dedi, evlilik Kilisenin yasadışı ilişkilere bir marka koymasından ibarettir. Bu sadece kötü niyetli insanlar için geçerlidir, dedim. Acımasızca karşılık vererek herkes için geçerlidir, dedi ve ekledi: "Evlilik nedir? Bir kadına ilk kez sahip olmak, evlilik budur işte." Evliliğimizi L.N.'nin nasıl değerlendirdiğini içim sızlayarak anladım; başka bir sorumluluk söz konusu olmadan bir erkekle bir kadının cinsel birleşmesi, L.N. için evliliğin anlamı işte bu ve bu ilişkiler dışında, eşi olan kadını anlamak, tanımak onu

ilgilendirmiyor. L.N. insanın bir kez evlenmesi gerektiğini ve bunun da kızlığını bozduğu ilk kadın olmasını söyledi ve bu sözü de benim canımı sıktı.’(544)

17 Kasım 1903: ‘Onun ağzından avutucu veya tatlı bir sözün artık hiç çıkmayacağını biliyorum.

‘Önceden tahmin ettiğim şey oldu: sevdalı koca öldü; dost koca hiçbir zaman olmadı, o halde şimdi nasıl olabilirdi?

‘Kocalarının dostluk ve sempatilerini sonuna dek tadabilen kadınlar nasıl da mutludurlar... Bencillerin, büyük adamların eşleri, gelecek kuşakların acımasız ve hoşgörüsüz olarak niteleyecekleri kadınlar da ne denli mutsuzdurlar...’(563)

9 Temmuz 1908: ‘Bu istenmeyen yoksulluğun ve ihtiyacın ortasında, içinde yaşadığım çılgınca lüksün adaletsizliği. Her şey gittikçe daha da kötüleşiyor. Gittikçe daha sıkıntılı hale geliyor. Bunu unutamam ve bunu görmezden gelemem.

‘Hepsi de benim biyografimi yazıyor –büyük biyografilerde durum aynı. Benim yedinci emre karşı yaklaşımım konusunda hiçbir şey yer almıyor. Mastürbasyonun korkunç kirliliği ya da daha kötüsü (on üç mü, on dört mü, on beş mi yoksa on altı yaşında mı başladığımı hatırlamıyorum) yer almayacak. Ve hepsi de köylü kadın Aksinya ile –hala hayatta- ilişkiye kadarki bölüm itibarıyla aynı. Sonra evliliğim. Evliliğim esnasında karıma hiçbir zaman sadakatsizlik yapmamışsam da, Aksinya’ya karşı korkunç bir arzu hissettim. Bunların hiçbir biyografilerde yer almıyor ve almayacak. Ve bu çok önemli.’(652)

30 Haziran 1910: ‘Hata mı? Sanki evlilik zihinsel yaşama bir engelmış gibi buna bir “hata” diyor.’(597)

14 Temmuz 1910: ‘Bu sabah bana verdiği mektubu (...) İyi ki bu mektubun birkaç kopyası var. Tanya’da da bir suret var:

“Ben beni sevdim ve soğukluk yaratarak bir sürü nedenlerin söndüremediği bu aşkla seni eskisi gibi seviyorum. Gerçek bir aşkın aldatıcı gösterilerini yok edebilen evlilik ilişkilerimizin kesilmesinden burada söz etmek istemiyorum. Bu soğukluğun nedenleri ilkin benim özdeksel yaşamdan ve onun uğraşı ve kaygılarından aşamalı olarak kopmamdan kaynaklanmaktadır. Ben özdeksel uğraşları sevmiyor, sen ise onlardan ayrılmak istemiyor ve ayrılamıyordun., tinsel ilke yoksunluğundan kaynaklanan bu durum beni bazı düşüncelere götürdü, bu da çok doğaldı ve bu konuda sana hiçbir sitemde bulunmuyorum. (...)

“Ne senin, ne benim sorumlu olmadığım kaçınılmaz ve esaslı üçüncü neden, yaşamın anlam ve amacını taban tabana zıt anlamamızdan oluşuyor. Yaşam anlayışımızda her şey tam anlamıyla karşıt: yaşam biçimimiz, insanlara karşı davranışımız, yaşantı olanaklarını değerlendirmemiz, benim bir günah, senin ise onsuz hiçbir şeyin olamayacağı koşul kabul ettiğin mal mülk... Yaşam biçimimizde, senden ayrılmamak için, benim için çok zor olan kurallara uydum: oysa sen bu durumu, düşüncelerine bir ödün verme olarak gördün ve sonuç olarak aramızdaki anlaşmazlık arttı.”(619)

7 Ağustos 1910: ‘Biz Çerkov’suz nice onyıllar yaşadık ve mutluyduk. Bugün ne oldu? Biz hep aynıyız, bununla beraber oğlan ve kızkardeşler kavga ediyorlar, baba oğullarına düşman, kızlar annelerine karşı kötü yürekli, koca karısından nefret ediyor, karısı da Çerkov ve onunla ilgili her şeyden nefret ediyor, çünkü bu budala, can sıkıcı ve kaba kişi, yaşlı adamı tatlı sözlerle tavlama, mutluluğumu ve yaşantımı altüst etmek için yaşamımıza burnunu soktu...’(651)

20 Ağustos 1910: ‘At gezintisine çıktım ve bu toprak sahibi görüntüsü beni sıkıyor. Uzaklara kaçmayı ve saklanmayı düşünüyorum.

'Bugün evliliğimi ve bunda vahim bir yön olduğunu düşündüğümü anımsadım. Hiçbir zaman aşık olmadım. Ama evlenmekten de geri durmadım. [GG]'(737)

28 Ağustos 1910: 'L.N. insan bir hayvandır ama düşünen bir hayvan olduğu için usun içgüdünden daha güçlü olması gerekir yanıtını verdi ve şunları ekledi: Tinsel olarak esinlenmesi ve insan neslinin sürekliliğini düşünmemesi, bunu görev bilmemesi gerekir. İnsanın hayvandan farkı da budur. Eğer L.N. bir keşiş, kendini dine adanmış bir kişi olsaydı ve de bekar olsaydı, bu dedikleri çok yerinde olurdu. Ama gerçek şu ki, kocamın istek ve iradesiyle ben onaltı kez gebe kaldım ve onüç çocuk doğurdum.'(674)

KURUMLAR: EĞİTİM HAKKINDA

23 Kasım-1 Aralık 1853: *'Bir askeri sınıfın varolması için disiplin gerekli ve disiplinin varlığı için de eğitim gerekli. Eğitim insanları küçük tehditler yoluyla mekanik olarak itaat eder hale getirme aracıdır. Bunun sonucu olarak eğitim alışkanlığının ürettiği itaati, en zalimce cezalar bile sağlayamaz.'*(113)

6 Mart 1905, Yasnaya Polyana: *'Tarih. Tarihle, hiçbir şey yapmamış çeşitli krallar, imparatorlar, diktatörler ve komutanların kötü yaşamlarının anlatılması yani hakikatin saptırılması anlaşılıyor.'*(597)

PARA, MALVARLIĞI (MÜLKİYET) HAKKINDA

11 Aralık 1852: *'Para ya da aptalca bir yazınsal ünün (şan) ne yararı var? İnanç ve coşkuyla iyi ve yararlı bir şeyler yazmak daha iyi değil mi?'*(92)

1881: *'Asıl arzum her şeyi başkalarına dağıtmak ve kendi kendime yetmek. Yani ihtiyaçlarımı mümkün olduğu kadar sınırlamak ve aldığımdan çok vermek... Bütün gücümü bu amaca yönlendirmek ve bunu yaşamımın maksadı ve neşesi olarak görme (...) Yaşama, yeme içme ve giyinme gayet sade. Yapay olan her şeyi –piyano, mobilya, arabalar, arabalar- sat ya da birilerine ver. Yalnızca herkesle paylaşılabilecek bilim ve sanat üzerinde çalış. Validen sokaktaki dilenciye kadar*

herkese aynı şekilde davran. Tek amaç mutluluk –kendinin ve ailenin mutluluğu... Bu mutluluğun çok az şeyle yetinmek ve başkalarına iyilik etmekten oluştuğunu bil.’(277)

9 Mart 1887: ‘Bugün benim yanımda, üçüncü kişilerden söz ederek ama kasıtlı olarak, para ve mülkün kötülüklerini açıkladı ve benim her şeyi çocuklarım için saklamak isteğime anıştırmada bulundu.’(132)

26 Şubat 1889, Moskova: ‘Sözleşmeler ve mülkiyet bir yalan. Ama bunlardan nasıl kaçabiliriz ki?’(324)

18 Mart 1890, Yasnaya Polyana: ‘Sonya geldi ve yeni eserlerin satışından söz etmeye başladı ve ben kızdım. Utanıyorum.’(369)

2 Haziran 1891, Yasnaya Polyana: ‘Sonya yüzünden çok sıkılıyorum. Bütün kaygısı para ve mal; beni anlamada tam manasıyla başarısız.’(405)

14 Temmuz 1891, Yasnaya Polyana: ‘Sonya anlamıyor ve çocuklar da anlamıyor. Kitaplardan elde edilen ve onlar tarafından harcanan her ruble bir utanç ve bana ıstırap veriyor. Utancı bir yana bırakın; peki ama neden hakikatin yayılmasının etkisini azaltalım? Kaçınılmaz olarak böyle olacak. Ve hakikat işini bensiz görecek.’(408)

19 Eylül 1891: ‘Gözyaşlarım onu şaşırttı. Kitaplarında çok güçlü olarak belirttiği, insan ruhunu anlama yeteneğinin küçük bir izi kendisinde kalmışsa eğer, benim kederimi ve o anda duyduğum umutsuzluğun derecesini anlayacaktır.

“Sana acıyorum, ne denli acı çektiğini görüyor ve sana nasıl yardımcı olabileceğimi bilmiyorum,” dedi. –“Ben, bir neden olmadan bir aileyi ikiye bölmenin ahlaka aykırı olduğunu biliyor ve bunu o şekilde değerlendiriyorum (...) Ayın 16’sında, L. ile, Tümyapıtların XII. Ve XIII. Ciltleriyle ilgili haklarından vazgeçtiğine dair, gazetelere gönderdiği mektup konusunu görüştük. Bunların tümü aynı duygudan kaynaklanıyor: öğünme, durmadan nükseden ünlü olma isteği ve olabildiğince kendinden söz ettirme gereksinmesi. Hiçkimse bana bunun aksini kanıtlayamaz (...) “Sakin kendimden söz ettirmek için böyle davrandığımı sanmamamı rica ederim; sadece gönül rahatlığıyla yaşayamayacağım için yapıyorum,”dedi.

‘Gerçekten bunu, aklıktan kırılanları düşündüğü için içi kan ağlayarak yapsaydı, onun önünde diz çöker ve ona her şeyi verirdim.’(230)

22 aralık 1893: ‘Kahramanca bir şeyler yapmak istiyorum. Yaşamımın geri kalan kısmını Tanrı’nın hizmetine adanmak istiyorum. Ama O beni istemiyor. Ya da benim istediğim yola gitmemi istemiyor. Ve yakınıp duruyorum. Bu lüks. Bu kitapların satışı. Bu ahlaki bir pislik. Bunlar bahane. Asıl melankolimi yenemiyorum. Yapmak istediğim asıl husus, ıstırap çekmek. İçimi yakan hakikatı haykırmak istiyorum.’(427)

19 Haziran 1897: ‘İçimden ağlamak geldi ve isteğime aykırı da olsa, malikaneyi yönetmeye zorlandığım ve başka bir deyimle ormanlarımızı korumak ve bunun için de acınacak durumdaki köylüleri cezalandırmak zorunda olduğum için (kime olduğunu kesin olarak bilmiyorum) kızıyordum. Bir malikane yönetmeyi hiçbir zaman ne istedim ne de öğrendim, bu iş, yaşantımız için sürekli halkla savaşmayı gerektiriyordu. Ben ise savaşa, hiç de elverişli ve yetenekli değildim.’(281)

27 Nisan 1898, Grinyovka: ‘Para alemi, yani paranın herhangi bir şekilde kullanımı bir günah.’(519)

23 Temmuz 1909: ‘Arazilerimi dağıtmaya karar verdim. Dün İvan Vasileviç’le görüştüm. Bu rezil, bu günahkar mallardan kurtulmak ne güç. Yardım et, yardım et, pardım et!’(676)

SAVAŞ, ASKERLİK HAKKINDA

6 Ocak 1853, Grozni: 'Savaş öylesine adaletsiz ve kötü bir olay ki; savaşanlar içlerindeki vicdanın sesini boğmaya çalışıyorlar. Ben doğru mu yapıyorum. Ah Tanrım! Bana doğru yolu göster ve eğer hata yapıyorsam affet!' (94)

30 Nisan 1889, Moskova: 'Geri dönerken bir başçavuşun "yasak" dediğini duydum. Ne kadar korkunç bir söz! Çünkü burada Tanrı'nın kelimini değil, anlamsız derecede zalim ve saçma askeri kuralları ifade ediyor.' (334)

13 Eylül 1890, Yasnaya Polyana: 'Birisinin emriyle birbirlerini öldürebilecek düzeyde olan insanlar merhamete değmez; akli başında insanlar merhamet edemez. Bu bir teselli.' (386)

28 Ocak 1904, Yasnaya Polyana: 'Savaşa ilişkin olarak ne yapmalıyız? Din hariç mevcut olan hiçbir şeyin kötülüğe çare olamayacağını en iyi ve en açık göstergesi bu olaydır.' (581)

4 Haziran 1904, Yasnaya Polyana: '(2) Savaş despotizmin ürünüdür. Eğer despotizm olmasa, savaş olmazdı. Kavgalar olabilirdi, ama savaş olmazdı. Savaş despotizm üretir ve savaş despotizmi destekler.

'Savaşa karşı mücadele etmek isteyenler, yalnızca despotizme karşı mücadele etmelidir.' (585)

8 Ağustos 1904: 'Bir sopayla karınca yuvası altüst edilirse karıncalar ölür, yumurtalarını ve tozları başka yerlere götürürler ama, ne sopayı, ne eli ve ne de yuvalarının yıkılmasına neden olan insanı görmezler. Bunun gibi biz de, savaş denilen suçu işleyen gücü görmüyoruz.' (574)

14 Temmuz 1909: 'Eğer askerleri alır ve onlara öldürmeyi öğretirsek, barış lehine söyleyebileceğimiz her şeyi çürütürüz.' (674)

ÜN HAKKINDA

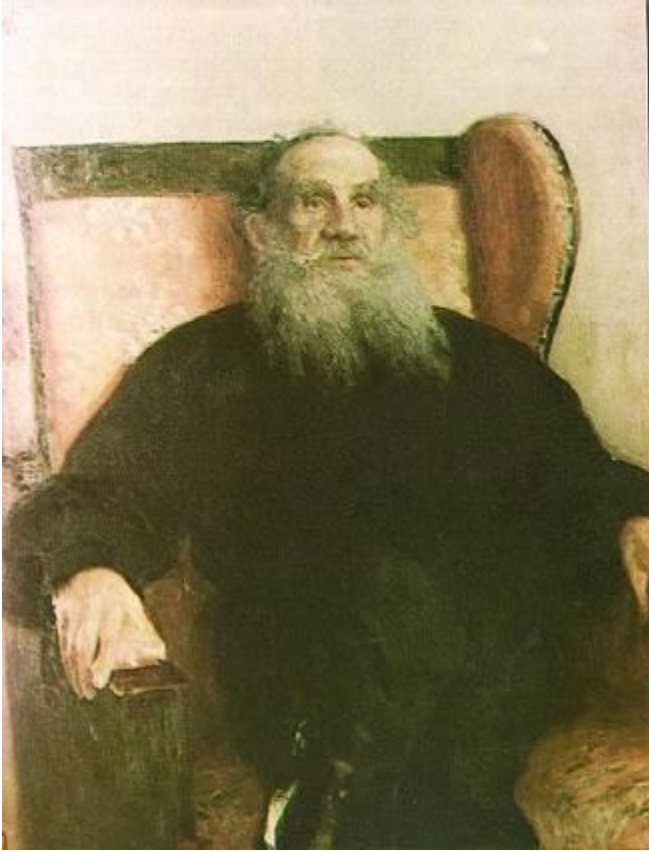
11 Aralık 1852: 'Para ya da aptalca bir yazınsal ünün (şan) ne yararı var? İnanç ve coşkuyla iyi ve yararlı bir şeyler yazmak daha iyi değil mi?' (92)

7 Temmuz 1854: 'Dürüstüm; yani iyiliği severim ve iyiliği sevmek huyum haline geldi... Ama iyilikten daha fazla sevdiğim şeyler vardır; örneğin şan ve şöhret. O kadar hırslıyım ve bu duygum o kadar az tatmin edildi ki; eğer şan ve şöhretle erdem arasında bir tercih yapmam gerekse, sanırım genellikle ilkinin seçerdim. Evet alçakgönüllü değilim ve bu yüzden içimden gururlu olsam da, toplum içinde utangaç ve çekingenim.' (124)

17 Eylül 1855: 'Ben tatlısu yazarı olamam ve boş şeyler, fikirsiz ve her şeyden önce amaçsız eserler yazamam (...) Edebiyat benim esas ve tek mesleğim; bütün diğer eğilimler ve uğraşılarımın önünde yer alıyor. Amacım edebi bir ün kazanmak. Ve eserlerimle yapabileceğim iyilik. Yarın Karalez'e gideceğim ve terhisimi isteyeceğim. Sabahleyin ise **Gençlik**'e devam edeceğim.' (149)

19 Ağustos 1887: 'L.'nin ünü ve yeni fikirleri adına katlanılan bir tutsaklık bu.' (140)

26 Haziran 1899, Yasnaya Polyana: 'Askeri sınıf hiçbir yararı olmayan bir kalıntıdan –bir kör bağırsaktan- ibaret.' (533)

AHLAK HAKKINDA

Mart-Mayıs 1851: 'Kötülük kaynağı her insanın ruhundadır.' (48)

29 Haziran 1852: 'Vicdan bizim en iyi ve en emin rehberimizdir. Peki vicdanın sesini diğer seslerden ayırt edecek işaretler nerede? Kibirin sesi de aynı güçte çıkıyor.' (83)

26 Ekim 1853: 'İyiliğin nedenlerine bakmak kötülüğün nedenlerini aramaktan daha doğal ve asildir.' (106)

7 Temmuz 1854: 'Dürüstüm; yani iyiliği severim ve iyiliği sevmek huyum haline geldi... Ama iyilikten daha fazla sevdiğim şeyler vardır; örneğin şan ve şöhret. O kadar hırslıyım ve bu duygum o kadar az tatmin edildi ki; eğer şan ve şöhretle erdem arasında bir tercih yapmam gerekse, sanırım genellikle ilkinini seçerdim. Evet alçakgönüllü değilim ve bu yüzden içimden gururlu olsam da, toplum içinde utangaç ve çekingenim.' (124)

17 Eylül 1855: 'Ben tatlısu yazarı olamam ve boş şeyler, fikirsiz ve her şeyden önce amaçsız eserler yazamam (...) Edebiyat benim esas ve tek mesleğim; bütün diğer eğilimler ve uğraşılarımın önünde yer alıyor. Amacım edebi bir ün kazanmak. Ve eserlerimle yapabileceğim iyilik. Yarın Karalez'e gideceğim ve terhisimi isteyeceğim. Sabahleyin ise **Gençlik**'e devam edeceğim.' (149)

4 Ocak 1857: 'Turgenyev'e bir mektup yazdım. Sonra sofada oturdum ve nedensizce, ama mutluluk dolu şiirsel gözyaşları içinde ağladım. Ahlaki ilerlememim hızından sarhoş oldum.' (184)

3 Mart 1863: 'Sözde özveri ve erdem, yalnızca kişinin ölesiye eğilim duymaya başladığı tatmin yollarıdır. İdeali uyumdur. Bunu yalnızca sanat hissettirir. Ve

yalnızca gerçek şu sloganı benimser: dünyada suçlu insan yoktur. Mutlu olan haklıdır! Özveride bulunan kimise diğerlerinden daha kör ve daha zalimdir.'(249)

1881: *'Asıl arzum her şeyi başkalarına dağıtmak ve kendi kendime yetmek. Yani ihtiyaçlarımı mümkün olduğu kadar sınırlamak ve aldığımdan çok vermek. Bütün gücümü bu amaca yönlendirmek ve bunu yaşamımın maksadı ve neşesi olarak görme (...) Yaşama, yeme içme ve giyinme gayet sade. Yapay olan her şeyi –piyano, mobilya, arabalar, arabalar- sat ya da birilerine ver. Yalnızca herkesle paylaşılabilir bilim ve sanat üzerinde çalış. Validen sokaktaki dilenciye kadar herkese aynı şekilde davran. Tek amaç mutluluk –kendinin ve ailenin mutluluğu. Bu mutluluğun çok az şeyle yetinmek ve başkalarına iyilik etmekten oluştuğunu bil.'*(277)

4 Haziran 1884: *'Seryoja'ya, bütün insanların kendi sorumluluklarını taşımaları gerektiğini ve onun bütün argümanlarının, tıpkı diğer birçok insanın argümanları gibi, muğlak ve kaçamaklı olduğunu söyledim. "Bашkaları taşıdığında ben de taşıyım." (...) Yani sorumluluğunu üstlenmemek için her şeyi söylüyordu. Sonra dedi ki, "bu sorumluluğu üstlenen kimseyi görmüyorum." Bu arada benim de sorumluluğu üstlenmediğimi, yalnızca konuştuğumu söyledi. Bu beni çok incitti. O da tıpkı annesi gibi kötü niyetli ve duygusuz. Çok incindim. Hemen oradan ayrılıp uzaklara gitmek istedim. Ama bu bir zayıflık; çünkü başkalarına bir şey kanıtlamak için değil, Tanrı'nın rızasını kazanmak için çaba göstermeliyim. Kendin için en iyi bildiğini yap ve hiçbir şeyi kanıtlamaya çalışma. Ama böyle sözler beni derinden yaralıyor. Elbette eğer yaralıysa bu benim hatam. Mücadele ediyorum; içimdeki yangını söndürmeye çalışıyorum (...) Sonra gittim ve akşamın geç saatlerine kadar çizme diktim. Sigara içmedim. Etrafımdaki aynı parazit yaşam olanca hızıyla sürüyor.'*(296)

26 Şubat 1889, Moskova: *'Sosyal sistemde siyasal bir değişiklik yapılamaz. Tek değişiklik, kadınlar ve erkeklerde gerçekleştirilecek ahlak değişimidir.'*(325)

15 Eylül 1889, Yasnaya Polyana: *'Çalışmayı –sıkı çalışmayı- bir erdem olarak gören dünyamız ne büyük bir aldanış içinde! Halbuki sıkı çalışma bir erdem değil, kötülüktür. İsa sıkı çalışmadı. Bunun açıklanması gerekir.'*(350)

11 Ekim 1889, Yasnaya Polyana: *'Soru şuydu: Kişi büyük ve çok muhtemel bir hayır uğruna, küçük ama kesin bir kötülüğü yapabilir mi? Hayır!'*(351)

13 Eylül 1890, Yasnaya Polyana: *'Birisinin emriyle birbirlerini öldürebilecek düzeyde olan insanlar merhamete değmez; akli başında insanlar merhamet edemez. Bu bir teselli.'*(386)

21 Ağustos 1892, Yasnaya Polyana: *'Müzik hakkında konuştuk. Yine müziğin yemek yemeden biraz daha üstün bir zevk olduğunu söyledim. Müziği gücendirmek istemiyorum; ama durumun berraklaşmasını istiyorum. Ve insanların muğlak ve şüpheli bir biçimde konuşmasını; yani müziğin bir şekilde ruhu yücelttiğini söylemesini hazmedemiyorum. Buradaki husus, müziğin bir ahlak meselesi olmadığıdır. Ve yemek yemeden daha ahlaksız bir şey de değil. Yansız, ama ahlaklı değil. Bu konuda direniyorum. Ve eğer müzik bir ahlak meselesi değilse, kişinin ona yaklaşımı oldukça farklı olacaktır.'*(417)

1 Ekim 1892, Yasnaya Polyana: *'Yaşamın maksadının insanlara ve hatta Tanrıya hizmet kadar neslimizin devamı, bize benzer insanların üretilmesi olduğunu düşünme ve söyleme ne kadar korkunç bir şey. Bize benzer insanların üretilmesi. Neden? İnsanlara hizmet etmek için. Peki insanlara hizmet etmek için ne yapacaklar? Tanrı yapmak istediğini zaten bize ihtiyaç duymaksızın yapabilir. Tanrı'nın hiçbir şeye ihtiyacı olamaz. Eğer bizi kendisine hizmet etmeye çağırıyorsa, bu yalnızca bizim iyiliğimiz içindir. Yaşamın iyilik ve mutluluktan başka bir maksadı olamaz (...) Güzellik, mutluluk –iyilikten bağımsız, sadece mutluluk yalnızca iğrençtir. Bunu keşfettim ve terk ettim. Güzelliksiz iyilik de acı vericidir.'*(418)

28 Mayıs 1896, Yasnaya polyana: '(1) Ne kadar çok insanın kötülükte çözülemez bir sorun gördüğünü görmek şaşırtıcı. Ben hiçbir zaman kötülükte bir sorun görmüyorum. Kötülük olarak adlandırdığımız olayın, henüz etkilerini bizim görmediğimiz iyilik olduğu konusunda kanaatim gayet berrak.'(486)

1 Ocak 1900, Moskova: 'Erişkinliğimi, özellikle ilk ve sonraki gençlik dönemimi anımsadım. Bana hiçbir ahlak kuralı aşılanmamıştı-hiç. Etrafımdaki yetişkinler kendilerine güven içinde sigara içiyorlar, içki içiyorlar ve (özellikle sonraki gençlik döneminde) ahlaksızca bir yaşam sürüyor, insanları dövüyor, onlardan güç işler istiyorlardı. İstemedenden birçok kötü şey yaptım –ben yalnızca büyükleri taklit ediyordum.'(538)

15 Aralık 1900, Moskova: 'Benim için çok önemli ve değerli bir düşünce: İnsanlar genellikle ahlakın, tıpkı bir çiçek gibi, kültürden beslendiğini düşünür. Halbuki durum tam tersinedir. Kültür ancak din olmadığından ve dolayısıyla ahlak olmadığından gelişir. (Yunan, Roma, Moskova.) Tıpkı gür bir ağaç gibi. Cahil bahçıvan bol bol dalı olmasından dolayı ondan çok fazla meyva bekler. Halbuki meyvesi olmadığı ve olmayacağı için birçok mükemmel dalı vardır. Ya da kısır bir inek gibi.'(550)

19 Ocak 1901, Moskova: 'En iyi insan; temelde kendi düşünceleri ve başka insanların duygularıyla yaşayandır. En kötü insan ise başkalarının düşünceleri ve kendi duygularıyla yaşayandır. İnsanlar arasındaki bütün farklılık; yaptıkları işlerin bu dört esası ve motifinin çeşitli kombinasyonlarından kaynaklanmaktadır.'(553)

8 Şubat 1901, Moskova: 'Eğer insanlara ölümsüz bir manevi özü öğretiyorsam; kişinin başkalarına karşı, onların kendisine karşı davranmasını isteyeceği tarzda davranması gerektiğini öğretiyorsam, baskı mı yapıyorum?'(554)

10 Ekim 1901, Gaspra: 'İnsanların yargılarında yaptıkları en yaygın ve ciddi hatalardan birisi; hoşlandıkları şeylerin iyi olduğunu düşünmeleridir.'(559)

24 Temmuz 1904, Yasnaya Polyana: 'İnsanların bilmediğini söylemek ve doğru yoldan saptıklarını bildirmek gerçekten de benim görevim. Bunu mümkün olduğu kadar kısa ve basit bir şekilde yapacağım.'(588)

17 Nisan 1906, Yasnaya Polyana: 'Makul, ahlaklı bir yaşam ancak herkes tarımla meşgul olduğunda mümkündür. Tanrı neyin en gerekli, neyin de az gerekli olduğunu gösterir. Makul bir yaşamın rehberidir. İnsanın toprakla teması olmak zorundadır.'(613)

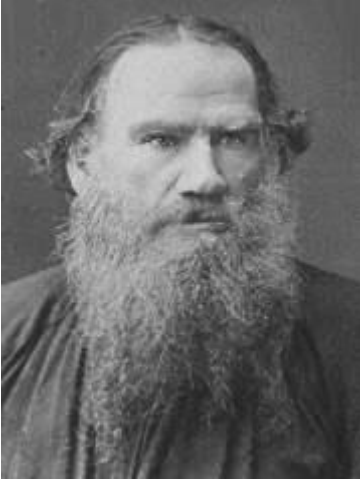
29 Aralık 1906, Yasnaya Polyana: 'İnsanlara onların iyiliği (sevmeye yönelik bir içsel çabayı tatmin etmek) için mi yoksa onlardan minnettarlık ve övgü görmek için hizmet ettiğini ayırt etmek güçtür.'(625)

17 Mart 1907, Yasnaya Polyana: 'Başkalarının sana yapmalarını istediklerini onlara yap.'(628)

20 Temmuz 1907, Yasnaya Polyana: '(15) Bir kimseye rastladığında, bir şakayla konuşmaya başlamak ne kadar kötü bir alışkanlıktır. Tanrı o kişinin içindedir ve Tanrı'yla şaka yapmamalıdır. Bir kişiye rastladığında, onunla daima bütün ciddiyetinle konuş.'(630)

15 Kasım 1908, Yasnaya Polyana: 'Bir adam adam gibi davranmalıdır. Ve adam için ilk ve en doğal olan tevazudur, mütevazı olmayı dilemektir.'(647)

Tolstoy'u yaşamı boyu kıvrandıracak kuşku virüsü için örnek. O kendinden emin görüldüğü anlarda bile dilemma (ikilem) içinde oldu. Yaşamının son saniyeleri bile.

YALAN HAKKINDA

19,20,21,22 Kasım 1853: 'Benim başlıca ve en rahatsız edici kötü yanlarımdan birisi yalan söylemek. Motifi genellikle övünmek- kendini göstermek arzusu.'(111)

17 Aralık 1853: 'Yalnızca doğrudan yalan söylememek yeterli değil; aynı zamanda kişi dolaylı olarak da yani sessiz kalarak da yalan söylememelidir.'(114)

26 Şubat 1889, Moskova: 'Sözleşmeler ve mülkiyet bir yalan. Ama bunlardan nasıl kaçabiliriz ki?'(324)

DÜNYA GÖRÜŞÜ HAKKINDA

28 Şubat 1852: 'Güvenilebilecek tek şey gerçekten yaşanmış olanlardır.' (65)

25 Ocak 1863: 'Yaşamdaki ve bütün insan ilişkilerindeki her şeyin temeli çalışmaktır.'(248)

23 Mart 1884: 'Ata binmek sıkıcı. Aptalca ve gereksiz. Akşam yemeğinden sonra karımla konuşmaya çalıştım. İmkansız. Bu beni üzen tek şey. Tek diken ve canımı yakan bir diken. Ayakkabıcıya gittim. İnsanın ruhu sıkılınca yapması gereken tek şey, bir işçinin evine gitmek; gider gitmez insanın ruhu açılıyor. Saat 10'a kadar ayakkabı diktim. Tekrar karımla konuşmaya çalıştım, ancak yine kinliydi –aşktan yoksun...' (283)

27 Mayıs 1884: 'Pavlus'un, Augustine'in, Luther'in ve Radstock'un tövbe öğretilerinin –kişinin kendi acziyetinin farkına varması ve mücadeleden vazgeçmesi – ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Mücadele –yani kişinin kendi gücüne güvenmesi- bu gücü azaltıyor.'(294)

25 Ekim 1886: 'Bana ihtiyacı kalmadığını belli etti ve işte gene yararsız bir eşya gibi atıldım (...) Ara sıra kendi kendime, hiçbir suç işlemediğim halde, neden L., sürekli olarak suçlu durumuna sokuyor diye sorarım? Öyle sanıyorum ki, benim rahat yaşamamı değil, yoksulluk, hastalık ve mutsuzluklar görüntüsü karşısında acı çekmemi, bu kötü şeyler yoksa da onları aramamı istiyor. Çocuklardan da aynı şeyi istiyor. Buna ne gerek var? Sağlıklı bir insanın hastaneye gidip, hastaların acı çekmelerini seyretmesi, iniltilerini dinlemesi gerekli ve yararlı mı? İnsan, yaşantısı içinde bir hasta ile karşılaşırsa, ona acıması ve yardımda bulunması gerekir ama durup dururken neden arasın?'(126)

30 Ekim 1886: ‘Bu olaydan sonra da, L.nin zorla kabul ettirmek istediği: “Herkes herkesi sevmeli,” formülünün uygulanıp uygulanmayacağını, kendi kendime sordum, örneğin, köyde eşyasını çalmadığı kimse kalmayan, iğrenç bir hastalığı olan ve üstelik korkunç derecede antipatik olan şu hırsız Ganya’yı sevmeli mi?’ (128)

6 Mart 1887: ‘Tüm dünya adına, tüm dünyaya adanmış bir sevgi adına, dünyadan el etek çekmekte, benim görüşüme göre, aklın kabul etmeyeceği ve adaletsiz bir şeyler var. Bana göre, Tanrı tarafından verilen ve hiç kimsenin geri çevirmeye hakkı olmayan ve eleştiri kabul etmeyen görevler vardır. Bu görevler, tinsel yaşamı engellemediği gibi, ona katkıda da bulunur.’(131)

7 Aralık 1888: ‘Tek yararlı ve gerekli olan şey; bir kimseye iyi yaşamasını öğretmek. Peki bunu nasıl yapacağız? Tek yolu, kişinin kendisinin iyi yaşaması...’(315)

5 Ocak 1889, Moskova: ‘Zverev’in çılgınlığı korkutucu. Homo homini lupus (insan insanın kurdudur); Tanrı yok, ahlak ilkeleri yok, yalnızca değişim var. Korkunç ikiyüzlüler, kitap kurtları ve bu yönleriyle zararlılar.’(319)

20 Mayıs 1889, Yasnaya Polyana: ‘Evet sanatın saygı görebilmesi için mutlaka iyiyi öne çıkarması gerekir. Neyin iyi olduğunu bilmek için de kişinin mutlaka bir dünya görüşüne, bir inanca sahip olması gerekir. İyilik gerçek sanatın işaretidir.’(336)

1 Temmuz 1889, Yasnaya Polyana: ‘Eğer Tanrı’ya hizmet edeceksek, o zaman lüksü ve medeniyeti terk etmeli, onu yarın bütün insanlar için eşit olarak yeniden inşa etmeye hazır olmalıyız.’(341)

14 Temmuz 1891, Yasnaya Polyana: ‘Sonya anlamıyor ve çocuklar da anlamıyor. Kitaplardan elde edilen ve onlar tarafından harcanan her ruble bir utanç ve bana ıstırap veriyor. Utencü bir yana bırakın; peki ama neden hakikatin yayılmasının etkisini azaltalım? Kaçınılmaz olarak böyle olacak. Ve hakikat işini bensiz görecektir.’(408)

1 Ekim 1892, Yasnaya Polyana: ‘Yaşamın maksadının insanlara ve hatta Tanrıya hizmet kadar neslimizin devamı, bize benzer insanların üretilmesi olduğunu düşünme ve söyleme ne kadar korkunç bir şey. Bize benzer insanların üretilmesi. Neden? İnsanlara hizmet etmek için. Peki insanlara hizmet etmek için ne yapacaklar? Tanrı yapmak istediğini zaten bize ihtiyaç duymaksızın yapabilir. Tanrı’nın hiçbir şeye ihtiyacı olamaz. Eğer bizi kendisine hizmet etmeye çağırıyorsa, bu yalnızca bizim iyiliğimiz içindir. Yaşamın iyilik ve mutluluktan başka bir maksadı olamaz (...) Güzellik, mutluluk –iyilikten bağımsız, sadece mutluluk yalnızca iğrençtir. Bunu keşfettim ve terk ettim. Güzelliksiz iyilik de acı vericidir.’(418)

5 Mayıs 1893, Yasnaya Polyana: ‘Ama birçok açıdan, özellikle de dünyanın kötülüklerinde rol almama kararım açısından, çok daha azimli bir hale geldim (...) Genel ifadeyle ülkemizde Hristiyanlık’la dinsizlik arasında bir mücadele başladığını, patlak verdiğini görüyorum. Bunu bilmek ve buna hazır olmak gerek.’(420)

4 Temmuz 1895, Yasnaya Polyana: ‘Sevgi ancak nesnesi çekici olmadığında gerçektir.’(470)

28 Mayıs 1896, Yasnaya Polyana: ‘(1) Ne kadar çok insanın kötülükte çözülemez bir sorun gördüğünü görmek şaşırtıcı. Ben hiçbir zaman kötülükte bir sorun görmüyorum. Kötülük olarak adlandırdığımız olayın, henüz etkilerini bizim görmediğimiz iyilik olduğu konusunda kanaatim gayet berrak.’(486)

26 Ekim 1896, Yasnaya Polyana: ‘Hakikat iyidir ... Güzellik de iyidir; ama iyinin güzel olduğu (genellikle güzel değildir) ya da doğru olduğu (daima doğrudur) söylenmemelidir.

'Yalnızca bir iyi –iyi ve kötü- vardır; ama hakikat ve güzellik belli nesnelerin iyi sıfatlarıdır.'(491)

29 Temmuz 1897: 'Bu zihinsel yıkıcılıktan, bu yadsımadan, gerçeği değil de –ki bu iyi bir şey olurdu- insanlığın henüz duymadığı, yazılmamış, şaşırtıcı ve olağanüstü şeylerin aranmasından bıktım. Usanç verici bir şey bu... Acı çeken insanların, kendileri için gerçeği aramaları, saygın ve güzel bir şey, ama bu, başkalarını şaşırtmak için yapıldığında son derece gereksiz. Herkes gerçeği kendisi için aramalı...' (305)

14 Ekim 1897, Yasnaya Polyana: 'Bizler yeryüzünün yaşamını bilmiyoruz ve onun için de onu ölü kabul ediyoruz.'(507)

11 Aralık 1897, Moskova: 'Hiristiyan olmayan bütün insanlar gibi zihinsel olarak hasta...' (512)

20 Şubat 1898: 'L.N. iki mujiği kabul etti onlarla konuşuyor, onlarla ne konuşabilir ki...' (383)

21 Mart 1898, Moskova: 'Yalnızca bir araç vardır: İnsanların düşüncelerinde dini bir değişim.'(518)

28 Eylül 1899, Yasnaya Polyana: 'Bir çiçek kopardım ve fırlatıp attım. Onlardan o kadar çok var ki buna üzülmedim. Canlıların taklit edilemez güzelliğinin değerini bilmiyoruz ve acımaksızın yok ediyoruz. Yalnızca bitkileri değil, hayvanları ve insanları da... Zira onlardan çok var. Kültür, medeniyet, bu güzel şeylerin ve onların yerine gelenlerin yok edilmesinden başka bir şey değil. Peki ne ile? Meyhane ile, tiyatro ile...' (534)

7 Eylül 1900, Yasnaya Polyana: 'İleri bakmak ve zihninizde geleceği düşünerek çalışmak kötülüğün kaynağıdır. Ama aynı zamanda yaşam için böyle bir bakış gereklidir.'(544)

22 Eylül 1900, Yasnaya Polyana: 'Bana öyle geliyor ki, bir kritik cinsel yaş olması ve o yaşta çok şeye karar verilmesi gibi, bir de kritik manevi yaş var –yaklaşık elli yaş. Bu yaşta kişi yaşam hakkında ciddi olarak düşünmeye başlar ve yaşamın anlamı sorununu çözmeye çalışır. Genellikle bu anda verilen karardan dönülemez. Verilen bu kararın yanlış olması kötü bir şeydir.'(545)

19 Ocak 1901, Moskova: 'En iyi insan; temelde kendi düşünceleri ve başka insanların duygularıyla yaşayandır. En kötü insan ise başkalarının düşünceleri ve kendi duygularıyla yaşayandır. İnsanlar arasındaki bütün farklılık; yaptıkları işlerin bu dört esası ve motifinin çeşitli kombinasyonlarından kaynaklanmaktadır.'(553)

8 Şubat 1901, Moskova: 'Eğer insanlara ölümsüz bir manevi özü öğretiyorsam; kişinin başkalarına karşı, onların kendisine karşı davranmasını isteyeceği tarzda davranması gerektiğini öğretiyorsam, baskı mı yapıyorum?'(554)

10 Ekim 1901, Gaspra: 'İnsanların yargılarında yaptıkları en yaygın ve ciddi hatalardan birisi; hoşlandıkları şeylerin iyi olduğunu düşünmeleridir.'(559)

10 Nisan 1902, Gaspra: 'Geçmişte dinsizler toplumun düşmanları idi; şimdi ise liderleri oldular.'(563)

29 Nisan 1903: 'Kendimize, emeğe ihtiyacı azaltan bu icadın mutluluğumuzu arttırıp arttırmadığını, güzelliği yok edip etmediğini sormuyoruz.'(573)

13 Haziran 1904, Yasnaya Polyana: 'Yoksulluktan hoşlanmıyorum; özellikle de diğer insanların yoksulluğundan hoşlanmam imkansız. Ama zenginliği getiren şeyden daha fazla nefret ediyorum: toprak sahipliği, bankalar ve faiz. Kötülük beni öylesine tuzağına düşürdü ki, bütün yoksulluk sıkıntılarını gözlerimin önünde görebiliyorum; ama insanları kendisinden kurtaracağım adaletsizlikleri göremiyorum. Bütün bu adaletsizlikler gizli ve hepsi de çoğunluk tarafından onaylanıyor. Eğer soru doğrudan

sorulsa, beni ne kadar incitirse incitsin, yoksulluğun lehinde olduğumu söyledim.’(585)

18 Temmuz 1904, Yasnaya Polyana: ‘Aylaklık korkunç bir felakettir. İnsanlar çalışmak üzere yaratıldılar; ama kendileri için köleler yarattılar ve kendilerini ağır işlerden kurtardılar. Şimdi ise ıstırap çekiyorlar; hem de yalnızca aylakça konuşmalar ve sıkıntıdan değil, aynı zamanda kasların ve kalbin dumura uğramasından, sıkı çalışma alışkanlığını kaybetmekten, sakarlıktan, korkaklıktan, cesaretsizlikten ve hastalıktan da ıstırap çekiyorlar.’(588)

24 Temmuz 1904, Yasnaya Polyana: ‘İnsanların bilmediğini söylemek ve doğru yoldan saptıklarını bildirmek gerçekten de benim görevim. Bunu mümkün olduğu kadar kısa ve basit bir şekilde yapacağım.’(588)

29 Ocak 1905, Yasnaya Polyana: ‘Ve neşenin kutsal niteliğini açıkça hissettim. Neşe ve mutluluk –bunlar Tanrı’nın iradesinin yerine getirilmesi araçlarından birisidir.’(596)

6 Haziran 1905, Yasnaya Polyana: ‘Rousseau’ya çok şey borçluyum ve onu seviyorum; ama aramızda büyük bir fark var. Bu fark; ben yarı Hiristiyan medeniyeti reddederken, o her türlü medeniyeti reddediyor. İnsanların medeniyet olarak adlandırdığı şey insanlığın gelişimidir. Gelişim gereklidir ve hiç kimse gelişimin iyi ya da kötü olduğundan söz edemez. Vardır ve yaşam ondan oluşur. Bir ağacın gelişimiyle aynıdır. Ama dallar veya dalların geliştirdiği yaşam gücü, eğer büyümenin gücünü emerlerse kötü ve zararlıdır. Yarı medeniyetimizle ilgili durum budur.’(600)

18 Şubat 1906, Yasnaya Polyana: ‘Aksine ileri yaşta yaşamı hem kendisi hem de başkaları için yaşamak çok değerli ve gereklidir. Yaşamın değeri ölümle ters orantılıdır. Eğer yaşlıların kendileri ve yakınları bunu anlayabilirlerse çok iyi olur.’(610)

17 Nisan 1906, Yasnaya Polyana: ‘Makul, ahlaklı bir yaşam ancak herkes tarımla meşgul olduğunda mümkündür. Tanrı neyin en gerekli, neyin de az gerekli olduğunu gösterir. Makul bir yaşamın rehberidir. İnsanın toprakla teması olmak zorundadır.’(613)

24 Ağustos 1906, Yasnaya Polyana: ‘Anarşistler arasında sayılıyorum; ama ben bir anarşist değilim, Hiristiyanım. Benim anarşizmim yalnızca Hiristiyanlığın insan ilişkilerine uygulanmasından ibaret. Aynısı anti militarizm, komünizm ve vejeteryanlık için de geçerli.’(617)

24 Eylül 1906: ‘Yazmaktan çok daha değerli ve önemli olan konu yaşamaktır – insanlarla doğrudan ilişki kurmaktır. Bu durumda insanlar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilirsiniz, başarı ya da başarısızlığı görebilirsiniz; hatalarınızı görebilir ve düzeltebilirsiniz. Ama yazarken hiçbir şeyi bilmiyorsunuz. İnsanlar üzerinde bir etkiniz olabilir ya da olmayabilir. Belki de sizi anlamadılar, belki yanlış bir şey söylediniz. Bunların hiçbirini bilemezsiniz.’(618)

9 Kasım 1906, Yasnaya Polyana: ‘Ancak kendisini hür hisseden kimse başkalarına tabi olabilir. İstedğini yapabilen kimse kendisini hür hisseder; halbuki her istediğini yapan kimse her şeyin kölesidir. Hür olan tek kişi, kendisini Tanrı’nın kulu olarak gören ve ancak Tanrı’nın istediğini yapan kimsedir ve bu yaptığını hiç kimse ve hiçbir şey önleyemez (Hayırlı işler) (...) Aslında fikirleri değiştirmemek utanç vericidir. Çünkü yaşamın anlamı kişinin kendisi ve dünyayı gittikçe daha iyi anlamasında yatar. Bu yüzden kanaatleri değiştirmemek utanç vericidir.’(620)

29 Aralık 1906, Yasnaya Polyana: ‘İnsanlara onların iyiliği (sevmeye yönelik bir içsel çabayı tatmin etmek) için mi yoksa onlardan minnettarlık ve övgü görmek için hizmet ettiğini ayırt etmek güçtür.’(625)

8 Ağustos 1907, Yasnaya Polyana: 'Zeka ancak tevazudan doğar. Aptallık ise aldatmadan. Mütevazı bir kimse zekası ne kadar mükemmel olursa olsun, hiçbir zaman ondan hoşnut olmaz –daima arayış içindedir. Kendine güvenen kimse ise, her şeyi bildiğini sanır ve daha derinlere inmeye çabalamaz.'(631)

7 Eylül 1907, Yasnaya Polyana: '(4) İnsanlara şunu söylemek istiyorum.

'Sevgili kardeşlerim! Niye kendinize ve diğer insanlara işkence ediyorsunuz? Niye insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye, insanların kendilerini değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışıyorsunuz? Bunu ne siz, ne de başkası yapabilir. Ama insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışmak, hem size hem de diğer insanlara zulümdür; sizin ve onların yaşamlarına zarar verir. Dünyadaki hiçbir insan diğer insanlarda reform yapmak için görevlendirilmedi ve bu yüzden hiç kimse bunu yapamaz. Herkesten yalnızca kendisinde reform yapması ve kendisini iyileştirmesi beklenmektedir. Herkes bunu yapabilir ve yapmalıdır.'(632)

4 Şubat 1909, Yasnaya Polyana: 'Başka insanlarla seni ilgilendiren konularda konuşmayıp, onların ilgi duyduğu alanları tespit etmek ve eğer varsa o konuda konuşmak gerektiğini anladım.'(659)

10 Mart 1909, Yasnaya Polyana: 'Çok büyüdüğümüz için sırtımızdaki kazak bütün dikiş yerlerinden patladı; ama onu çıkarıp atmaya, bize uyan birisiyle değiştirmeye cesaret edemiyoruz. Onun yerine, altın çağların aşkından neredeyse çıplak bir dille söz ediyoruz.'(662)

23 Ekim 1909: 'Entelektüel dünyamızdaki insanların dargörüşlülüğünün ana nedenlerinden birisi, çağdaşlığı yakalama çabaları; son zamanlarda neler yazıldığını öğrenme ya da en azından bu konuda bir fikir sahibi olma çabalarıdır. "Hiçbir şeyi kaçırmamalıyız." Halbuki her alanda kitap dağları yazılıyor. Ve iletişim kolaylığı nedeniyle bütün bunlara ulaşmak mümkün. Kişi hangi konuda konuşursa konuşsun, insanlar şöyle der: "Peki, Chelpanov, Kun, Breeding'i okudun mu? Eğer okumamışsan bu konuda konuşamazsın." Ve acele etmeli, onları okumalısın. Halbuki kitaplar dağ gibi. Ve bu acele, kişinin kafasını çağdaş, önemsiz ve karmaşık şeylerle doldurması yüzünden; ciddi, gerekli, gerçek bilgiyi alma imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bunun ne kadar aşikar bir hata olduğunu düşünebilirsiniz. Bizler binlerce yıl boyunca milyarlarca insan arasından sıyrılan en büyük düşünürlerin sonucuyuz. Ve bu en büyüklerin düşüncelerinin sonuçları zamanın eleğinde elenmektedir. Bütün sıradanlık elenip gider ve yalnızca orijinal, derin, gerekli olan kalır. Geriye kalanlar Vedalar, Zerdüş, Buda, Lao-Tzu, Konfüçyüs, Mani, İsa, Muhammed, Sokrat, Marcus Aurelius, Epictetos ve modernler: Rousseau, Pascal, Kant, Schopenhauer ve birçok diğerleri. Ve çağdaşlara yetişmeye çalışanlar bunlardan hiçbirini tanımıyor; ama yetişmeye çalışıp duruyor ve kafalarını çer çöple dolduruyorlar. Bunların hepsi eleğin altına geçecek ve hiçbirisi kalmayacak.'(691)

26 Haziran 1910: 'Arazi konusunda, ben Henry George'un ilkesini anlamıyorum, hepsi bu kadar; çocuklarımız varken topraklarımızı bağışlamak bence haksızlık. Din sorununa gelince, aramızda bir düşünce ayrılığı olamaz, çünkü ikimiz de Tanrıya inanıyoruz, iyiliğe ve Tanrı iradesine boyun eğmek gerektiğine de inanıyoruz. Savaştan ve ölüm cezası uygulanmasından, ikimiz de nefret ediyoruz. Yaşadığımız kırsal yaşantıyı seviyoruz. Ne o, ne de ben lükse düşkün değiliz... Tek anlaşmazlık noktamız, benim Çerkov'u sevmeyip L.N.(yi sevmem, onun ise beni sevmeyip Çerkov'u gözbebeği gibi sevmesi.'(595)

14 Temmuz 1910: 'Bu sabah bana verdiği mektubu (...) İyi ki bu mektubun birkaç kopyası var. Tanya'da da bir suret var:

“Ben beni sevdim ve soğukluk yaratarak bir sürü nedenlerin söndüremediği bu aşkla seni eskisi gibi seviyorum. Gerçek bir aşkın aldatıcı gösterilerini yok edebilen evlilik ilişkilerimizin kesilmesinden burada söz etmek istemiyorum. Bu soğukluğun nedenleri ilkin benim özdeksel yaşamdan ve onun uğraşı ve kaygılarından aşamalı olarak kopmamdan kaynaklanmaktadır. Ben özdeksel uğraşları sevmiyor, sen ise onlardan ayrılmak istemiyor ve ayrılamıyordun., tinsel ilke yoksunluğundan kaynaklanan bu durum beni bazı düşüncelere götürdü, bu da çok doğaldı ve bu konuda sana hiçbir sitemde bulunmuyorum. (...)

“Ne senin, ne benim sorumlu olmadığım kaçınılmaz ve esaslı üçüncü neden, yaşamın anlam ve amacını taban tabana zıt anlamamızdan oluşuyor. Yaşam anlayışımızda her şey tam anlamıyla karşıt: yaşam biçimimiz, insanlara karşı davranışımız, yaşantı olanaklarını değerlendirmemiz, benim bir günah, senin ise onsuz hiçbir şeyin olamayacağı koşul kabul ettiğin mal mülk... Yaşam biçimimizde, senden ayrılmamak için, benim için çok zor olan kurallara uydum: oysa sen bu durumu, düşüncelerine bir ödün verme olarak gördün ve sonuç olarak aramızdaki anlaşmazlık arttı.”(619)

27 Temmuz 1910: ‘Kötülüğe karşı direnmemek boş bir laftı ve böyle olması da beklenmeliydi.’(638)

28 Ağustos 1910: ‘L.N. insan bir hayvandır ama düşünen bir hayvan olduğu için usun içgüdünden daha güçlü olması gerekir yanıtını verdi ve şunları ekledi: Tinsel olarak esinlenmesi ve insan neslinin sürekliliğini düşünmemesi, bunu görev bilmemesi gerekir. İnsanın hayvandan farkı da budur. Eğer L.N. bir keşiş, kendini dine adanmış bir kişi olsaydı ve de bekar olsaydı, bu dedikleri çok yerinde olurdu. Ama gerçek şu ki, kocamın istek ve iradesiyle ben onaltı kez gebe kaldım ve on üç çocuk doğurdum.’(674)

21 Ekim 1910: ‘L.N.’nin yeni baskıya eklenecek yazılarını okuyorum; benim kanıma göre sıkıcı ve monoton. Savaşa, şiddet eylemlerine ve ölüm cezalarına karşı oluşuna katılıyorum ama devleti benimsememesini anlamıyorum. İnsanların Şeflere, yetkililere ve yöneticilere öyle çok ihtiyacı var ki, onlar olmadan hiçbir sosyal yapı olamaz. Yeter ki baştaki akıllı, adil ve uyruğundakilerin yararına özverili olabilsin.’(712)

YAŞAM/ÖLÜM HAKKINDA

17-18 Şubat 1858: 'Ölümün yaklaştığı düşüncesi bana ıstırap veriyor. Aynada son günlerini yaşayan kendimi seyrediyorum. İsteksizce çalışıyorum.'(210)

15 Eylül 1858: 'Hızla yaşlandım ve bu yaz yaşamdan bıktım. Zaman zaman kendime dehşet içinde şu soruyu soruyorum: neyi seviyorum? Hiçbir şeyi. Kesinlikle hiçbir şeyi. Bu hastalıklı bir durum. Yaşamda mutluluk ihtimali yok.'(215)

11 Kasım 1873: 'Onu (Petya) dün gömdük, şimdi her yer bomboş. Ölü Petya ile diri Petya'yı birleştiremiyorum; ikisi de bana yakın ama öylesine farklı ki... Işıl ışıl, seven bir canlı ve hüznün verici soğuk bir ceset. Bana çok düşkündü, beni bırakıp gittiğine üzgün mü acaba?'(97)

14 Mart 1887: 'Çocuklarla kayak yerine gittim ama kaymadım. Gençlik zevklerimin tümü yavaş yavaş kayboluyor.'(133)

7 Aralık 1888: 'Tek yararlı ve gerekli olan şey; bir kimseye iyi yaşamasını öğretmek. Peki bunu nasıl yapacağız? Tek yolu, kişinin kendisinin iyi yaşaması...' (315)

29 Haziran 1889, Yasnaya Polyana: 'Ölmeye hazırım. Geceleyin rüyamda insan kadar büyük bir fare gördüm ve çok korktum. Asıl korktuğum ölüm gibi görünüyor. Ama hayır, korktuğum şey saf ve basit terördü.'(340)

8 Ocak 1891: 'Genel olarak şu anda her şey eksiksiz bir düzen içindedir. Bu, benim ölümümün önsezisi olmasın sakın?'(162)

23 Mart 1894, Moskova: 'İnsanları kaybetmek mi? Öldüklerinde, "Karımı, kocamı ya da babamı kaybettim" deriz. Ama aslında genellikle kaybettiklerimiz henüz ölmemiş insanlardır: Onlardan koparız ve bu onların ölmesinden kötüdür. Ve tam tersi; ancak insanlar ölürken onları bulur ve onlara yakınlaşırız.'(433)

23 Şubat 1895: 'Sevgili yavrum, küçük Vanečka'm, bu akşam saat onbirde öldü. Ey Tanrım ve ben hala yaşıyorum...'(266)

26 Şubat, Moskova: 'Vanečka'yı defnettik. Korkunç-hayır, korkunç değil büyük-bir manevi olay. Sana şükürler olsun, Babam! Sana şükürler olsun!' (455)

12 Mart 1895, Moskova: 'Vanečka'nın ölümü, benim için tıpkı Nikolenka'nın ölümü gibi –hayır, hayır ondan çok daha ileri derecede- Tanrının bir tezahürü, O'na daha fazla yakınlaşma idi. Ve yalnızca üzücü, acı veren bir olay değil; aynı zamanda kesin olanak söyleyebilirim ki, sevinçli bir olaydı- hayır, sevinçli değil, bu kötü bir sözcük, ama rahmet dolu bir olaydı. Tanrı'dan gelen, yaşamın yalanlarından kurtaran ve beni Tanrı'ya yaklaştıran bir olaydı.'(455)

29/30 Temmuz 1898: 'Beni görmeye geldiler ama ölümden başka bir şeyi istemiyor ve sevmiyordum.'(413)

28 Eylül 1899, Yasnaya Polyana: 'Bir çiçek kopardım ve fırlatıp attım. Onlardan o kadar çok var ki buna üzülmедim. Canlıların taklit edilemez güzelliğinin değerini bilmiyoruz ve acımaksızın yok ediyoruz. Yalnızca bitkileri değil, hayvanları ve insanları da... Zira onlardan çok var. Kültür, medeniyet, bu güzel şeylerin ve onların yerine gelenlerin yok edilmesinden başka bir şey değil. Peki ne ile? Meyhane ile, tiyatro ile...' (534)

22 Eylül 1900, Yasnaya Polyana: 'Bana öyle geliyor ki, bir kritik cinsel yaş olması ve o yaşta çok şeye karar verilmesi gibi, bir de kritik manevi yaş var –yaklaşık elli yaş. Bu yaşta kişi yaşam hakkında ciddi olarak düşünmeye başlar ve yaşamın anlamı sorununu çözmeye çalışır. Genellikle bu anda verilen karardan dönülemez. Verilen bu kararın yanlış olması kötü bir şeydir.'(545)

26 Ocak 1902: 'Benim Liovoçkam ölüyor... İnancım o ki, yaşamımı onsuz sürdüremem. Kırk yıldır onunla ve onun yayında yaşıyorum. Başkaları ve

herkes için, o bir ünlü kişidir, benim için ise tüm yaşantımın simgesidir o, yaşamımız iç içe geçti, geçti ama aman Tanrım, ne kadar çok kusur, pişmanlık ve vicdan azabı yığılı kaldı aramızda!.. Ben onu pek çok sevdim ve o denli de sevecen davrandım ama gene de çok sayıda zaaflarımla ona pek çok acı çektirdim. Beni bağışla Tanrım... Değerli kocam, sevgili eşim beni bağışla...'(506)

19 Şubat 1904, Yasnaya Polyana: 'Ölümü hoş karşılayamam. Korkum yok, ama yaşam doluyum ve bu yüzden hoş karşılayamam. Kant'ı okudum ve çok etkilendim.'(581)

27 Ağustos 1905, Yasnaya Polyana: 'Yaşamak ölmektir. İyi yaşamak iyi ölmek anlamına gelir. İyi ölmeye çalış.'(603)

18 Ocak 1906, Yasnaya Polyana: 'Ölümü ve ölmeyi görevimin sona ermesi olarak değil, görevin kendisi olarak görmeye alışıyorum.'(610)

18 Şubat 1906, Yasnaya Polyana: 'Aksine ileri yaşta yaşamı hem kendisi hem de başkaları için yaşamak çok değerli ve gereklidir. Yaşamın değeri ölümle ters orantılıdır. Eğer yaşlıların kendileri ve yakınları bunu anlayabilirlerse çok iyi olur.'(610)

10 Mart 1906: 'Böylesine sarılabileceğim hangi varlık var? Sevdiğim bütün insanları gözden geçirdim –hiç kimse bu işlevi üstlenemez. Kime sarılabilirim? Yeniden küçüklüğüme dönmek ve anımsadığım gibi anneme sarılmak istiyorum.'(611)

11 mart 1906: 'Özel bir şeyler istediğimden değil; ama bir şeylerden şiddetle rahatsızım ve bunun ne olduğunu bilmiyorum. Sanıyorum rahatsızlık veren şey yaşam; ölmek istiyorum.'(611)

23 Kasım 1906, Yasnaya Polyana: 'Evet, geçmiş yaşamıma bir çizgi çekip, yeni, çok kısa ama saf bir son bölüm yaşamak istiyorum.'(622)

19 Nisan 1908, Yasnaya Polyana: 'Ölmek geldiğin yere dönmektir. Orada ne var? Oradan gelen harika yaratıklara, çocuklara bakılırsa, iyi bir şeyler olmalı.'(638)

2 temmuz 1908, Yasnaya Polyana: 'Zaman zaman kendime soruyorum: Ne yapmalıyım –herkesten kaçmalı mıyım? Nereye? Tanrı'ya, ölmeye. Ölümü günahkar bir tarzda arzuluyorum.'(650)

26 Haziran 1910: 'Belli bir yöntemle ve azar azar, bu durumu Çerkov yarattı. Zavallı ihtiyarı avucunun içine aldı, L.N.'nin artistik kıvılcımını söndürdü, bu sevimsiz ve saçma adamın etkisiyle yazdığı son yıllardaki makalelerinde sezilen kin ve yadsımayı körükledi (...) L.N. akıllı, benden kurtulma yöntemini biliyordu ve dostu Çerkov'un yardımıyla yavaş yavaş beni öldürüyor; artık benim sonum yakın.'(590)

13/14 Temmuz 1910 gecesı: 'Ölümümü dünyaya açıkladıkları zaman, onun gerçek nedenlerini söylemeyeceklerdir. Histeriden, sinir krizinden, karakter bozukluğundan söz edecekler ama hiç kimse, kocamın öldürdüğü bedenimi görünce, muşamba kaplı dört beş defteri kocamın çalışma odasına koyarak beni kolaylıkla kurtarabileceğini söylemeye cesaret edemeyecektir (...) Bu iki inatçı adam, kocam ve Çerkov beni ezmek, beni öldürmek için birleşmişler. Beni korkutuyorlar, demir elleri yüreğimi sıkıştırıyor. Bu mendenen kurtulmak ve nereye olursa olsun kaçıp gitmek isterdim. Ama korkuyorum... (...) Eğer defterleri bana vermezlerse, Çerkov onları saklama hakkına, ben ise yaşamak ya da ölmek hakkına sahip olacağım.

'Kendimi öldürmek düşüncesi gittikçe güç kazanıyor. Çok şükür... Yakında acılarım sona erecek.'(617)

7 Kasım 1910: 'L.N. bu sabah saat altıda öldü.'(716)

9 Kasım 1910: ‘L.N.’nin kaçtığını, bana yazdığı mektuptan ve Şaşa’dan öğrenince, derin bir umutsuzluğa düştüm ve kendimi göle attım. Yazık ki, Şaşa ve Bulgakov gelip beni sudan çıkardılar. Beş gün, ağızma bir lokma yiyecek koymadım. 31 Ekim sabahı saat 7.30’da Ruskoye Slovo’dan şu telgrafı aldım: “Leon Nikolayeviç Astapovo’da hastalandı, ateşi kırk.” Çocuklarım Tanya, Andrey ve ben, özel bir trenle Tula’dan Astapovo’ya gittik. Beni L.N.’nin yanına sokmadılar, beni zorla tuttular, kapısını yüzüme kapadılar, bana işkence edip yüreğimi parçaladılar. Leon Nikolayeviç 7 Kasım sabahı altıda öldü. 8 Kasım’da, Yasnaya Polyana’da toprağa verildi.’(716)

FELSEFE HAKKINDA

19 Ocak 1858, Moskova: ‘Çiçerin’in felsefesi de dahil olmak üzere, tüm felsefe yaşamın ve şiirin düşmanıdır. İçine ne kadar çok gerçek girerse, o kadar genelleşiyor ve soğuklaşıyor.’(208)

27 Mayıs 1884: ‘Pavlus’un, Augustine’in, Luther’in ve Radstock’un tövbe öğretilerinin –kişinin kendi acziyetinin farkına varması ve mücadeleden vazgeçmesi – ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Mücadele –yani kişinin kendi gücüne güvenmesi- bu gücü azaltıyor.’(294)

26 Ekim 1896, Yasnaya Polyana: ‘Hakikat iyidir ...Güzellik de iyidir; ama iyyinin güzel olduğu (genellikle güzel değildir) ya da doğru olduğu (daima doğrudur) söylenmemelidir.

‘Yalnızca bir iyi –iyi ve kötü- vardır; ama hakikat ve güzellik belli nesnelerin iyi sıfatlarıdır.’(491)

9 Ağustos 1897: ‘Estetik ve etik ayarı kaldıracın iki koludur. Bir taraf uzadığı ve ağırlaştığında, diğer taraf kısalır ve hafifler. Bir kimse ahlak duygusunu yitirdiğinde, özellikle estetiğe cevap verir hale gelir.’(504)

3 Ağustos 1898, Prigovo: ‘Marx’ın öngörülleri gerçekleşecek olsa bile, olacak tek bir şey var; o da despotizmin transfer edilmesi olacak. Şimdi kapitalistler iktidarda, o zaman işçilerin patronları iktidarda olacak.

‘Marksistlerin hatası (yalnızca onların değil, sosyalizm ekolüne mensup olanların hatası) insanoğlunun yaşamının; ekonomik nedenlerle değil, bilincin gelişimiyle, dinin

gelişimiyle ve yaşam anlayışın daha genel ve daha fazla gelişmesiyle ilerleyeceğini görmemeleridir.

'Marx'ın temel yanlış yargısı, ana hatası; sermayenin özel bireylerin elindein hükümetin eline, hükümetin elinden halkın temsilcilerinin eline, emekçilerin eline geçeceğini varsaymasıdır. Hükümet halkı temsil etmiyor; iktidara sahip olan, güce sahip olan, kapitalistlerden bir şekilde farklı ama kısmen de onlarla çakışan özel bireyler egemen olacak. Ve hükümet hiçbir zaman sermayeyi emekçilere devretmeyecek. Hükümetin halkı temsil ettiği fikri bir hayal, bir aldatmadır.' (522)

15 Aralık 1900, Moskova: 'Çağımızın en kötü iki belası: Kilise Hristiyanlığı, daha doğrusu, insanlara çocukluklarında aşılana ve hipnozla yaşamları boyunca etkisi sürdürülen dogmatik, doğaüstü Hristiyanlık ile materyalizm; psikolojik, antropolojik ve her şeyden önce tarihsel materyalizmdir, yani her şeyin mekanik, fizik, kimya, biyoloji ve hatta (materyalist psikoloji anlamında) psikoloji kurallarına göre otomatik olarak geliştiği, bu yüzden bütün iyi olma ya da iyilik yapma çabalarının boşuna ve anlamsız olduğu kanaatidir. İnsanlar Kilisenin ahlaksız yalanlarından kurtulur kurtulmaz, materyalizmin daha kötü yalanlarının kucağına düşmektedirler.' (550)

29 Aralık 1900, Moskova: 'Nietzsche'nin Zarathustra (Zerdüş't) 'sını ve kızkardeşinin onu nasıl yazdığına ilişkin notlarını okudum. Kesinlikle kanaat getirdim ki; Nietzsche bu eseri yazdığında tamamen deliydi; ama metafizik anlamda bir deli değil, doğrudan ve tam anlamıyla deli. Tutarsızlık, bir fikirden diğerine atlama, neyin karşılaştırıldığına ilişkin herhangi bir işaret olmaksızın yapılan karşılaştırmalar, başı olan ama sonu olmayan fikirler, kontrast ya da benzerlik için bir fikirden diğerine geçme ve bütün bu deliliğin pointe'si (en uç noktası), idee fixe'si: insan yaşamının ve

düşüncesinin bütün yüksek prensiplerini inkar ederek, kendisinin insanüstü bir dahi olduğunu kanıtlaması. Böyle bir deli ve kötü bir deli adam öğretici olarak kabul edilirse, onun eğiteceği toplum nasıl bir şey olur?’(552)

21 Mart 1902: ‘Hatırlayabildiğim üç rağbet gören filozof var: Hegel, Darwin ve şimdi Nietzsche. İlki varolan her şeyi gerekçelendirmeye çalıştı; ikincisi insanı hayvanlarla aynı sınıfa koymaya ve mücadeleyi, yani insanın içindeki kötülüğü haklı çıkarmaya çalıştı; üçüncüsü ise insanın içinde kötülüğe direnen mizacın yalnızca yanlış yetiştirilmenin sonucu ve bir hata olduğunu ileri sürmektedir. Bundan daha ileri nasıl gidilebilir, bilemiyorum.’(563)

19 Şubat 1904, Yasnaya Polyana: ‘Kant’ı okudum ve çok etkilendim.’(581)

6 Haziran 1905, Yasnaya Polyana: ‘Rousseau’ya çok şey borçluyum ve onu seviyorum; ama aramızda büyük bir fark var. Bu fark; ben yarı Hristiyan medeniyeti reddederken, o her türlü medeniyeti reddediyor. İnsanların medeniyet olarak adlandırdığı şey insanlığın gelişimidir. Gelişim gereklidir ve hiç kimse gelişimin iyi ya da kötü olduğundan söz edemez. Vardır ve yaşam ondan oluşur. Bir ağacın gelişimiyle aynıdır. Ama dallar veya dalların geliştirdiği yaşam gücü, eğer büyümenin gücünü emerlerse kötü ve zararlıdır. Yarı medeniyetimizle ilgili durum budur.’(600)

19 Eylül 1905, Yasnaya Polyana: ‘Kant’ı okuyorum. Çok güzel.’(603)

9 Kasım 1906, Yasnaya Polyana: ‘Ancak kendisini hür hisseden kimse başkalarına tabi olabilir. İstedikini yapabilen kimse kendisini hür hisseder; halbuki her istedikini yapan kimse her şeyin kölesidir. Hür olan tek kişi, kendisini Tanrı’nın kulu olarak gören ve ancak Tanrı’nın istedikini yapan kimsedir ve bu yaptığını hiç kimse ve hiçbir şey önleyemez (Hayırlı işler).’(620)

7 Eylül 1907, Yasnaya Polyana: ‘(4) İnsanlara şunu söylemek istiyorum.

‘Sevgili kardeşlerim! Niye kendinize ve diğer insanlara işkence ediyorsunuz? Niye insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye, insanların kendilerini değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışıyorsunuz? Bunu ne siz, ne de başkası yapabilir. Ama insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışmak, hem size hem de diğer insanlara zulümdür; sizin ve onların yaşamlarına zarar verir. Dünyadaki hiçbir insan diğer insanlarda reform yapmak için görevlendirilmedi ve bu yüzden hiç kimse bunu yapamaz. Herkesten yalnızca kendisinde reform yapması ve kendisini iyileştirmesi beklenmektedir. Herkes bunu yapabilir ve yapmalıdır.’(632)

26 Mart 1909: ‘**Kant’ı okudum: Yalnızca Aklın Sınırları İçinde Din.** Bana çok yakın.’(663)

2 Eylül 1910: ‘Schopenhauer: “İnsanları sevmeye zorlamak nefreti tahrik eder, bu yüzden...”’[GG]’(739)

17 Ekim 1910: ‘Sri Sankara’yı okudum (...) Ama bir bütün olarak öğretisi bir bataktır, benimkinden daha kötü. [GG]’(746)

SANAT HAKKINDA

20 Mayıs 1889, Yasnaya Polyana: ‘Evet sanatın saygı görebilmesi için mutlaka iyiyi öne çıkarması gerekir. Neyin iyi olduğunu bilmek için de kişinin mutlaka bir dünya görüşüne, bir inanca sahip olması gerekir. İyilik gerçek sanatın işaretidir.’(336)

5 Kasım 1889, Yasnaya Polyana: ‘Bilim ve sanatın nasıl şer olgusu olduğunu göstermeliyim: Bilim enfeksiyonlar teorisi, kalıtım teorisi, hipnotizma teorisidir; sanat ise şehvet arzularını ateşlemektir. Yeni defterime, düzeltmesiz makaleler yazmayla başlamak istiyorum. Sigarasız bir defter.’(355)

7 Kasım 1889, Yasnaya Polyana: 'Sanat yoluyla aldanmış bir adamın kontrolünü ele geçirir, toparlar ve gitmesi gereken asıl yöne yönlendirebilirsiniz. Bir fikirden akli muhakeme yoluyla yeni sonuçlar çıkarabilirsiniz; ama asla tartışmamalı ve çürütmemelisiniz, yalnızca fikri cazip hale getirebilirsiniz.'(356)

1 Ekim 1892, Yasnaya Polyana: 'Yaşamın maksadının insanlara ve hatta Tanrıya hizmet kadar neslimizin devamı, bize benzer insanların üretilmesi olduğunu düşünme ve söyleme ne kadar korkunç bir şey. Bize benzer insanların üretilmesi. Neden? İnsanlara hizmet etmek için. Peki insanlara hizmet etmek için ne yapacaklar? Tanrı yapmak istediğini zaten bize ihtiyaç duymaksızın yapabilir. Tanrı'nın hiçbir şeye ihtiyacı olamaz. Eğer bizi kendisine hizmet etmeye çağırıyorsa, bu yalnızca bizim iyiliğimiz içindir. Yaşamın iyilik ve mutluluktan başka bir maksadı olamaz (...) Güzellik, mutluluk –iyilikten bağımsız, sadece mutluluk yalnızca iğrençtir. Bunu keşfettim ve terk ettim. Güzelliksiz iyilik de acı vericidir.'(418)

22 Aralık 1893: 'İlk kez sanatın, hatta drama sanatının gerçek önemi kafamda berraklaştı.'(428)

24 Eylül 1894, Yasnaya Polyana: 'Eğer bütün insanlar iyi olsaydı, her şey güzel olacaktı. Çirkinlik günahın bir işareti, güzellik ise günahsızlığın göstergesidir. Tabiata ve çocuklara bakın! Bu yüzden güzelliği sanatın gayesi yapmak yanlıştır.'(443)

7 Aralık 1895, Moskova: 'Sanat bir oyun olarak başladı ve hala yetişkinler için oyuncak olma işlevini sürdürüyor. Bunu sık sık işittiğim müzik doğruluyor. Bu müzik hiçbir etki yapmıyor. Aksine eğer ona genelde yapıldığı gibi hak etmediği bir önem verilirse, kişiyi oyuyor.'(480)

28 Mayıs 1896, Yasnaya Polyana: 'Müziğin yolunu kaybetmesine neden olan kişi harika müzisyen Beethoven oldu. Şurası çok önemlidir: Sanatı, estetik duygusundan yoksun yetkililere ve insanlar yargılıyor. Goethe? Shakespeare? Onların adını taşıyan her şey iyi olmak zorundadır ve bu yüzden insanlar aptal ve başarısızda güzeli bulmak için on se bat les flancs (elinden gelenin en iyisini yapıyor). Böylece zevk tamamen yoldan çıkıyor. Ama bütün bu büyük yetenekler –Goethe'ler, Shakespeare'ler, Beethoven'ler, Michelangelo'lar- çok güzel eserlerin yanı sıra yalnızca sıradan değil, aynı zamanda itici eserler de ürettirler. Sıradan sanatçılar sıradan kalitede eserler üretirler; ama asla çok kötü bir şey üretmezler. Ama tanınmış dahiler ya gerçekten büyük eserler üretir ya da mutlak anlamda süprüntüler: Shakespeare, Goethe, Beethoven, Bach, vs.'(487)

19 Haziran 1896, Yasnaya Polyana: 'Güzellik bizim sevdiğimizdir. Onu güzel olduğu için sevmiyorum. Ben onu sevdiğim için güzel. Asıl problem şudur: O neden seviliyor? Biz neden seviyoruz? Bir şeyi güzel olduğu için sevdiğimizi söylemek, tıpkı hava hoş olduğu için nefes aldığımızı söylemek gibidir. Havayı hoş buluruz, çünkü nefes almak zorundayız. Ve benzer şekilde sevmek zorunda olduğumuz için güzelliği keşfederiz.'(487)

19 Temmuz 1896, Pirogovo: 'Şiirler, romanlar ve müzik genel olarak insanlar için önemli ve gerekli olmaları anlamında sanat değil; yalnızca yaşamla ortak hiçbir yönü bulunmayan soyguncular ve asalakların arsız oyunlarından ibaret: Kötü aşk ilişkilerine dair romanlar ve öyküler; aynı konuda ya da sıkıntıdan patlayan insanlar hakkında yazılan şiirler. Ayrıca müzik de aynı konuları işliyor. Ama yaşam, bütünyle yaşam; gıda, barınma, iş, inanç, insanlar arasındaki ilişkilere dair kendi problemleriyle kaynaşiyor... Bu utanç verici bir durum. Babam, bana yardım et; bu yalanı ortaya koyarak Sana hizmet etmeme yardım et!'(488)

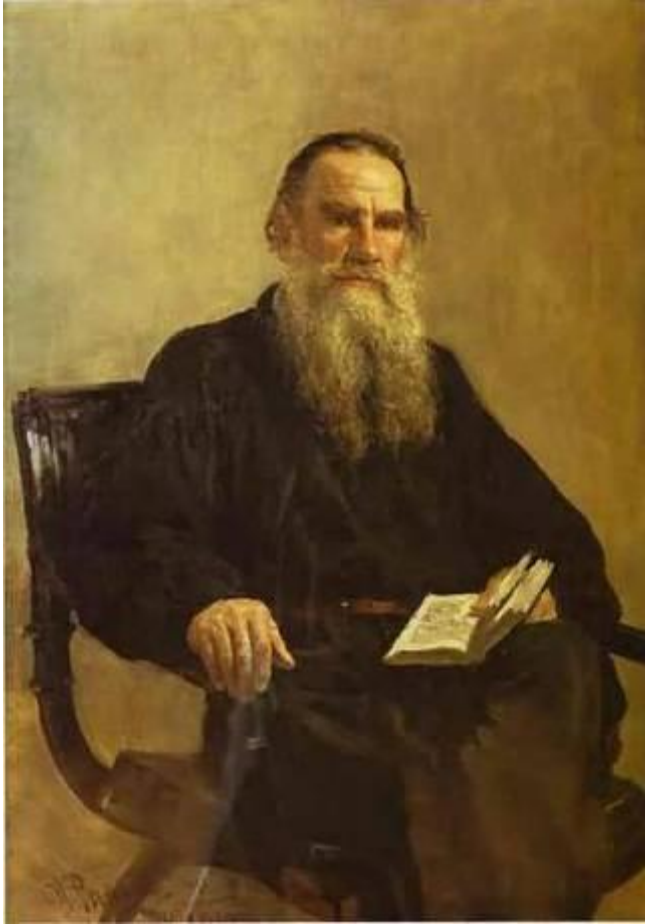
26 Temmuz 1896, Yasnaya Polyana: 'Ve karı koca Trofim ve Khalyavka ölüyorlar; çocukları da aynı şekilde. Ve biz Beethoven'i tartışıyoruz. Tanrı'ya beni bu yaşamdan azad etmesi için yalvardım; yine yalvarıyorum ve acılar içinde ağlıyorum.

Yolumu kaybettim ve saplanıp kaldım; kendimden ve yaşamımdan nefret etmekten başka hiçbir şey yapamıyorum.'(489)

13 Ağustos 1897: 'Kendisiyle konuştum ve onu öğretecek uzmanlaşmış okullar olmadan, sanatın nasıl var olabileceğini sordum. O bunları kabul etmiyor. Ama onunla konuşulamaz ki, hemen sinirlenir ve bağırır.'(314)

27 Ekim 1900, Koçeti: *'Masalların şiiri, yaşamdaki gerçek olayların ve efsanelerin şiiri. Hayvanların güzelliğinin, emeğin ürünlerinin, şekilli panjurların ve yelkovanların, şarkıların ve dansların sanatı. Ve bir de gerçek Hristiyanlık dini var.'*(547)

3 Aralık 1909: *'Söz sanatçısı olmak için, kişinin ruhsal bakımdan zirvelere yükselme ve derinliklere düşme yeteneğine sahip olması gerekir. Sonra bütün ara aşamalar bilinir ve kişi hayal içinde, çeşitli basamaklarda duran insanların yaşamlarını yaşayabilir.'*(695)

BİLİM HAKKINDA

26 Mart 1858: *'Jeoloji ölümcül bir bilim.'*(212)

16 Ağustos 1881: *'İnsanlar güvende olduğu sürece, makinelerin canı cehenneme.'* (276)

5 Kasım 1889, Yasnaya Polyana: *'Bilim ve sanatın nasıl şer olgusu olduğunu göstermeliyim: Bilim enfeksiyonlar teorisi, kalıtım teorisi, hipnotizma teorisi; sanat*

ise şehvet arzularını ateşlemektir. Yeni defterime, düzeltmesiz makaleler yazmayla başlamak istiyorum. Sigarasız bir defter.’(355)

3 Mayıs 1894, Yasnaya Polyana: ‘Yani bilim yalnızca ne olduğunu tanımlıyor ve bu yüzden aslında bilim değil. Çünkü şu ya da bu şekilde hepimiz ne olduğunu biliyoruz ve hiç kimsenin onun tanımına ihtiyacı yok. İnsanlar şarap ve tütün içiyor; bilim de şarap ve tütün kullanımını psikolojik olarak haklı çıkarma görevini üstleniyor. İnsanlar birbirini öldürüyor; bilim ise tarihsel olarak bunu haklı çıkarma görevini üstleniyor. İnsanlar birbirini aldatıyor ve çok sayıda insanın uğruna bütün diğer insanlar topraktan ve emek aracından yoksun bırakılıyor; bilim ise bunu ekonomik olarak haklı çıkarıyor. İnsanlar saçmalığa inanıyor ve teoloji bilimi bu davranışı haklı çıkarıyor.

‘Bilimin görevi ne olması gerektiğine dair bilgi olmalıdır; yoksa ne olduğuna dair değil. Ama günümüz bilimi, aksine kendisine ana görev olarak insanların dikkatini olması gerekenden saptırıp olana çeviriyor ve bu yüzden hiç kimsenin bilime ihtiyacı yok.’(435)

28 Temmuz 1909: ‘(...) Herkes için daha iyi ulaşım yollarından çok, nasıl yalnızca çok az sayıda insanın mümkün olduğu kadar hızlı seyahat etmeleri ve uçmalarıyla ilgilendiklerinden (...)’ (679)

MÜZİK HAKKINDA

4 Şubat 1891: ‘Hiç kimsenin piyano çalışı beni L.’ninki kadar etkilemiyor. Engin bir duyguya sahip ve seslerin akışını doğru ve tempolu çıkarıyor.’(171)

21 Ağustos 1892, Yasnaya Polyana: ‘Müzik hakkında konuştuk. Yine müziğin yemek yemeden biraz daha üstün bir zevk olduğunu söyledim. Müziği gücendirmek istemiyorum; ama durumun berraklaşmasını istiyorum. Ve insanların muğlak ve şüpheli bir biçimde konuşmasını; yani müziğin bir şekilde ruhu yücelttiğini söylemesini hazmedemiyorum. Buradaki husus, müziğin bir ahlak meselesi olmadığıdır. Ve yemek yemeden daha ahlaksız bir şey de değil. Yansız, ama ahlaklı değil. Bu konuda direniyorum. Ve eğer müzik bir ahlak meselesi değilse, kişinin ona yaklaşımı oldukça farklı olacaktır.’(417)

7 Aralık 1895, Moskova: ‘Sanat bir oyun olarak başladı ve hala yetişkinler için oyuncak olma işlevini sürdürüyor. Bunu sık sık işittiğim müzik doğruluyor. Bu müzik hiçbir etki yapmıyor. Aksine eğer ona genelde yapıldığı gibi hak etmediği bir önem verilirse, kişiyi oyuyor.’(480)

20 Aralık 1896, Moskova: ‘Kilise müziği kitlelerin anlayabilmesi nedeniyle iyiydi. Yalnızca herkesin anlayabildikleri inkar edilemez derecede iyidir. Ve bu yüzden ne kadar çok anlaşılabilirse o kadar iyi olduğu doğrudur.’(494)

4 Eylül 1897: ‘Yakınlarının neşe ve tasalarına ailenin çıkar ve yaşamına katılmadan, sevgisiz, bencil ve düzensiz yaşantısı her gün sürer gider. Beni yitiren işte bu soğukluktur. Tinsel yaşamımı nasıl dolduracağımın arayışı içersine girdim. Kendimi müzik ve müzik konulu kitapları okuma tutkusuna kaptırdım. Özellikle, müzikte gizlenmiş olan karmaşık insancıl duyguları açıklamaya ve daha doğrusu sezmeye koyuldum. Oysa benim müziğe karşı olan tutkumu, bizim evde baltalamakla kalmayıp, herkese öfkeyle karşı çıktı; ben de kendimi anlamsız ve boş bir yaşantı içinde buldum. Boyun eğerek, saatlerce ve sekiz on kez şu cansıkıcı sanat denemesini kopya ettim. “Görevimi” zevkle yapmak için bir formül arıyorum ama dayanıklı yapım isyan ediyor ve kişisel bir yaşantı ve uğraşı istiyor.’(324)

4 Ocak 1899: ‘Ama, yaşamım boyunca hep nefret ettiğim bu akordeonu, gerçekten istemiyorum.’(440)

3 Ekim 1910: ‘Hiçbir şey sanatın gerçek önemini empatik olarak müzikten daha fazla gösteremez: Başka insanlara nüfuz ediyorsunuz ve onlar aracılığıyla hissetmek istiyorsunuz.’(722)

AV HAKKINDA

25 Ağustos 1852: ‘Bir su çulluğu vurdum.’(87)

26 Ağustos 1852: Ava gittim. Beş suçulluğu vurdum.’(87)

DİN HAKKINDA

17 Mart 1890, Yasnaya Polyana: ‘Ama Hristiyanlar hem o zaman hem de şimdi devletin yalnızca düşmanı değil, aynı zamanda devletle bağdaşmayan bir doktrinin savunucularıdır. En korkunç ve tehlikeli aldanmalardan birisi; Constantine, Charlemagne ya da Vladimir tarafından vaftiz edilen insanların, kendilerinin Hristiyan olduğuna inanmasıdır. Bunlar hiçbir zaman Hristiyan halklar olmadı ve olmayacak. Bu insanlar ancak Türkler, Çinliler ve Hintliler arasında bulunabilir.’(368)

3 Ağustos 1890, Yasnaya Polyana: ‘Eğer kilise mensupları Hristiyan iseler, ben Hristiyan değilim; eğer onlar değilse ben Hristiyanım.’(382)

25 Aralık 1890, Yasnaya Polyana: ‘Bu son günlerde rahatsız edici mektuplar alıyorum. Yasnaya Polyana sahte dindarlığı.’(393)

5 Mayıs 1893, Yasnaya Polyana: ‘Ama birçok açıdan, özellikle de dünyanın kötülüklerinde rol almama kararım açısından, çok daha azimli bir hale geldim (...) Genel ifadeyle ülkemizde Hristiyanlık’la dinsizlik arasında bir mücadele başladığını, patlak verdiğini görüyorum. Bunu bilmek ve buna hazır olmak gerek.’(420)

20 Şubat 1897, Nikolskoye: ‘Otoriteyi tanımaktan –yani insanların, kitapların ya da sanat eserlerinin sarsılmaz hakikat olduğunu kabul etmekten- daha büyük bir hata ve fikirleri karıştıran neden yoktur... Bu hatanın en çarpıcı örneği ve en korkunç sonuçlarından birisi, asırlar boyu Hristiyanların ilerlemesine ket vuran Kutsal Kitapların ve İnciller’in otoritesidir.’(500)

21 Mart 1898, Moskova: ‘Sosyalistler hiçbir zaman yoksulluk ve adaletsizliği, yeteneklerin eşitsizliğini yok edemeyecekler. En zeki ve en güçlüler daima en aptal ve en zayıflar olacaklar. Adalet ve iyilerin eşitliği ancak Hristiyanlıkça sağlanabilir. Yani kişinin kendisinden feragat etmesi ve kişinin yaşamının anlamının başkalarına hizmet olduğunu anlaması.’(517)

21 Mart 1898, Moskova: ‘Yalnızca bir araç vardır: İnsanların düşüncelerinde dini bir değişim.’(518)

27 Ekim 1900, Koçeti: ‘Masalların şiiri, yaşamdaki gerçek olayların ve efsanelerin şiiri. Hayvanların güzelliğinin, emeğin ürünlerinin, şekilli panjurların ve yelkovanların, şarkıların ve dansların sanatı. Ve bir de gerçek Hristiyanlık dini var.’(547)

15 Aralık 1900, Moskova: ‘Çağımızın en kötü iki belası: Kilise Hristiyanlığı, daha doğrusu, insanlara çocukluklarında aşılana ve hipnozla yaşamları boyunca etkisi sürdürülen dogmatik, doğaüstü Hristiyanlık ile materyalizm; psikolojik, antropolojik ve her şeyden önce tarihsel materyalizmdir, yani her şeyin mekanik, fizik, kimya, biyoloji ve hatta (materyalist psikoloji anlamında) psikoloji kurallarına göre otomatik olarak

geliştiği, bu yüzden bütün iyi olma ya da iyilik yapma çabalarının boşuna ve anlamsız olduğu kanaatidir. İnsanlar Kilisenin ahlaksız yalanlarından kurtulur kurtulmaz, materyalizmin daha kötü yalanlarının kucağına düşmektedirler.’(550)

19 Mart 1901, Moskova: ‘Toplumdaki din duygusu kaybolduğu anda kadınların gücü artar. Tamamen dindar bir dünyada kadınlar güçsüzdür; bizimki gibi dinsiz bir dünyada bütün güç onların elindedir.’ (556)

9 Ağustos 1902: ‘Papazlar bana hep, tinselliği işleyen ve L.N.’ye hakaret eden kitaplar gönderiyorlar. L.N. haksız ama papazlar da haksız; hepsi aşırılığa kaçıyor, olumlu ve sağduyulu bir davranış izine rastlanmıyor.’(538)

6 Ocak 1906, Yasnaya Polyana: ‘Yahudilik en din dışı inanç. Ortak paydası sonsuzluk olan bir din. Mensuplarının, kendilerini Tanrı’nın seçilmiş halkı olduklarına inandığı gururlu bir din.’(609)

22 Ocak 1909, Yasnaya Polyana: ‘Bu yüzden burada belirtiyorum ya da sanıyorum tekrarlıyorum ki; **ölmeden önce tamamıyla müstehcen sözler söylemek veya müstehcen resimlere bakmak gibi bir şey ve bu yüzden insanların benim ölüm yatağımda tövbe ettiğim ve kutsal şarabı ekmeği yediğime dair söyleyecekleri hiçbir şey doğru değil.**’(657)

3 Aralık 1909: ‘Hristiyan olmak istemiyorum: aynı şekilde insanlara Brahmanca, Konfüçyüscü, Taocu, Müslüman vs. olmalarını tavsiye etmeyeceğim ve istemeyeceğim gibi. Herkes kendi dininde hepimiz için ortak olan yönleri bulmalı ve kendisine münhasır olanı terk edip, ortak olana sarılmalıdır.’(696)

7,8 Mart 1910: ‘Kişinin kendi dinini benimseyip, başkalarının dinini mahkum etmesinin dışsal görünümünün ne kadar tehlikeli ve inandırıcılıktan uzak olduğunu hissettim.’(700)

İNANÇ HAKKINDA

2 Temmuz 1852: ‘Tanrı dualarımızı yanıtlar mı ve bu dua etme gereksinimi bütün insanlarda var mıdır? Duanın yararına ilişkin işte size iki kanıt ve tersi yönde hiçbir kanıt yoktur. Yararlıdır; çünkü zararlı değildir ve manevi inzivadır.’ (85)

[Tolstoy sıkça pragmatik akla güvenmiştir, kuramsal akla rağmen. Bunları karşı karşıya getirmekten de çekinmeyecek kadar donanımsızdı. Bunu açmalıyım-ZK]

28 Mart 1884: ‘Aklim ve kalbim dolu, ama Tanrı’dan kesin bir emir işitemiyorum.’(283)

31 Mart 1884: ‘Kendisi akıl bakımından ciddi anlamda hasta. Her şeyden önemlisi de hamile. Büyük günah ve utanç.’(284)

27 Mayıs 1884: ‘Pavlus’un, Augustine’in, Luther’in ve Radstock’un tövbe öğretilerinin –kişinin kendi acziyetinin farkına varması ve mücadeleden vazgeçmesi – ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Mücadele –yani kişinin kendi gücüne güvenmesi- bu gücü azaltıyor.’(294)

20 Mayıs 1889, Yasnaya Polyana: ‘Evet sanatın saygı görebilmesi için mutlaka iyiyi öne çıkarması gerekir. Neyin iyi olduğunu bilmek için de kişinin mutlaka bir dünya görüşüne, bir inanca sahip olması gerekir. İyilik gerçek sanatın işaretidir.’(336)

5 Mayıs 1893, Yasnaya Polyana: ‘Ama birçok açıdan, özellikle de dünyanın kötülüklerinde rol almama kararım açısından, çok daha azimli bir hale geldim (...) Genel ifadeyle ülkemizde Hristiyanlık’la dinsizlik arasında bir mücadele başladığını, patlak verdiğini görüyorum. Bunu bilmek ve buna hazır olmak gerek.’(420)

5 Kasım 1893: ‘Ben iyi ve kötü ruhlara (meleklerle ve cinlere) inanıyorum. Kötü ruhlar, benim sevdiğim adamı egemenliği altına almışlar, ama o, hiç de

bunun farkında değil. Etkisi uğursuzluk getiriyor. Oğlu, kızları ve onunla ilişki kuran öteki kişilerin tümü mahvoluyorlar.’(246)

11 Aralık 1897, Moskova: ‘Hristiyan olmayan bütün insanlar gibi zihinsel olarak hasta...’(512)

21 Mart 1898, Moskova: ‘Sosyalistler hiçbir zaman yoksulluk ve adaletsizliği, yeteneklerin eşitsizliğini yok edemeyecekler. En zeki ve en güçlüler daima en aptal ve en zayıflar olacaklar. Adalet ve iyilerin eşitliği ancak Hristiyanlıkça sağlanabilir. Yani kişinin kendisinden feragat etmesi ve kişinin yaşamının anlamının başkalarına hizmet olduğunu anlaması.’(517)

21 Mart 1898, Moskova: ‘Yalnızca bir araç vardır: İnsanların düşüncelerinde dini bir değişim.’(518)

30 Ağustos 1900, Yasnaya Polyana: ‘Ve bu soruya kesin olarak inanmadığım cevabını vermeye zorlandım. “Peki ben neye inanıyorum?” diye sordum kendime. Ve buna samimiyetle, iyi olması gerekene inandığım cevabını verdim: mütevazı olmaya, affetmeye ve sevmeye. Bunlara bütün varlığımla inanıyorum.’(544)

13 Nisan 1902: ‘Şimdi dehşetle izliyor ve görüyorum ki dindarlıkla ilgili hiçbir iz yok onda.’(529)

24 Ağustos 1906, Yasnaya Polyana: ‘Anarşistler arasında sayılıyorum; ama ben bir anarşist değilim, Hristiyanım. Benim anarşizmim yalnızca Hristiyanlığın insan ilişkilerine uygulanmasından ibaret. Aynısı anti militarizm, komünizm ve vejeteryanlık için de geçerli.’(617)

9 Kasım 1906, Yasnaya Polyana: ‘Ancak kendisini hür hisseden kimse başkalarına tabi olabilir. İstedğini yapabilen kimse kendisini hür hisseder; halbuki her istediğini yapan kimse her şeyin kölesidir. Hür olan tek kişi, kendisini Tanrı’nın kulu olarak gören ve ancak Tanrı’nın istediğini yapan kimsedir ve bu yaptığını hiç kimse ve hiçbir şey önleyemez (Hayırlı işler).’(620)

7 Eylül 1907, Yasnaya Polyana: ‘(4) İnsanlara şunu söylemek istiyorum.

‘Sevgili kardeşlerim! Niye kendinize ve diğer insanlara işkence ediyorsunuz? Niye insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye, insanların kendilerini değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışıyorsunuz? Bunu ne siz, ne de başkası yapabilir. Ama insanların yaşamlarını değiştirmeye ve iyileştirmeye çalışmak, hem size hem de diğer insanlara zulümdür; sizin ve onların yaşamlarına zarar verir. Dünyadaki hiçbir insan diğer insanlarda reform yapmak için görevlendirilmedi ve bu yüzden hiç kimse bunu yapamaz. Herkesten yalnızca kendisinde reform yapması ve kendisini iyileştirmesi beklenmektedir. Herkes bunu yapabilir ve yapmalıdır.’(632)

17 Ağustos 1910: ‘Okumak için Tanya’dan, basit bir Fransızca roman istedi. Dindar düşünür, inanç yayıcı rolünden bıktı, bu onu çok yoruyor.’(660)

TANRI HAKKINDA

1 Şubat 1860, Yasnaya Polyana: ‘Zihinsel gelişimin fiziksel olarak yüksek bir derecesi olduğunu öğrendim. Ben o düzeye aitim. Mekanik olarak dua etmeyi düşünüyorum. Peki kime yakaracağım? O’ndan açıkca bir şey isteyebileceğim ve O’nunla iletişim kurabileceğim bir Tanrı’yı nasıl hayal edebilirim? Ve eğer O’nun böyle bir varlık olduğunu düşünürsem; o zaman da benim için bütün yüceliğini kaybedecek. Kendisinden bir şeyler istenebilen ve kendisine hizmet edilebilen bir Tanrı, aklın zayıflığının ifadesidir. Halbuki Tanrı benim O’nun bütün varlığını hayal edememem nedeniyle Tanrı’dır. Bunun yanı sıra O bir Varlık değildir; O bir yasa ve kudrettir. Birakalım bu sayfa benim aklın gücüne olan inancımın bir anısı olarak kalsın.’(220)

28 Mart 1884: 'Aklım ve kalbim dolu, ama Tanrı'dan kesin bir emir işitemiyorum.' (283)

17 Haziran 1890, Yasnaya Polyana: 'Yani Tanrı'ya; Onun hakikatını yalnızca sözlerle değil fiillerle, fedakarlıkla ve fedakarlık örneği göstererek, yurtdışında yayarak hizmet etmek istiyorum. Ama bir sonuç alamıyorum. Tanrı bunu yapmama izin vermiyor. Bunun yerine karımın eteğine tutunmuş, ona esir olmuş halde yaşıyorum. Ben ve çocuklarım, sevgiyi yok edemeyeceğim sahte bahanesine sığınarak haklı çıkarmaya çalıştığım soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyoruz. Fedakarlık ve zafer örneği yerine, beni İsa'nın dinine yabancılaştıran kötü, soysuz ve firavunca bir yaşam sürüyorum. Ama Sen kalbimde ne olduğunu ve ne istediğimi biliyorsun. Eğer benim kaderim bu değilse, eğer Sana hizmet etmemi istemiyorsan; yalnızca bir pislik gibi yaşamamı istiyorsan, o zaman Sen nasıl istersen öyle olsun.' (376)

1 Ekim 1892, Yasnaya Polyana: 'Yaşamın maksadının insanlara ve hatta Tanrıya hizmet kadar neslimizin devamı, bize benzer insanların üretilmesi olduğunu düşünme ve söyleme ne kadar korkunç bir şey. Bize benzer insanların üretilmesi. Neden? İnsanlara hizmet etmek için. Peki insanlara hizmet etmek için ne yapacaklar? Tanrı yapmak istediğini zaten bize ihtiyaç duymaksızın yapabilir. Tanrı'nın hiçbir şeye ihtiyacı olamaz. Eğer bizi kendisine hizmet etmeye çağırıyorsa, bu yalnızca bizim iyiliğimiz içindir. Yaşamın iyilik ve mutluluktan başka bir maksadı olamaz (...). Güzellik, mutluluk –iyilikten bağımsız, sadece mutluluk yalnızca iğrençtir. Bunu keşfettim ve terk ettim. Güzelliksiz iyilik de acı vericidir.' (418)

22 Aralık 1893: 'Kahramanca bir şeyler yapmak istiyorum. Yaşamımın geri kalan kısmını Tanrı'nın hizmetine adanmak istiyorum. Ama O beni istemiyor. Ya da benim istediğim yola gitmemi istemiyor. Ve yakınıp duruyorum. Bu lüks. Bu kitapların satışı. Bu ahlaki bir pislik. Bunlar bahane. Asıl melankolimi yenemiyorum. Yapmak istediğim asıl husus, ıstırap çekmek. İçimi yakan hakikatı haykırmak istiyorum.' (427)

24 Ocak 1894, Grinyovka: 'Beni sıkı sıkıya saran bütün bu kötülük ağlarını yırtıp atamıyorum. Ve bunun nedeni gücüm olmaması değil; ahlaken bunu yapamayacak durumda olmam. Bu ağları ören örümcekler için üzgünüm. Hayır, asıl husus benim iyi olmamam: Tanrı'ya karşı gerçek imana ya da sevgiye sahip olmamam. Hakikat bu. Peki eğer Tanrı'yı sevmiyorsam, neyi seviyorum? Hakikati mi?' (431)

27 Mart 1895, Moskova: 'Ama eğer eserlerimi araştırmak istiyorlarsa, içinde Tanrı'nın kudretinin benim aracılığımla konuştuğunu bildiğim pasajları dikkatle okusunlar ve onları kendi yaşamları için kullansınlar. Tanrı'nın iradesinin halifesi haline geldiğimi hissettiğim anlar oldu. Çoğu zaman kusurlu, kişisel tutkularla dolu idim ve hakikatin ışığı benim karanlığımın gizlendi. Yine de bu hakikat bazen benden geçmeyi başardı ve bunlar benim yaşamımın en mutlu anlarıydı. Tanrı bu hakikatlerin benim vasıtamla ulaşmasını nasip etti ve insanlar, benim onlara verdiğim yapay ve kusurlu biçime rağmen, bu hakikatlerle beslenebilirler.' (461)

12 Temmuz 1895, Yasnaya Polyana: 'Benim kararım; insanlarla ilişkilerim zayıflamaya başladığında, daima Tanrı'yla ilişkiyi gözlemlemektir. Hala bunu yapmaya çalışıyorum. Ve bazen yardımı oluyor.' (470)

29 Aralık 1900, Moskova: 'Üzüntü Tanrı'nın seni ziyaret ettiğini ve hatırladığını gösterir.' (551)

6 Haziran 1906, Yasnaya Polyana: 'Tanrı'yla doğrudan ilişki kurmaya çalışıyorum. Nadir hallerde bunu yapabiliyorum.' (615)

30 Temmuz 1906, Yasnaya Polyana: 'Tanrı var mı? Bilmiyorum. Benim manevi benliğimi yöneten bir yasa olduğunu biliyorum. O yasanın kaynağı ve nedenini Tanrı olarak adlandırıyorum.' (616)

20 Temmuz 1907, Yasnaya Polyana: '(15) Bir kimseye rastladığında, bir şakayla konuşmaya başlamak ne kadar kötü bir alışkanlıktır. Tanrı o kişinin içindedir ve Tanrı'yla şaka yapmamalısın. Bir kişiye rastladığında, onunla daima bütün ciddiyetinle konuş.'(630)

17 Eylül 1908: 'Tanrıyı kavrayış ne denli derinse, ondan söz ediş o denli azalır, böyle oluşu ise hem daha sağlam, hem daha iyi bir inanç olur.'(584)

5 Temmuz 1909, Yasnaya Polyana: '(2) Tanrı'nın insanlarla konuşmak için neden benim gibi itici bir yaratığı seçmesine hayret etmekten kendimi alamadım.'(673)

DİL HAKKINDA

5 Temmuz 1854: 'Kendimi Fransızca ifade etmek ve yazmak günden güne güçleşiyor. Peki kötü konuştuğum bir dilde konuşma ve yazma aptalca adetine neden ihtiyaç duyuyor? Ve bu adetten dolayı ne kadar çok sorun, zaman israfı, düşünce bulanıklığı ve kişinin kendi ana dilinde kusurlar doğuyor.'(123)

Leo Tolstoy photographed with Maxim Gorky in 1900

YAZIN, YAZMA, OKUMA HAKKINDA

7 Mart 1851: 'Yapacak bir çok şey varken, roman okudum.'(41)

27 Mart 1851: 'Mutlaka **tenselliği** yazmalıyım.' (44)

10 Ağustos 1851: 'İmgeleye başladığımda, hiçbir zaman kafamda tek bir geçerli düşünce bulgulayamıyorum. Tersine imgelemime doluşup duran bütün düşünceler her zaman en önemsiz olanlar. Kesinlikle dikkat çekmeyecek olanlar. Ama bir düşünceyi aydınlattığımızda bu bir dizi başka düşünceye götürüyor.' (59)

2 Ocak 1852: 'Her yazarın usunda, her yapıt için özel bir ideal okuyucu kategorisi vardır. Bu ideal okuyucuların isteklerini açıkça belirlemek ve eğer dünyada o türde iki okuyucu varsa bile, yalnızca onlar için yazmak gerekir (...) Yazar asla olağan karakter ve kişileri gözden uzak tutmamalıdır- onları esas almalı ve tuhaf olanlar, onlarla karşılaştırarak tanımlamalıdır.'(64)

1 Nisan 1852: 'Olaylara onları kaleme dökme niyetiyle bakan insanın gözünde her şey sahte bir ışık altında görünüyor. Bunu kendimde yaşadım.'(75)

28 Kasım 1852: 'Kesinlikle bir amaç ya da yararlı olma umudu olmaksızın yazamam.'(91)

29 Haziran 1853: 'Eğer yazarsanız, bunun doğrudan bir avantajı olmasa bile, en azından sizi çalışmaya alıştıırır ve tarzınızı biçimlendirir. Ama eğer yazmazsanız, dikkatiniz dağılır ve aptalca şeyler yaparsınız.'(101)

24 Ekim 1853: 'Bir eseri, özellikle de tamamen edebi bir eseri okurken, asıl ilgi duyduğum yazarın esere yansıyan karakteridir. Ama içinde yazarın kendine ait bir bakış açısını vurguladıktan sonra, onu birkaç kez değiştirdiği eserler var. En kabul edilebilir olanı; yazarın kendi kişisel görüşlerini gizlemeye çalışması, ama gereken her yerde kendi görüşlerine sadık kalmasıdır. En tatsız olanlar ise, içinde görüşlerin çok sık değişmesi nedeniyle hangisinin gerçek görüş olduğunu bulmanın imkansız olduğu eserlerdir.'(106)

19,20 Aralık 1853: 'Bir eserin çekici olması için yalnızca tek bir düşüncenin egemen olması yetmez; aynı zamanda tamamıyla tek bir duygunun etkisinde olması gerekir. **İlk Gençlik**'te böyle olmadı.'(115)

17 Eylül 1855: 'Ben tatlısu yazarı olamam ve boş şeyler, fikirsiz ve her şeyden önce amaçsız eserler yazamam (...) Edebiyat benim esas ve tek mesleğim; bütün diğer eğilimler ve uğraşılarımın önünde yer alıyor. Amacım edebi bir ün kazanmak. Ve eserlerimle yapabileceğim iyilik. Yarın Karalez'e gideceğim ve terhisimi isteyeceğim. Sabahleyin ise **Gençlik**'e devam edeceğim.'(149)

18 Ağustos 1857: '**Kafkasya Masalı**'ndan hiç memnun değilim. Bir fikir olmaksızın yazamam. İyi olan her yerde iyidir; her yerde aynı tutku vardır ve ilkel devlet iyidir fikri yeterli değil.'(204)

19 Ocak 1858, Moskova: 'Çiğerin'in felsefesi de dahil olmak üzere, tüm felsefe yaşamın ve şiirin düşmanıdır. İçine ne kadar çok gerçek girerse, o kadar genelleşiyor ve soğuklaşıyor.'(208)

23 Mart 1865: '**Düşünceleri ve yazarlık planları konusunda benimle de konuşuyor ve bu konuşmalar beni mutlu ediyor. Onu anlıyor ve çok seviniyorum ama, bunlar bana ne kazandırır? Romanı ben yazmıyorum ki...**'(77)

3 Ekim 1865: 'Hevesim kırılıyor. Okuma ve hayal görme volupte (tutkumu) engellemeliyim. Bu güçlerimi yazmak için kullanmalı, onların yerine fiziksel çalışmayı koymalıyım.'(263)

17 Eylül 1876: 'Yazmayı tasarladığım yaşamöyküsünü (Tolstoy'un) beceremeyeceğimi anladım çünkü tarafsız olamayacağım. Güncesinin sayfalarını karıştırırken, doymazcasına, bir aşk ilişkisiyle ilgili bir anıştırma

arayıp durdum, kıskançlıktan kıvrandım ve kafam karıştı. Ama arayacağım.’(101)

15 Mart 1884: ‘Son kitabımın (Neye inanıyorum?) iğneleyiciliğinden iğrendim.’(281)

23 Kasım 1888: ‘Hala yazmıyorum. Beni masamın başına oturtacak bir nedenim yok ve bu durumda kendimi zorlamıyorum.’(313)

25 Kasım 1888: ‘İyi değilim. İyi uyuyamadım. Hapgood geldi. Hapgood sordu:”Neden yazmıyorsun?” Ben:”Boşu boşuna meşguliyet” dedim. Hapgood; “Neden?” dedi. Ben:”Çok fazla sayıda kitap var ve bugün ne tür kitaplar yazılırsa yazılsın, dünya aynı şekilde sürüp gidecek. Eğer İsa gelse ve Kutsal Kitap’ı bastırса, bayanlar yalnızca onun imzasını almaya çalışacak ve başka bir şeyle ilgilenmeyecekler. Yazmayı, okumayı ve konuşmayı bırakmalıyız; harekete geçmeliyiz.’(314)

1 Aralık 1888: ‘Gazete ve roman okumak, tıpkı tütün içmek gibi- her şeyi unutma aracı. Boş sohbetler de aynı şekilde. Kişi bunları yapmamalı; bunların yerine sessizce oturup düşünebilmeli ya da bir çocukla oynayıp onu rahatlatmalı ya da birisiyle samimi bir şekilde konuşup ona yardım etmelidir.’(315)

5 Ocak 1889, Moskova: ‘Zverev’in çılgınlığı korkutucu. **Homo homini lupus** (insan insanın kurdudur); Tanrı yok, ahlak ilkeleri yok, yalnızca değişim var. Korkunç ikiyüzlüler, kitap kurtları ve bu yönleriyle zararlılar.’(319)

10 Şubat 1889, Moskova: ‘Gerçekten hem bir çağrı yapmalı, hem de bir roman **[Diriliş]** yazmalıyım. Yani düşüncelerimi ifade edeceğim ve kendimi yaşamın akışına teslim edeceğim.’(323)

29 Mayıs 1889, Yasnaya Polyana: ‘Yazmak istediğim ve yazmaya ihtiyaç duyduğum çok şey var; ama gücüm yok.’(337)

29 Ağustos 1889, Yasnaya Polyana: ‘Mükemmel derecede tamamlanmış bir öykü, benim argümanlarımı daha inandırıcı kılmayacak. Ben eserlerimde de kutsal aptal (yurodivi) olmalıyım.’(348)

18 Temmuz 1893, Begiçevka: ‘Roman formu kalıcı değildir; şimdiden ölmeye başladı. Kişi yalanları yazmaktan, olmayan bir şeylerin olduğunu söylemekten utanıyor. Eğer bir şey söylemek istiyorsan, bunu dürüstçe söyle.’(423)

26 Eylül 1895: ‘Yazma işinde de bir ilerleme kaydedemedim. Çok fazla değişiklik yaptım ve her şey karıştı. Ve bütün bu uydurmaları yazmaktan utanıyorum.’(475)

21 mart 1898, Moskova: ‘İnsanın değişen doğasını; aynı kişinin şimdi bir melek, şimdi bir bilge kişi, şimdi bir aptal, şimdi bir güçlü kişi ve şimdi dünyanın en aciz yarattığı olduğunu açıkça ifade eden bir sanat eseri yazmak ne kadar güzel olurdu.’(518)

26 Haziran 1899, Yasnaya Polyana: ‘Bir yazarın, bir sanatçının insanların ıstırap çektiğini gördüğünde, onlara sempati göstermeyip yalnızca bu ıstırapları anlatabilmek için gözlemlemesi tuhaf ve ahlaksızca görünüyor. Ama bu ahlaksızlık değil. Sanat eserinin –eğer iyi bir eserse- manevi etkisiyle karşılaştırıldığında, bir kimsenin ıstırapı çok önemsiz görünecektir.’(533)

7 Mayıs 1901, Moskova: ‘Tiplerin birbiri üstüne cesurca bindirilmiş gölgelerden kazandığı gücü ilk kez açıkça anladım. Bunu **Hacı Murat** ve Marya Dimitriyevna’da yapacağım.’(557)

13 Haziran 1902: ‘Şimdiye dek yazdıklarını bugün kopye ettim ama mantıksız, anlamsız ve soyut bir sürü şey var.’ (534)

13 Aralık 1902: ‘Eleştirmenler entelijensiyası halk kitlelerine rehberlik edebilecek bir hareket olarak görerek hata yapıyorlar (Milyukov). Bir yazarın, eserleriyle kitlelere bilinçli bir şekilde rehberlik edebileceğini düşünmesi daha da yanlıştır.’(567)

24 Eylül 1906: 'Yazmaktan çok daha değerli ve önemli olan konu yaşamaktır – insanlarla doğrudan ilişki kurmaktır. Bu durumda insanlar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilirsiniz, başarı ya da başarısızlığı görebilirsiniz; hatalarınızı görebilir ve düzeltebilirsiniz. Ama yazarken hiçbir şeyi bilmiyorsunuz. İnsanlar üzerinde bir etkiniz olabilir ya da olmayabilir. Belki de sizi anlamadılar, belki yanlış bir şey söylediniz. Bunların hiçbirini bilemezsiniz.'(618)

6 Aralık 1908, Yasnaya Polyana: 'Edebi bir şey yazmak istiyorum; ama başlangıç yapamıyorum. Çünkü beni yazmaya itecek, yazmadan duramayacağım bir şey yok.'(647)

21 Ekim 1909: 'Evet, edebi çalışma yapmak istiyorum. Kişinin hiç kimseyi suçlamaksızın her şeyi ifade edebileceği ve yükünden kurtulabileceği bir çalışma.'(690)

23 Ekim 1909: 'Entelektüel dünyamızdaki insanların dar görüşlülüğünün ana nedenlerinden birisi, çağdaşlığı yakalama çabaları; son zamanlarda neler yazıldığını öğrenme ya da en azından bu konuda bir fikir sahibi olma çabalarıdır. "Hiçbir şeyi kaçırmamalıyız." Halbuki her alanda kitap dağları yazılıyor. Ve iletişim kolaylığı nedeniyle bütün bunlara ulaşmak mümkün. Kişi hangi konuda konuşursa konuşsun, insanlar şöyle der: "Peki, Chelpanov, Kun, Breiding'i okudun mu? Eğer okumamışsan bu konuda konuşamazsın." Ve acele etmeli, onları okumalısın. Halbuki kitaplar dağ gibi. Ve bu acele, kişinin kafasını çağdaş, önemsiz ve karmaşık şeylerle doldurması yüzünden; ciddi, gerekli, gerçek bilgiyi alma imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bunun ne kadar aşık bir hata olduğunu düşünebilirsiniz. Bizler binlerce yıl boyunca milyarlarca insan arasından sıyrılan en büyük düşünürlerin sonucuyuz. Ve bu en büyüklerin düşüncelerinin sonuçları zamanın eleğinde elenmektedir. Bütün sıradanlık elenip gider ve yalnızca orijinal, derin, gerekli olan kalır. Geriye kalanlar Vedalar, Zerdüş, Buda, Lao-Tzu, Konfüçyüs, Mani, İsa, Muhammed, Sokrat, Marcus Aurelius, Epictetos ve modernler: Rousseau, Pascal, Kant, Schopenhauer ve birçok diğerleri. Ve çağdaşlara yetişmeye çalışanlar bunlardan hiçbirini tanımıyor; ama yetişmeye çalışıp duruyor ve kafalarını çer çöple dolduruyorlar. Bunların hepsi eleğin altına geçecek ve hiçbirisi kalmayacak.'(691)

3 Aralık 1909: 'Söz sanatçısı olmak için, kişinin ruhsal bakımdan zirvelere yükselme ve derinliklere düşme yeteneğine sahip olması gerekir. Sonra bütün ara aşamalar bilinir ve kişi hayal içinde, çeşitli basamaklarda duran insanların yaşamlarını yaşayabilir.'(695)

6 Ağustos 1910: '(1) Benim kadar bütün kötü huylarla donatılmış bir insana nadiren rastlıyorum: şehvet, bencillik, kötülük, kibir ve hepsinden öte kendini sevmek. Tanrı'ya şükür, böyle olduğumu biliyorum ve kendimdeki bütün bu kötülükleri gördüm ve görmeye devam ediyorum. Hala bu halimle mücadele ediyorum. Eserlerimdeki başarının sırrı budur.'(715)

11 Ekim 1910: 'Bizim kitaplık tam bir rastlantı sonucu oluştu: dünyanın dört bir yanından ithaf, imzalı ve kuşkusuz bedava kitaplar gönderildi; bunların içinde iyileri olduğu gibi, hiçbir değeri bulunmayanlar da vardı. L.N. kendisi çok az kitap satın aldı, çoğu ona gönderildi; bu durum, belirli bir özelliği ve yönlendirici görüşü olmayan bir kitaplık oluşturdu.'(700)

BELGE(LER) HAKKINDA

22 Nisan 1891:

Haşmetli İmparator,

Kocam kont L.N.Tolstoy ile ilgili bir dilekçeyi Majestelerine, kendim sunmak üzere, Majestelerinden bir görüşme istemek cesaretimden ötürü beni bağışlayın. Majestelerinin iliyik sever ilgisi bana, eşimin eski yayınsal çalışmalarına dönmesini sağlayacak koşulları açıklamak ve onun çalışmasına yönelik bazı suçlamaların zaten sağlığını kaybeden ama yapıtlarıyla vatanının onuruna yararlı işler yapabilecek bir Rus yazarının son ruhsal gücünü yok ettiğini ortaya koymak olasılığını verecektir.

Haşmetli İmparatorun sadık ve saygılı uyruğu

Kontes Sofiya Tolstoy

14 Temmuz 1910: *'Bu sabah bana verdiği mektubu (...) İyi ki bu mektubun birkaç kopyası var. Tanya'da da bir suret var:*

"Ben beni sevdim ve soğukluk yaratarak bir sürü nedenlerin söndüremediği bu aşkla seni eskisi gibi seviyorum. Gerçek bir aşkın aldatıcı gösterilerini yok edebilen evlilik ilişkilerimizin kesilmesinden burada söz etmek istemiyorum. Bu soğukluğun nedenleri ilkin benim özdeksel yaşamdan ve onun uğraşı ve kaygılarından aşamalı olarak kopmamdan kaynaklanmaktadır. Ben özdeksel uğraşılar sevmiyor, sen ise onlardan ayrılmak istemiyor ve ayrılamıyordun., tinsel ilke yoksunluğundan kaynaklanan bu durum beni bazı düşüncelere götürdü, bu da çok doğaldı ve bu konuda sana hiçbir sitemde bulunmuyorum. (...)

"Ne senin, ne benim sorumlu olmadığım kaçınılmaz ve esaslı üçüncü neden, yaşamın anlam ve amacını taban tabana zıt anlamamızdan oluşuyor. Yaşam anlayışımızda her şey tam anlamıyla karşıt: yaşam biçimimiz, insanlara karşı davranışımız, yaşantı olanaklarını değerlendirmemiz, benim bir günah, senin ise onsuz hiçbir şeyin olamayacağı koşul kabul ettiğin mal mülk... Yaşam biçimimizde, senden ayrılmamak için, benim için çok zor olan kurallara uydum: oysa sen bu durumu, düşüncelerine bir ödün verme olarak gördün ve sonuç olarak aramızdaki anlaşmazlık arttı."(619)

1910: *"Gidişim, sana acı verecek, üzgünüm, bana inan ve başka türlü yapamayacağımı anla. Benim evdeki durumum çekilmezdi ve çekilmez oldu. Öteki nedenlerin yanı sıra, şatafatlı koşullar içinde, eskiden olduğu gibi, yaşamayı sürdüremedim ve benim yaşımdaki ihtiyarların göreneğine uyararak, dünyayı terk edip, yaşantımın son günlerini sessizlik ve yalnızlık içinde geçirmek istedim (...)*

"Bunu anlamayı ve nerede olduğumu öğrenecek olursan gelip beni aramamanı yalvararak rica ediyorum. Senin gelişin sadece ikimizin de durumunu kötüleştirir ama benim kararımı değiştiremez.

"Benimle birlikte namusluca geçirdiğin kırksekiz yıllık yaşam yaşam için sana teşekkür ederim ve sana yapılan ve bana yüklenen suçlamalar için beni bağışlamayı dilerim, senin bana karşı yaptığın haksızlıkları da benim bağışladığımı bilmeni isterim. Benim gidişimle, senin için oluşacak değişiklikleri kabullenmeni öğütlerim. Bana bir haber iletecek olursan Şaşa'ya söyle, o beni nerede bulacağını bilecek ve gerekeni iletecektir. Ama benim nerede olduğumu açıklayamaz, çünkü bulunduğum yeri hiç kimseye söylememek konusunda bana söz verdi."(717)

GÜNCE HAKKINDA

11 Ocak 1863: 'Okudu mu günceyi bilmiyorum.'(43)

24 Nisan 1863: 'Liova ile ilişkilerimden hoşnut değilim. Kişiliğimle ilgili konular beni tedirgin ediyor ve utandırıyor, acaba neden? Pişmanlık duyacak bir şey yapmadım, ona karşı suçlu da değilim... Ama bu satırları onun okuyacağını düşününce de tedirgin oluyorum. Benim istediğim nedir?.. Açıklanamaz bu.'(53)

18 Haziran 1863: 'Onun benim omuzlarımdan üzerinden bunları okuduğu düşüncesi yazdıklarımıdaki gerçeği azaltıyor ve lekeliyor.'(259)

26 Mart 1865: 'Şu anda sanırım o da kendi güncesini yazmaktadır. Onun güncesini artık hiç okumuyorum. Birbirimizin yazdığını okuyunca açık yüreklilik ve içtenlik kalmıyor.'(78)

19 Haziran 2008: 'Oğlum Seryoja, bunları bir gün okuyacaksın. O zaman kendinin çok ama çok kötü birisi olduğunu anlayacaksın ve kendini düzeltmek, her şeyden önce tevazu kazanmak için çok çalışmalısın.'(299)

20 Kasım 1890, Yasnaya Polyana: 'Aramızda, azıcık olsun bir birlik, ruhsal ve içten bir anlaşma oluşturmayı çok istedim ve tüm gücümle uğraştım. Güncelerini gizlice okuyarak, bizi tekrar birleştirebilecek bir şey bulabilir miyim diye can atıyordum ama günceler beni daha çok umutsuzluğa düşürdü. Onları okuduğumu anlamış olacak ki, şimdi güncelerini benden saklıyor. Bana da bir şey söylemedi (...) Onda, nefis düşkünlüğünden başka bir şey bulunmadığını çok geç anlamışım. Şimdi gözüm açıldı ve yaşantımın boşa gittiğini, yok olduğunu görüyor ve anlıyorum (...) Birbirimize tek bir söz söylemeden günler, haftalar ve aylar geçiyor. Eskiden olduğu gibi ilgilendiğim şeylerden, düşüncelerimden, çocuklardan, bir kitaptan, herhangi bir şeyden söz etmek istiyorum ama sanki bana, "Saçmalıklarınla canımı sıkırmaya geliyorsun, hala bir şey mi umuyorsun?" demek ister gibi, bir tersleme ve ürküten bir bakışla karşılaşıyorum (...) Oysa suçsuz olmama, ömrüm boyu onu sevip onurunu korumama karşın, bir canı gibi ondan korkuyorum. Hakaret ve dayaktan daha etkili olan, sessiz, sert ve kin dolu sitemlerden korkuyorum. Genç yaşlarından bu yana sevmeyi bilememiş, öğrenememiş ve alışmamış.'(142-43)

16 Aralık 1890: 'İşin en şaşırtıcı yönü, beni kendisine acındırmaya çalışıyordu. Ama boşuna uğraştı, çünkü içten gelen hiçbir davranışta bulunmadı, kendini benim yerime koyup, onu kırmak ve hırsız mujiklere de bir kötülük yapmak niyetinde olmadığını anlamak istemedi.

Kendine hayranlığı, tüm güncelerinde açıkça görülüyor. Onun gözünde, kişilerin, sadece onu ilgilendirdiği oranda, varoluşlarını saptamak, çok şaşırtıcı (...) Güncelerinde bugün beni etkileyen başka bir şey var: Serseri yaşantısına karşın, L. Her gün iyi bir iş yapmaya uğraşıyordu.'(151)

7 Ocak 1891: 'Anladığım kadarıyla L.'nin günceleri hiçbir aşkı içermiyor. Görünüşe göre, bu duyguyu hiç tanımıyor.'(162)

18 Ocak 1891: 'L.'nin günceleri çok ilginç; Kırım ve Sivastopol savaşları dönemi. DeFTERin arasında, ikiye katlanmış ayrı bir kağıt, sefilliğin, sapıklığın ve edep kurallarını hiçe sayma saygısızlığının belirtisi olarak, beni çok şaşırttı.'(167)

12 Şubat 1891: 'Ben de ona karşılık verdim ve, eğer üzülmüyorsa, benim kendisine acımayacağımı ve eğer güncelerini yakmak istiyorsa yakabileceğini, yaptığım çalışmaya hiç önem vermediğimi, kimin kimi üzdüğüne gelince, son yapıtı Kroyçer Sonat'la beni, herkesin yanında küçük düşürdüğünü ve bu durumu düzeltmenin de zor olduğunu söyledim (...) Ben bu öykünün beni hedef aldığını, doğrudan doğruya beni yaraladığını, beni herkesin gözünde

alçalttığını ve karşılıklı sevgimizden arta kalanını da yok ettiğini, kendim hissettim. Ve bunların tümü, evlilik yaşantım süresince, kocama karşı beni suçlu duruma düşürecek bir davranışta bulunmadığım ve herhangi bir kişiye ne bir bakış, ne bir hareketle, böyle bir kanı uyandırmadığım halde... Yüreğimde, başka birisini sevmeye olasılığı bulunmuş da olsa, bende bir iç mücadele geçmiş de olsa, bu başka bir sorun, bu benim, işim, yüreğim, benim kutsal yerim, ben saf ve temiz kaldığıma göre, kimsenin ona dokunmaya, söz etmeye hakkı olamaz.’(174)

6 Şubat 1898: ‘Günce defterini nereye sakladığını bilemiyorum, belki de Çerkov’a göndermiştir. Kendisine sormaktan da çekiniyorum.’(377)

19 Şubat 1898: ‘L.N. güncesini bilmediğim bir yerde ve özenle saklıyor. Eskiden de saklardı ama, sakladığı yeri bilir ya da bulurdum. Şimdi ise bilmiyor ve bulamıyorum.’(383)

12 Mart 1902: ‘Kocamın güncesini okuduğum zaman onun güç ve etkinliğini anladım; kendi ününü korumak için durmadan bana sövüp saydığını o zaman gördüm; şatafatlı yaşamını şu ya da bu biçimde haklı çıkarmak, bana kabul ettirmek ihtiyacını duyuyordu. Vaneçka’nın öldüğü yıld; çok perişandım, kocama yaklaştım ama yüreğim ve umutlarım kırılmıştı.’ (527)

3 Ocak 1909, Yasnaya Polyana: ‘[Günlüğüm, onu okuyan insanlara karşı yaklaşımım bana zarar veriyor. Lütfen okumayın.]’(654)

26 Haziran 1910: ‘Günce defterlerinde L.N., beni hep iyi davranarak savaşılmaması gereken bir zorba gibi gösteriyor. Kendisi ise yüce gönüllü, büyük, sevgi dolu ve dindar görünüyor.’(593)

1 Temmuz 1910: ‘Çerkov’u selamladım ve :”Gene benimle ilgili bir entrika mı çeviriyorsunuz?” dedim. Çok güç durumda kalmışlardı. L.N. ve Çerkov birbiriyle yarışarcasına günce konusunda, birbirini tutmayan ve anlaşılması güç sözler söylediler ama, hiçbiri ben içeri girmezden önce ne konuştuklarını söylemedi. Şaşa’ya gelince sadece sıvışıp gitti.’(...) Çerkov, L.N.’nin **TİNSEL GÜNAH ÇIKARAN PAPAZ (?)** olduğunu ve bu gerçeği kabul etmem gerektiğini söyledi (...)Şunları ekledi: “Yaşamını, kocasını mahvetmekle geçiren bu kadını anlayamıyorum.” (...)L.N.’ye öyle acıyorum ki despot Çerkov’un boyunduruğu altında mutsuz, halbuki benimle mutluydu.’(598/9)

13/14 Temmuz 1910 gecesi: ‘Ölümümü dünyaya açıkladıkları zaman, onun gerçek nedenlerini söylemeyeceklerdir. Histeriden, sinir krizinden, karakter bozukluğundan söz edecekler ama hiç kimse, kocamın öldürdüğü bedenimi görünce, muşamba kaplı dört beş defteri kocamın çalışma odasına koyarak beni kolaylıkla kurtarabileceğini söylemeye cesaret edemeyecektir (...) Bu iki inatçıo adam, kocam ve Çerkov beni ezmek, beni öldürmek için birleşmişler. Beni korkutuyorlar, demir elleri yüreğimi sıkıştırıyor. Bu mendenen kurtulmak ve nereye olursa olsun kaçıp gitmek isterdim. Ama korkuyorum... (...) Eğer defterleri bana vermezlerse, Çerkov onları saklama hakkına, ben ise yaşamak ya da ölmek hakkına sahip olacağım.

‘Kendimi öldürmek düşüncesi gittikçe güç kazanıyor. Çok şükür... Yakında acılarım sona erecek.’(617)

14 Temmuz 1910: ‘L.N. beni görmeye geldi. Ona, terazinin bir kefesinde defterler, ötekinde ise benim yaşamım var dedim. Güncenin defterlerine karşılık benim yaşamım, ikisinden birini seç, dedim.’(618)

18 Temmuz 1910: ‘Güncesini bana vermesini istemiyorum; ölünceye dek onu saklasın. Ben sadece, onu okumamı önlemek için Şaşa’da, Sergeyenko’da,

Çerkov'da ve nerede olursa olsun saklamış olmalarına ve yalnızca karısının okuma hakkı olmamasına üzüldüm ve onuruma dokundu...'(628)

12 Ağustos 1910: 'Güncemi tekrar okudum ve kendi öz yaşantım ve kocamın karşılarında dehşete kapıldım. Bu tür yaşamayı sürdürmem olanaksız'(655)

15 Ağustos 1910: 'Bu demektir ki, daha önce söylediğim gibi kocamın şimdiki güncesi Bay Çerkov için yazılıyor ve içeriğinde hiçbir açık yüreklilik yok. Gizlilikleri, aldatmacaları ve gizleme meraklarıyla canları cehenneme. Zaman, gerekli açıklamayı yapacaktır (...) Ben L.N.'nin Günceyi benden sakladığı için kuşkulandırıyorum; bu usa yakın ve tümüyle haklı ve onu herkesten saklamak gerekirdi. Hayır, beni tasalandıran bu değil ama Çerkov ve Şaşa onu okuyabildiği halde, karısının, benim bu hakka sahip olmamam. Öyleyse, Çerkov ve kızımı yargıç yerine koyarak L.N. benim hakkımda atıp tutuyor, kötü niyetli ve acımasız olan da bu.'(658)

15 Ağustos 1910: 'Bizim aile cehennemimizin aksine, burada bir sürü saygılı ve içtenlikli insan var. Sinsiliği nedeniyle, kocama karşı duyduğum sevginin azaldığını anlamaya başladım. Bana karşı sürekli olarak beslediği ve bana belirtmeye başladığı bu kötü niyetini her hareketinden, yüzünden ve gözlerinden okuyorum; tüm dünyaya sevgi sözcükleri haykıran bu ihtiyarın bu duygusu özellikle çirkin ve çekilmez oluyor. Güncesinin beni tasalandırdığını biliyor ve bunda direniyor. Tanrı beni bu anlamsız bağlılıktan kurtarsaydı, hiç değilse o zaman benim için yaşam çok kolay olur ve kendimi çok özgür hissederdim. O zaman Şaşa ve Çerkov'u büyücülükleriyle baş başa bırakırdım.'(658)

26 Ekim 1910: 'Çektiğim acıları, geçirdiğim deneyleri dile getiren bu korkunç Günceyi şu anda bitiriyor ve mühürlüyorum. Tanrı beni bağışlasın, ama çektiklerime neden olan Çerkov'a lanet olsun.'(716)

İMGE(LEM) HAKKINDA

11,12,13,14,15,16 Aralık 1853: *'Bazı nedenlerden dolayı güç fikri bende kendiliğinden el şekliyle –özellikle de güzel bir elle- özdeşleşmiştir. Bazen güzel bir ele bakarken şöyle düşünülebilir: "Acaba şu adama bağlı olsaydım, ne olurdu?"'*(114)

3 Ekim 1865: *'Hevesim kırılıyor. Okuma ve hayal görme volupte (tutkumu) engellemeliyim. Bu güçlerimi yazmak için kullanmalı, onların yerine fiziksel çalışmayı koymalıyım.'*(263)

DÜŞ(LER) HAKKINDA

12 Aralık 1856: *'Çok üzgünüm. Rüyamda yerde kan gölü vardı. Ayrıca göğsüme esmer bir kadın oturmuş, çıplak bir şekilde bana doğru eğilmiş bir şeyler fısıldıyordu.'*(181)

11/23 Ağustos 1860: *'Rüyamda bir köylü gibi giyindiğimi ve annemin beni tanımadığını gördüm.'*(223)

29 Haziran 1889, Yasnaya Polyana: *'Ölmeye hazırım. Geceleyin rüyamda insan kadar büyük bir fare fördüm ve çok korktum. Asıl korktuğum ölüm gibi görünüyor. Ama hayır, korktuğum şey saf ve basit terördü.'*(340)

7 Mart 1904, Yasnaya Polyana: *'Ben genellikle kendimi asker olarak görürüm; sık sık karıma ihanet etmiş olarak görürüm ve bu beni dehşete düşürür.'*(582)

29 Kasım 1908, Yasnaya Polyana: *'Dün gece rüyamda İsa dramasını kısmen yazıyor ve besteliyor, kısmen de oynuyordum. Ben İsa ve bir askerdim. Kılıcını çektiğini gayet iyi anımsıyorum. Hem de çok canlı.'*(647)

YAPITI HAKKINDA

19,20 Aralık 1853: *'Bir eserin çekici olması için yalnızca tek bir düşüncenin egemen olması yetmez; aynı zamanda tamamıyla tek bir duygunun etkisinde olması gerekir. İlk Gençlik'te böyle olmadı.'*(115)

18 Ağustos 1857: **'Kafkasya Masalı'**ndan hiç memnun değilim. Bir fikir olmaksızın yazamam. İyi olan her yerde iyidir; her yerde aynı tutku vardır ve ilkel devlet iyidir fikri yeterli değil.'(204)

9 Nisan 1859, Moskova: *'Anna'yı (Aile Mutluluğu) bitirdim; ama güzel olmadı.'*(218)

16 Aralık 1862: 'L. Öylesine akıllı, faal ve yetenekli ama geçmişi iğrenç. Benim geçmişim ise küçücük ve anlamsız... Onun ilk yapıtlarını okudum ve aşk ve kadının sözkonusu edildiği her bölümde iğrenti ve eziklik duyuyorum. Bunları, bunların tümünü yakmak isterdim. Yeterki onun geçmişini bana anımsatacak bir şey, asla bir şey kalmasın. Kıskançlık beni korkunç bir bencil durumuna soktuğu için, yapıtlarının yokolmasına ben üzülmezdim.

Onu öldürüp de tam benzerini tekrar hemen yapabilseydim, bu işi kıvançla yapardım.' (41)

12 Kasım 1866: 'Arasıra L. ile birlikte, bu yapıttan (Savaş ve Barış) söz ediyoruz ve nedenini bilmiyorum (ama gurur duyuyorum) bana güveniyor ve eleştirilerime önem veriyor.' (86)

10 Şubat 1889, Moskova: 'Gerçekten hem bir çağrı yapmalı, hem de bir roman **[Diriliş]** yazmalıyım. Yani düşüncelerimi ifade edeceğim ve kendimi yaşamın akışına teslim edeceğim.'(323)

2 Temmuz 1889, Yasnaya Polyana: '**Kroyçer Sonat**'a devam ettim. Kötü gitmiyor. Hepsini bitirdim. Ama şimdi başından itibaren gözden geçirmeliyim. Onun çocuk sahibi olmasının yasaklanması ana konu yapılmalı. Çocuksuz başarısız olmaya mahkum bir hale indirgeniyor. Annenin egoizminden daha fazla söz edilmeli. Annenin fedakarlığı ne iyi ne kötü. Yalnızca çalışmaktan ibaret. Her ikisi de sevgi ve anlayış olduğunda iyi. Ama kişinin kendisi için çalışması ve yalnızca kendi çocukları için fedakarlık yapması kötü. Erken yattım.'(341)

24 Temmuz 1889, Yasnaya Polyana: '**Kroyçer Sonat** ve **Sanat Üzerine**'yi yazıyorum. Ama her ikisi de negatif ve kötü. İyi bir şeyler yazmak istiyorum (...) Biraz **Kroyçer Sonat** üzerinde çalıştım. Onu kabaca tamamladım. Şimdi tamamını nasıl yeniden düzenleyeceğimi, kadın için şefkat ve sevgiyi nasıl dahil edeceğimi buldum.'(344)

10 Ekim 1889, Yasnaya Polyana: 'Bütün bu eserden **[Kroyçer Sonat]** öğrendiğimi hissediyorum. Büyük depresyon yaşıyorum.'(351)

6 Aralık 1889, Yasnaya Polyana: '**Kroyçer Sonat**'ı baştan sona gözden geçirdim; bazı yeri çıkardım; düzeltmeler ve eklemeler yaptım. Bu işten korkunç derecede bıktım. Esas husus, bu eserin sanatsal açıdan yanlış ve sahte oluşu. Koni'nin öyküsü (**Diriliş**) konusunda sihnim gittikçe daha çok berraklaşıyor.'(361)

18 Ocak 1890, Yasnaya Polyana: 'Butkeviç'le sohbet ettik. Bana birçok insanın **Kroyçer Sonat**'dan nefret ettiğini, onu bir seks manyağının öyküsü olarak gördüklerini anlattı. Bu beni ilik başta rahatsız etti; ama sonra en azından insanlarda uyandırılması gereken bir duyguyu uyandırdığını düşünerek memnun oldum. Elbette daha iyisi olabilirdi; ama ben yapabileceğimin en iyisini yaptım.'(365)

9 Mayıs 1890, Pirogovo: 'Örneğin **Kroyçer Sonat**'ın temel fikri ya da duygusu bir kadına, bir Slav'a (bir manastırdan Tolstoy'a imzasız mektup yazan bir Çek kadın) ait. Bana kadınların cinsel taleplerle baskı altına alınması konusunda dili bakımından komik, ama içeriği önemli bir mektup yazmıştı. Sonra beni ziyarete geldi ve üzerimde güçlü bir izlenim bıraktı.'(374)

3 Ocak 1891: '**Onun dini ve felsefi yazılarını anlama yeteneğim yok. Ben onu hep sanatkar yönüyle seveceğim.**'(159)

6 Ocak 1891: '**Ama yazınsal olmayan, dinisel ve belli bir amaç güden bu tür makaleleri beğenmiyorum: bende bir şeyleri yıkıyor, anlamsız bir korku uyandırıyor ve beni sıkıyor.**'(161)

25 Ocak 1891: '**Kroyçer Sonat**'ın, genç kadınla ilgili bölümleri yanlıştır. Bu ilk gençlik yaşlarında, kadının cinsel tutkusu yoktur, özellikle çocuk doğuruyor ve emziriyorsa, zira ancak iki yılda bir kadın olabilir. Tutku, otuz yaşlarına doğru uyanabilir.'(170)

26 Ocak 1891, Yasnaya Polyana: 'Evet, şimdi çok anlamlı bir roman yazmaya başlayacağım. İlk romanlarım bilinçsiz üretimlerdi. **Anna Karenina**'dan bu yana on yıldan fazla bir süredir ayrıntılı olarak inceliyorum; analiz ediyorum. Şimdi neyin ne olduğunu biliyorum ve her şeyi tekrar karıştırabilir ve bu karışımın üzerinde çalışabilirim. Tanrım bana yardım et!'(395)

12 Şubat 1891: '**Ben de ona karşılık verdim ve, eğer üzülüyorsa, benim kendisine acımayacağımı ve eğer güncelerini yakmak istiyorsa yakabileceğini, yaptığım çalışmaya hiç önem vermediğimi, kimin kimi üzdüğüne gelince, son yapıtı Kreutzer Sonat'la beni, herkesin yanında küçük düşürdüğünü ve bu durumu düzeltmenin de zor olduğunu söyledim (...)** Ben bu öykünün beni

hedef aldığını, doğrudan doğruya beni yaraladığını, beni herkesin gözünde alçalttığını ve karşılıklı sevgimizden arta kalanını da yok ettiğini, kendim hissettim. Ve bunların tümü, evlilik yaşantım süresince, kocama karşı beni suçlu duruma düşürecek bir davranışta bulunmadığım ve herhangi bir kişiye ne bir bakış, ne bir hareketle, böyle bir kanı uyandırmadığım halde... Yüreğimde, başka birisini sevmeye olasılığı bulunmuş da olsa, bende bir iç mücadele geçmiş de olsa, bu başka bir sorun, bu benim, işim, yüreğim, benim kutsal yerim, ben saf ve temiz kaldığıma göre, kimsenin ona dokunmaya, sözetmeye hakkı olamaz.’(174)

10 Mart 1891: ‘M.de Vogue’nin, Kroyçer Sanat’la ilgili makalesini okudum, çok akıllıca kaleme alınmış ve değerli. Tolstoy’un, tüm kişisel ve yazınsal yaşamı yok eden, didikleyici bir analize ulaştığını ve buna benzer şeyler yazmış.’(182)

1 Haziran 1891: ‘Petersburg yolculuğumun gerçek nedenini kimse bilmiyor. Gerçek neden Kroyçer Sonat. Bu öykü bana gölge düşürdü. Bazıları, bu öykünün bizim yaşantımızdan alındığını sanıyor, bazıları da bana acıyor. Hükümdar bile: “Onun zavallı karısına acıyorum,” dedi. Moskova’da Kostia amca benim bir kurban olduğumu ve herkesin bu kanıyı paylaştığını söyledi. İşte bunun içindir ki, hiç de kurban durumunda olmadığımı göstermek ve herkese kendimden söz etmek istedim: bunu, nedenini bilmeden ve içgüdüsel olarak yaptım. Çarla yapacağım görüşmede önceden başarılı olacağımı biliyordum. İnsanları etkileme gücümü kaybetmemiştim ve esinlediğim sempati ve konuşma biçimimle onu etkiledim. Ama en önemli konu, bu öyküyü (Kroyçer Sonat) halka ulaştırmak. Bunu yapmam gerekiyor çünkü izni hükümdardan benim istediğimi herkes biliyor. Halbuki bu öykü benimle ve bizim evlilik ilişkilerimizle ilgili olsaydı, kuşkusuz yayınlanmasını istemezdim. Herkesin bunu düşünmesi ve anlaması gerek (...) Bunların tümü, benim kadınlık gururumu pekiştirmek için bir fırsat, bir Tanrı lütfü ve aynı zamanda, sosyal yönden beni yükselteceği yerde tam tersi, beni alçaltmaya uğraşan kocamdan öğeliyorum. Onun bana böyle davranmasının nedenini hiç anlayamadım.’(208)

9 Ağustos 1894: ‘Yeni bir Tom Amcanın Kulübesi yazmalıyım.’(440)

30 Ağustos 1894, Yasnaya Polyana: ‘Romanlar baş kahraman ile kızın evlenmesiyle sona erer. Halbuki evlenmeleriyle başlamalı ve boşanmalarıyla, yani özgürleşmeleriyle sona ermeli.’(441)

25 Nisan 1895, Moskova: ‘Bir annenin durumu korkunç derecede trajik: Doğa onu dayanılmaz bir arzu ile donatmış (erkeği de benzer şekilde donatmış; ancak erkek aynı ağır sonuçları yaşamıyor); bunun sonucu olarak çocuklar dünyaya geliyor. Kadın çocuklarına karşı çok daha güçlü bir sevgiyle, fiziksel bir sevgiyle donatılmış. Zira çocuk taşımak, onları beslemek ve onlara bakmak fiziksel bir olay. Bir kadın, iyi bir kadın bütün ruhunu çocuklara verir; kendisini tamamen onlara adar. Ruhunda yalnız onlar için ve onlarla birlikte yaşama alışkanlığı (herkesin yalnızca onaylamakla kalmayıp, övmesi nedeniyle en şiddetli ayartma budur) kazanır. Yıllar geçer ve sevginin karşılığı öfkeyle verilir. Bu öfke, boyunlarında bir değirmen taşı gibi gördükleri, yaşamlarına müdahale ettiklerini düşündükleri anneye karşıdır. İkinci hal – ölüm yoluyla ayrılık ise-, anında korkunç bir sancıya neden olur ve geriye bir boşluk bırakır. Kadının mutlaka yaşaması gerekir, ama yaşamak için tutunacak bir şey kalmamıştır. Kadın manevi bir yaşam alışkanlığından ve hatta bir yaşamın gerektirdiği güçten yoksundur. Çünkü bütün gücünü, artık yanında olmayan çocuklarına harcamıştır. İşte bir anneye dair olarak yazacağım romanda bundan söz edeceğim.’(463)

9 Ekim 1895: 'Nehludov'un (**Diriliş**) çifte kişiliği hakkında düşündüm. Bunu daha açık ifade etmeliyim.'(476)

134 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: 'Nehludov'un Sonya'ya dokunaklı bir biçimde nasıl veda edeceğini düşündüm.'(476)

24 Ekim 1895: 'Yeniden **Diriliş**'i ele aldım ve tamamen kötü olduğuna karar verdim. Çekim merkezi olması gereken yerde değil; toprak sorunu dikkatleri dağıtıyor ve zayıflık oluşturuyor. Eserin kendisi de zayıf olarak ortaya çıkacak. Sanıyorum, onu bırakacağım. Eğer yazmaya devam edersem, başından itibaren tekrar başlayacağım.'(477)

28 Ekim 1895, Yasnaya Polyana: 'Ve **Diriliş**'te yapmaya başladığım ebebi saçmalığa devam etmek için vakit yok.'(478)

5 Kasım 1895, Yasnaya Polyana: 'Anladım ki köylülerin yaşamı ile başlamalıyım. Anladım ki onlar özne, olumlu unsur ve geri kalanlar ise gölge, negatif unsur. Ve aynı hususun **Diriliş** için de geçerliği olduğunu anladım. Mutlaka onunla başlamalıyım.'(479)

19 temmuz 1896, Pirogovo: 'Dün kara bir topraktan, nadasa bırakılmışken yeni sürülmüş bir tarladan geçtim. Gözlerin görebildiği yerde kara topraklardan başka hiçbir şey yoktu –tek bir yeşil çimen bile yoktu. Ve tozlu gri yolun kenarında üç dallı bir Tatar deve diken. Bir dalı kırılmış ve üzerinde kirli beyaz bir çiçek sallanıyor. İkincisi de kırık ve siyah çamura bulanmış; çizgili ve kirli izler var üzerinde. Üçüncüsü ya doğru yatmış; o da siyah ama hala canlı ve orta kısmı kırmızı. Bu bana **Hacı Murat**'ı hatırlattı. Bu konuda yazmak istiyorum. Koca bir tarlanın ortasında tek başına sonuna kadar yaşamı için mücadele ediyor ve bir şekilde mücadeleyi kazanıyor.'(488)

5 Ocak 1897, Moskova: '**Diriliş**'i yeniden okumaya başladım ve başkahramanın evlenme kararı verdiği yere kadar gelince tiksinierek bıraktım. Hepsi gerçek dışı uydurma ve zayıf. Kusurlu olan bir şeyi düzeltmek çok güç. Ama bu kitabı düzeltmek gerekecek☺1) Kadının ve erkeğin duyguları ve yaşamını nöbetleşe olarak anlatmak gerekli. Ve kadını olumlu ve ciddi; erkeği ise olumsuz ve alaycı bir biçimde. Bu kitabı bitirebileceğimden kuşkuluyum. Her tarafı kusurlu.'(497)

4 Nisan 1897, Moskova: 'Dün **Hacı Murat**'a dair bazı güzel fikirler geldi aklıma. Esas husus, güvene ihanet edilmesini bu eserde ifade etmeliyim. Eğer ihanetler olmasaydı, **Hacı Murat** çok başarılı olabilirdi.'(501)

8 Haziran 1897: '**Kroyçer Sonat**'ın provalarını, hep aynı acı duygu içinde düzelttim: insan yaradılışının kötü yönünün gerçek sergilenişi ve hayasızlık simgesi bu. Pozdnişev her yerde açıklama yapıyor: biz, biz hayvansal isteklerin tutsağıyız, biz doyum tecrübemiz var, her yerde bu "biz". Oysa, kadın değişik bir yaradılıştadır ve cinsel de olsa, duyguları değerlendirme konusunda, bir erkekle kötülük bulaşmamış bir kadın arasında büyük bir farklılık vardır.'(273)

25 Haziran 1897: 'Makalesi hoşuma gitmiyor ve üzülüyorum. Bu makalede, hiç hoşuma gitmeyen bir tür kötü niyetli kızgınlık buluyorum. Gerçek dışı bir düşmana (bu kıskandığı Taneyev olabilir) kızdığını ve tek amacının onu yok etmek olduğunu hissediyorum.'(286)

28 Ağustos 1897: 'Dün hep onun Sanat denemesini düşündüm. Bu makale benim aklımı kurcalıyor, çünkü öylesine çok gerçekdışı, karşıt ve kışkırtıcı fikirler içermeseydi çok başarılı olurdu.'(320)

7 Mart 1898: 'Bugün açık ve seçik olarak anladım ki, L.N. nin son yıllardaki tüm yapıtları, kesin bir karşı koyma ve karşıt olma özelliği taşıyor. Bütün insanlığa, tüm kurulu düzene karşı çıktığına göre, zavallı ve zayıf bir kadın olan bana, neden karşı çıkmasın?'(387)

10 Mart 1898: ‘L.N.’nin yeni Kafkasyalı ‘Hacı Murat’ı zevkle kopye ediyorum. Bu öykünün çok güzel olacağını sanıyorum. Destan biçiminde bir yapıt; kanımca hiçbir gizli polemik ve tahrik içermeyecek.’(389)

21 mart 1898, Moskova: “Peepshow” adı verilen bir İngiliz oyuncağı var. Bir camın altından önce bir şey, sonra başka bir şey görünüyor. **Hacı Murat’ı** göstermenin yolu bu. Bir koca, bir fanatik vs. olarak.’(518)

11 Ağustos 1898: ‘L.N.’nin makalesinin tümünü kopye ettim. O ise, nefret ettiğim bir roman olan Diriliş üzerinde çalışıyor, belki değişiklik yapar.’(414)

28 Ağustos 1898: ‘Sabahleyin L.N. “Diriliş”e çalıştı ve yazdıkları çok hoşuna gitti. Bana: “Onunla evlenmeyecek, bugün hepsini bitirdim, yani olduğu gibi kalmasının iyi olacağı kanısına vardım...” dedi. Ben de: “Onunla evlenmemesi doğaldır, bunu sana daha önce söyledim; o kadınla evlenseydi, yapmacık ve uygunsuz olacaktı,” dedim.’(416)

12 Eylül 1898: ‘Nehlüdov (Diriliş) ile hapsedilen sokak kadını arasındaki ilişkiler, yazarın bir kadına karşı olan tutumu bende, gerçek olmayan yapmacık ve tumturaklı duygularla, bir tür duygusal oyun izlenimi bırakıyor.’(419)

13 Eylül 1898: ‘Nehlüdov’un kişiliğinde L.N.’nin kendisini görmem de bana acı veriyor. Ama, tüm bu kurtuluşları, kitaplarında çok güzel anlatmasına karşın, kendi yaşantısına hiçbir zaman uygulamamıştır (...) Daha önce düşündüğüm gibi, bu romanda genel olarak dahice ayrıntı ve anlatımlar var ama, kadın ve erkek “kahraman” konusunda, ölçüsüz ve batıcı bir sahte durum da var.

‘Bu roman beni üzdü. Ve birden Moskova’ya gitmeye karar verdim, çünkü kocamın bu yapıtını sevemezdim ve aramızdaki düşünce birliği gitgide azalıyordu.’(420)

2 Kasım 1898: ‘Ben tamamen **Diriliş**’e dalıp gittim; bütün enerjimi tasarruf ediyor ve **Diriliş** için kullanıyorum. Oldukça iyi olacağını düşünüyorum. İnsanlar övüyor; ama ben onlara inanmıyorum.’(524)

26 Haziran 1899, Yasnaya Polyana: ‘**Diriliş** üzerinde çalıştım ve hala da çalışıyorum. İçinde çok iyi şeyler var. Zaten bu roman o iyiler uğrunda yazıldı.’(533)

23 Haziran 1900, Yasnaya Polyana: ‘Şiddetle edebi bir şeyler yazmak istiyorum. Dramatik değil, epik bir eser –**Diriliş**’in devamı: Nehludov’un köylü olarak yaşamı.’(542)

15 aralık 1900, Moskova: ‘**Kroyçer Sonat’ı, Karanlığın Gücü’nü** ve hatta **Diriliş**’i insanlara vaaz etmeyi düşünmeksizin, onlara yararlı olacağını düşünmeksizin yazdım. Ama hepsi de, özellikle de **Kroyçer Sonat** çok yararlı oldu. Aynı şey **Ceset**’de de olacak mı?’(550)

7 Mayıs 1901, Moskova: ‘Tiplerin birbiri üstüne cesurca bindirilmiş gölgelerden kazandığı gücü ilk kez açıkca anladım. Bunu **Hacı Murat** ve Marya Dimitriyevna’da yapacağım.’(557)

23 Ekim 1902: ‘Hacı Murat’ı bitirdi ve bugün okuduk: bu yapıtın destansı özelliği inkar edilemez, birçok artistik bölümler var ama heyecanlandırıcı bir şey yok. Yarısına kadar okuduk, yarın bitireceğiz.’(542)

6 Mart 1903: ‘Anna Karenina’nın provalarını ikinci kez okuyup bitirdim. Onun ruh halini adım adım izleyerek kendi benliğimi anladım ve bu beni korkuttu. Birisinden öç almak için intihar edilmez. Hayır, artık yaşama gücü kalmayınca insan canına kıyar. Önce çatışıp kavga edilir, sonra yalvarılır, yazgıya boyun eğilir, umutsuzluğa düşülür ve sonunda irade zayıflığı ve ölüm gelir.’(557)

6 Aralık 1908, Yasnaya Polyana: 'Benden nefret eden insanlar yıkıp dağıttığım yarı dini görüşleri yüzünden nefret ediyorlar; beni sevenler de kendileri için çok önemli görünen **Savaş ve Barış** gibi önemsiz eserler için beni seviyorlar.'(648)

22 Ağustos 1910: 'Benim kocam gerçek bir dahi sanatçı. Eğer Çerkov ve onun kötü etkisi olmasaydı ve onu, Gereksinmeleri Karşılama İçin Birleşmek Gerek ya da buna benzer broşürleri yazmaya itmeseydi, Leon Tolstoy'un yazdığı yazınsal yapıtlar bu son yıllarda çok değişik olurdu.'(667)

26 ağustos 1910: 'Akşam; baskıya gönderilecek Diriliş üzerinde çok çalıştım. Bu yapıtı sevmiyorum, çünkü insanlarla ilgili sinsice söylenmiş yalan ve kötülüklerle dolu.'(671)

RUS YAZINI HAKKINDA

27 Temmuz 1853: 'Turgenyev'den (Bir Avcının Notları) sonra yazmak biraz güç geliyor.'(102)

25 Temmuz 1856: '**Ölü Ruhlar**'ı (Gogol) büyük bir zevkle okudum.'(172)

8 Eylül 1857: 'Gogol'den yakın dönemde aldığım mektupları okudum. İnsan olarak yalnızca süprüntü. Korkunç bir süprüntü.'(205)

16 Mayıs 1895, Yasnaya Polyana: 'Bütün bu büyük adam makamına terfi etmiş Granovski'ler, Beliniski'ler, Çernişevski'ler ve Dobrolyubov'ların hükümete ve sansüre teşekkür etmeleri gerek. Zira onlar olmasaydı, en önemsiz magazin sayfası müdavimleri olacaktı.'(485)

11 Mayıs 1901, Yasnaya Polyana: 'Gorki bu yüzden insanların ilgisini çekiyor. Hepimiz dilencilerin insan olduğunu ve kardeşlerimiz olduğunu biliyoruz; ama bunu yalnızca teorik olarak biliyoruz. O ise bize onları her yönüyle gösterdi ve onları sevmemizi sağladı ve bize bu aşkı aşıladı.'(557)

2 Temmuz 1904, Yasnaya Polyana: 'Nehrudov'un [**Diriliş**] ikinci kısmını yazmak istiyorum. İş, yorgunluğu, yeni büyük toprak ağalığı, kadınların ayartması, düşüş, hatalar ve bütün hepsi bir Robinson topluluğu arka planında gerçekleşiyor.'(587)

9,10 Kasım 1909: 'Akşam evde Gorki'yi okumayı tamamladım. Tamamen hayali, doğal olmayan ve muazzam derecede kahramanca duygular ve sahtelik. Ama büyük bir yetenek. Ve tıpkı Andreyev gibi söyleyecek hiçbir şeyi yok. Şiir ya da –Andreyev'in yapmayı seçtiği gibi- tiyatro oyunu yazmalı. Şiirde makul görülen muğlaklık, dramada ise sahne ve aktörler onları kurtarabilir. Aynı şey Çehov için de geçerli. Ama onda komik bir yan var.'(693)

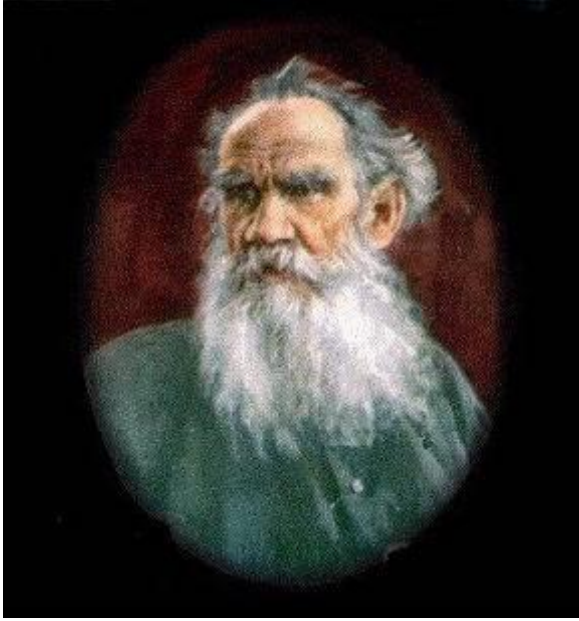
14 Ekim 1910: 'Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'ini okudu ama hoşuna gitmedi. Anlatımlar güzel ama konuşmaları yansıtan bölümler gerçekten kötü. Çünkü konuşan, romanın kahramanları değil, hep Dostoyevski. Kişilerin anlatım biçimlerinin hiçbir özelliği yok.'(705)

18 Ekim 1910: '**Dostoyevski**'yi okudum ve onun üstünkörü tarzı, yapaylığı ve uydurmacılığı karşısında hayrete düştüm.'(725)

19 Ekim 1910: 'Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'ini ilgiyle okudu ve :''Halkın Dostoyevski'yi neden sevdiğini anladım, çünkü çok görkemli düşünceleri var.' Dedi. Sonra da eleştirerek, romandaki kişilerin tümünün Dostoyevski'nin ağzıyla konuştuklarını bir kez daha vurguladı ve o kişilerin düşünme düzenlerinin uzun olduğunu belirtti.'(710)

21 Ekim 1910: 'L.N.'nin yeni baskıya eklenecek yazılarını okuyorum; benim kanıma göre sıkıcı ve monoton. Savaşa, şiddet eylemlerine ve ölüm cezalarına karşı oluşuna katılıyorum ama devleti benimsememesini anlamıyorum.

İnsanların Şeflere, yetkililere ve yöneticilere öyle çok ihtiyacı var ki, onlar olmadan hiçbir sosyal yapı olamaz. Yeter ki baştaki akıllı, adil ve uyruğundakilerin yararına özverili olabilsin.’(712)

DÜNYA YAZINI HAKKINDA

- 8 Nisan 1852: ‘Sabahleyin **Sterne**’den bir bölüm çevirdim.’(76)
31 Mayıs 1855: ‘Gecenin 11’i. Sabahleyin **Faust**’u okumayı bitirdim.’(145)
16 Kasım 1856: ‘**Henry IV**’ü (Shakespeare) okudum. Hayır!’ (179)
3/15 Nisan 1857: ‘Geç kalktım –Hamama gittim. Orada **Comedie Humaine**’i (**Balzac**) okudum: saçma ve küstahça.’(192)
12,13 Ekim 1859: ‘**Rabelais**’i okudum.’(219)
23 Ekim 1878: ‘Dickens’in Martin Chuzzlewitz yapıtını okuyarak dinleniyor. Ben iyice biliyorum ki L., İngiliz romanları okumaya başladığı zaman, yazmaya da başlayacak demektir.’(111)
28 Ağustos 1884: ‘Akşamleyin **Maupassant**’ı okudum. Renkler konusundaki ustalığına hayran oldum. Ama yazacak konusu yok; zavallı adam.’(306)
7 Şubat 1889, Moskova: ‘**Ben Hur**’u (Lewis Wallace) okuyorum. Zayıf.’(323)
11 Haziran 1889, Yasnaya Polyana: ‘**Whitman**, bazı aptal şiirler ve De Quincey. Geç yattım. Yaşamın baskısı çok ağır geliyor.’(338)
27 Ekim 1889, Yasnaya Polyana: ‘**Whitman**’ı yeniden okudum. Tantanalı ve boş birçok şey var.’(352)
19 Şubat 1904, Yasnaya Polyana: ‘**Kant**’ı okudum ve çok etkilendim.’(581)
19 Eylül 1905, Yasnaya Polyana: ‘**Kant**’ı okuyorum. Çok güzel.’(603)
31 Ocak 1908, Yasnaya Polyana: ‘**Shaw**’ı okuyordum. Saçmalığı beni şaşırtıyor. Kentsel kitlelerin saçmalıklarının üzerine çıkabilen, kendisine ait tek bir fikri olmadığı gibi, aynı zamanda geçmişin büyük düşünürlerinin görüşlerinden birini bile anlamıyor. Onun tek özel yanı, en banal saçmalıkları çok zarif bir şekilde saptırılmış, yeni bir tarzda, sanki yeni ve orijinal bir şey söylüyormuş gibi ifade edebilmesi. Ana karakteristiği korkunç derecede kendine güvenmesi. Bu güven onun felsefi cehaletini tamamlıyor.’(635)

26 Mart 1909: '**Kant**'ı okudum: **Yalnızca Aklın Sınırları İçinde Din**. Bana çok yakın.'(663)

20 Mayıs: 'Roosevelt'in benim hakkımda yazdığı bir makaleyi okudum. Makale aptalca, ama ben memnun oldum. Gururumu okşadı. Dün daha iyiydim.'(669)

23 Ekim 1909: 'Entelektüel dünyamızdaki insanların dargörüşlülüğünün ana nedenlerinden birisi, çağdaşlığı yakalama çabaları; son zamanlarda neler yazıldığını öğrenme ya da en azından bu konuda bir fikir sahibi olma çabalarıdır. "Hiçbir şeyi kaçırmamalıyız." Halbuki her alanda kitap dağları yazılıyor. Ve iletişim kolaylığı nedeniyle bütün bunlara ulaşmak mümkün. Kişi hangi konuda konuşursa konuşsun, insanlar şöyle der: "Peki, Chelpanov, Kun, Breeding'i okudun mu? Eğer okumamışsan bu konuda konuşamazsın." Ve acele etmeli, onları okumalısın. Halbuki kitaplar dağ gibi. Ve bu acele, kişinin kafasını çağdaş, önemsiz ve karmaşık şeylerle doldurması yüzünden; ciddi, gerekli, gerçek bilgiyi alma imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bunun ne kadar aşîkar bir hata olduğunu düşünebilirsiniz. Bizler binlerce yıl boyunca milyarlarca insan arasından sıyrılan en büyük düşünürlerin sonucuyuz. Ve bu en büyüklerin düşüncelerinin sonuçları zamanın eleğinde elenmektedir. Bütün sıradanlık elenip gider ve yalnızca orijinal, derin, gerekli olan kalır. Geriye kalanlar Vedalar, Zerdüşî, Buda, Lao-Tzu, Konfüçyüs, Mani, İsa, Muhammed, Sokrat, Marcus Aurelius, Epictetos ve modernler: Rousseau, Pascal, Kant, Schopenhauer ve birçok diğerleri. Ve çağdaşlara yetismeye çalışanlar bunlardan hiçbirini tanımıyor; ama yetismeye çalışıp duruyor ve kafalarını çer çöple dolduruyorlar. Bunların hepsi eleğîn altına geçecek ve hiçbirisi kalmayacak.'(691)

(2008)

KAYNAKLAR

I. TOLSTOY ÜZERİNE

- Çestov, Lev; **Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri** (1900, İnceleme), Çev. Işık Ergüden, Versus yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul, 150s.
- Roland, Romain; **Tolstoy Hayatı** (La Vie de Tolstoï, 1911, Yaşamöyküsü), Çev. Tahsin Yücel, Varlık yayınları, Birinci basım, 1969, İstanbul, 174 s.
- Gorki, Maksim; **Tolstoy'dan Anılar** (1911), Çev. Akşit Göktürk, Bilgi yayınları, Birinci basım, Ağustos 1967, Ankara, 68 s.
- Plehanov, G.V.; **Kont Tolstoy** (1911), Çev. Zekiye Hasağçebi, YGS yayınları, Birinci basım, Ağustos 2003, İstanbul, 73s.
- Luxemburg, Rosa; **Tolstoy'un Yolu** (1913), Çev. Zekiye Hasağçebi, YGS yayınları, Birinci basım, Ağustos 2003, İstanbul, 51s.
- Lenin, Vladimir I.U.; **Sanat ve Edebiyat** (1908-1913), Çev. Bülent Arıbaş, Payel yayınları, İkinci basım, Ağustos 1976, İstanbul, 342s.
- Zweig, Stefan; **Dünya Fikir Mimarları Cilt III. Kendi Hayatının Şiirini**
- **Yazanlar: Casanova/Stendhal/Tolstoy** (XXXX), Çev. Ayda Yörükan,
- Türkiye İş Bankası yayınları, Birinci basım, 1990, İstanbul, 392s. Tolstoy, s. 229-392
- Bahtin, Mihail M; **Dostoyevski Poetikasının Sorunları** (Проблемы творчества Достоевского ,1929, gözden geçirme 1963, İngilizce basım, 1984, İnceleme), Çev. Cem Soydemir, Metis yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul, 393 s.
- Özen, Esin; **Tolstoy: Hayatı, Sanatı ve Eserleri** (1975, İnceleme)
- Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi, Teksir, Birinci basım, 1975, Ankara, 65 s. (2007)

II. TOLSTOY YAPITLARI

- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Baskın** (Набег, 1852, Öykü), Çev. Nedim Önal, Cem yayınları, Birinci basım, Mart 2000, İstanbul, 186s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Çocukluk İlkgençlik Gençlik** (Детство Отрочество Юность, 1857, Roman), Çev. Mazlum Beyhan, İletişim Yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 400 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Yeniyetmelik** (Детство, 1852, Roman), Çev. Rana Çakıröz, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Gençlik I** (Отрочество, 1854, Roman), Çev. Rana Çakıröz/Cengiz Ekinci, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Gençlik II** (Юность, 1857, Roman), Çev. Rana Çakıröz/Cengiz Ekinci, Cumhuriyet Yayınları, Birinci basım, 1999, İstanbul, 128 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Aile Mutluluğu**. Toplu Eserler 7 (Семейное счастье, 1859, Roman), Çev. Mehmet Özgül, İletişim yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 150 s.

- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Efendi ile Uşağı: Hikayeler**, TE 8 (Хозяин и работник, 1895; Метель, 1855; Поликушка, 1863, Öykü), Çev. Mehmet Özgül, İletişim Yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 195 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Üç Ölüm**. Toplu Eserler 9 (Три смерти, 1859, Öykü), Çev. Mehmet Özgül, İletişim yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 191 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Kazaklar** (Казак, 1863, Roman), Çev. Nur Nirven, BordoSiyah Yayınları, Birinci basım, 2002, İstanbul, 309 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Kazaklar** (Казак, 1863, Roman), Çev. Leyla Soykut, E Yayınları, Birinci basım, ?, İstanbul, 320 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Savaş ve Barış 1** (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1968, İstanbul, 575 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Savaş ve Barış 2** (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1969, İstanbul, 583-1128 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Savaş ve Barış 3** (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1970, İstanbul, 1135-1715 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Savaş ve Barış 4** (Война и мир, 1869, Roman), Çev. Leyla Soykut, Cem Yayınları, Birinci basım, 1971, İstanbul, 534 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Anna Karenina, Cilt 1** (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Hasan Ali Ediz, Cem yayınları, Birinci basım, 1971, İstanbul, 413 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Anna Karenina** (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Rasin Tınaz, Halk El Sanatları ve Neşriyat AŞ yayınları, Birinci basım, 197?, İstanbul, 635 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Anna Karenina** (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Ergin Altay, İnkilap yayınları, Birinci basım, 1996, İstanbul, 800 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Anna Karenina, Cilt 4** (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Hasan Ali Ediz, Cem yayınları, Üçüncü basım, 1996, İstanbul, 301-607 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Anna Karenina** (TE 1) (Анна Каренина, 1876, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2002, İstanbul, 836 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **İtiraflarım** (Моя исповедь, 1881, Anı), Çev. Orhan Yetkin, Kaknüs yayınları, İkinci basım, Şubat 2000, İstanbul, 95 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **İnsan Ne ile Yaşar?** (человек с чем живет? 1881, Deneme), Çev. Günay Kızılırmak, BordoSiyah yayınları, Birinci basım, 2006, İstanbul, 60 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Karanlığın Kudreti** (Власть тьмы, 1886, Oyun), Çev. Rana Çakıröz, MEB yayınları, Birinci basım, 1990, İstanbul, 139 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **İvan İlyiç'in Ölümü**: Toplu Eserler 4 (Смерть Ивана Ильича, 1886, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 112 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Kroyçer Sonat**. Toplu Eserler 6 (Крейцера соната, 1890, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 174 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Kroyçer Sonat** (Крейцера соната, 1890, Roman), Çev. Nihal Yalaza Taluy, Varlık yayınları, Dördüncü basım, Ocak 1970, İstanbul, 159 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Diriliş**. Toplu Eserler 3 (Воскресение, 1899, Roman), Çev. Ergin Altay, İletişim yayınları, Birinci basım, 2004, İstanbul, 483 s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Şeytan** (Дьявол, 1911, Öykü), Çev. Saniye Güven, BordoSiyah yayınları, Birinci basım, Şubat 2005, İstanbul, 117 s.

- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Hacı Murat**. Toplu Eserler 5 (Хаджи-Мурат ,1904, Roman), Çev. Leyla Soykut, İletişim yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, 216s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Sanat Nedir?** (1897), Çev. Mazlum Beyhan
- Türkiye İş Bankası yayınları, Birinci basım, Eylül 2007, İstanbul, 375s.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç; **Günlükler** (1847-1910), Çev. İbrahim Kapaklıkaya, Anka yayınları, Birinci basım, Ekim 2005, İstanbul, 749s.
- Tolstoy, Sophia; **Günce (1862-1910)**, Çev. Muzaffer Kuşuloğlu
- Düşün yayınları, Birinci basım, 1985, İstanbul, 717s.